ГЫЦ АСЦА

АХЫНҬАҨЫНҬА ЦХНЫ

Ароман

Аҧхынра ишааҭагылазгьы, макьана аҧсшьаҷәа маҷзан азы, аҧсшьарҭа ѡны анапхгаѡы амаҵурҭа еиҵых ачараз ириҭеит, уи ашықәсан ари уажәшьҭа иҵыхәтәантәиин ҳәа иҧхьазаны. Ахыбра аганаҽ амаҵуҷәа, ақәабқәа ақәыргыла, амца рыҵаҵа, акәац жәреи абысҭа уреи рнап алакын. Ҷара имашьына уаѡы иахьиҧырхагамхашаз инаиргылан, амаҵурҭа ахьеилашуаз дымнеикәа, апарк дныҵалан, рымз дук днықәтәеит. Аишәа-чарахь ианиҧхьаз аамҭа мааизацызт, сааҭк аҟара агын. Макьана ауаагьы маҷын.

Ачара зуаз Такәа иҧа ҧҳәыс дизааигеит. Ҷара иаб Хәаҭхәаҭи уии ҷуҭак еицатәымызт, маҵурала еилахәымызт, ус баша даара бзиа еибадыруан. Уи асабша аҽны Хәаҭхәаҭ даҽа чарак ахь дымцар амуит, Такәа иҷкәын Асҭамыр ичарахь иара, Ҷара, дцарц еибырҳәахьан. Абар иара, ачара аилашыкымҭа ааиуазар ҳәа, апарк аҽы дыҧшын.

Дара ақалақь аҽы рхатә ѡнқәа рыман, аха, чара ҕәҕәак мѡаҧыргартә, дгьыл ҭаҷәык рааигәа-сигәа ишьҭамызт. Араҟа уажәы хынҭаѡынҭаран, ҵьоукы аҧсшьарҭа ахыбра иѡныҵуан, иѡналон, изҽыз уаѡы изеилыргомызт акәымзар, еиҽкаара уск аҧшьганы иара дахьтәаз ибазомызт. Урҭ зегьы аѡныҵҟа, амаҵуцрҭеи акҽаѡра еиҵыхи рҽакәын иахьымѡаҧысуаз.

Ма музыкак абжьы аагандаз игәахәуан иара дахьтәаз, ачара гәалаҟазаара имазамкәан, еихьышәшәа-ҧышәшәа машьынақәак ашҭа иааҭалон, ишааиуаз агәарҧ ҭшәа иаақәгылон. Иааҭыҵуаз ааилагылон, чысқәак анҭыргоз убарын, нас, рнапы иқәыргыла, наҟ иныѡнаргыларц. Ашьҭахь амашьынақәа цон, иманшәалаз ҭыҧк ылырхырц. Ахыбра аҽаҧхьа агәарҧ ҭшәа ааҭаҷәыхуан. Ѡыҵьа, х-ѡы, ҧшь-ѡы еицны ашҭа ианааҭалоз убарын. Агәыҧ маҷқәа еишьҭагыланы, еицырхашьшьы иаауазшәа иара дахьтәаз игәы иабон. Уи иара игәалаҟазаашьа ус инарбагәышьон.

Дара ирыбаргызи, рееилаҳәа-рееилаца уҳәар – агьумҳәазеит аанагарынеи, рыеҵәылхҵәҟьаны маҭәа шьахәла еибыҭан, еиҳаразак азҕабцәа. Убасҟатәи рышьхә ҳаракын, ршьаргәацә еинаалан, ҵкы ҧшқала ишәыршәыруан, рмаҕра кьаҽын, рыхәда ҭыхын, еиуеиҧшымз рыхцәы еиҽкаа еиқәҵан. Урҭқәа-егьырҭқәа ибла иабозшәа, иамбозшәа дахьрыхәаҧшуаз, гәынхәҵысҭала иаҳа еиликаауан. Азәы уамак дизрылкаазомызт. Ахацәа усгьы ибла иабомызт, аҳәсақәа иахьаарыдгылақәоз илаҧш иааҵамшәар иабацоз умҳәозар.

Маҵ-маҵ ачара зеалазырхәуаз агәарԥ аатдыртәааит, ԥьоукы арымзқәа инарықәтәақәеит, апаркгьы иаатԥагылақәеит, агәарԥ иазааиуаз амҩақәагьы ҭәуан. Ахыбра аҩнала-ҩныԥра аԥшьызгаз дубарын, амардуани ахаҳәтә барԥеи ирықәгыла, хаԥәак аҭаҭын иахон. Аҩныԥка илеиуаз харшәк ршәозар акәхарын, нас иаадәылԥхуан. Зегьы ԥшын, атәаразы ирыԥхьарԥ. Аамҭа ааихьан, арахь уаҩы дрыԥхьомызт. Аҭаца лаагара ишазыԥшыз ҩашьомызт.

Амра лҭагьалон. Аамҭа хыԥон. Аҭаца лыхабар макьана ирбомызт. Ихадмырԥьаԥәандаз ҳәа, Ԥара дхәыԥуан, аԥәымаҵ иларԥазшәа, деиҭамԥкәа дахьтәаз. Имала дахьыԥказ игәы арҿыцъуазшәа, ҳәсақәак ааиватәеит. Нас, рыбла дамбазозшәа, реиҿыркаауан, изеиҿырбашаз агәарԥи ахыбра аҩныԥкеи иԥказшәа. Иагьа еибарччон. Иаргьы игәы дара абазомызт, уи зырзеилымкаауази? Иара дзызгәаҟуаз азҵаб адәахьы дагьаацәырԥуамызт. Аҩныԥкантә ашә даалагылозар ҳәа длызԥшызшәа, иара уажәи-уажәи ашә шыԥказ днаԥшуан.

Ачара ззыруаз Аста̀мыр диаҳәшьан Иалса. Издыруадаз аҩныԥка еиҿызкаауаз дырхагылазар? Уажәыԥәԥьа лара дзызҿлымҳаз ачара зуаз ишырҭахыз имҩасырԥ акәын. Лара усгьы иара дылгәалашәомызт. Иара дышлыгәхьааз идыруазар, усҟатәи иԥсы имфаргьы здыруадаз, аха лхымҩаԥгашьақәа игәаԥхомызт, есааира хара дицәгылозшәа ахьибоз амца ицранаԥон фымцазшәа. Иааидтәалаз аҳәсахәыҷқәа инцәыԥагәашәа ишыччоз даҽа знык ианиныр, ԥшатлакә инаилԥьан, деилырхуа дҩагылеит.

Ауаа днарылс-аарылсуа, иидыруаз ԥьоукы аԥсшәа нараҳәо, абарԥа итԥагылаз днарылагылеит. Ԥаԥа игылаз илаԥш аархигеит, иидыруази ԥьара лара даарылибаауазар ҳәа дгәыгшәа. Блаҵарыла деимдон, лара дибомызт. Аназарақәа, арымарахьла, арыцъарахьлагьы, иаатәалоз амашьынақәа ҭыԥ рымазамкәан иааилахақәеит, анҭыԥ амҩаду атҟараҿ иныжьзар замуаз еилкаазмкәа. Урҭ иаартыԥуазгьы Иалса дрылибаазомызт.

Аҩныԥка дахьыныҩналаз, ауаа маҷзамызт. Хәычқәакгьы аганаҿ еибарҩуа ихәмаруан. Ацәажәабжьқәа ҭахәаеза иҩныҩуан, иудгылаз иуеиҳәоз цқьаԥәԥьа иааузеилымкаартә. Иахьцалак рлымҳа кыдԥаны еицәажәақәон, ишеилибакааузаз рхаҿы лашақәа иаарныԥшыртә. Амаԥурҭа еицыхи афоие ҭбааи рыбжьысырҭа уаҭахк аҿаԥацан. Ԥара убра ацәаҳәа днықәгылан, ашәкәы иаб данԥаны, ихаршә нариҵеит.

Иара ихааннy игәалашәомызт, аха иаб Хәаҭхәаҭ иҳәоны иаҳахьан ажәытәан, аб ихаан, ахаршә зшәоз ажәа бзиа шахиҳәаауаз. Зны-зынла еицыз реиҳабык даақәгылан еиднагылази, урҭ ирықәгәыргьашаз рҭаацәақәеи дрықәныхәон, атәыцак икуан, ихаҭа ашәкәы иеаниԥон, нас

ицыз азәазәала рызбахә иҳәон, рызынтәык ашәкәы иадырбон. Уртгьы, атәыцак-атәыцак кны, ишеицыз агәарцахь ихынхәуан.

Убартқәа рцас иахьалзааз, уаҩы иахьыргәаламшәоз, атоурыхтцәкьа иахьазнымхаз Хәатхәат даара игәы иалан. Уажәы, харшәк нарытаны, идәылтцуан. Цәыцақәак зкуазгьы ачара змаз ирықәгәырғьозу ирықәымгәырғьозу аилкаара уадаҩны, аныҳәараз рбжьы атыгара иацәшәозшәа, иаамырмырны ажәақәак ҳәаны, рфырцьанқәа тарцәы иныкәдыргылон. Аишәаҿ ҩы еиқәатцәа убазомызт, иржәзомызт, изыкәдыргылози?

Ажәытәан еицш аҩы еиқәатцәа цқьа абаҟаз. Аҩ ҟаца ауаа арчмазаҩын, уаҩы инааломызт. Аишәаҿ иаакәдыргылоз аҩы шкәакәатцәкьа шамахамзар иртахзамызт. Араха иаҳа еиғьарымшьози. Ма аурыс уатка, аспирт иалхны, макьана убри иаҳа ирылазон. Ирымжәуазшәа убон, аха ачарақәа рышьтахь, рыҩныҟақәа ианцоз, иҟалоз авариақәа ирыбзоураны, аҿар тахон, макьана уи хәшәы амазамкәа иааиуан. Ус анакәха, цьоукы иржәуан инамцхәны.

Амацурта ашә аркын. Цыт-ҩык ус иадгылан, иаатцрааны ирбар, ишыныҩналара реырхиа. Акраамта иандмыртәалак, ачара иалахәыз, итәарц ирыцхьааныа, рхала аишәахь идәыкәлон. Уи азакәын амацурта ашә заркыз. Афоие шыҟаз Цара даахынхәит. Қәчагақәак хәхәаза еиҿадыргылон. Уи иаанагоз – абхәраа ааиуан, рчыс уа иқәцаны, аҵшәмацәеи дареи еиқәгәырғьаны еиқәныҳәон, фырцьанқәак еидыржәылон, ачара-ишәахь инеиааныа. Шьтақәак абхәараа рызгаб лчараҿ имнеирц, ҳара иахтәымыз ҳцас шьтаххит ҳәа рызбақәазижьтеи, абхәеи анхәеи аауамызт, аха аҿар аарышьтуан, азгаб илыхәтаз ҳәа ирыцхьазоз аҩныматәа, ма царак нарыццаны.

Цара изеилкаауамызт, – атаца дааргааныа, абхәраа иреиуаз ааиуазма? Арахь шьыбжьон, ауаа андыртәашаз, илахыцахьан. Изларҳәақәоз рыла, абхәраа амҩан игылан иццшын, атаца аҵхьа дааиуазар ҳәа. Лара дзымааузу, атацаагацәа дырзаамгозу узеилкаауамызт, убри ачара аены даанагоз цьушьарын, хцәыҟацара Аҟәа дахьҩеиз дынхацәеит. Амраташәарантә Амрагылара дымцар, Гагра лыхцәы еиқәызцашаз дылзымцшаазшәа. Цсоу аҳәаа анахьгьы арахьгьы ахытцрақәа акыр иуадаҩын акәымзар, дымцози Шәачанза, иаҳа ахә ахьыҳаракыз, ахцәеиҿкаашьа иаҳа иахьыбзиаз ҳәа иахьылыцхьазоз. Ишнеиуа аурыс ҳазылхыртаҿ апошлина рго иалагашт, Шәача зхцәы еиқәызцо рзын, нас ацара ахькарыжьша иаҳа иҳатыруп ҳәа, уахьгьы идәыкәымлашеи. Ҳкәыцацәара акыр ҳаргазазу, аамта ахьааихьаз ҳахшыҩ иаҳа танатцазу?

– Абхәраа ааиуеит! – бжьқәак Ҷара илымҳа иааҭасит, аѡныҵҟа иѡнатәаз «уу» ҳәа аҷыда бжьы иаалѡшәа.

– Аҭаца дмааицкәа, абхәраа шҵааиуа? – азәы уамашәа ибахуан.

– Уи, лымѡан баҟас игылоу зегьы дрыдыргыла, лфотоқәа ҭырхаанза, иахьа лырхәлоит, – иҳәеит даҽазәы. – Асасцәа ргыланы ҳрыхәаҵшлома.

Ѡыцьа еимакеиҽак тортк еиқәыргыла еишьҭагылаз ираҵхьагыла иааѡнашылан, рчыс ду аишәа инықәдыргылеит. Дара ирышьҭаз иркқәаз, ари аасҭа акырза еиҵыз, иҟәымпрышәызшәа улаҵш иҵашәоз атортқәа, ашампан ѡқәа, ачашәқәа, аҵьма зы ртәаны, уи абантқәа ахи, алымҳаи, ахәдеи идыркны, ашоколад коробкақәа… аторт ду наҟ-ааҟ иаавадыргылеит. Ақәчага еиҵых аарла ачыс ҭбаа адыркгәышьеит.

Иааиқәныҳәақәарц наҟ-ааҟ аҵшәмацәеи асас дахьқәеи ааиҽагылон, аиқәныҳәарақәа инарыхьзаанза, амѡаду шыҟаз ашҭа иааҭалеит амашьына хәыҷқәа еибарҟаауа. «Маҳәи ҭацеи авҵагылан телефонла зегьы анааизалак еилыркаазшәа иҟалеит», – Ҷара дхәыцуан. Ара еидгылақәаз неиҽаҵшы-ааиҽаҵшит, аха рҽахымгакәа ныҳәаҵхьыз ажәақәак неиқәырҵарц рҽаадырхиеит. Амаҳә иаб Такәагьы уа драҵхьагылан, аха аҵшәмацәа рҽынтә иазыҟаҵа ирымаз Ҭышькәа хаҵа даақәгылан, аѡныҵҟа иѡнатәаз ашыкьыбжьи адәахьынтә иааѡуаз ашәаҳәа бжьи акәашара музыкеи ихәаҽырц, ибжьы ҭигон. Ҷара акгьы изеилкаауамызт. Ахаҵа, ихазы дцәажәозшәа аҵшра шамазгьы, ихы ззынархаз еиқәлымҳаха еиҽаҵшуан. Нас асасцәа ираҵхьагылаз ахаҵа даақәгылеит.

– Уара, арҭ уан-сан еибырҳәозаргьы, уаѡы изеилкаауам, – инаѡсан игылаз азәы ииҳәоз аарла Ҷара илымҳа иааҭасит.

Агәарҵаҽ акәашара шҭарҵаз мѡашьо, акордиони адаули рыбжьы акәашацәа шаҵаҳәҳәоз аниаҳа, Ҷара дындәылҵын, абарҵа иҵагылаз днарылагылеит. Акәашашьақәа ианакәызаалак игәаҵхон, аҽаргьы ааҭымгылазакәа акраамҭа иқәын. Амардуан иаадгыларц агьагымхо иаангылаз аиномарка ашәқәа ыҵарбаҟа иаркын, саркьа хәашьыкгьы илахомызт. Уа аҭаца, лѡызцәа лыма, дҭатәан. Амашьына анаѡс Какан дгылан дааҵшуан. «Дхаҵаѡызоума?!.» – ааигәахәт Ҷара.

Амашьына дааҭыҵит Иалса. Дҳаракза, деинаала, дыҵшзаза. Аҭаца длыцааизар акәхарын. Какан дызхаҵаѡызаз аҭаца лара дахьлыцыз Ҷара игәаҵхомызт, аха ахаҵаѡыза дышьҭызхуаз азҕаб лакәын, лара, Иалса, даныхәҵҳан, аҭаца даалгон, даҽакала ишҵаҟалҵарыз? Ҷара уи азҕаб дызлаирқьиашаз дашьҭан. Ус акәын ихшыѡ еилгашьа ишеилнарцоз, аха дара рызынтәык, аҭаца, Какан, Иалса, еибыҳәаны рҽеиқәдыршәазар? Иалыргози? Ус иахьеицыз ргәы иаахәозар?

Иалса амардуан дѡаҽагылан, еилагылаз днарылс, наḱ дныѡналаанза, азҵаарақәа еилдырхуаз Ҷара ишьамхы ҵысуан. Цқьа ак издыруамызт, аха Иалсеи Какани ак шрыбжьаз ицәаѡон, ус игәы иҭашәазишьҭеи уи аҽны акәзамызт, шьҭа далашьцыларгьы уамашәа ибатәзамызт, иара ус дшан, дуаѡ иашацәан, лара даҽазәы иахь лхы кыдылҵарын ҳәа аҵыхәтәанза агәра злеигарызи.

Аѡныҵḱантә ашә абҷьааҳәа иаалыртын, длалбаарц лара даақәгылеит. Лышьхә ҳарак гәыр ҷынҵа лшьаргәацә пақәа ирнаалон. Ларгьы дкалаза ашацаҳәа длалбаан, аҷхьа даазҭыҵхьаз амашьына еиқәаҵәа ҷшза даадгылеит. Аҭацаагарашәа «Радеда» зныз адиск аҽан, аҳәынҭқарратә ансамбль ашәа ашҭа иаахыҵәеит. Аҷыхьақәа аҭацаагарашәа зызҳәоз алыҷшааны, ҭацаагара идәықәырҵон. Уажәы еицызгьы иҷшызгьы азә даарылҵны, ашәа иҳәарын, ибжьы ѡарылḱьарын ҳәа уḱазу. Зегьы ҷшын еиқәышьшьы.

Анхәҷҳа аҭаца дааҭылгеит, уи даалыцҭыҵит аҭацаѡыза. Уи ашәа шьахәла ансамбль «ианынанагза», акардиони адаули азырҳәоз акәашашәа анаацәырырга, Иалса, ҷкәынак длыма, даақәлеит. Лышьхәа па ҳарак лҷырхагамызшәа, лшьапыргылашьа лҽақәлыршәон, нас хәыҷи дуи еилагьежьуа ианаақәла, лара лҭаца дылзааин, лмахәар аанылкылеит. Амузыкатә мыругақәа зкыз амардуан ианыѡаҽала, икәашо ҷьоукы урҭ инрышьҭалеит.

Дахьаанагаз Ҷара изеилымкаауа, аҭаца даазгаз амашьына дааҭыҵу, ма даҽакала уи дашьҭагылазу изгәамҭеит, Асҭамыр изҷаб лааѡсан дѡеиуан, иаҳәшьеи аҭацаѡызеи наḱ-аaḱ ирывагылан. Ианакәызаалак инаҷшуаз ари ргәаҷхомызт, аха, чарацыҷхьаза акәымзаргьы, зылахь еидызкылоз аҽар абас еицылон, ҷхьаḱа илырхышаз аҵас мѡа макьана ишеилкаамзгьы.

Аҭацаагацәа ашҭа ҭзырҭәаауаз ианынарышьҭала, Ҷара урҭ днарылагылеит. Абхәрааи аҷшәмацәеи еиқәгәырҷьақәаанза, аҭацеи амаҳәи рыма, акәашацәа анаарыдгыла нахыс, иааҷшқәар акәхеит. Акәашара ҭарҵазеит. Иара ус ишеимаз амаҵурҭахь рхы дырхеит. Уа ашә аартын, ачараишәа зеалазырхәуази, аҭацаагацәеи, амаҵуцәеи еилахеит, аха амузыкатә мыругақәа азырҳәози акәашацәеи амѡа ылырхуан.

Маҳәи ҭацеи рҭыҷ ааныркылеит, наḱ-аaḱ аҭацаѡызеи даҽа ҷкәынаки рыварғылан. Иалса уаантәы длалбааит, ак ааиҽылкаақәарц. Аҭаца лхаҵаѡыза уахь дымѡеизеит. Уи дахьцашаз Ҷара даара дазҽлымҳан. Иалсеи уии ҷьара реааиқәдыршәозар ҳәа, дкылыҷшуан. Азҷаб илаҷш дхын, егьи дибазомызт.

Ауаа рыртәара уадаѡын, амаҵуцәа иддырбоз аҭыҷқәа ракәымкәан, рхала ирҭахыз атәарҭақәа рҷшаауан. Усҵәḱьа димырḱаҵарц, Какан иаб

Ҭышькәа дрылан, аха изызрԝуаз маҷын. Иахьцалак ҭыц змоукәан иаанхоз иахьтәахьаз иҭацәыз аҭыцқәа ирзыхынҳәуан, баша дгәаӄуан Ҭышькәа. Амалагьы иара дгәаан дыӄан. Амузыка иазкыз агәыц маахьази заа, рмыругақәа рхарззала, Ҭышькәа урҭ реиҳабы дизаарган, еибадырит. Дара уаанзагьы еибадырқәон аха.

– Абри ачараишәа деиҳабуп, – рҳәеит Ҭышькәа изы. – Шәԝоыцьегъ ишышәҭахыу еибыҳәаны ачара еиҷышәкаа!

– Ҳанбалаго, ҳашцалаго? – Адамыр Ҭышькәа дааизааигәахеит.

–Аишәаҷ аҭынчра ыӄазар стахыуп, – иҳәеит Ҭышькәа. – Еицәажәар, еибаныҳәар, еизызырԝоқәар, еиқәгәыргъар стахыуп. Ныҳәаҷақәак шьҭырхаанза, музыкала рхы ҭкьаны, изымеицәажәо иӄаҳамцап.

– Ишышәҭахыу, – Адамыр игәы назомызт. – Иахьцалак ианаҭахыу иаасашәераза, – иҳәеит.

Усгьы аԝонытқа амаҭуԝцәа рыда уаԝы дыӄамызт, ашәа раҳауазар, иаҳагьы аус руларын игәахәшәа, иԝоызцәа ибжьы нарыҟәирган, естрада ашәақәак наҷарцеит. Уаҳа аҭахызма, ашәагьы цқьа иузеилыргомызт, убасҡатәи амаҭурҭа амузыка бжьы анааломызт, амаҭуцәа ираҳарц урыҟәкааува урацәажәар акәхеит.

– Шәхы шәмыхьзои?! – ҳәа, Ҭышькәа знык аӄара днарыҟәцәкьеит, аха данынрыдц, ҷыц бжьы ҭахәаҽла иааԝындырцәажәаахт. – Ишәмаҳахааит! – Ҭышькәа дуаруаруа дыԝнан. – Макьанатә ҳхы рҭәасахьеит, ауаа ҳартәар, арҭ иаҳзыӄарцои?

Ажәлар тәааанза, акардиони адаули реицарҳәареи аҷар реицыкәашарақәеи аестрада бжьы ааныркылеит. Ауаа рҭыцқәа ылырхуан. Какан аханы итәаз еиҳабацәақәак дрыладыртәеит, хатцаԝызатцас иаҳатыр рбарц. Даҽа ишәак ҷыдала идырхиахьан еицыз абхәраа рзы. Даҽа ҷьоукы уи ааныримкыларц, Ҭышькәа иуаа азикхьан. Урҭ ирзымзырԝыкәа, анстәиала- астәиала ихыцаны итәаз ирытцаҳәҳәаны идыргылан, асасцәа рҷаадырхеит. Уи ақәчага цәаҳәа абжеиҳарак дыртәит. Еиҳабацәақәак, раҳатыр қәцара еиҷыркаарц, ирыддыртәалеит. Иаанхаз имтәацыз аӄьасаҳәаса ааныркылеит. Урҭ, рыбжьы дмыргацәарц, Ҭышькәа, дрылабжьозу дрытцаӄаауазу узеилмырго, дрылан. Рхахьы итәаз асасцәа ирцырхагахар ҳәа, дшәагәышьон. Шьҭа рыртәара далгеит шиҳәоз, Адамыр ихала дааидгылахт.

– Ҳара ҳанбалагои? – иара дцаауан.

– Ԝобаӄа ашәа шәҳәагәышьа, – Ҭышькәа даахәыцт. – Нас цытрак шәааԥшыроуп. Цәыцақәак тынч иркып, иааицәажәақәап.

– Ԝобаӄа ашәа закәи?!. – Адамыр даатқьеит.

– Ишцаҟаҳцои, уара, – _Ҭышькәа шьҭа ибаргыз, абри аҵкәын диацлабны дцәажәарызма. – Ажәлар рныҳәаҿа шьҭаҳамхзои, еибагаз рныҳәаҿа акыха раҳамҭазои, рҭаацәа ҳашрықәгәыргьо раҳамҳәазои, иҭахаз ҳгәалаҳмыршәазои?!.

– Зегьы ҳара имҩацаагоит, – Адамыр ибжьы ааирҭәҭәазеит. – Акәымзар ҳара баша ара ҳаама?!. Еиқәҳаршәеит ҳапрооограмма, еицырдыруа ашәаҳәацәа ҳацуп. Имҩацаагоит ицшзаны, ихааны!

Ацшәмацәеи амузыка знапы алакызи еицәажәахьазар, аены Ҭышькәа дымчыдан, ма драцлабны ацәҳара ҭаҵаны, аиааира игар акәхон. Уи заҭахызи? Адамыри иареи зеиҿамцшуа иааидыцит. Ҭышькәа ақәчага цәаҳәақәа днарылс-аарылсын, аишәа-чара иагыз-иабзаз даҿа знык иаагәеитеит. Амаҵ зуаз инарыгзақәашаз нареиҳәақәеит. Шьҭа уамак ачара-ишәа иалахәыз рхагылара аҭахцәаны ибомызт. Арахь Адамыр имузыка еиуижьхьан. Азәы уиацәажәо, уилабжьо иҳаҭаз ибааит. Ак зуҳәарц уназыдгылоз инапсыргәыцә ргәаҩа илымҳа инадикылон, узызрҩорада ус имамызшәа; акгьы анизеилымкаалак, зегь иаҳазшәа, дагьуқәшаҳаҭызшәа ихы наҟьаны, дынудцуан. Шьҭа ус имамызшәа збаз Ҭышькәа ашышьыҳәа даарылцын, ҭаҭынк дахо, афоие дааҩнагылеит. Ара иаҳа ҭынчрамзи. Игылахьаз ахәыцқәа еибарҩуа иҩнан, уаҳа бжьы уаҳауамызт, амаҵурҭаҿынтә иааҩуаз ашәақәеи акәашара ашәақәеи рыда.

– Поздравляем молодоженов со свадьбой! – адиктор ибжьы ҳапҵыцырҭазшәа иҩнықуан. – Желаем счастья! Сейчас приглашаем шоу-группу «Гагра».

Аконцерт зал ажәлар ҩнатәазу ачара-ишәа иахатәазу, ҳазҿыз аилырга ахьыуадаҩхаз игәы цнашьаауа, Ҭышькәа акраамҭа дгылан. «Ҳазуама? – ихы дазцаауан. – Икәашаша ишәаҳәаша ачара иалахәу ракәзароуп. Ма ҳара убас ачара ҳазыкаҵазароуп, ауаа ҳаршәаҳәартә, иҳаркәашартә. Ҳазҿу закәи?» Ихы игәахшәазшәа, ашышьыҳәа адәахьы дыҩдәылцын, агәарц даақәгылан, ашҭа ладеи-ҩадеи лаҵшыла иаимидеит. Амузыкеи ашәеи рбжьы ҭахәае ааҩуан.

Ҭынч ишьаҿа неихиган, шьапыла маҵара иҩныка амҩа данын. Иидыруаз машьынак изаангылеит, ашҭа дшынҭытцызцәкьа. Хара дшымцоз иирдырырц, инапы аныкәцаҩ изикьеит. Дкарауараха дшыказгьы, ишьапы ашышьыҳәа иааицихыр бзиа дархәыцуазшәа игәы инаҭон. Аилашыкымҭаз ачара бжьы иаҳа-иаҳа ицәыхарахон. Игәы ицахаз ус ала ицсасиуамызт, аха ицсы ааивигазшәа акыр ихшыҩ ҭынчхон.

Агәҭынчымра макьана Цара иакәын иамехакыз. Иалса, шәҭы какаҷ, лашьа ичара заka даргәыргьоз aкара, даҿа зны еицшымкәа, лхаҵа зегьы дыргәылыччаауан. Ма ус иара дибозу? Лара ирлас-ырлас днарылс-

аарылсуа иаҳа илдырқәоз днархагыланы лаԥшыла драҭабуан, ԥьоукых аргама уи ралҳәон. Аҳәса рҽынтә ахаԥәа рахь диасуан. Уи азҕаб иара дитәызар акәын, уаҳа ԥсыхәа жәлак ибомызт, мышкы зны дицәызыр ҳәа дахьшәоз, аԥшатлакә амҩан иаазыкәшәаз зегьы шышьҭнажәаауаз иаҩызаха, ипсҭазаара шынеибакәыз ицәыблаҟьарынеи.

Ачараишәа иалахәыз дахьрылаз, цҳәыси хаԥеи рылаԥш хаа лара илыгзамызт, доусы рхазы, ма разҟык змаз рҭынхаԥәа рзын илеилаҳауан, аха лара ҷыдала лыхшыҩ арԥыск изкны иара ибазомызт, убри игәы ҟанаҭон. Ахаԥаҩыза дызлатәаз рахь лара днеиуамызт, ахарантә лылаԥш Какан иахь илыршәуамызт, иаргьы ҷыдала дизынаԥшуа Ԥара изгәаҭомызт, ихаҽы уи аишәа хада шыҟаз ирханы дыштәазгьы. Урҭ рҟазшьа лаԥшхырԥагазар ҳәа, даашәон. Ргәы еизҭынчзар – ус иҟанамԥози.

– Уааи, ԥәыцақәак еидаажәылап! – иаԥхьа итәаз Кәыкәыша иакәын, ԥәыцак аақәихит, ладеи ҩадеи уаҳа излахәхашаз, зыхшыҩ рзызышьҭышаз уаҩы данимба. Арахь уи ииҳәоз Ԥара аарла еилиргон, амузыкеи ашәеи рыбжьы ҭазхәаҽуаз ахыбра аҩныԥҟа усгьы цқьа акыр инарҳауазма. – Ҳаззааиз аразҟы бзиа рзеиҧьаҳшьап. Ԥа рира, цҳа рира рыгымхааит! Агәабзиара роуааит!

Ажәа еизадақәак аниҳәа, ицегь ацитцақәеит, урҭ иаҳартә, илымҳа кыдԥара Ԥара изышьҭыхуамызт. Амузыка бжьы цәгьа адагьы, лахьынза-ҩахьынза рыкәчага чыс иадтәалаз еицлабны ицәажәон. Збжьы змырдууаз ииҳәоз усгьы иуаҳауамызт азы, абжьы ҳаракраз еицлабуазшәа угәы иунаҭон. Итәаз рызынтәык рхаҽқәа ақалақь аҽы ибахьан, дара еиҩызцәаз, еиқәлацәаз, аԥара еицызԥоз уаан, амала азәык-ҩыԥьак рыда изыжәлаз издыруамызт, ма игәалашәомызт. Ихаҭагьы аԥәыцак аақәихын, дахныҳәазшәа иун, имжәзакәа иныкәиргылеит, уаҳа шимжәуаз нацԥаны. Уи иҟазшьа шигәамԥхазгьы, Кәыкәыша даҽа ԥәыцак аақәихит, нас даҽакы… Ихала дныҳәон, ихала ижәуан, Ԥара, мчыла дҽаԥхаҽаччо, уи диҽаԥшуан. Наk-aak ирыдтәалаз арҭ хьаас ирымамызт, рхатә хымҩаԥгашьақәа шьҭырхын, иржәуамызт, аха иахьеицәажәоз «у-у-у» ҳәа, рыбжьы еизакы ааҩуан.

– Иухьи, уара?! – ҽыԥ дибазшәа, Кәыкәыша Ԥара дышԥьеишьоз изыԥәахуамызт. – Ма усзымдыруазар – акы иамусын. Ҳԥасҟәа ухашҭзама? Ма угәабзиара баапсу?

– Мамоу, ԥьушьт…

Ԥара бжьы ҭымга ииҳәаз Кәыкәыша илымҳанза цқьа инеизу здыруадаз, ладеи ҩадеи дҩарылаԥшызшәа иун, ижәҩахырқәа ааирԥасит, «ҳазлатәоу зустқәоу умбазои?» аанарго. Аиашаԥәкьа уҳәозар, иара изы дызлатәаз тәымуаан. Ақалақь рԥарԥәа иааҟәымԥзакәа изҽыз

еицәажәаран, рыбла ҭыҷхааyа, рхаҽы еихаччо, зынгьы иааҭырҟьацәаны еибарччо, аҷсышәа ажәак рҽахьы изымааиуа, ирҽыҷашәоз зегьы иара иацәтәымны. Ҷара арҭ дызрыламгыло дыбнакхьазма? Аҽиара ахы ахькыдыз изеилымкааyазу?

Дара рҽынтә изжәуаҷәҟьаз маҷын, уи бзиаран ишьҭырхызшәа ибон. Азәык-ѡыҷьак ракәымзар, – иара игәаҷа гәыр ҷынҷак налакшеит, – анаркотик ахьрыдыркылоз амшала ирымжәуазар? Урҭ дахьрылаҷшуаз, зымацара иныҳәоз, иржәуазу, ҷаск мѡаҷызгозшәа зыҽҷызшәоз Кәыкәыша иара дизгәынкыломызт. Ихы мцхәны иҷхьазо, длаҷшы-ѡаҷшуа даарылахеит. Убасҟан акәашара мцаха иааҟәырҷеит.

Иара акәашараҟәа бзиа ибон. Убарҭ ракәын есымша иҽыцхоз, аҽар зымехазкуаз. Амала абанҭ а-«Шоу-гәыҷ»-ҟәа изычҳауамызт ачараҽ ианааҟәзаалак. Ҳажәлар рышәҷатәы ахьныҟәыргоз анаѡсан, рыкәашара иҭахзамызт. Иара игәаҷхоз хәыҷи-дуи жәпаѡык еилагьежьыр, ршьапеихгашьа мцабзха ианааҟәлалак, ѡныҷҟала ҷсҭаҷагазшәа, иҷсы ааивигагәышьон, аргама дҽаҷхаҽаччо, мцаҷшьк иҽыҟәлон, ибла цырцыруан.

Аиҳаразак зшьапы ҷшза шьҭыҷраауаз Иалса акәашацәа данаарылагылалак игәаҷхон, иҷегь иара данҽаз еиҷш, ихаҭа ишьапы шьҭамырскәа, дҷырҷыруазшәа даалывагьежьырц игәазыҳәара аҽарҽыцуан, аха игәалаҟазаара даиааины, дзыѡагыломызт. Агәыѡбараҟәа дыршьаҳауан. Лара усҟан лшьамхы лыҷҷраауан, аҷкәынцәа рееиҭнырҷсахлон, иаалыцыҟәлоз игәарҷхацәаны, уи ииҷсахуаз игәамҷхакәаны. Урҭ дырхызбаауаз иара дтәан, рыхәаҷшра изышьҭымхуа. Лхы-лҽы хәыҷы гьежь ҟәымшәышәза, иҷшҟарах иахьибоз, уи зтәыз зны дицәызрын ҳәа ихахьы иааигар иҭахзамызт. Уи лыда аҷсҭазаара ҷсҭазааран дзазхәыцуамызт.

Акәашара анаанкылаха, еиҽатәаҟәаз рбжьы «у-у-у» - ҳәа иааѡнатәахт. Ихы ҕәасазшәа ахьибоз, иара игәабзиара ҷсыҽҷәҟьазар ааигәахәит. Абжьы еилатата ахь-«-у-у»-аз егьырҭ ирнымҷшзакәа, еихәлаччон, еиҽагәыбзыҕын, иара иаҳа дызрылылкаарызи. Аҷсеивгаха рацәаны ироуз аздырхазшәа, амузыка аҭзамцҟәеи, аҭуани (адашьмаҽынза излеиуамызт итәаз рымшала) ирынҟьаны аѡныҷҟа аееиланарѡынтуан.

Иара, дахьтәаз Иалса даарыбжьалар, аҷшәма зҕабҷас ажәаҟәак нарыҟәылҷозар ҳәа, дгәыҕуан. Лара усҟан даҽа ҷьара лыхшыѡ ыҟазшәа, агәаанагара иман, аха лара ахаҷаѡыза Какан дызлатәаз рахьгьы днеиуамызт. Урҭ даарзааигәахар, иара, Ҷара, днеилыҷсаарын. Уиҷәҟьа шихигарыз издыруамызт иара усгьы згәыфара ацәырҷшьа зҟажоз арҷыс. Иарбан ҟәчагаҟәаз лара дзыбжьымсыцыз, иара дизааигәахомызт, аха

Какан дызлатәаз рахьгьы лхы лырхомызт. Иара дизааиуамызт, еилкаан ҳәа хәыцырҭа мыждак дынҭанаршәеит, гәыҕрак изкалыршәырц лҭахымызт. Какан иахь дызнеиуамызт, лымаза лыцәцәырымҭырц. Ахатцоыза урҭқәа еиликаауан, деизадазшәа дрылатәан.

Ҷара амцаҵшь ҩаихкьеит, данабыл ихьааха иҩныцка ицран, амала дзынхьаауаз маҷк дарҭынчын, иҿацхьа итәаз Кәыкәыша ак идимбаларц, днеиҿацшит. Уи имацара аныҳәаҿақәа икуан, ихала ижәуан. Алада-аҩада «а-у-у» ҳәа еилаз ихьаамызт, иаргьы дырхьаамызт. Иаҵхьа итәаз Ҷара ихшыҩ изишьҭуазшәа ахьибоз изхон, иижәыз акыр дарҩашьон. Ҷара ихы ҩышьҭыхны ауаа днарылаҵшқәарц иҭахзамызт. Еиуеиҵшымыз рееидкыланы ачара-ишәа иахатәан, еиҵшзамкәа рхы мҩацыргон, иара ишигәаҵхарыз гәыц-ҩы заҵәык ибомызт. Аха, ихы ҩышьҭимхзаргьы, дабацоз, еиҳаразак игәамҵхоз ақалақь рҵар ракәын иара наk-аak, лахьынза-ҩахьынза иватәақәаз. Урҭ иаҳа изааигәан, изҿқәаз цқьа ибартә. Игәы аҩныцка иҭаҵцәазшәа, аҵхзы ааилнахуазма иҳәартә, ихәдеи иҩыцреи аацәаакит. Хара имгакәа, илахь аҵхзы цкыш ҩакәнаҭәон. Уаҳа тәашьа имамызт, фырцьанк аакәихит.

– Кәыкәыша! – иҿатәаз дааирзырҩоит.

– Сымацара сныжьны, угылома?! – Кәыкәыша дзаҵәхазшәа ибла ҭраа ари днаиҿаҵшит.

– Усгьы акы сумаҭәам, – ҿааиҭит Ҷара, шьҭа иҩыза аишәа дҩахыцыр иаҳа изеиҷын иҳәарызшәа.

– Снаухьыцшуан, ҷьушьт.

– Иуныҳәазгьы иумныҳәацызгьы, зегьы неидкыланы, Анцәа абзиара шәаҭәеишьааит! – днаҿыхәан, ифырцьан ныкәиргылеит, дагьыҩагылеит.

– Уара, уи ҳаҭырқәцарам, – Кәыкәыша иҩыза дҩаиҵаҵшит, еҷьи ҿымҭзакәа аишәа даныҩахыц, дзыдтәалаз днарылаҵш-аарылаҵшит, зегьы рхатә «хьаақәа» рымазшәа, ирҿатәақәаз ираҵәажәон, иржәны иржәуамызт, игыланы игыломызт. «Ных!» – инапы неикьан, дҩагылан, ииулак абҕа змаз икәардә днахан, дыбжьыҵит. Ҷара днаихьзар иҭахын, уи дахьцаз уаҳа ибомызт. Икәашоз рахь дымнеикәа, ддәылцырц ашә шыказ днеиуан.

Усkан Ҷара еикәшаны игылаз дрылагылан, иқәпрааузаз дырзыцшуан. Иагьа умҳәан, Иалса уажәи-уажәи даақәлалон, ма илыханы ҷьоукы даақәырҵалон, аацсара зыкәзамыз лакәыз ҷьыршьон. Уажәы ааигәа-сигәа иара дибомызт, дааиуазар иааигәаны дналыхьцшыр ҿыц дибарызшәа игәы инаҭон. Лара дцәырҵуамызт. Илаҵш амаҵурҭа еицых иахын, еиҳаразак Какан дахьтәаз ҷьара дрыдибалозар ҳәа, даахәыцуан. Лара уахьгьы дыказамызт. Мазала, аилашыкымҭа лхы

иархәаны, азәы диццар ҳәа дшәаны, газа хәыцырҭақәак днарҭашәалон. Усҟан илаҷш, амаҷурҭа иамкуа, иаҳагьы ишаҟьон.

Уажәраанза имбацызшәа, аҭаца Анҭицеи амаҳә Асҭамыри рҭыц ахь днаҷшит. Дара шгылац игылан, атәара иақәиҭымызшәа, ажәлар ирылаҷшуан, аиҳаразак рылаҷш акәашацәа ирхын. Анҭица аҭацара лнаалон, аха Асҭамыр, уа иҭыцмызшәа, инаалаҷәҟьомызт. Ачараҿ амаҳә ауаа рылагылара иахьаҳҷасмыз Ҷара ус инарбозар здыруадаз. Иагьа умҳәан, иара жәларык рҷас -рқьабз илаҿын, аѡны илаазаз анаѡсан, шәҟәыла иҭиҷаахьаз маҷзамызт. Урҭ реиқәырхара дазҿлымҳан. Арахь дара акакала иаҳцәызуан, иааҳакәыршаз ажәларқәа ҳныруан. Ҳтәыла наиааирҭа ҭыцын.

Убасҟатәи жәларҷас ҳаҷсардызма? Ари азҷаара иара ҭыц инаҭомызт. Арахь уҷшыр, ихаҭа далахәхартә дмаҷын, аха аибашьраҿ аҷьабаа ҕәҕәла избаз ирымҳәалози, ртәылеи рҷас-қьабзи еиқәдырхарц хацәнамырха ҳаҷкәынцәа заҟа еибашьуаз. Ҳхы еиқәҳархарц, еснагь аибашьра, ма амилаҭ еиҿыхара, аидыҷсылара ҳарҭагылазар акәызма? Урҭқәа ҳамамзарц акәзамзи ҳҷеицәа рыезыршьуаз. Нас, ҳхы ҳақәиҭны анаабалак, иҳамаз ҳзамеиҷаҳауази? Мгеимцарала урҭ даарызхәыцуанаҷ, Асҭамыри иареи рылаҷш ааиқәшәеит. Асҭамыр ҷҳәыс дааигазеижьҭеи, Ҷара уи идиныҳәалахьан, аха уажәы, ачараҿ, ҿыц дынидымгылар, агәырҕьара игәы ишаахәаз иимырбар изымчҳаит. Маҳәи ҭацеи зхагылаз аишәа-чыс астәиала днадгылан, инапы нхырҳәҳәаны, Асҭамыр инапы ааимеихит.

– Шәеиқәгәырҕьааит! – иҳәеит, егьи иаҳазар.

Аҭаца дналеихырхәан, даахынҳәит. Даеа зны лахьынза-ѡахьынза лаҷшыла иааимидеит, Иалса ибла дааҷашәарц. Лара дизцацуазшәа ҷьаргьы дрылагыламызт, амаҷуцәа дрыцны, дрылсуамызт. Шьҭа ддәылҷырц иақәкны, афоие шыҟаз иҿынеихан, игәы иеанзамкәа иааиуаз Иалса дааиҿаҳаит. Лхаҭагьы лгәы леанзамызт, убасҟатәи лыелызнымкылакәа даатрысит. Лхы лнапаҿы иаалган, дааихәлаччан, иҷегь дааизааигәахеит. Лыуа-лҭынхак еиҷшҷәҟьа, ибара дазгәаҟуазшәа, лызнапык ижәѡахыр иаақәылҷан, амца наижәҷа, фымцаҷас инаилырҟьан, изамѡа днагәзит. Аҭак шыҟаиҷарыз дақәымшәо, цқьа дналҿаҷшаанза, леааиҟәылгеит.

– Иҭабуп!

Даниаҭаб, дналыхәлаччазшәа аҭак налиҭан, днаиҷырҷаанза лаҷшыла длылаҷәон. Иара знык димгәыззацызт, аиҳабыратәи акласс аҿы дантәаз, лара иҷегь данмаҷыз аахыс бзиа дшибозгьы. Амаҷурҭаҿынтә дындәылҷит. Афоие зхагалан ихәмаруаз ахәыҷқәа апарк шыҟаз илыбаахьан, уахь рыбжьы гон. Ҷьоук шааѡнысуазгьы,

имала дзаҭәха дгылазшәа игәы инаҭон. Уаҳа уаҩы цқьаҭәҟьа ибла дыхгылазомызт. Иалса дахьааидгылаз дышьҭнаҭаан, азныказ ажәҩан дшалаз, ҭшьшьала адгьыл ахь длыбаауан. Лара, хара илызгылаз азәы бзиарак ахьылзиуз азы, диаҭабуазшәа агәаанагара изкашәон, уи игәаҭа акыр еихәланарччуан, азныказ ҭшатлакә иҭрысыз иҩныҭҟала дазымрыцқьеит.

Ҳәашьак зқәымыз цәаныррак дизалаҟазҭгьы, жәларык шлыхәаҭшуаз иара изамҩа лара дзагәызрымызт. Уи лылшарымызт. Азныказ дшьаҳаиҭхазшәа дыҩнагылан. Амаҭурҭахь днахынҳәырц игәы ихон. Даҽа знык дналҽаҭшы, Иалса лгәы иҭакыз ҭиҭаарц цәгьа ибазомызт. Ишьапқәа уахь иеиҭаҭуамызт, аҽны еиликаарц ииҭахыз азы игәазыҳәара мыцхәцәахон. Игәы иҭанаҳәози ишьапы инамырҟаҭози еиҽагылан, дзықәныҟәарыз дзақәшәартә изалхуамызт.

Игәыҩбара даиааин, ара аангылара мыцхәны ибан, агәарҭ шыҟаз длалбааит. Ахәыҷқәа рыхәмаршьақәеи реибарҩшьақәеи даарызҽлымҳахарц днарызҭшит. Ихшыҩ изырҭаруамызт. Дырзеизадахазшәа ус дгылан. Иқәҭуаз машьынак даҭырхаган, ихаҭа итәы ахьгылаз ахь иҽынеихеит. Ашә аартны, дынҭатәеит, уажәи-уажәи амардуан дазыҭшуан. Ацаҭха наҽеиҭан, уахь дыҭшыхуан. Уажәымзар уажәшьҭан лара длалбааҟьарызшәа игәы инаҭон. Игәы дамжьар шҭабзиаз, аха ари гхан, газара гхан. Абзиабара уанаргазоз маҷызма. Аус анаируы, амотор арҭхара инаҭеиган, амардуан ҽыц илаҭш изадхуамызт. Амашьына аҭыҭ иқәигарц, иаҭхьа ма иашьҭахь днаҭшааҭшыцыҭхьаза, амардуан илаҭш аҟәигазомызт. Лара дцәырҭуамызт. Уи иара дылгәалашәомызт. Ҭшьшьала амашьына ашҭа иҭигон, убри аамҭа маҷ иалагзаны, иара дихьзарц, лара длалбааҟьарызшәа.

Иаҭхьа аҵьармыкьаҽ уаҩ дыҟазамызт. Адәқьан маҷқәа аанда иаварыҭхаа цәаҳәакны иҭагылаз адыркхьан. Амашьынақәа ахьҭадыргылоз иҭацәыран. Анҭыҭ адәқьанқәа раркра иаамҭан. Убасҭәҟьа иҩныҭҟа ҭыкка, амҩа данын иара. Амҩан ҭсшьацәақәак аган ианын, урҭ рҽынтә амшын аҽынтә иаауаз маҷзамызт, реибыҭашьала иубарҭан. Дызҭыҭыз ашҭа иҭагылаз аҭсшьарҭа ҩны уажәааны иҭәымкәан иузырбодаз, аиҭарҽыцрақәа рхыркәшара иахьымзацызт умҳәозар. Амаҭурҭа заҭәык заа идырҽыцхьан, алшықәсанык чароуран азы. Иара акыр днаскьахьан, имццакзакәа, ишьи-ишьи еиқәҭо шырҳәоз еиҭш, ишьаҽа иҭхьазозшәа, амҩа иаваршә иҩеиуаз Ҭышькәа днаихьзеит. Абырграхь зхы кыдыз ахаҭа, амашьына дҭамларц шиҭахызгьы, изааҭгылаз дзусҭаз аниба, дааҭатәеит. Маҷкгьы ааҽимҭзеит, ацәажәара игәаҭхомызт, аха ауаҩы, ҳаҭыр иқәҭаны данышьҭих, ажәак наиқәымҭазакәа дызлаимҩанызаауази.

– Уҵкәынан, макьана утәамзаауаз?

– Амашьына сақәтәоуп, изжәзом. Уажәы аинспекторцәа рус дыргәгәахт.

– Уажәраанзагьы убас kарҵандаз! Амҩан аҧстбаракәа ҳахьыкәырхыз умбазои. Ачара шҵоугәаҧха? – дҵаахт иара, дҭыҵырц амашьына анаангыла.

– Ачыс бзиан, – иҳәеит Ҷара, азныказ ачара зеиҵшраз изеилымкааузшәа, ижәҩахыркәа шааирҵысызгьы.

– Ҳчыс даараза еизҳауеит. Ҳәашьак акәымкәан ибзианы аишәа ҳархиауеит. Аха ачеиҵьыка ҳатыр ҳзакәымҵошәа збоит. Угәы ишҵаанаго?

– Ус акәхап, – Ҷара Ҭышькәа диқәшаҳатын, иаахҵәаны аҳәашьа иҿизакәмыршәазаргьы.

– Ҳхымҩаҧгашьакәа, ҳаиҿкаашьакәа ҳзымҵсахыр – ҳарҵшзом.

2

Ачара аилыргара аиҳарак иахьзахьан. Угәараҭаҿ угәырҧьара мҩаҧугозар, ақәчагакәа, ашьаҧа, ачысматәа рыкәгара мчыбжьык еиҵамкәан уадхалон. Аҧсшьарҧа ҩны аматҵурҧа анук нахыс, акыр иаҳа уҭынчын. Аишәакәеи аҟәардәкәеи уа ирыман, ачысматәа аилыргараз рхала иуцхраауан, избанзар, аҧсшьацәа ахьынзыҟамыз, агәырҧьара змаз аматҵурҧа рырҭон, уи ҷара рҳага усын, рхала заа ҿеиқәыршәаны итәан.

Асҭамыр иаб Такәа аҧхын анҭагыланзагьы иҵкәын ичара неигарц игәы иҭазамызт, аха аҧсшьарҧа аиҳабыра иҭацәыз сабша-мҿышак рымазамызт, агәырҧьаракәа рацәан. Амчыбжь агәҭазы ҿенак алхны ачара зуазгьы дубарын, убранза ргрофик узагәылаломызт. Аҧхынрахь аус дымнахар амуит. Аус злаз ачара цҭәыда, машәырда еилгеит, Анцәа иҧьшьахартә.

Убри аҽены иахнамгар амуз даҽеа ҷыҭ-ҩык еизеит дара ргәарҧ ҭшәаҿы. Даҽеа ҿенак аҧсшьарҧа ҩны аматҵурҧа изрымхуазма, аиҳабыра реаҿыршьаауанеи, аҧсшьацәа кылшәшәа ирзаауан, ирлас рееилдыргақәарц игәаҟуан. Такәа уажәшьҭатәи исасцәа иҩны иаҿаҧшьыз ахыҵакырҧа иакуан, акәац зҭаржәышаз, абысҧа зҭарушаз қәабқәак ааргеит, ҷшьбаҟа қәчага аадырхиеит. Аҧшәмацәа ргәалаҟамкәа уаҩы имбеит, уал-шьалк рыкәымшәакәа, ирхашәалаз маҷымкәан, еилгеит. Рызынтәык рааҧсара иахашшаауан, аха уигьы зегь анеиқәшәақәа ирханаршҭуан.

Асҭамыр усура дҭыцхьан. Иус аквартирақәеи аҩнқәа рыҭираараахәара иадҳәалан. Ԥарак ахьимырҳашаз уск иҽадикылазомызт. Аиашаз, инапы иҵихырц иитахзамыз аус идыркылазомызт, аха аус аҭыԥқәцара дахыццакзомызт. Иднагалоз ауаҩ уамак дихәаԥшзомызт, изыќаиҵашаз аус азы ҵарҭыша бзиак иауаанза. Иара иеиҳабагьы акы неиҽеишьуан, аха ихаҭа иԥьыба иҭеиҵоз аиаша цқьа ирзомызт. Зны даҽашәар ҳәа дацәшәон, макьана иахьынзауаз ус днеиуан.

Ачара иҽаназыќаиҵоз, иҩны-игәара хәычы зегь еиҽикаахьан, аҩнымаҭәа бзиа ааихәахьан. Иаб ԥарак иԥсахыр имуит, ќәрышьк иқәымҵазакәан, ачара бзиа иуит. Машьына бзиак аахәара ашәых иалеиҵомызт. Иапониа иҭрыжьыз «Таиота» ҽыцхараза имашьына ҭыԥ иҵагылан. Акыр злаз арԥысны дырбон. Иҵәахыз иԥара азбахә заќа ԥьара иҽеыҵымшәарыз. Уи ала ус ҕәҕәак дзалагомызт иаразнак, аха, абыржәы иаб диҽеыҵуазар, дҭәы-дыԥха, аҭышәынтәалара дагьанбахьза уҳәартә, деиқәшәан.

Амала иаб иҽеыҵра зиҭахызи, иаҳәшьа Иалса хаҵа дцар, абыргцәа рымацара аҩны итәазаауазма. Зегь рыла еиқәшәаз аҩнаҭа ихала дыҩназар иаҳа еиґьымзи. Иахьцалак даҽеа ԥьара анхара ахатәы ԥьабаа ҷыда ацын. Усќатәи иара изиҭахызи, имч-илша даҽеа уск иазикыр иаҳа изеиґьын. Ишәа-иза зшьаҽа еихызгоз, акала зызҳашаз уаҩын иара.

Аамҵа иара атәы аҳәон. Иҳаҩсыз ашәышықәсаз акәзар, иаҳҳәап, Такәа, Ҭышькәа, ма Ԥара иаб Хәаҭхәаҭ раамҵаз, ауаҩы иеизҳара апартиеи, нас аҳәынҵқарреи ирыдҳәалан. Урҭ рҽы ҭыԥ ҕәҕәак аанкылара иазгәышьуан. Малк зырҳауаз дпартизанызшәа маза аус иуан, амала убри апартиеи аҳәынҵқарреи русзуҩцәа рнапаҵаќа иќан, иара уигьы мазала. Аҭыԥ змаз уалафахәы бзиак зауаз дмаҷын, аха рмаќахы иадҳәалаз аԥара рҳацәа ирзаарышьҭуан арҭ рыхәҭа. Сасык аиҳабыра дырзаар – арҭ дырбон. Ԥьара ицозар, аԥара рзеизыргон. Иарбан усзаалак амал аҭахын, мазала иҽеызхуаз ауаа рнапаҵаќа иќан.

Иахьа даҽеа аамҵанык ааит. Ауаҩы, заќа мал далаќаз, иаҳаҭыр ҳаракын. Амал рҳара мазамхеит, иаргамахеит. Убри амшала Асҭамыр баша дхаларц акәмызт, дыԥрырц иҭахын. Макьана ирҳашьаҟәа мазан, уи иара игәы ҭнагомызт. Иагьа умҳәан, ҽенак даазыргахар, дшәарҭахон. Аргама амал зырҳауаз иара дреицәазма? Убри амҩахь иҵәахны имаз аԥареи ичараҽ иаанагаз ахаршәи неицҵаны, ҽа-ԥара дыԥарц иҽазыќаиҵон. Ақәсыԥа азнеира – агәаґьра илан, уи акәын зегь раԥхьа аус злаз.

Иусура амшала иусҳәарҭа дындәылҵыр, аамҭа иоуан ашәҟәқәа реиқәыршәараз. Уи азы иеиҳабы доуишьҭырц диҳәомызт, иҧсшьарамшқәа рыцҵара аҭахзамызт. Иара ус дышныҟәашаз идыруан, зегь ишәа-за иман. Ихатә уск инапы алеикырц игәы ишҭаз, аус ахьиуаз азәгьы издырзомызт, иаҭаххаанза иеиҳабыцәкьа илымҳа иҭишьырц игәы иҭазамызт. Иахьынзаҭахыз ирмазарын, нас ианраҳашаз иара иусқәа абжара, ма абжеиҳаранза инеигзарын.

Инаплаказы адгьыл иҧшаахьан, ичара ашьҭахь ҽыц деиҭанеит. Амҩаду иавархх, анаплакқәа рызҳауан, дгьыл ҽаҵак уоуазма, ма ашьха ашьапахьы уеихар акәын. Иара дзықәгәыҧуаз адгьыл уамак уаҩы илаҧш иҵашәартә иҟазамызт, збаа-змах ҭыпын. Уаҳа агьырзымпҧшаар, апҟыз иагахьаз ари аилашьых агәхьаа ркуазма, абҧанҷ ҭаҧсаны, иҭадырбарын, ибзиашәа макьана уаҩы ихы азымцацызт умҳәозар. Иара ихшыҩ азцахьан. Ус анакәха, даҽеазәы диҧыҩларымызт ҳәа дзақәгәыҧуазма. Азмах дхықәгыланы дахьҭаҧшуаз, дыццакыр иаҳа ишизеиҧьыз даазхәыцын, имашьына ҽыц дынҭатәан, амҩа ианыз егьырҭ амашьынақәа дрыхьза дрывсуан, араион архитектор иҽы даакылҟьеит.

– Абри аҭыпҵ сара изгар сҭахыуп, – иҳәеит Асҭамыр, азәыр иникылахьазма-егьиҳәа дымҵаакәа, акәымзар азәы илаҧш иҵашәахьазшәа иарҳәарынеи, рхатәы зҽлымҳарақәа апҳьа инаргыла, ирблаҟьара акыр аҭахызма.

– Абри азмахроу? – архитектор уамашәа ибазшәа даниба, Асҭамыр иҧсы мазала иааивиган:

– Уи ҭасмырбои.

– Иаго удыруама? Миллионла аҳарԥьы аҭахыуп. Иумоу? Иурҳахьоу ашәҟәы ҟаҵара иазхарым.

– Уара ухәҭагьы сыҧшаауеит, – Асҭамыр архитектор диргәыҧуан.

– Сыздыруам, уахәаҧш.

– Сажәа ажәоуп.

– Усҟатәи иақәкны иумазар, ҳусбарҭа аиҳабы ихьзала арзаҳал умҧшзакәа иалагала.

– Сыдгьыл азәы дақәумыргәыҧааит.

– Ишҧоуҳәоит!

Асҭамыр, аҩоны дшааизҵәкьа, имҳара ҭбаатыцә днықоналан, ахышә ҭбаа иадгылаз иусуга ишәа днадтәалан, арзаҳал иҩоит. Ириашеит. Иара аҵара иман, рзаҳалк аиқәыршәара дадхалозма, абри аҭыпҿ абри еиҧш иҟаз анаплакы ааиртырц шиҭахыз, убри азы убраҟа

ахыбра еиҵых ширгылоз уҳәа наирбан, адгьыл ирҭарц аҳәара шыҟаиҵоз нациҵеит.

Даҽа знык даҧхьан, рееирақәак азгәеиҭан, даҽа бҕьыцк ааимҵеиҵан, ицқьаны ихиҩаалон. Дшаалгаз еиҧш, еидара дук ихәда иаақәиҳәазшәа, инацәақәа еихданы, инапқәа ҩышьҭихын, дқәыҧсычҳауа иҽанааиҵихуаз, дҧышәырччон. Аус аҭыҧ ақәҵараз зегь ырццактәын, зегь раҧхьаза аус аусбарҭа аиҳабы ҕәҕәала дазҽлымҳаитәырц избон. Зегь зыбзоураз иара, Асҭамыр, иакәын. Долларла иҧарақәа ана-ара иҧсахқәахьан, касссак аҽы мацара длаҧшықәрымҵацәарц.

Адоллар ҧара рацәамызт, маза ахархәара иаҳа иманшәалан аурыс ҧара аасҭа. Ҩынҩажәеи жәаба нызқь доллар ҽыц иааиҧхьазеит, гхак ихьхьазар ҳәа дшәаны. Уи адагьы, аҧара ҧхьазара иара бзиа ибон, аиҳаразак уи долларзар. Қьаад шкәакәак адоллар ашәаразара иааҧиҟын, ииҧхьазахьаз амал нылаиҳәан, Анҭицаҵәҟьа лылаҧш иааҵамшәартә, ишәыраҽ ақьаад-шәҟәқәа инарылеиҵеит. Арзаҳал макьана иаҧхьа иқәын. Лара дааҩнашылеит.

– Уаби уани ласыртәеит. Уара амла уамкзои?

– Уажәыҵәҟьа слыбаауеит.

– Ари закәи? – иаҧхьа иқәыз абҕьыц лылаҧш аадлырхалеит.

– Рҽиамҭа ҕәҕәак аҧысҵеит. Аусбарҭа аиҳабы иахь сырҽиамҭа назгар сҭахыуп.

– Убасҵәҟьоу? – лара, лхаҵа иарзаҳал даҧхьо, дҧышәырччон. – Ари иаҟароу ахыбра, азмах иқәургыларц, иуцәаго аҧара абааугои?

– Сара сиекономиступ ҵарала. Уи иақәсырзыша сзымҧхьазо сыҟоума. Аспонсор дсыҧшаароуп. Ма исылахәхаша срышьҭалароуп. Амала заа аҭыҧ скыроуп. Адгьыл ус уадаҩуп, ибымдыруеи?

– Анцәа уеиқәиршәааит! – Анҭица лхаҵа иҵарраз диеигәырҕьон.

– Шьҭа ҳлыбаап! – наиабжьалгеит.

Такәеи Сырмеи уаххьа рнапы алакын. Рыҷкәын днарыдтәалеит. Сырма лыфатә уамак лгәы иагомызт. Лҭаца даанагеижьҭеи дырхаҵгылан, убри лгәаҧхон, иагьылгәаҧхомызт. Илгәаҧхон, избанзар ҵасла убас иаҧын, аиҵбы аиҳабы имаҵ иуан, лҭацагьы дахьаанагаз аҩнра лҽанрааланы дыҩнан. Дыбзиацәан Анҭица. Илгәаҧхомызт, избанзар уажәтәи аҽар даҽакала рхы мҩаҧыргон, аиҳабацәа ираҟарақәазар рҭахын. Аҭаца мышкы зны илылыжжыр алшон. Макьана лчараз илырҭаз ҧсшьара мышқәак лыман, нас, урҭ нҵәар, усура дҭыҵрын, уаанза уамак бжьамызт, ашьыжь усура инҭыҵуаз, уаха зны иаауаз азҕаб аҩнаҭа ишахәҭаз амаҵура лзалагзарызу? Нас

рхылҵцҧылҵ гылар, Анцәа иҳәааит, лаамҭа иаҳагьы икьаҿхон. Анҭица дбашамаша ҭацазма, дхирургын, Иалсеи лареи аус еицыруан, лусураҿ лаҳаҭыр рбон.

– Дад дбыкәахшоуп! – Сырма илхәыцқәаз лылахь ианихуазшәа, Такәа ихы аҭаца иналызирхеит. – Шьҭа ачара бзаҳуит. Аҩнаҭа ҭышәынтәала иалахәу боуп, Анцәа бнеигзааит! Ажәытәан, ахымҩаҧгашьа дақәымшәар ҳәа ишәаны, аҭаца аҭаацәа ахьчоз дтәар руамызт. Аха иахьа аамҭа акала иҟоуп. Ас, бара баҳҳаҵыргыла мацара, иаҳфо ҳҳаҳауам. Сасык даҳҭазар акы иамусуп акәымзар, ҭаацәашәала ҳантәоу, баргьы бааҳадтәала, аҩны дыҟазар, Иалса блыцны. Уи дыҟамзар, банхәа баалыдтәала. Исҳәаз баҳама? – ихы Сырма иналызирхеит.

– Азин ҳауҭозар ҳәа ҳаҧшын, акәымзар иагьараан дҳартәахьазаарын, – анхәа дагьаагәырҧеит.

– Убас ауп, – Такәа инациҵеит, – аиҭаҳәарақәа бзиа избазом. Даҽеа зны ҳантәо, бҭаца даабыдбмыртәалар, акрымфазакәа сҩагылоит.

– Азин ҳауҭозар сымҳәахи, – анхәа дҧышәырччон.

– Ҭышькәа иҿеынза сцар сҭахыуп, – Такәа иреиҳәаз ашьҭахь, аҭаца длатәарц, иаразнак дзымгылазт, даҽеа уск ахь иажәа ниаигеит. – Ачара аҽены дымтәазакәа дцеит. Иус рнапы ианҵаны, дыққәцит, аха ус заҳзиуи? Адырҩаҽены, амаҵуцәа ианырчараз, дмаазеит. Дҳазгәаама?

– Дышҧагәаауаз, ак ихьзаап, – Сырма лбырг инаиаҭалкит.

– Ихьыз еилкаатәыми, – Такәа уи аҭакс иналаҭеикыхт. – Шәара шәмыццакын! – дҩагылан, ақалақь гәарҧ ҭшәахьы длалбааит.

– Бара баатәарц ауп дызлыбааз, – анхәа лҭаца даалыҧхьан, аҟәардә дылзаахеит.

Ауха аамҭа ус имҩасит. Асҭамыр ашьыжь исаат ес хә-минуҭк дахәаҧшуан. Аусбарҭа аиҳабы иахь дыццакуан. Убри инапы иарзаҳал аҿы ибар, иус азбжарак аҭыҧ иқәиҵазшәа игәы инаҭон. Иалса лакәзар – заа лусурантә дааит, дзыҧсахуаз шьыжьнаҵы амаҵурахьы дҭытцын. Асҭамыр имашьына ҭигон, лара агәарҧ данааҭалоз.

Раб Такәа иакәзар – иаха Ҭышькәа иахь дзымцакәа дынхеит. Ҽынла диниар, аҿар усура ианҭыцлак, абыргцәа рызхара еицәажәартә, аамҭа иаҳа ироуан, рымацара еидтәалазаауан. Ргәқәа ирылаз аиҵбацәа идырҳауа-аҽеакуа иабарҭахыз. Ус ала ашьыжь заа Асҭамыр дынҭытцит акәымзар, Такәа дшынҭаацәаз шьыжьхьа даадтәалеит, иҭаца усура дҭытцыр, аишәа иадтәалашаз иаҳа ишҭархоз дазхәыцуа. Ишынҭаацәаз акрыфараз рхәы иаахатәаларц иара бзиа

ибон, аха аусура иара атәы ҟанаҭон, еиҧхьышәшәа ицон, иаауан, аха ианааиқәшәалак еидтәалаларын, еиҳаразак аныҳәақәа реырхьыгзаны.

– Бара, сара сгыларыма? – иҧшәма Сырма лахь ихы наирхеит.

– Иалса, нан! – иааҩналаз азҕаб лан даалырзырҩит, – Анҭица дбыманы бмааиуеи! Баб иуам, бымбои.

Иалса лан Анҭица дналывалыртәан, лхаҭа аишәа егьи аган ала лҭаца даалҽатәеит, лашьа Асҭамыр данрықәшәоз, лара лхахьы, ран лҽаҧхьа днатәаларц. Ҭынч рхәы рнапы адыркын, аха Анҭица лызхара лзымфар ҳәа дшәан, аҳәсақәа ааизҧшырц, дныҳәаныҧхьа зегь раҧхьа Такәа дҩагылеит. Арҭ акранеицырфа, Сырма, аишәа еилдыргарц, лызҕабцәа еицаанлыжьын, лхаҭа агәарҧ ахь длалбааит, уаҟа еиҽкаатәыз лыман. Иалсеи Анҭицеи акҽаҩра иҩнан. Аҭаца ачанах лызәзәон, анхәҧҳа урҭ рбаны, рҭыҧ иқәылҭон.

– Башьеи сареи цқьа ҳахьеибабырдырыз шаҟа сбызгәдуу быздыруам, – аҭаца ланхәҧҳа даалҽаҧшит, лус лнапы шалакыз.

– Шәара уаанза шәеибамдырзози? – анхәҧҳа дцәыҭаччон.

– Цқьа ҳахьеибабырдырыз сҳәеит.

– Аа!..

Иалса еилылкаауан лҭаца дызҽыз: лашьа Анҭица дахьааигаз иаҳәшьа илыбзоуран, қьаҕьариара рзылуит. Уи иаанагоз Анҭицеи Асҭамыри еибадыруан, қалақьк еицаланхон, аиҳабыра аиҭбыра классқәа рҽы аҭара еицырҭон, амала рыхшыҩ еизышьҭымызт. Уи зыбзоурахаз Иалса лашьеи аусураҽ илҩызахаз азҕаби еиразҟхарц дрызгәаҟуан, рус еиҽылкааит.

Анҭица, хаҭацара лҽазыҟалҭаанза, азәы бзиа длымбакәа дыҟазамызт. Асҭамыри лареи хықәкыла еиҽцаауазижьҭеи, нас еиднагалазижьҭеи лыбзиабара ҳәаак амазамкәа, даҽа ҩазарала деилнашьаауан. Уи нҭкааны ланхәҧҳа илалҳәартә, ажәақәа лызхомызт, илалҳәаҭәҟьарц лҽагьазылкуамызт, избанзар уи ырҭауланы аҩнра имцацыз азҕаб илнырзомызт. Ажәа еизадала илзымҭәахыкәа илалҳәазгьы маҷзамызт. Уи азбахә ала амыцхәҳәара заҭахызи. Абзиабара ҩыцьа ракәын изусыз, иаҭаз акәамаҭамақәа, гәыкала аиҽынҭәаара дара иртәын, даҽазә дузалагаломызт, дмыцхәхон.

– Уи ҳаиҩызара иахҟьеит, – инацылҭеит аҭаца.

– Бысгәамҧхозар ҳаиҩызцәан ҳәа аҩнаҭа быҩназгалозма, – анхәҧҳа дҧышәырччахуан.

– Ҩызара сара ибзызур заҟа исҭахыу бдыруандаз, аха ибаҭәасшьо уаҩ дызбом.

– Аҳа-а! – Иалса лҭаца аҵәы лылалҵон.

– Аразҟы бзиа бымазар шысҭахыу быздыруам, – Анҭица ланхәпҳа «аҳа-а!» ҳәа «иааԥьалшьаз» макьана илзеилымкаазацызт, уи лынасыԥ дҭаршә даман.

– Шьҭа саб иҩнаҭа сыбцәымыцхәуп, аа? – Иалса «лҽеаалыртуан».

– Зынзак ара бсымандаз, иабаҟоу, аха бара бхатәы разҟыла беиқәшәароуп. Ҳаиҩызцәа бзиақәоушәа ҳҳы ҳаԥхьазон. Аусура ҳаиднакылон акәымзар, ҳагәҭыха цқьа еибаҳамхәацызт.

– Ҳаиҩызцәазамызт бҳәарц бҭахыума?

– Ус акәымзар, бара быԥсҭазаарас сара издыруеи? Азәы даабгәампҳазакәа адәы бықәызма?

– Азәгьы!

– Иҟаларым.

Реицәажәара наҟ иацылҵарц Иалса илҭахзамызт. Данмаҷыз илеиҳабыз арԥыс, Ԥара, бзиа дылбозшәа лгәы илнаҭон. Иахьа данхәыцуазгьы уи бзиа дылбомызт лызҳәомызт. Аашар инеихьыԥшра дазгәаҟуазар, аахәланы дышьҭалар, лыԥхыз далазар, гәыкала дылҭахымызт ҳәа лгәы иҭашәозма. Ус акәмызт, дылҭахымызт ҳәа дзазхәыцуазма, бзиа дылбон ада ак лхы иԥнамҟзар, иеиҧьыз уаҩы лыбла дхымгылацзар. Уи дшизыҟаз аартны иалымхәацызт, дышиқәшаҳаҭыз лырҵабыргырц иара ихаҭа илыдицаломызт. Усгьы еиликаауан лара иара дшизыҟаз, нас ибла аргама иабоз изымазахарымызт лгәахәуан лара. Ахәылԥазқәа раан лара длыцкәашартә дыхҭеикуамызт, уи лгәы иалан, аха зҧабҵас лаҳаҭырбара ҳареикуан, уи лзымдыруа дауҟахыз.

Иара еиҳаз аҵара данҭаз, лара ақалақь школ далгон. Ателефон дылзасуан, лара уи дазԥшын. Аха лара дызҳацыԥхьаза иара днаскьозшәа лбон. Реимадара шимырзуазгьы, аамҭа цацыԥхьаза, илывагьежьуа-лывахынҳәуаз арԥарцәа рацәахон. Еиҳаз аҵара лара данҭаз, иара дхынҳәны аусура иҽазикхьан. Уи усҳәарҭак даусзуҩын, дышнеиуаз уи шьҭаҵаны, имашьынала ауаа мҩаԥиго, атаксистра иҽазикхьан. Иалса, убри анеилылкаа, раԥхьаза лгәы неиҭаԥеит. Ԥшра-сахьала дхәыдамкәа, иҵара ыҟа, машьынала амаҵура иҽазикуази? Даҽеа ус ҕәҕәак инапалакра илымшозар? Иҳаракы илбоз арԥыс длаҟәы лыла даахгылеит, амалагьы наскьа длыцәгылазшәа илбоз ауаҩы дхарахазеит. Лҵара хлыркәшарц даҽеа маҷк шлыгыз, лгәы лҽанзамкәа, ҽенак иара даалыхьзеит.

– Арахь уабаҟаз?!. – аиашаз уамашәа дылбеит иара дахьымнеицыз ақалақь аҿы даниқәшәа.

– Сбышьҭаланы смааи.

– Сароу?!. Сыззуҭахызи?

– Ԥхьаҟа ҳус иаҳзышьҭоу шьҭа иааԥцәаны ҳалацәаажәар сҭахын.

– Исзеилкаауам.

– Бара сыбзыԥшуижьҭеи иҵо бымдыруеи.

– Ус акыр ҳалацәаажәахьазма?

– Ибҳәо закәи?!. Сшыбзыҟоу бымдыруеи?

– Ажәа усҭахьазма? Иуҳәо сзеилкаауам. Угәы иҭакыз уажәрааназа ма исоуҳәандаз.

– Бҵарақ сыбԥырхагахар сҭахымызт.

– Шьҭа смазеины суоума?

– Усҟатәи бажәа бмырхьанҭан!

– Ас иааԥцәаны аҭак сызуаҳәазом. Ма сҵара зынза ихсыркәшароуп.

Мап ицәылкны ицәылымкыкәа, диқәшаҳаҭны диқәшаҳаҭымкәа, агәыҩбара дынҭалыргылеит. Иаразнак «ааи» лзымҳәазар, азҕабцәа ус ирқәашьын игәахәыртә даанлыжьит. Дылцәызҵәҟьар лҭахзамызт, иагьа умҳәан, лгәы изҭамызт лызҳәозма, раԥхьаза лгәы зызцахьаз арԥыс, хара днагылеит лгәахәқәозаргьы. Убри анаҩсан, лара усура дааит, иара иҽылзааигәаитәырц иҽԥишәалон, лара изылурыз лзымдыруазшәа, маза-аргама иҽицәылыхьчозшәа лхы мҩаԥылгон. Аиҳаразак Какан даалызкашәазижьҭеи. Уи даҽеа уаҩын. Шьҭа Ԥареи лареи реицеизхәыцра зылҭахызи. Амала Какан дааццакыр – даҽеазәы лара дизымԥшрызшәа лгәы илнаҭон.

– Иахьысҳәо бысзымгәаан, аха бара бхәыҷзам, баахыпар хаҵацара бцәыцәгьахоит, – Анҭица шьҭа убас Иалса дылзааигәа лхы лбон, иаарты длацәажәон. – Баламԥшцәан! Ибышьҭоу шмаҷым здыруеит.

– Сара салаԥшзом.

– Какан бшигәаԥхо слымҳа иҭишьхьеит.

– Уаҳа ибеиҳәеи? – Иалса дааиқәлымҳахеит.

– Уаҳа акгьы. Амыцхә ҳәара бзиа ибазом, ибымдыруеи. Шәара шәеидызбалақәахьан. Уаҳа акы аабеимҳәацкәану?

– Исеиҳәахьеит.

– Амыцхә зҕабра шыбзеиҕьым бымдыруеи? Бмедикми.

– Убри азын мацара хаҵа сцома?

– Убригьы базхәыц сҳәеит. Зегь ҿҳәарак рымами.

Ачанах зәзәара аныхдыркәша, Иалса луаҭах ахь дҩықәнеит. Уи аҩбатәи аихагылаҿ иҟан. Ауха дымҷаԥшьози, лацәааихьшьык

ҟалымҵеит шылзымҳәозгьы, цкьа даузыцәах. Уажәы, ашьыжь, маҷк лыԥсы ааиҭалкыр бзиан. Иахьцалак лҭацеи лареи еибырҳәаз ишылҭахыз лиарҭа дагәыланариомызт. Иагьа умҳәан, лара хаҵацара ирҵар ианылхьаашаз ақәра дааҭагылон. Макьана дхыԥамызт, аха уи дазаааигәахон.

Ахацәа бзиа ирбон жәаа, зежә шыкәса ирҭагылаз азҕабцәа. Анҭица лыԥшра-лсахьа заҟа дыбзиаз, лҟазшьа маншәалаз, лусурақ еицҽакны ҳаҭыр лыкәырҵоз, Асҭамыр иаразнак длыкәшаҳаҭызма? Уи лҵара аамҵа лымнахит, даҽеа ѡбаҟа шыкәса аус лухьан, қәрала аинститут иҭалози лареи абаҟаз? Иалса лакәын лашьа дазаазгоз. Урҭқәа аҭаца цкьа илыздырзомызт, Анцәа иԥьшьахартә. Акәымзар лызҕаб хамхаԥагьара, ишлыдумбалозгьы, илиааирынеи.

Иалса, лхаҭа ашкол далгеижьҭеи, аамҵа ахьыԥыруаз уамак илбазомызт, есааира убри иаҳа ирлас илныруан. Бзиа илбоз азанаат лнапы алакын, акәымзар лыԥсҭазаара қәыԥш баша илцәымѡасырц данацәшәоз дҭагылалон. Арахь, лыкәра ишакәымыз илымфарц, даазыкәшәаз диццарц лҭахзамызт, лыԥсҭазаара знык еиҿылкаауан, дшаакәшәаз мѡак азәы дицангылар аҵкыс, данымгылар лхаҭа илзеиҕьын. Ԥара иакәын лара лзы Анцәа иишаз, аха уи изхәыцрақәа лгәы ԥырҵәазшәа, ихаҭагьы аԥсҭазаара дамарамызшәа лбозижьҭеи, лгәы изкыдзамызт. Шьҭа убасшәақәа рѡыԥьегь реизыҟазаашьа лныруан.

Какан иаҳа лхы-лгәы дҭагьежьуан аҵыхәтәантәи аамҵаз. Хыкәкыла иара уск инапы ахьалакымыз лгәы иалан, иахьцалак иани, иареи, иаби – шых-ѡыкыз, ажәакала ишынҭаацәаз, рыдәкьан иадҳәалан. Ианамух уигьы усымзи. Рѡоны-рдәны иагмызт, рыматәа-рѡыҭәа злыхыз узымдыруа рееиларҳәон. Ачкәыни азҕаби реиҿцаарақ урҭқәа усҟатәи хырѡа азыруамызт, ихадаз цәанырран, аха, ауаа ҽыц ирзыхынҳәыз ауаажәларратә шьакәгылазаашьаҿ, амал аҵакы мачын узҳәомызт. Уи аҵакы ираѡсыз аамҵазгьы ихәычымызт, аԥшра даҽеакала иартон акәымзар.

Какан дуаѡ ҽыцызшәа дахьылԥылаз акәзар Ԥара диеиҕьны дылзырбоз? Лхәыцра неиҭаԥон. Уи ихаҭа машәырызшәа иелыкәиршәалон, амала атәым ажәа иҳәалон, уск далацәажәон акәымзар, дшылзааигәаз цәыримгацызт. Избан? Аха иара иан лаҳәшьаԥҳа, Иалса илҭацахаз Анҭица убри ашьыжь акәымзи Какан Иалса дшигәаԥхоз анлалҳәаз! Иара уи ус баша иҿыциршәозма? Ачкәын азҕаб дшигәаԥхаз анимхаҳәа, ҳбызшәаҿы агәаԥхара иаҵанакуаз рацәан, абзиабара аҿынза иҭбаан. Дахьыкәиаз лара

дӈышәырччон. Амала иара, ажәа аалниҵар, аҭакс илҭарыз макьана илыздырзомызт. Длакҩакуан. Арахь Ӈареи лареи зынзак еилгангьы еилымгацызт. Ахәыцра ҵаулақәа дшырҭаршәыз, илызҭынчцәамыз ацәа дынҭанагалеит.

Амыцхә дышьҭахар, ахыхь лызҵасыр ҳәа дшәаны, Анҭица ланхәӈҳа даалырӈшит, ҽынла дыцәацәар, ус адыруан, аиҳаразак шьыбжьоншьҭахь. Аҭаца аҩны дахьынзыҟаз, анхәа акҽаҩраҽы лхы дақәиҭын. Уи адәахь ус лҽахалыршәалазомызт. Сырма дҟәыҷа ӈҳәысын. Иаҳа еиҷьын дҟәышын уҳәар. Аҟәыҷа, иахьцалак, дҵарын, ирлас дхәыцуан, иус дыццакы инаигзон. Ирҵаула дызхәыцуамызт ҳәа узҳәомызт, аха иҵарра амшала гхақәак анимхаҟаҵоз маҷзамызт, амала ирлас ириашон. Аҟәыҷара аҽара иатәын. Аҟәыш, иихәыцуаз аҵаулара адагьы, дыццакуамызт, иус-ҳәыс шәан-изан. Аҟәышра аҭаҳмадара иаҳа ианаалон.

Сырма акҽаҩра аҩнагьежьра лҭахымызкәа, дыӈҳәысымзи, макьанагьы илылан, аха лҭаца, аҩны дахьынзыҟаз, уа дылӈырхагахозма, дахьааиз аҩнра амаҵ ушьа лҽақәлыршәар, далашьцылар лыхәҭамзи. Анҭица лакәзар – ӈшь-ҩык ршьыбжьхьа лырхиахьан. Лабхәа, ашьыжь иныҵыҵыз, дымхынҳәзацызт. Акрифарц шьҭа даауамызт, уи еилкаан. Усбарҭак аҽы ҳасабеилыргарак инапы ианын, амала ачара ашьҭахь даеа мчыбжьык аҟара ихы дақәиҭын. Сырма излалҳәоз ала, уи Ҭышькәа иҽы дынкыдгыларц игәы иҭан, уа днеизар, ус ирлас даурыжьуамызт. Абыргцәа анеиқәшәалак акыр иааидтәалон, иааидхалон, имццакзакәа ныҳәаҽақәак ркуан, уажәтәи аҽар реиӈш, арыжәтә иаразнак ирылдырсуамызт. Ҭышькәа аиҳаразак инапала иҭеиҭәаз аҩы маҷзаргьы ицқьан, ухы-угәы унархьуазма. Уажәы Такәа иҭаацәараҽ шьыжьхьафараз изызӈшыз Асҭамыр иакәын.

– Асҭамыр шьҭа даар бзиан, – Иалса акҽаҩра ҭбааҽы игылаз аишәа даадтәалеит, лҭаца лусқәа даарылгаанза.

– Дагхоит, ихьыз сыздыруам, – Анҭица даахьаӈшит. – Иалса, ак басҳәашан! – урҭ реицәажәара аҵакы лӈсахырц шылҭахыз ҩашьомызт, ланхәӈҳагьы дзыҷәза дааӈшит. – Абри, Ӈара, идыббалеи?

– Акгьы, – Иалса уаҳа илҳәарыз лҽамшәеит, уи азбахә лҭаца ишылдыруаз зынзак лгәы иҭамшәацызт.

– Сгәы излаанагно ала, – Анҭица ланхәӈҳа лыхшыҩ аалырҵарыхт, – бара биҽынҵәаауа уаҩы бзиа дбызбазом. Уи ҷыдара бзиак алзбаазом.

– Ҳара ҳмедикцәоуп, – Иалса лхы лырқьион, – ибзианы иаадыруеит абзиабара ԥсихикатә шчымазаҩроу. Сгәы бзиазар, иԥасҵареи? – лара дыччон.

– Быхәмаруеит, аха убри ачымазара змам иԥсҭазаара згәырґьарам. Медикҵас убригьы бзианы ибымдыруеи.

– Ауаҩы бзиа дубар уҭахызар, аиҳараза уилатцәаны бзиа дубар уҭахызар, иара ак игымзароуп, есымша дҧьаушьалартә, ԥшреи-сахьалеи дчаԥазароуп, уаҩорала деибыҭазароуп, – Иалса гәыкала дцәажәон.

– Ак игымкәан, уаҩы дмизацт.

– Ус иԥоу бзиа дысзымбозар, иԥасҵари?

– Ак быгымкәа бхы ббома?

– Уи исышьҭалаша иҭитцаалааит.

– Ус быԥсҭазаара быруадаҩуеит.

– Анҭица, излазбо ала, бнапы сылабкит, – Иалса лҭаца длыхәлаччон. – Ачара бзаҳуаанза, усԥатәи бсылацәажәазомызт, шьҭа уаҳа ус бымамшәа ббама? Бымшәан, акҿаҩра бымаскзом.

– Бысҭахыуп азоуп, бразԥы сзалацәажәо.

– Арԥыс замана банисҵа, сзыбҭахымзи.

– Аҳах шьҭа! – Анҭица илгәарпҳазаны дԥышәырччон. – Дахьынзабзиоу сыздыруам, аха, башьазатцә дыбмырехәар, бабацои, – дааԥышәырччан, збжьы аагаз лтелефон аақәылхит. – Изакәи? – лара дцаауан, Асҭамыр шиакәыз анылдыр.

– Шьыбжьхьафара сызнеизом, – илаҳауан Асҭамыр ибжьы.

– Избан, уара?

– Абрахь уск сазыркын, аамҭа сымазам, шәысзымԥшын.

– Бзиоуп, – лтелефон нықәылцеит. – Башьа затцә шьыбжьон дзаазом. Нан блыпхьар!

– Аҭаца даҳзааигеижьҭеи, шьыбжьхьафара бжьаижьлазомызт, иахьа ихьрызи? – Иалса зызҿылҭыз лан ашә даалагылеит.

Иара ус ак имыхьит. Уск дазыркызшәа телефонла ипҳәыс ллымҳа иҭишьыз иашан. Амала дзышьҭаз акәымкәа, даеа нагзатәык иара инапы иахьанырцоз иҭахзамызт, ихатәы планқәак имамзи. Уи ашьыжь убри ихатәы ус дашьҭалеит иара, иусурахь днеиаанзагьы. Аусбартәҿ адкыларта днысонаххын, аиҳабы диқәшәарц шиҭахыз амазаныҟәгаҩ илеиҳәеит.

– Иахьа уаҩы ихатә уск азы дидикылазом, – лара иара дзызпшзамыз, иагьиҭахымыз аҭак илҭон. – Уажәы аилатәара иалагарц

иҟоуп, иҽазыҟаиҵоит. Арахь иахьа адкылара иамшзам. Ашә аҿы ианын, иумбазеи?

– Игәасымҭазеитеи.

– Ашәҟәы умазар – иааныжь! – наиабжьалгеит. – Ашәҟәы иҭазыҩуеит, азеиԥш ҟәшала амҩа асҭоит, иара инапы анаҵаҩолак ашьҭахь. Уанаҭахыу иуԥхьоит.

– Хаҭала сара иара сиацәажәар сҭахыуп, – Асҭамыр лара дызқәылҵоз амҩа рххара шусхоз идыруан.

– Ус акәазар, ашәҟәы уаныстцап, адкылара мшы аҽены аԥшра уқәымшәарц. Макьана уаҩ данысымҵацт.

– Бзиоуп, – иара дақәшаҳаҭын, аҽены ианамух, даҽеазны деиқәшәарц дақәгәыҷуа.

Асҭамыр длалбаан, имашьына дынҭалеит. Иусурҭа ҭыԥ харамызт. Аха, убра дназааназа, еилирхыз ахәыцрақәа жәпакы дрылахынҳәхьан. Азеиԥш ҟәшала имҩақәылҵарц, иарзаҳал амазаныҟәгаҩ илзынижьыр, абна-абра икҿахо мацара, мчыбжьыла, мызла, шықәсыла акәзаргьы ҟаларын, ауадақәа ирыҩназаауан. Азәгьы ушәҟәы иахьаҭахыз инеигазомызт. Рызынтәык аус аҭцааразы ҿҳәарак-ҿҳәарак рыман, аҵыхәтәантәи амш аҿынза аус ршьаҳауан. Азәазәала аҟәшақәа рхаҭарнакцәа го-иааго адгьыл дурбар рҭаххон, иара ус иахәҭан. Урҭгьы рыҽедырххалон, абна ак агызшәа, абра даҽеак рымбазшәа, уԥсы уҿарҵалон. Ачынуаҩ иус убас еиҿикаауан, ԥьара ак алеигартә дурманшәалахьазаргьы, длаԥшықәрымҵартә, инапы ианыз нҭкааны иҭиҵаазшәа дирбон. Даҽеакы иамусын хыхьынтә, аиҳабы иҿынтә, аус ырлас идырманшәалартә, лымҳаҭшьык роур. Асҭамыр ихаҭа дчынуаҩын, дмаҷын, аха иахьцалак. Имдыруази аус амҩақәҵашьа иаҵаз акәамаҵамақәа.

– Ашьыжь уабаҟоу? – дцаауан иара иеиҳабы Маԥьыҭ, уи еснагь ианаамҭаз иҭыԥаҿ даауазшәа.

– Саҭамыз! Уск сыман.

– Аеи нас, – ҿабызшәа хала Асҭамыр ицәажәашьа Маԥьыҭ игәы арԥсасиуан. – Сара узысҭахыз: ҩ-қыҵак рҿы адгьылқәа ршашьа иашам ҳәа ашшыбҭьыцқәа алараҵеит. Убарҭ рахь идәыкәырҵарц акомиссиа еидыркылеит. Апрокуратураҿынтә ауаҩы дрыцырҵоит еиҳабыс. Уара уи ихаҭыԥуаҩ уакәхоит. Даҽеа х-ҩык акомиссиа иалоуп.

– Изакәи иара, напыкаҿ нацәала иуԥхьазаша ҳаицуп, еиҳабык дазмырхакәа, ихаҭыԥуаҩ дирҭома?

– Уаҵәы инаркны, шәҭыцуеит, – Маԥьыҭ Асҭамыр иҿынтә иаҳаз аҭак ҟаиҵазомызт.

– Ҳадхылома усҟатәи ауааҧсыра, уаҭәы инаркны ҳҭыҭратә?

– Мчыбжьык аҟара иҭышәҭааша шәымоуп.

– Усҟатәи ҳаезадҳархылозеи ҽнак иҭаҳҭааша?

– Уа афинанс еилагарақәагьы маҷзам. Акомиссиа анлеих, акакала ицәырҭша мыҷхәма.

– Уи аус ҭызҭааша апрокуратуреи ОБП-и роуп.

– Урҭ уа иалоуп.

– Уск сыман, умбои.

– Иузахмырҧо усс иумоузеи? – Маҷьыҭ дҭааит, аха Асҭамыр макьана маза дук имазшәа игәы иамбози, азҭаара уаҳа алаҽимҭит.

Асҭамыр иеҽихрызшәа ихы ахигарц днашьҭалақәеит, акәымзар иаахҭәаны мап изымкит. Арахь иара дзызҽлымҳахашаз уи акомиссиа аусура ак аламызт. Апрокуратуреи ОБП-и рыуаа злаз агәыҧ иҭнаҭаауаз аус ҧара узалгомызт. Ақалақь далҭны, араион ақыҭақәа данырзыршьҭ нахыс, ацара-аарақәа иеырхаршәала, иарбанзаалак ихатә уск дзазныҟәозма. Аусбарҭа аиҳабы идкылара мшыс ҽна заҭәык имаз Асҭамыр ихы изархәазомызт. Ус анакәха, жәабаҟа мшы усгьы ибжьихуан. Абарҭ дрызхәыцуа, иҭыҧаҽ дыштәаз, аиҳабы деиҭаиҧхьеит.

– Ателефон иасын, апрокуратураҽ урбарц рҭахыуп, – иҳәеит иара.

– Бзиоуп, – иҳәеит Асҭамыр, ишигәамҧхоз инымырҧшзакәа; шьҭа шьыбжьон ааиуан, Анҭица лахь ателефон дасит, акрыфараз дизымҧшырц.

Апрокуратура аусзуҩ Асҭамыр диҽцәажәац дашьҭан. Уажәраанза еибадыруан, аха уигьы дуаҩы ҷкәынан макьана, иааиҧхьаз иҭҭаара аасҭагьы, ихаҭа ихы ааирҧшырц дашьҭамзи, еидхалацәеит. Асҭамыргьы дызлаҟаз деицәаны иеыдирбар зиҭахызи, реиҽцәажәара убри азын мацара иҧиргомызт, акәымзар арҭ рыерылагалара дзашьҭазаауази. Мышкы зны иахьеиҽаҳашаз заа ҳасаб злазиурызи. Зны дышрыцхраахьаз ргәаламшәар ҧсыхәа имамкәан дҭагылар алымшо иауҟахыз. Убас иҟаз агәалаҟазаарақәа даргьы рхы иадмырхәози. Заҟа еиҽаҧшьызеи!

Апрокуратураҽ аус зуаз, ҷьоукы цәгьара ус ҭәҭәак ҟарымҭазар, ажәытәан, иҳаҩсыз ашәышықәсан еиҧш, азәы дҭаркит, даурышьҭит ҳәа, ихарҟьацәаны уаҩы дрылацәажәомызт. Убасҟатәи ауаа иреиҷаҳаны русқәа ҭырҭаауазшәа аҧшра аман дара русушьа. Иахьцалак Асҭамыр абарҭ цәгьаҳәацәазшәа игәы рызҭамызт. Мышкы зны дара рҽы иара иус ҭҭаатәны дрымпыҭахар алшон. Уи иара еснагь

иеацәихьчон. Уажәы иара, ихаҭа дыцәгьаҳәаҩны дҟарҭарц, иахьиҧхьоз, игәамҧхазоз ныррак иҧшабжьҟьа деилнарҧсаауан.

Уи ашьыжь ацәгьаҳәацәа рҭыҧ дныҩнашылеит. Ара зныкгьы дмааизацызт. Уаҩ дыҟазамызшәа, уамашәаҭәҟьа иааубартә, зынзак ҭынчран. Акоридораҽ азәы заҭәык дубомызт. Бжьык уаҳауамызт. Ахәшәтәырҭаҽ зыҧсы злыҭуаз ахьыкҽарҭаҭәҟьоз ахалаҭ шкәакәа зшәыз азә идамхаргьы дуҧыларынеи. Ашәқәа рҽы зыхьз аныз дрыҧхьо иҽынеихеит. Ашәқәа рацәамызт. Нури Қьаазым-иҧа ихьз иҧшаан, ашә днаснас иааиртын, дныҩналеит. Аусҭцааҩ, ихы қьаадқәак ирықәырҧс, аус иуан.

– Улатәа! – уи дҩагылан, аҟәардә Асҭамыр инаиирбеит. – Узысҭахыз уарҳәахьеит ҳәа сыҟоуп.

– Исарҳәахьеит.

– Ухатәгәаҧхарала аус ҳацууазароуп, иумдыруеи? Мчыла азәгьы ҳгәыҧ даҳзалаҭазом. Схаҭа сусураҽ снапы иануи сызларгалази хәыки шьхаки рыбжьоуп, аха исыҳәеит. Уақәшаҳаҭума?

– Ааи, – Асҭамыр игәы иҭамыз ахьиҳәоз иҭәха илан.

– Абри абҕьыц ухаҭа унапала ихарҭәаа! – Нури Қьаазым-иҧа қьаадк Асҭамыр иаҧхьа иаақәиршәит.

– Аҳы! – иҳәан, Асҭамыр абҕьыц харҭәаара иеыназикит, рыштат даларҭозма, рыжәла нҭәааит ҳәа, ҩныҭҟала дырзымақаруан.

Аус данаалга, рҩыҷьегь ҧыҭрак еицәажәақәеит. Апрокуратура аусҭцааҩ хшыҩ ззумшьҭцәашаз зҭаарақәак дрылацәажәон. Убас акәын дара ауаҩы дышҭырҭаауаз, Асҭамыр игәы иалан, ахыбра дандәылҭуаз. Иусурахь ихы хан, аусурамш нҭәарц уамак агзамызт, арахь иҟаиҭаз ҳәа акгьы ыҟазамызт, аиҳаразак ихазы, аусуразы – усгьы. Знык ихатә уск ааиртындаз, уамак зҽлымҳара зҭамкәан инапы злакыз ачынуаҩ маҷ иус наҟ инышьҭеиҭарын. Уи ҧхыз ибон, макьана дабаҟаз акәымзар. Знык ишәҟәқәа изеидкылар, адгьыл ирҭарц азин аамихыр, нас убра ихыбра аргылараз ицирхыраашаз иҧшаарын, ма ҧарақәак ҽыц реидкылара иеазикрын, иҭәахны имаз усгьы изхарымызт азыҳәан. Аус утәын, ишьамхы еиқәыршә атәаха изҭодаз. Аха иара, иус амҩақәҭараз иарзаҳал алеигалаанза, дызларҭаз акомиссиа мчыбжьык аҟара ақәирзуан.

Уи хара игамызт, адырҩаеныҭәҟьа, ашьыжь апрокуратураҽ зееидызкылаз ауаа дрыцҭа, қыҭак дазырышьҭит. Уахь ицоз ҩыҷьа еицын. Егьи ақыҭахь – даеа ҩыҷьа. Нури Қьаазым-иҧа агәыҧқәа рус аиҽкаара, рхылаҧшра дазкын. Асҭамыр, игәы хынҳәуазшәа, аусҭцаара инап алеикит аеныҭәҟьа. Нас хәыҷы-хәыҷы дазҽлымҳахон, хәыц-хәыц

зегь ҭитцаауан. Ажәытәан акәзар, ҽааҳәра заҭәоушьашаз ауаа ақыҭақәа ирхагылан, аха урҭ рус ҳара ҳɷоымҭаҿ наѣ-наѣ иҳахәазом азын, уаҳа ҳрылацәажәом. Аус злаз Асҭамыр мчыбжьы наѣьак имырхит, иаргьы аамҭа ицәызызшәа игәы иабагәышьон.

3

Иан Наала, ашарккыра дацгыланы, адәқьан ахь дцон, усҁкан иара, Какан, агылара уамак иҭахзамызт. Иаб Ҭышькәа агәарԥ еилырго даақәлон, ичкәын дгылаанза, акҿаɷорагьы дааɷонагьежьлон. Ипа дышгылалак, чаик ыжәны, иан длызцон. Иаарлас дылҭахызар, ателефон лхала дизасуан, аха уи аҽены, бжеиҳан еипш, иара дыррак илҭаанза, длызнеит. Ауараш ааргахьан, адәны игылан. Урҭ рытрақәа ишырҭаз аɷонытцҟа илеиган, еиқәиргылеит, аҭып рацәа рымгарц. Ашьақар зҭаз аатцәа рҳәазашәа илеиган, иахьынаиргылаз ахы ԥиртлеит. Егьи нтцәарц агьагмызт, макьана уаҳа инапы злеикрыз агьимазамызт, ндәылтц ԥытрак даатәан, аɷоныҟа дцарц избеит. Иан аидарақәа шьҭылхыр ҟалазомызт, дылҭаххар диԥхьарын. Рɷони рдәқьани уамак рыбжьамызт, ранда иалагылазар акәын ишынҭаацәаз ирҭахыз, аха амɷоаду аҽынтә рынхарҭа мачк инаскьаган.

Какан ҟәиҭк иакәзамызт, аха дуаɷ ҭынчны дрыԥхьазон. Имаха-ишьаха злаѣаз ала, дуаɷоы ҭәҭәан, ус уамак дазкызар илымшарыз арбаныз, махәҽа еилҳәала акәызма, хшыɷлоума – зегьы дрыхьзарын, аха иара ус ԥьара иҿеиҟьоны дырбомызт. Аибашьра ашьҭахь иани иаби рынхара рцәеилаҳар ҳәа ишәон. Лара лгәамбзиарақәа лызцәырҭлон, лҿеызлалыхәшәтәрыз абаѣаз, иара Ҭышькәа, иакәзар – ихәра иагьа иҧьазаргьы, усура бзиак иҿеизазкуамызт.

Усҁкан Какан дхәыцын, изҳауан. Шьҭа ашкол далгахьан, еиҳаз атцара ҽынла дызҭаломызт азы, аамҭала дцо-дааузшәа дыбжьан. Ашьҭахь иаалырҟьаны адәқьан ргылара иҿазикит, иаарлас ахыбра злеиқәиршәаз рзеилкаауамызт, уа рееиҭныԥсах ишынҭаацәаз аус руан. Иҵара азбахә уаɷоы игәалашәомызт, зынзак ирхашҭит. Иан дихәшәтәырц ддәыкәиҵеит. Зынзак ирхәшәтәуаз иарбан чмазараз, аха аԥсеивгара ҭәҭәа лоун, лыɷонытцҟа хьаақәа акыр рыҽныркылан, адәқьан бжеиҳан лара дыҵагылан. Шьҭа ирыбаргызи, рɷоны-ргәара акыр еиқәдыршәеит.

Рыцкәын заҵә иԥҳәысаагара знык ихы ианбаҭашәарыз ҳәа итәан хаҵеи ԥҳәыси. Иара игәы иҭаз уаɷоы изеилкаауамызт, амала хаҵаɷоызара дахьыргалоз Наалеи Ҭышькәеи ргәы арҭынчуан, убра

дахьнеиуаз зегь рылаԥш иара ихызшәа рбон, ихаҭагьы зҭабцәак днарылаԥшрын ргәахәуан, ачарақәа рҽада иалуԥаашаз зҭабла адунеи ҭархазшәа. Аҳәсахәыч маҷхәызма иҳәалон Ҭышькәа, аԥкәынцәа ракәын ҳәа. Хыԥхьазарала аԥкәынцәа иаҳа иахьмаҷыз амацара акәзамызт.

Какан иаб игәы иалаз, ацәгьаҟаҵарақәа рацәамзи, нас акыцәмаҭәашьар зҽеазыршьцылахьаз маҷызма. Урҭ уаҩы дырмыхәо иаақәгылахьан. Анцәа иԥьашьахартә, Какан дзыҿцаауаз ҳәа рыбла иабоз азәгьы ибла цырцыр хаҭҭала дырбомызт, уи зыԥсази. Иара ашкол ицҭақәаз Асҭамыри Ҧареи узықәгәыҧшаз арԥарцәан, урҭгьы зыԥсази. Амала дара ах-ҩык уамак еиҿцаацәомызт, аха еиҩызцәамзи. Асҭамыр ҧҳәыс дааигеит, иудыруази иапҳьанагаланы Ҭышькәеи Наалеи ирбоз арԥар аҳәсақәа ааргар!

– Уа мшыбзиа! – аҩныҟа иҿынеихахьан, ихы-игәы иҭазамкәа, Какан дааихьзон Такәа, уи «мшыбзиа» ҳәа аԥсшәа иҳәартә, шьҭа шьыжьыҵәҟьамызт. – Ҭышькәа аҩны дыҟазар? – дҵаауан иара, арԥыс дыԥхашьаԥхаҵо иаԥсшәа аҭак анықаиҵа. – Ҭышькәа аҩны дыҟазар? – абырг деиҭаҵаауан. – Дызбар сҭахын.

– Аҩны дыҟами. Ҳлеип! – Какан Такәа дааиԥхьеит, игәашә илагылазшәа.

Какан, иажәа еилаԥсозшәа дахьцәажәоз, изамҩа уаркалеиуа, ашьа ааиҿыцәнаҵеит. Иагьа умҳәан, Такәа Иалса длабын. Лара, усура дааижьҭеи, акала дыԥшзахеит, илыгхеит, уи лхаҿы ишанымԥшызгьы, ус иаҳа илнаалон, дҳаракхеит димбазижьҭеи. Лыҿцәажәара хаан, лынеиааи аамсҭашәа хымҩаԥгашьан, амыцхә цәажәарақәа бзиа илбазомызт, лҩызцәакәак данрахәмарқәоз акәымзар. Дызҭаб мазазшәа дибон, дахьыҵҵаатәыз иаҳа-иаҳа длызҿлымҳанатәуан, длызҿлымҳацәахахьазар – бзиа дибахьан акәын иаанагоз.

Лаб диманы, амҩа дахьаныз, акыр ишьара дықәзамкәа, апаркет ааигәа изқәыршаз адашьма ҧхасҭартәыр ҳәа ишәозшәа, иҵыркьакьо аҩны иҩназ дырҩызаха, ишьи-ишьи еиқәцо, агәашә днадгылеит. Агәашә иабхәхараны иҟаз изааиртын, аԥхьа длаишьҭырц, иара даатгылеит. Такәа мап мкзакәа агәарԥ дынҭалеит. Ҭышькәа аҩны данырымба, хара дышцоз иҭаацәа дыррак римҭацзар, ааигәа дааирын ҳәа, Такәа аҩны иадҟаҵалаз ахыҵакырҭаҿ аишәа днадтәалеит.

Какан иан лаҳәшьаԥҳаҵәҟьа лакәын Такәа ҭацас иааигаз. Нхарала Такәеи Ҭышькәеи иаҳа еизааигәан. Ацәгьара-абзиараҿ аҳәсақәаҵәҟьа еиццалартә еицәыхарақәан, аха ахацәа рыматҵ еибауан. Нас лара, Наала, лаҳәшьаԥҳаҵәҟьа дахьнаргаз маҵура

дызцомызт. Анҭица ианылҭахха лан лаҳәшьапа Какан хатцаоызас дылгеит. Абас акәын арҭ реиҿцаарақәа ахьынзаааигәаз, иагьахьынзахараз. Аишәа иқәыз журналқәак даарыхан, руак Такәа иаақәихит. Такәа аԥхьара бзиа ибон, аха аԥшәма иаҳа аԥхьатә икуан. Ҩнак даҟьақәак дырмыԥхьар, иара усгьы шьҭа ақәра змаз ихшыоит цегь иҭацәуазшәа ибон.

– Унеҳ! – Ҭышькәа, агәыларантә данааҭалоз, ибжьы аагеит. – Такәа, уаҳҭоума?!. Бзиала иаабаша!

– Шьҭа акала ҳаиуацәахеит, – Такәа Ҭышькәа инапы ааимеихын, дицлатәеит. – Шьтәак шьны сааугар акәын, аха ауадаоит уасмыргарц, схала сузааит, – дыхәмаруан иара.

– Ус ҟауҭазар, акы угәы иалоуп ауми, - ихала ак цәыригар акәмызт, Ҭышькәа игәы иалаз далацәажәар иҭахзамызт, аха Такәа ихала данааих усгьы гәынамзарак цәыригон. – Ус акәымзар, шьтәак сара иузысшьыҭцәҟьоны удыруазар, убри аенынза аоит уҵуҭәахырц, – аԥшәма, реицәажәара аханатә хаха дазнеизаргьы, шьҭа иахигарц иеизырманшәалозар цәгьа ибомызт.

– Умаҵура кажьны, уагьымтәакәа уанца, закәытә чымазароуи иузкылсыз еилыскаап сгәахәын, – Такәагьы хаха иааҭирҟьеит.

– Сышчымазаоххаз уаназхәыц, адырҩаены субарц умаауаз? – Ҭышькәа еиҿамс дԥышәырччон, Какан ирхианы иаақәиргылаз афатә днаха Такәа имҵаргыло, даеакы иаԥхьа даахо.

– Адырҩаены амаҵуцәа ирчаран. Урҭ саарыдхылеит. Убраагьы умнеит ауми исыхьыз. Нас ари дыԥсаанза дызбап сҳәан, иахьа сдәықәлеит.

– Сыԥсыр усгьы ҵәыцақәак укуан, ууаи ак аҟара аанаҳҟылап! – Ҭышькәа ҵәыцак аашьҭихит. – Анцәа улԥха ҳамазааит!..

– Акоуп искуа, угәы иалымсын, – Такәа иаҵәца аақәихит. – Ариабжьарак исымхажәцәеит. Анцәа илыԥха шәымазааит!..

– Акы унацҳа, Такәа. Ариабжьарак афатә угыуп.

– Иугзар иаҳа ишеиҧьу узымдырзои? – Такәа ихәы инапы наиркуан, аԥшәма диҿыԥшы. – Ачыс рацәа анубалак, акыр угәы иагома. Ачара аены уаргьы убас ухьзар? – дыззааиз аҵаара днадххылахт.

– Аиаша уаҳар уҭахыума? – Ҭышькәа игәы иалаз алацәажәара дазыҳәомызт, избанзар Такәа знык ачара ду иуан, игәы дасыр зиҭахызи. Иаахҵәаны игәы иалаз иҳәарц аԥшәма иаақәикуан, дааиҭаԥон, иааиршшарц избон. – Сус аҧырак салгахьан, аиҳаразак уи арыжәтә ауп, аха уажәы арыжәтә зҭоу шныкәхаргылаз еиԥш

иаақәаҳҳуеит, иумдыруеи. Аиҳаразак иржәуам, ашьақар иалхыу аҩы ауаа арчымазаҩохьеит.

– Иуҳәо саҳауеит, – нацитцеит Такәа, ԥытк анҵы, – аха акы угәы иалымсызар, умтәазакәа уқәҵуамызт. Зҽы унеиз ичеиԥьыка уаламкьыскәа уцозар – иаҳәо шырацәоу удыруеит, – ҳәа, аԥшәма дыкҽаирҿәҿәазеит.

– Зегь раԥхьа, шьҭа иҟасҵоз агьыҟамызт ҳәа сызбеит, нас скараха сыҟамзи, сцар уаҩы сибарымызт сгәахәит. Аиашаз, ус ҟасымҵар акәын, убри ауп уагьаазцаз, саҭоумҵан! Ак азы сузгәааз ԥьумшьан.

Игәы иҭаҵәҟьаз аԥшәма иахьцалак итцәахит. Уи далацәажәарын даҽеазә ичара азбахә анцәырыргалак зны. Ҭышькәа ачараҽынтә заа дцеит, иажәа ԥхылнадозар ахьаҭахыз мацараз акәымкәа, дзызгәышьуаз аҵас цкьазар, иҳамаз абзиа еихаҳазар, аҽар убри рылаҽызар иҭахны. Аҽар иахьаԥыргоз рацәан. Аамҭа ԥхьаҟа ицон, Такәеи Ҭышькәеи зхьымзаз шьардан. Аҽар, рхы-рыԥсы ақәҵаны, акомпиутер рнапаҽы иааргон, иара усгьы уи рзымариан, аха убри иагазеит. Иарбанзаалак ҵаск иашьҭамызт иҳәартә дазааиуан. Ара иибоз адоуҳа ԥсардра иҩоны изкылшәар ҳәа даацәшәалон. Зегь ирныруаз иара иҽы мнеишьас иамази. Иара Аҟәа иҭыҵуаз ашәҟәқәа, ажурналқәа дрызҽелымҳан, иааигалон, аха иҷкәын заҵә Какан шәҟәык икзомызт, амала акомпиутер иуадаҽ иқәгылан, дадымԥсыландаз игәахәуан аб, убри иазкыз шәҟәқәакгьы уа изықәыԥсан.

Ҳашәҟәы уамыԥхьозар, ҳдоуҳа уҩонытҟа излеихоуҳауази? Иара излеиликаауаз ала, ухаҭа удоуҳа абеиара уашьҭазар, уҩонытҟа амал урҳауан. Мазеи узҭодаз. Акәымзар ажәлар аҵара ҳҵон даҽеа бызшәак ала, уи абызшәала аусура мҩаԥаагон, бжеиҳан ҳбызшәала аинформациа ҳаузомызт, хәыҷы-хәыҷла ҳҵас аҽеаԥсахуан, даҽеакала иауамызт. Ҳаԥсҭазаара аҽееиҭанакуан, урҭ зегьы ҳбызшәа ианыруан, маҷ-маҷ изуан.

Ачараҽынтә данықәҵуаз, иитахытҵәҟьаз жәдыруама?!. Ачара маҵурҭа агәҭа даақәгыланы, ақәчага-ишәа иахатәаз рыкәҽиҭыр: «Лахьынза-ҩахьынза шәылаԥшра сцәыцәгьоуп. Дарбанзаалак азәы уҟам ҳашәҟәык иаԥхьаз. Ижәымбазакәа ҳшәырзуеит.» Убарҭқәа зегьы гәҭыгьгьала уажәы Такәа изцәыригар, иара ичараҽ мацара убарҭқәа ҳагхазшәа дазирхәыцыр иҭахзамызт. Агәылагьы ичара чыс ашьҭахь еснагь ирфоз арҵәы, анашаза, аԥьымшьы иаҵәа игәарԥханы инапы адкылан. Ифатә инапы амкуа аԥшәма изыҟаҵомызт. Убарҭқәа-егьырҭқәа рнаҩсан, Ҭышькәа игәыла хаҵа иаҳаҭыр ибон.

Дааидыруазижьҭеи иарбанзаалак угәы иаамыхәашаз уск инапы алеикуамызт. Ахшара бзиа иаазеит. Асҭамыри Иалсеи. Аҵарақәа дирҵеит. Анцәа инеигзааит!

Ҭышкәа иакәзар – иҧкәын заҵә Какан ус дааиуан. Ихы ззикуаз алкаара цәгьан. Макьана рыдәқьан хәыҷ дахылаҧшуан, дагьахьыҧшын. Уа хашәала уамак амамызт, млак, хьҭак ианаркышамызт аха. Аус злаз, Какан идагьы, ахшара ракәын. Уара мҩак дурбон, аха дара мҩас ишьҭырхуази? Иарбан мҩаз Ҭышкәа иҧазаҵә дзынгыларыз? Аб ари ҭаха инаҭомызт дшаламцәажәацәозгьы. Знык ҧҳәыс дааигар, азәы идамхаргьы, ихшара дибар, иҵәҩан шмызуаз абгьы абдугьы еицырбар, зегь даҽеакала мҩақәҵара роуан. Рыгәқәа ҭынчзаауан. Лгәы ҭынчзаауан зҧазаҵә изыгәаҭеиуаз ангьы.

Убарҭқәа Какан ихаҭа даурзымхәыцхуаз, аха макьана аамҵа рацәа иҧгылазшәа ибон, дыҷкәынамзи, дыццакуамызт. Абыргцәа иара дырзызрҩуан, рымаҵ уа дахьырхагылази акҽаҩра дахьыкҽази. Иара мҩас ишьҭихыз мазан, иаргамахар, иргәаҧхашамызт уаҟәыҵ, иаршәарзызарын. Иаргьы игәы уамак иахымызт, аха убри аламҵалаз уаҳа даҽеа мҩак ибомызт, убри ала дҽаҳәан. Уи азы мацара аҩны иҩызцәеи иареи еиқәшәарц рееимырдақәахьан, еиҧылараны иахьыҟаз данырымба, абар ателефон иахьасыз.

– Сзырҩуеит, – имобильник илымҳа иадкылан.

– Амшын аҭалара аамҵа ааит, – амузыкант Адамыр ибжьы еиликааит.

– Изымдыруеи.

– Ҳарҭ ара ҳаҧшуп, – Адамыр Кәыкәыша дицын ицәажәашьала. – Ҳаицҭаларц акәымзи.

– Иахьа сара сызнеизом, – Какан иҩызцәа ргәы рымиҟьон. – Асас даҳҭоуп. Рымаҵ зымур, изсыруада?

– Ҧҳәыс даугарц баша иуаҳҳәозма, – иҳәахт Адамыр, зныкыр Какан иразҟы машәыршәа акәзаргьы игәалашәахьазшәа. – Ус акәзар… уаҵәы?

– Иахьа ианеибаҳҳәаз асаат азы.

– Бзиоуп, – Адамыр дақәшаҳаҭымхар дабацоз, еиҳабыс дара рых-ҩык ирыҧхьазоз ус аниҳәа. – Ари иахьа дзааизом, – иҩыза Кәыкәыша дааизхьаҧшит.

– Изымбои. Иҟалаз зиҳәаз? – Кәыкәыша ихгьы шьҭимхит, ахыҷә злачаҧаз аихабетон дахьықәтәаз адырҩаены ҽыц иеиҧылахозар, убри аамҵа азыҧшра даара изыхьанҵазшәа.

– Излеиҳәо ала, асас диҭоуп.

– Асасцәа рхатцгылара бзиа имбои. Уи еилкааун.

– Иаб имырбашаз имырҵеи.

– Уи лаԥшхырԥагас ицәгьазшәа убама?

– Ҳазҿу иаб идыруандаз!

– Ҳазынтәык ҳаилеимгози.

– Нас уаҵәынза ҳаицрыцыхп.

Иаразнак иааидыҵны, доусы рыѳныҟа рхы дмырхеит. Рѳыцьегь уа еидтәалан, амшын ихыԥшыло. Аҭалара ргәы азыҳәомызт. Зеызкәабоз, ма Амра ицәиалаз амшын шықәсык ала знык избоз, ма макьана зынзак изымбацкәа, раԥхьаза ҳдунеи иазкылсыз аԥсшьацәа ракәын. Абасҟатәи абри амшын дара ахьазгәышьуаз ҳарԥарцәа ахьтәаз ирныруамызт. Аԥсшьацәа знык икылсындаз ҳәа дареи рѳыцәеи зызгәаҟуаз, ахәҳахәҭра рацәахон, нас рыԥсы еивҵахо азынраз изыҵсыхырц. Убас есышықәса. Какан идәқьан аусура еиҩьхон. Адамыр дызлаз амузыкатә гәыԥ аԥсшьарҭақәа рҿы иқәгылон, уалафахәык дырҳауан. Кәыкәыша иакәын зҭагылазаашьа иаҳа иуадаѳызт. Уи хыԛәкыла инапы ак алакзамызт, дара, аѳызцәа, ишых-ѳыкыз ԥьара уск мѳаԥырымгозар. Ус иҟаз аусгьы еснагь иумԥыхьашәозма, ԥьара шықәсык, ѳы-шықәса, ма хы-шықәса рыла зны иманшәалахар – Анцәа иԥьшьамзи!

– Амшын дшызҭамлоз заа иҳаиҳәар, аамҭа ҳарзуазма, – Кәыкәыша хабжьаҟьала ус дук даҟәганы даргаз ԥьушьарын.

– Иҟауҵои? – Адамыр иакәымзар иѳызаа ицәажәашьа маза еилызкааудаз, еибырҳәоз измаҳашаз уаа гәыԥ-ѳык ирылагылазшәа. – Иаалырҟьа уск иоуит, умбои, ҳѳыԥьегь ҳаибабеит, уигьы акыр иаԥсоуп, – нациҵеит иара уажәы аԥхьа еибабазижьҭеи акраамҭа ҵзазшәа , арахь ақалақь аҿы еснагь инеиҿаҳа-ааиҿаҳауан, усҟан рымаза ус изалацәажәомызт акәымзар. Убри игәы иҭакны Кәыкәыша дцәажәозар? – Уаала, каҳуажәырҭак ҳныѳналап! – диԥхьеит Адамыр иѳызаа, акәымзар егьи уахь азәыр неигарызма.

Имеидагәеидахазшәа, имццакзакәа апарк шыҟаз рҿынархеит. Уа акаҳуажәырҭа ыҵагылан. Аѳныҵҟа иѳнамлакәа, адәахьы илатәеит. Иабаццакуаз? Адамыр иѳызцәа – амузыкантцәа ахәымҽхан акәын данырҭаххоз арепетициаз. Кәыкәыша усгьы ак иҽазикырц иҭахзамызт. Зны-зынла аплан дахон, ихҭеикцәомызт, аха дзаҟәыҵуамызт. Убри злааихәашаз ҟәрышьқәак еснагь иԥьыба иҭазар, – уаҳа акгьы дашьҭамызт. Ирыларҵоз шьҭа ара иҟарҵалон, аспычкеи, ацетони, абензини еиларзѳаны, иара уанза дымнеицызт акәымзар.

Арҭ рҩыцьегь ҭаацәаразамызт. Аԥҳәысаагара иназхәыцлон, аха хыԥәкыла реазыркрын ҳәа рыгәԥәа ирҭашәомызт. Аԥхынраз Адамыри иҩызцәеи аԥсшьацәа рҽаԥхьа иԥәгылон, азынраз ачарақәа аадырлахҿыхуан ҳәа, иара иааиԥмырԥьазакәа уалафахәы бзиак иоуамызт, ҭаацәарак нықәигартә. Ихы заҵәык ибартә, ҟәрышьԥәак иԥшаауан. Уамак измырҽиаз имузыкатә гәырцԥәыл ада даҽеа аргама уск ҟаларын ҳәа ихахьы изаагомызт. Убри азакәын маза уск далахәызар зиҭахыз.

Уи иаасҭа, Кәыкәыша иусԥәа иаҳа ибааԥсын. Уи ихы акы иазикуамызт, изеиԥшразаалак уалафахәык иоуларц. Абас иҩызцәа данрықәшәалак каҳуак идыржәуан. Аҩны иани иаби рԥьа далачон, дара макьана иҿақәан, рпагьы еснагь дыҷкәыназ ԥьыршьон. Дыбжьахны драазеит, аус зуаз иашьеи иаҳәшьеи дреиҵбымзи. Еснагь дзызхәыцуаз акраамҭа дызбашаз, ҽенакҵәҟьагьы иҽадмырхалакәа, иаарласзан, иаармариазан излаирҳашаз акәын. Ус дзырманшәалози, цәгьара уск иҽазимкуазар. Убас акы дашьҭамларгьы, ахьҭа, амла дадыркрымызт ҳәа мацараз акәзамызт, дызлиааз уамак игдырхозма. Апарк иаваз амҩа аганаҿ игылаз амашьынақәа руак иара итәын.

– Асҭамыр ԥҳәыс дааигеит, ачара замана изыруит, – Адамыр дааԥшызшәа Кәыкәыша игәы уажәыҵәҟьа иҭамшәоз ааирҿыхеит. – Какан азәы бзиа дибошәа збоит. Уара узҿи?

– Уара угәы иҭоу умҳәо! – Кәыкәыша дԥышәырччон.

– Уи ауми сгәы иалоу: уареи сареи ҳазҿи?

– Ачарақәа рҿы ҳамшәаҳәоит, ҳамкәашоит!

– Иумырдыдуеи, – Адамыр иҩыза дихыччон, уи амузыкахь дабаҟаз.

– Уара иқәурдиаазшәа… – Кәыкәыша иҽаҵаирхомызт.

– Сара иахьцалак смузыкантуп.

– Умузыканту ԥьушьоит, ахҭҟьаҩы!

– Иахьцалак уи сазкыми, – Адамыр дгәаарц агьигмызт.

– Убри умҳәо: уазкыуп азы ак аурҳәоит.

– Шьҭа хныҟәгагоуп. Амла сеасыркуам.

– Уск ҳаухындаз! – Кәыкәыша иҩыза инапы днакьысын, амҩа ианыла инеиуаз Ԥьука днаиирбеит. – Улыхәаԥши! Абри дыстахыуп. Лызнеишьак спшаароуп.

– Аиаша?!. – ихьаамкәа иԥьеишьазшәа ҟаиҵеит Адамыр, арахь днеилыккеит. – Иуԥырхагеи? – дцааит иара, иҩыза иҵегь дҭиҵаарц.

– Ҭаацәарала ҳхымҩаԥгашьақәа еиԥшым.

– Уи азәыр идыруама?

– Аиеи аха… Уск ҳаундаз! – рус ахь реицәажәара ниеигеит.

Уажәыҵәҟьа рус еицеиԥшны изазхәыцуамызт, аха иара акәын рхы иҭагьежьуаз, уигьы иҿнахуамызт, аҳәсақәа ааргартә, хәычқәак рыхшаны иаларбартә. Урҭ зышьҭаз аус есымша иузеиҿкаауамызт. Аҳы, шықәсык, ҩы-шықәса рыла ак рзеиҿкаар, иршоз аԥара ԥытк иабон, аха ирацәаны иукыз ирлас инҵәон. Еиҧьын, иаҳа имаҷзаргьы, ишашаны идырҳауазар, усҟан акырынтә ухы иаурхәашаз аԥара-шьара укын. Даҽеакала иуҳәозар, есымша аусура унапы алакызар, ахныҟәгара акыр иуқәманшәалахон. Аха амыцхә аусура зҭахыдаз. Амыцхә акәмызт, аԥьабаа ду зыхәда иқәызхышаз маҷын. Убас иҟаз ҭаацәарала рееиқәдыршәазомызт. Макьана акы иазыԥшын Адамыри Кәыкәышеи реиԥшҵәҟьа. Иқәыԥшқәамзи, аамҭа рацәа иалаҟаз ҷьыршьон, мышкы зны иманшәалахарын ҳәа ишхәыцуаз, рыҟәра нҭакәкәа ицон, Бзыԥ ылыҩр амшын ишазцоз еиԥш.

Шьҭа ачымазараҟәа анышьҭырхуаз, рышьҭахьҟа инрыжьшаз рхылҵԥылҵ дрымазамкәан ишиасуаз цқьа ианырныруаз, рыуаҩра инҭагылон. Зҧабк рыелатәалшьартә лыԥшаара рцәыуадаҩохон, ма иаазыҟәшәалак дроундаз анырҳәашаз инҭагылон. Иара ус ԥҳәыс даамгазакәа зеызражәыз маҷызма. Дара рымшала хаҵа имцакәа инхаз азҧабцәа заҟаҩы ыҟадаз. Убарҭ иреиԥшхашаз арԥар абыржәы еидтәалан акаҳуажәырҭаҿ, рыпсҭазаара зладыреишаз иазхәыцуа. Ус дара ргәы иаанагон, аха амҩа бзиа иангылозу, ишәарҭаз абныцьма мҩахәасҭа ҿкьара шьҭырхуазу цқьа ианазхәыцуаз, зеыззыркыз аус иахьнанагоз анырбалак акәын. Макьана усҟатәи рзеилцазомызт. Рхазы ус дук еиҿыркаауаз ҷьыршьон дареи аены ирыҟәымшәаз Какани.

Какан ихаҭа адырҩаены амшын аԥшаҳәахьы заа дкылсит. Иҩызцәа, идырбарц изымаҟаруазшәа, ианаамҭаз имааит. Рҽагдырхон. Иара имацара, иацы дара ахьтәаз, ахаҳә бетон дыкәтәа, дрызԥшын. Ихаҭа ихы зланыҟәигашаз адәқьан еиҿикаахьан, иҩызцәа раасҭа дабанзаҭышәынтәалаз. Аха зны инапы злеикыз ашәарҭа ус анимпыҵаманшәалаха, имҩа хылаҧара дшаныҵшаз изымдыруа, дарчмазаҩохахьан.

Адамыри Кәыкәышеи шьҭа имаауазар ааигәахәхьан. Ателефон дырзасыр иҭахзамызт. Иагьа умҳәан, акомпиутер иҭанагалон дара шеицәажәоз. Амыцхә дырра иахьаҭахзамыз ҷьоукы ироуазар зырҭахызи иҩызцәеи иареи. Нас еибаԥшаақәарын рых-ҩык игәахәызшәа, аҩагылара иҽаназикуаз аламҭалаз, дара рҩыцьегь, икаҳа-бҧалозшәа аҟәры бҧанҷ илала, иаацәырҵит. Ҽымҭзакәа наҟ-ааҟ

ииаидтәалеит, еибырҳәашаз даараҙак иазхәыцуазшәа. Рыбҕақәа амҩахь ирханы, амшын ихыԥсалаз аԥсшьацәа ирзыԥшуан, иреиҕьқәаз аалхны ирыԥхьарызшәа.

Амш бзиан, аҽеыкәабара ииамҭатцәҟьан. Зхала ԥсшьара ииаз азҕабцәа аҭыԥантәи арԥарцәа рыхшыҩ рзырышьҭыр аурҭахымыз, аԥсшьара иатцанакуаз рацәан, амшын аҭалареи амракреи рнаҩсан, рыбзиабара ҭәгәыр арԥарцәақәак аҽадыршәыр акәымзи. Нас урҭ аҭыԥ лԥшаахқәа ддырбаларц иргаларын. Аекскурсиа реазкы а-«УАЗ»-қәа игылаз ирҭаларц аԥсшьацәа уамак ирҭахызма, еилаҟҟы иҭадыртәон, аха уаҳа ԥсыхәа анырмоулак, уи иақәшаҳаҭын акәымзар. Усҟан ҳаҷкәынцәа рхы урҭ рахь зынзак ирзырхамызт, уамашәа иубартә.

– Кәыкәыша, ачарақ иумхажәцәеит ҳәа сыҟоуп, – Какан, аԥслымз дылаԥшуа, ихы арымарахь иватәаз инеизирхеит. – Ҭамадас ишәымадаз?

– Уи дзусҭоу сыздырзом, аха каамеҭ изаасцеит, – Кәыкәыша дагьԥышәырччомызт, ма иҟалатцәҟьаз иҳәарц игәы иҭандаз.

– Изууи, каамеҭ далаурԥшыртә?

– Имырбазакәа хә-атцәцак зжәит.

– Иаша уҳәону?!. – Какан иаҳауаз «ҵабыргитәуан». – Ажәра ҳҽеадаҳццылазом ҳәа еибаҳамҳәази.

– Сахьыԥшуаз узбон: уаргьы иужәуанеи!

– Сара исымжәыр ауҙомызт. Схатцаҩызан. Иумжәуазар, хатцаҩызара узааи рҳәар, «сҩызцәеи сареи иҳамжәырц еибаҳҳәеит, ҳабз ԥтыр ҳәа ҳшәоит» ҳәа расҳәозма?

– Сара сахьтәаз сызлашәаз иалудырааи?

– Ԥара иоума иузыржәуаз?

– Уихәаԥши, уара! – Кәыкәыша ихы ицәыцаччоз Адамыр инаизирхеит. – Дзыдтәалаз ихы рзишьҭуаз ԥьушьома, сара «сызлашәаз» илаԥш ахын.

– Зегь раԥхьа ҳус армазара ҳазҽелымҳазароуп.

– Иаҳзымжәуазар, иаҳзымфозар, ҳзышьҭоу иалаҳҳи?

– Уеиҳәҭаххаа уҭаркыр, иубап иужәыз уахькылнагаз.

– Уи иашоуп, – Адамыр иҽынарылеигалеит.

– Ахәмарра бзиоуп, аха шәааи ҳҽеаагәаҳҭалап, – Какан иҩызцәа ирабжьеигон. – Ҳшәарҭадара ҳҳала иаҳчаԥароуп. Ма ҳазҽу ҳаҟәыцроуп.

Мчыла ак рыдигалазомызт, ирабжьеигон акәымзар. Рыԥсҭазаара еиднакылеит, рхатә гәаԥхарала доусы уи амҩа данылон. Ацәгьоуцәа ргәыԥ еснагь ԥызак даман, уи зегь раҵкыс дуаҩы хжәан, иқәымчышьа

иаҳаҭыр шьҭанхуан, иарҕьацон. Агәыпқәа еснагь еибадыруан, реиҳа иҕәҕәаз ҳәа ӌьоукы реалыркаауан. Доусы иртәыз аҭыпқәа ҳәа ақалақь ршон. Ианакәызаалак амчрақәа урҭ рдыруан. Ӌьара ак ҟалар, зҽахәы зҽырхшаз деилкаан, рыцәгьоура иақәумкыр, ирҽоукуази умҳәозар.

Какан игәып зынза даеакала еиҽкаан. Зегь рапҳьаза, иалаз маҷын. Даеазәы дрыдыркылазомызт. Авторитетқәа рхы рыларгаломызт. Дара рус дара ирусын. Амаза аҵкыс имазан. Рыбз рҽы иҭакын. Амчрақәа рхаҭарнак иерылаиркьакьартә алшара ирҭомызт. Дара ах-ҩык уск иаҽын ҳәа, дырра хәыҷык азәы имоуцызт, игәы иҭашәомызт. Иахьцалак, Какан адәқьан, ихәыҷызаргьы, еиҽкааны иман. Инхара злаиршәҭуаз имазамызт ҳәа згәы иҭашәодаз. Иҩыза Адамыр, диҩызан ҳәа ихәыцуадаз, ихы зланыҟәигашаз амузыка инапы алакын ҳәа дыпҳьазан. Ус змазамкәан игәарахаз Кәыкәыша дызбашаз аҭаацәара ӌьабаабацәа дрылан, далаҟан. Ихаҭагьы зны-зынла ианааигәапҳалак пҳсшьацәақәак мҩапигалон. Зеадыргалаз аус ада изнымхоз уаҩ дрылазамызт. Иахьынзарылшоз, иахьынзарзырмазоз еилан. Ианамух, доусы ихы дақәиҭын, Какан иҳәан еипш, изҽыз иаҟәыҵрын.

– Иҽыцу иҳамеи? – рхымҩапгашьа иацклапшларц, рлеишәа ианалацәажәақәа, Какан иззааиз хықәкыла дазнеиуан. – Кәыкәыша?

– Шәызласыргәырҕьо акгьы сымазам, – аҭамзаара даҳәозшәа, Кәыкәыша иҩызцәа рахь ихы изышьҭыхуамызт, зымҩа дыпшуан.

– Иахьцалак?

– Синформатор ҽылҭзом. Зны иҳарҳәызижьҭеи, рыедырмазеит. Апара абанк ианҭырго еилкаашьак лоузом.

– Илаҳҭаз маҷылшьазар?

– Апара анылсыркуаз, илыпшраз ала имаҷлымшьеит. Ашьҭахьгьы ус ак лҽыҵымшәеит.

– Адамыр? – Какан ибжьала егьи дааизирҽлымҳаит.

– Иҟалеи?

– Зны иҳарҳәызижьҭеи, – инаҵишьит иара Кәыкәыша иеипшҵәҟьа, – дырра ҽыцк далхәдыртәит.

– Ишпаҟаҳҵо? – Какан дҵауан, иҩызцәа дышреиҕьмыз уи ала идырдыруа.

– Ухаҭа иумеи? – еилкаа нҭкаа иаҳарц Кәыкәыша иҭахын. Убасҵәҟьа ипшран Адамыргьы ҽимҭзаргьы.

– Сҩыза деихәлацәаны дтәоуп. Ианыпхным усгьы ҟәрышьк рыздәылгом, ирзыҩнагалом. Пҳсшьарҭами.

– Иаҳазбари? – Кәыкәыша иаҳа дыццакуан, Адамыр иаасҭа.

– Ҳазхаҩаша даҽеа обиектқәак ҳаԥшааројп.

– Уи ус имариам, – Кәыкәыша аҧеимҭ, Адамыр иҽаарылеигалеит.

– Уажәраанзагьы иҳаԥшаахьазар акәын, – иҳәеит Какан. – Ҩбахԥа обиект ҳнапы ианызар, џьарамзар џьара ҳаиқәымшәозиу.

– Ус ҟаҳамҭарц еибаҳамҳәази, – Кәыкәыша иааргәалаиршәеит.

– Еибаҳҳәахьан ашәарҭадараз. Аха иалҭи? Ҳнапы злаҳқыз рыҽдырмазеит. Аҽеырмазараз ус иныҟәашаз ҳара ҳакәын. Уажәы ус избоит. Убрахь ҳҳы ҳархароуп. Ус ҳамазамкәа, ас ҳтәаазаауама?

– Ҳазтәазом, – Кәыкәыша инаҭишьит.

– Амала зыгәра угаша ауаа ԥшаатәуп. Ҳара аинформациа бзиа ҳҭахыуп, аха адырра шҳауа анаҳҷәыцыц, акгьы ҳаԥсахом.

– Ҳаԥсартәуам, – зҟәыԓара инаҭызшьлар цәгьа изымбалоз Кәыкәыша инаҭишьцәазеит.

– Уаҳа акыр шәҳәарц шәҭахыума? – реиниара Какан иааидикылон.

– Ма аџьыбаҭаларахь ҳаиасыхру? – Кәыкәыша дҵаауан.

– Уи шьҭа хыларҟәыроуп, – Какан иаҳауаз игәаԥхомызт, иҩызцәагьы уи амҩа разхьарԥшра иаԥирҟәҟәарц иҭахын. – Еиҳау уск ҳазхиазароуп ҳәа, шьҭахьҟа ҳабацо.

– Ус ҳҭашәеит, – Кәыкәыша инапқәа ааирхахеит. – Уаҳа ишԥаҟаҳҵо? – аџьыбаҭалара ихаҭаҵәҟьа уажәы дазхиазамызт, аха уаҳа ԥсыхәа рымамызшәа дирбон. – Уи ҳаезазаҳамкри?

– Аџьыбаҭалара уеаназук, џьыбак уҭалацыԥхьаза, ашәарҭа уҭагылоит. Арахь аџьыба заҟа ҭухуеи? Даҽеакы иамусуп зныктәи аус, иагьа иџьабаа дузаргьы, акыр аамҭа иузхоит. Кәыкәыша умала акы уеазумкааит!

– Мамоу џьушьт! Уи ус сажәа иалоуп, – дмызҳакәа дышхәыҷымхаз рбар ицәымыԓзахмызт.

– Уааҳаигәырґьо ҳшыҟам жәбоит, – Какан реиԥылара хиркәшон. – Макьана ҳамҵысзацт. Ҳаиґьхар ҳҭахызар, ҳҳала аус здаҳулаша аобиект ҳаԥшааројп. Ҳгәы ҳеанызароуп. Абзиараз!

Иара уа дыштәаз, иҩызцәа ҩагылан, ақалақь еилақь иналагыларц, рҽынархеит. Иара уа даҽеа ԥытрак дтәан, дызҽыз аус иалеихыз изымдыруа. Ихы зланыҟәигашаз иман, аиашаз, уа аусура уамак игәы ахымызт. Есышықәса ашәҟәеиқәыршәареи, шәҟәыцыԥхьаза аԥара ахшәаареи, нас џыхәаԥҵәарада икылсуаз акомиссиақәа ҵарҭышала раахәареи, – зегьы дзынырҽаԥшуамызт. Ишьақәгылахьаз аусушьақәа изԥыргомызт. Арахь иааҟәымҵзакәа

дзыҿцаауази иҿцаауази ачынуаа ртәы иахон, дара раасҭа илаҟәыз кастак иара даҭанакызшәа.

Аиашаҭәҟьа уҳәозар, адәқьан аалыҭ рызхаӡомызт, еснагь ирыгзаауан, даҽа уск иҽалаимгалар. Рынхашьа-рынҭышьа бзиа адәқьан иабзоураз ҵьыршьон инаҧшуаз. Рыѡнымаҭәа жәытә ҧсахтәын, ҧҳәысаагара иҽазикаанӡа. Еиҕьыз машьынак иҭаиргыларц дашьҭан. Ишынҭаацәаз русура иалҭшәаны рееиқәдыршәазар – акыр шықәса иаҵьабаан. Иѡызцәеи иареи даҽа рҳәрак мѡаҧыргарц иқәылар, акырӡа ҧхьаҟа ицарын. Иара, аҭхаҵьырҭақәеи, ақьафурҭақәеи, аҧацхақәеи инарыѡнаҳауаз, изжәуаз, изфоз уаѡӡамызт. Уахь иаҳа зхы кыдыз Кәыкәыша иакәын, еснагь иҽизеиқәыршәомызт умҳәозар. Какан анхара бзиа дашьҭан.

Амшын аҟәры дықәыҧшуа, дзызҧшуаз аҧсшьацәа уамак ибла иабаӡомызт. Ибла иаахгылеит иара абри аҭыҧ аҿы ҧсшьаѡы ӡҕабк лҧараҭра иҭаз зны ишҭигахьаз. Убри инаркны, дҕьычлар цәгьа ибомызт. Даҽа ѡынтәҟа уи иқәҿиеит. Ҽнак, ари аҟәры «зтәыз» Кәыкәышеи Адамыри ааидгылеит. Аиқәгәамҭра реазыркуан, Какан инапаҿы аҷкәынцәа ааимгар. Нас дагьырхагылеит. Ҽнак Кәыкәыша иаацәыригеит аҧшаҳәа азааигәара ҿыц ихдыртыз адәқьан ахашәалахә есымша ишыбзиаз шеиликааз. Иара аус ауан аҭхагәҭанынӡа. Ианаалашьца, аиѡызцәа рых-ѡык, асабрада еиқәаҭәақәа рхаҭа, илақәлан, ѡ-кассак ирҭаз қьаад ҧара бҕьыцк ааҭамырхакәа, идырҳәит. Изларкышаз рышьҭа нырмыжьит.

Уи анрықәманшәалаха, даҽа ҭыҧк аҿы даҽа супермаркетк дырҳәит. Ахәҳахәҭра ҭыҧқәа рыхьчара андырҕәҕәа, аргыларатә наплакқәа рҿы ауаа рыҧшааит, ауалафахәы еизакны абанк ианҭыргоз ирықәлаларц. Убас ѡынтә рус рымпыҭаманшәалахеит. Аҭыхәтәан аҧсшьацәа дырҳәит, амѡан автобус ааныркылан. Уамак анрызмырҳа, уи иаҟәыҭит. Иааиуан убарҭқәа рышьҭахь, даҽа ус ҿыцк рзеиҿымкааӡакәа, аҵьыбаҭалара шьҭа ираҭәамшьаӡакәа. Иҕәҕәаз даҽа усқәак рзымѡаҧгар, ҧылҳаҭра тымитышак рыҽҭадыршәаанӡа, рнапы злакыз хдыркәшар иаҳа еиҕьын. Ус дхәыцуан Какан, аха, дзызхәыцуаз аамҭа ааир, ихы шымѡаҧигарыз здыруадаз. Иара ус иҟаз аамҭа изааирызу заа иазҳәодаз.

Дѡагылан, ус змамыз ахрааӡраа диѡызаха, абҕанҷ дылала, аҟәры даван. Дахьцашаз қәкык имаӡамызт, ус амшын дахьаваз, Амра иқәыҷҷон, игәы иаахәон. Амшын аҭалара игәы азхымызт. Аншоурахацәа имаҕра кьаҿ ааишәихын, изжәѡахырк инықәиршәит. Кавказ уаѡ ижәѡахыр ҧеаҽа ргәаҧхо, аӡҕабцәа иара изыҧшуан. Дара

ихы рзишьҭуамызт. Даҽеа хәыцырҭақәак дрылан. Аиашаз, урҭ, аҧсшьацәа, рылаҧш зынзак иныруамызт узҳәомызт. Игәы иаахәомызт ҳәа шьақәзырҕәҕәодаз. Амала, ибла ишыхгылазгьы, игәы иабацәомызт. Ус дагьрылҵрын, еилаҩеиласрак ааигәа имбар.

Пҳәыск арҵәаа дыҳәҳәон. Еихык-еиҵык азы иҵаз ахәыҷқәа руазә дхәыҵҵәарауан, дхәыҵалон. Азы дшагоз збаз иҩызцәа шәан, ахықәахь ианеиха, ранацәа еибаҩ азы иҵыргон. Аҟәры иқәыҧсаз аҧсшьацәа урҭ ирзыҧшуан рыҧсы цаны, азы иагоз изырурыз иақәымшәо, ишҳазза иаанхан, азәы дҩагыломызт. Азы иаанахәаз иан лакәхарын иуалыуашоз. Какан икьаҿ дшыҩуаз инкаиршәын, еимаа ишьхарпа, дыууааза даныпа, амшын изаажьылаз аихабетон цәқәырпанкылага днықәпалеит. Аханы аз ҵаа ҵәырҵәыруа иқәыжжуан. Иара, дықәҵәраан данлықәҳауаз, иалҳәҳәоз аихаҵәы инапы лахьҳәазан, иҧнаҟит.

Дҩаҵҟьеит. Инапы ашьа ахьыжжы, дыпан, дыхәзааҵәрит, азы иагоз изааигәара. Азы аҵаҟа дааимпыҵашәан, шьапыла дызсо, дҩалеиҳәеит. Дааҭыга иан дналиркит. Уи ҷьоукы аалыдизалан, ахәыҷы иҧсы ааргарц ихалеит. Ҷкәынцәақәак аарыдххылан, ачкәын ишьапқәа рыла дыркалкало дҩышьҭырхын, азы издырҿҵәрауан. Какан ашьа ихьыжжы дахьынатәаз, ҙеыкәабагала еибыҭаз зҭаб ҵәрышкәак, шәыра хәыҷык лыма, дааихьзеит. Абинт, абамба, аиод аацәырылган, инапы рыцқьаны иааҿалҳәеит.

– Ари шәызхазом, – аҵыхәтәан лхы ҩышьҭх дааиҿаҧшит. – Иаарласны амедпункт шәазцароуп. Атакси саҧхьап?

– Иҭабуп, саҳәшьа!

– Иҭабуп зҳәаша сара соуп. Сашьа хәыҷы деиқәшәырхеит. Шәааҭгылар, сан дшәаҭабырц лҭахыуп.

– Иаҭахзам. Бара бысмаҭаби. Ибыхьзи?

– Лиза.

Какан азҭаб лылахь днагәзын, икьаҿ аашьҭх, ҽееилаҳәарҭа дынҵалеит. Еиқәа рҩаны, акҷыра маҷхарц, иааиҵихқәан, ишыбаазаз ишьеиҵеит. Дыҩцәырҵын, шьҭа акыр иахьҭынчрахаз аҟәры длыкәпшит. Ан зыпсы ааргаз лпа длыма дтәан, адунеиан зегь лхашҭ. Иара амҩаду шыҟаз днеиуан, ахәшәтәырҭахь ихы ирхарц. Аҟәраҿы азҭаб инапы ахьҿалҳәаз азхаргьы здыруадаз, аха, Иалса дибарц аҵга иман. Лара уа дҟаландаз! Адкыларҭа давс, лара лахь дахьнеиуаз лгәампҳар алшон. Иара уа иаҿаҟаҵан ацхыраара ласы. Уигьы давсуан. Лгәы иаанагалак агьоурымызт, лара димбози, инапы ҿылмызәзәаарызи. Имаҵ ахьылуаз игәы ҟанаҵарын. Медеҳәшьак уи

лыдылҵцар акәын ииҭахымыз. Уа днеир, лара дышизныҟәарыз ибарын. Ууанза шьапыла дцартә, маҷк харан.

Иидыруаз машьынак иԥшаарц, ма таксик икырц, дааҭгылеит. Ииасуаз зегьы ҭәын. Атаксиқәа рааҭгыларҭахь иҷынеихеит. Иахьцалак инапы ихьаауан. Инфекциак имкындаз! Иагьа умҳәан, ҵымҳәҳәарс иҟаз зегьы амшын еизнагон. Иааҟәымҵзакәан аҽеарыцқьон, аха иахьзомызт. Инапы ихьаауан, уи изыҵәахуамызт, абинт ашьа аалыжжон, амҩа дахьаныз. Ахәшәтәыртаҷынза иагьааигәамызт. Имашьына ахьҭимгаз игәы иалан.

Атакси аатгыларҭахь иҷынеихеит. Ақалақь ари аганахь ԥьара медпунктк ахьыҟамыз убасҟан дақәызбон. Аха уи лыҵшәа аманы ирбозар, иагьараан еиҷыркаахьазаарын. Иара иеиԥш азәы зны залымдарак дақәшәарын ҳәа, зеырхиа итәазаауадаз. Аԥтекақәак ана-ара иуԥылақәон, урызнеир иуцымхырааудаз, иара ахәшәтәыртаҷ дцар иҭахгәышьан акәымзар. Раԥхьатәи ацхыраара усгьы иоухьан. Атаксистцәа дрылагылан Ԥара. Аԥхьа игылаз иара имашьынан, Какан уи идырт. Уахь днеирц ааиҭахымхеит, дааҭгылеит, дара рахь дымԥшзо, иидыруаз азә дааидгылозар ҳәа. Ԥара уи дгәеиҭан, иҩызцәа даарылҵ, иҷәааихеит. Какан иезаны дцозма, ма дишьҭалар аҵкыс, дааизыԥшит.

– Узхәыда? – Ԥара даидгылеит.

– Скаҳан, еиха ҵәык сахакшеит.

– Уаала! Ахәшәтәыҩцәа урзызгап, – дааиԥхьеит.

– Мамоу, цхыраарак сырҭахьеит, – Какан ихы ахьхаз Ԥара идырыр иҭахзамызт.

– Уԥштәы сгәаԥхом.

– Сааԥсазар ҟалап. Ус акгьы смыхьит.

– Аҩынза уназымгои?

– Иаҭахзам. Иҭабуп! – иҷынеихеит.

Ԥара, Асҭамыр, иара ашкол еицҭақәан. Рҵара ианалга, доусы мҩак-мҩак шьҭырхын, еиԥхьыттеит. Еиԥхьыттазшәаҵәҟьа акәын Какан ишиныруаз. Ԥареи иареи ракәзар – зынзак иҵаулан ирыбжьаҳаз атыша, рҩыцьегь уи хыхь-хыхьла иаадырԥшуамызт акәымзар. Уи Иалса лакәын изыбзоураз. Уажәы иара, лара дибарц, амҩа данын, Ԥара уи ицәизон, ус иаҭахымзаргьы. Зных ихымҩаԥгашьа ҽеимызт иҳәартә, игәаҵанза наилакьакьон. Иагьа умҳәан, дчарҳәаҩохазшәа игәы инаҭон.

Аха Иалса Ԥара иахь лхы кыдны Какан дибазомызт. Иара ихаҭа лара дшиҭахыз леимҳәазацызт, амала ишеигәаԥхеибашьоз рҩыцьегь

ҽымҭзакәа еилибакааyан. Азҭаб иаҳа дыццакуан, лареи аҧкәыни рылаԥш анеидхылалак. Лара илҭахын иара ибзиабара лзыргамаитәыр. Аамҭа лыкәыҷәҷәон. Иарах дласуамызт, иаҳа иеникылон. Аиашаз, рызҽлымҳарақәа ахьеиқәымшәоз амшала, лара даҽеа ԥьара лхы анкыдылҵоз ыҟан. Какан убас ихьыр ҳәа дшәон, ԥьара акала лара дидиҳәалар акәын, аха изла?

Иҭацәыз таксик аатҭыларҭахь ахы хан. Иааникылан, иргьежьит. Ацәаҳәа ақәгылара дарбан таксистыз еилаҳауаз. Минуҭқәак рышьҭахь Какан амашьына длалбааит. Ацхыраара ласы! Уи аасҩсан – ачымазацәа рыдкыларҭа. Иара ԥьаргьы дымнеикәа, адкыларҭа днавсын, амардуан дҩаҿалеит. Ахԥатәи аихагылаҿ ахирургиа аҟәша ашә днадгылеит. Шьыжьнатә ара улазышьҭуадаз. Иара Иалса дибар шиҭахыз анреиҳәа, лара убри аламҭалаз лусураҿ дшыҟамыз адырра ирҭеит.

Лара ахәыҷқәа рҟәшахьы илыԥхьан, дымлыбаацызт. Уи аҟәша егьи акорпус аҵыхәтәантәи аихагыла иҩнан. Акорпусқәа еимыздоз иара днықәнысын, алифт дынҭалеит. Амардуан ала ашә адырклон, иаакәшәаз зегьы ахәыҷы ҟәша иҩнамлаларц. Уи идыруан. Аҟәша аҵаҟа алифт длалбаан, хыхьтәи аихагылаҿ дҩыхәнеит. Аҟәша ашә аркын. Иааиртит. Уа ҭынчран, ҷкәына хәыҷы заҵәык иҵәаабжь гон. Днықәнаԥшызар, ахалаҭ шкәакәа зшәыз х-ҩык, ангьы днарылаҵаны, хәбаҟа шыкәса зхыҵуаз аҧкәын дгәарҭон. Иалса Какан даагәалҭеит.

– Иухьи? – дшылбоз лгәампҳазакәа, лара ашә даалагылеит.

– Снапы ԥысҟит.

– Уажәыҵәҟьа, – днахынҳәит, апроцедура кабинет аҿы ҵаҟа дахьымнеиз иеԥнылкыларц агьлыгымхо. Уа идрыцқьон, нас лара илыԥхьарын, лыцхыраара рҭаххозар. Ахәыҷы ҿыц даагәалҭақәеит, дымҵәыуарц дыжьжьо. – Сгәаныла, баҩ ҧҵәа илазам. Агиматома аҿамырҷәҷәарц, даагәашәҭала. Иахьцалак ахәшәтәырҭа шәҭоуп, апарк аҿы шәыҟамзар, амыцхә дышәмырхәмарлан. – Уаала! – данаадәылҵ Какан иаԥхьа днагылан, алифт дынҭалеит. Иаргьы данааи, лара аҳәынҵәры днагәҭасит. – Ҵаҟа урызнеир акәын, – лҳәеит.

– Бара бызбар сҭахын.

Данықоеиҿаԥш, ихьаауаз инапы агәхьаа мкыкәа, лнапқәа лԥьыба рҭыхра дахьымыгзакәа, деимлагәа дааникылан, амцаԥшь налҿықәиҵеит. Ахбыць зҷаб длеиԥшхан, лыблахаҵ ааилагьежьит. Дыҳәцымцуа лҿааимпыҵылхын, алифт ашә днадгылеит, лызқәа арԥыс ишиеирхаз, лҿааиҿылкаазшәа луит, ашә аатаанза илзымчҳарызшәа. Нас дыццакы лҿыналхеит. Иара длышьҭагылан, инапада хьаа

имамызшәа. Ԥара бзиа дшибоз акраамҭа илдыруан. Уи иакәызма, даҽеазәызма, азәы дигәзыр луамызт. Ԥара, аиашаз, ус гәаҕьрак иланы идлымбалацызт. Лаҳаҭыр ихьчозар здыруадаз. Уи Какан игәаҕьит. Иаалырԥьашәа дахьааимлеигәаз иахԥьеит, аха лара лхаҭа илҭахызар Какан ихаҵашьа? Гәынамзарак лымамкәа, лгәаҵанза деилнашьаауан. Дзынириаз лгәамҧхазшәа, дахьнеиуаз дагьизхьаҧшуамызт. Ианааиҭахха азҕаб дигәзит, дагьылмазҵааит. Ари ахаҵара аҷыдара бзиа иазҳәаазшәа лгәы ишылнаҭоз, ахирургиа ԥкәша ашә днылагылеит. Иаадыртырц асаркьа днаснасит.

– Ари сара дсыцуп, – Какан днадлырбан, наԥ дныҁоналеит.

Аԥкәша апроцедура кабинет дныҁоналган, длалыртәеит. Амедеҳәшьа лыцхыраара дамыҳәакәа, лхала ихәра ааҧлыртын, дмыццакзакәа иакәыршаны илрыцқьеит, иҿылызәзәааит. Агәыр илалҵан, дындәылҵит. Жәохәԥа минуҭ рашьтахь дааит. Агәыр захыгаҟәа ырхәаны иаацәырылган, ихәра лзахырц, лҿааалырхиеит.

– Ибымзахыр амузои? – иара ицәа дыҵзызаауан, иимбацыз агәыр ҷыда дахьрыхәаҧшуаз.

– Ухәра заԥкароу умбазои? Ашәахсҭа ԥьаԥьаза иунызар зуҭахи. Иззахыр, бзиа иҕьар, ашәахсҭа рахәыц пак иаҁызахоит. Иусырхьзом, умшәан! Изырдысшаз уласымҵеи.

Лнацәа па хәхәаҟәа ахирургиаз изшаз уажәакәын ианиныруаз. Илзахын, имырххацәакәа иҿалҳәеит.

– Иабаухьи? – лара дҵаауан, аҧԥыга мыругаҟәа рҭыҧ иқәҵо.

– Машәырла скаҳаит, – иҳәеит.

– Уеиҟәа зыбаазеи? – длыргамарц агьлыгмызт.

– Азы сҭаҳаит, – аиашаҵәԥьа иҳәарц иҭахзамызт.

– Ҁы-мшы, хы-мшы есымша игәаҭалатәуп. Ирласны иҕьоит Нас излаззахыз амхтәхоит.

– Бара бҿы саалома?

– Сара соу?!. – ус азҵаара дазҧшзамызт лара, даазыҕәхеит. Нас лҿааалырҭынчит. – Усзаа, амала ухы бзианы амҁаҧгашьа уеузаҟәыршәозар.

– Уи ишҧа?

– Иахьеиҧш акәымкәан.

4

Ашьыжь Ԥара иаҳәшьа Ԥьука заа дзымгылазт, ихаҭа луаҭах дныҁоналан дааирҧшит. Лара дыстудентын, абламбаратә факультет дҭан, лҧышәарақәа дрылга данааз, адырҁаены акәын, акырза

икарахаз лыҽлеиԥшытәны дышьҭан, дҭахәхәа иҵегь дыцәазарц лгәазыҳәон. Дырԥшқа дахьыраазаз лашьеиҳабы игәы иалан, аха ихаҭагьы дирхьынцыцуан. Ацәа дахьалихуаз иҭахзамызт, иара дыццакуан, усура дымҭыҵыр ауазма. Убранза аԥьармыкьаҽ длаганы дааигарц ран Зина диҳәахьан. Амашьынақәа аѣкьѣаҳәа ибжьан, иаҳәшьа иахьылҭахыз длазгашаз лзымԥшаауа дауѣахыз, шьапыла длабжьысыр иаҳагьы илзеиҧьын, аха аҵызѣьара иазукыз дахькылнагарыз абыкәыз. Ԥьука дгыланы, деихеиго ацәа цқьа далҵааназа, иара иԥсахы еибакуа, имашьына амотор дҭыхон, иагыз ҳәа акгьы иалаѣазамкәан. Лара дқашәқашәо данаақәгылоз иара игәаԥхалон, иаҳәшьеиҵбы хәыҷы лакәымзи, иагьа умҳәан, гәаныла дылзыуаруаруазаргьы, даара диҭахын. Еснагь дхәыҷыз ԥьишьон. Арахь мазала лара аҷкәынцәа леиеырбон, зыҽлыдызцалацәоз шыѣаз издырзомызт, акәымзар иагьа ргәы нирхарын.

– Шьҭа бмааиуа! – иара иаҳәшьа лызҽиҭит, лара дахьаадәылҵыз дшаанхацәаз ангәеиҭа. – Даҽеа зны шьапыла бчапуеит, идырны ибымаз.

– Даҽеа зны атәы даҽеа зны иаабап, – лара дҽаԥхаҽаччон. – Иахьаҵәѣьа шьапыла сумырчапын.

– Бласы сымҳәеи! – имашьына акапот нахаиршәын, иара аҭып аҽ иаагаз азы хьшәашәала инапы изәзәон.

– Сузымԥыруеи! – дкаԥа-чаԥо агәарԥ маҷ даақәсын, дааидгылеит лара дыԥшзаза, дыԥшқаза, улыҵаѣьацәаргьы лыѣәымшәышәшьа уаацәшәартә.

– Иаабхәо збар сҵахын, – Ԥара имашьына амҩа инықәиҵеит, – абра ҳааигәара адәқьанаҽ ибмоуа, убра иаабгои? Абасѣатәи сусура сагбмырхар ѣамло-ҽеакуа.

– Аԥьармыкьаҽ узлаԥшыша рацәами.

– Усѣатәи бызԥшыха сымазам.

– Уабаццакуеи? Ԥхынроуп, амш дууп. Иахьа хәлааназа уаҵәы иаҳфаша узмырҳауану? – длафуан, лԥышәарақәа бзианы илҭихьан, лгәы алаѣамзи.

– Уаҵәы иаҳфаша амацароума, иаҳшәаҳҵаша, иҳашьаҳҵаша уҳәа рҳатәупеи, – лгәы дасцәаргьы иҭахымызт. – Аиҳаразак – бара.

– Избан сара сымацара?

– Аиҳарак сҳәеит.

– Даҽеа маҷк сеиҧьны субароуп.

– Бысмыреырбои.

– Угәы ишԥаанагаз?!. Дԥеа знык зежә сырҭагылома? Иахьа аамҭа ишаҭахыу сацшәаҳәо субароуп.

– Аеи шьҭа?.. – реицәажәарԥҿ аԥыжәара иаҳәшьа иахьылгоз иахьцалак игәы иалан.

Ԥьука дқашәқашәо дынҭыԥан данца, Адамыр акыр игәы алаҟан иҳәартә ихы ибон. Уи зыхҟьоз бзиа иибоз иаҳәшьеиҵбы дахьицыз акәын. Лара лҟазшьа ҷыдарақәак аман. Еснагь длахҿыхын. Лгәы иҵаз аилкаара усгьы уаҩы илшомызт ҳәа иԥхьазаны, мыцхәы длызцаацәомызт. Азәы бзиа димбакәа дзыҟаломызт, иаҳәшьа шлакәызгьы лызҕаб шәҭышьа иара дацклаԥшуан. Лҽеиҵалкқәар ҳәа дшәалон, лара еснагь деицеиҟаран. Лхаҵа, азә бзиа дылбар, лҽылымԥсахыр ауамызт, аха уахьгьы азә иара дизалкааузамызт. Лҵарахь дцо-дарауа асессиақәа рзы дандәықәлалак, амҩан ԥьоукы далыркаар ҳәа длыцәшәон. Дзықәшәоз иалудрааузази зҕаб ԥшқак, лымала амҩа дахьаныз. Макьана машәырда ус дааиуан. Убас дагьцандаз! Аԥьармыкьаԥ лҽынлырхацәеит ҳәа, иаарлас дхынҳәуазар ҳәа дшылзышәарыцоз, Ԥьука лпакет ду рххо дарауан.

– Асҟаамҭа банызымба, аԥьармыкьа аабхәоз ԥьысшьан, – иҳәеит иара, имашьына ықәыргьежьуа.

– Уи ахәԥса уара иузырҳар, аахәараз сара сеиҵахома.

– Бзызхәыцуа бымбои…

– Иҵегь салазар сҵахын, угәы ԥцәаны скажьны уцар ҳәа сшәеит акәымзар. Аеҳәшьцәа ҳаасҵа аишьцәа шәычҳара маҷми.

– Аҳых!..

– Сара иуасымҳәар, ухала иузымдырзои? – лпакет лыма, длалбааит. – Иуфаша анбоузыҟасҵои?

– Санарауа сыздырзом.

– Сызцоу иаласхи нас? – лгәалаҟазаара ԥеаԥсахуан.

– Сыгәхьаа бымкын. Бара амла бҽабмырган!

Иара, дахыкәшаны дцарц, амҩа данын. Такәа инхарҵа давсыр, Иалса ԥьара дналыхьԥшрын. Рымҩа уаҩ данзамызт. Такәа игәарԥ уаҩ дықәибарауамызт. Анҭицеи Иалсеи усура иҟазар? Ақалақь ахи аҵыхәеи еимыздоз амҩаду даназцәырц, имашьына аццакыра ааиҵаирсит. Аназара архәарақ еицнеиуаз Иалсеи Анҭицеи ракәын. Аҭаца лнапы анхәԥҳа лмахәар иаҵдан. Дмыццакзакәан иара дрышьҭан. Амҩан аԥсшьацәа, амшын заҵәык зыхшыҩ иҵаз, рҽыкәабагақәа рыманы, амҩа анахь-арахь еихырцәон. Иара дзызкылԥшуаз азҕабцәа днарыхьзеит, амҩа егьи аган аҿ дырзааҭгылеит.

– Шәахьцо шәызгап?

– Аԥьармыкьахь ҳныԛәлар ҳҭахын, – лҳәеит Анҭица, ланхәԥҳаи лареи анааҭала.

– Иахьа стәы иакит, – Ԥара дԥышәырччон. – Абыржәоуп аԥьармыкьантә Ԥьука аѡныӄа данызгаз.

– Уа ҳноугар, ҳааугарц аԥьабаа уҳарбазом, – Иалса лажәа налалҵеит.

– Ишәҭахызар сышәзыԥшуеит? – иара Иалса илҳәашьаз игәы иналакьакьеит. Иԥшԛаны уззыӄаз еснагь изгәамҭакәа дулакьакьон.

– Ҳарҭ ҳанхаҵәоит, – Иалса инаҵылшьит. – Усҟатәи агәхьаа уҽезаургои? Хара ҳҵошәа, даҽеа машьынак ҳзымԥшаауашәа…

– Бзиоуп, – иҳәеит иара, Иалса, иаҳагьы игәы дшасыз инимырԥшырц, длызхьамԥшкәа.

Иалса лыбжьы ԥшԛарахын, аха игәы иҭаѡуан илҳәоз ажәақәа рынҵәашьа хьанҭақәа – «хара ҳҵошәа, даҽеа машьынак ҳзымԥшаауашәа…» Лҭацеи лареи имашьына иҭыҵны ианцагьы, убарҭ ажәақәа рынҵәамҭа зеиԥш «-шәа» игәы иҵхон. Лара усҟатәи лажәа ирыҵалымҵазар здыруадаз, аха абзиабара иахәаҽуаз арԥыс, иҭагылазаашьа ҷыда шьамҭлаҳә данашьаҳалак, дыззымхәыцрыз арбаныз. Атаксиқәа раангыларҭахь дзымнеикәа, дахьаангылаз дыззаза даақәхеит. Амала ибзиашәа ус ихьит. Аатгыларҭаҿ днеир, ацәаҳәа дыԛәгылазаауан, иаамҭа анааишаз здыруадаз. Ацәа даалҵызшәа, ихы ѡышьҭихын, ахаҵа дҭаларц наиирбеит. Уажәраанза инаидҵхьаз азҭабцәа, аиҳаразак Иалса, илаԥш нарыԛәшәозар ҳәа, аԥьармыкьа дналаԥш-ѡалаԥшит. Еилакьыз ауаа рыжәпара иалибаарыдаз, дназдыԥшылоз аԥхьатәи ахәҭа акәымзар. Ипасаԥьыр иирбаз амѡа данын.

Ақалақь дахьынзалсуаз, амѡаду анылара аԥӄарақәа дрыԛәныӄәон. Ус адагьы иауамызт, аԥсшьацәа рацәаѡохахьан. Ақалақь данлалс нахыс, имашьына аццакыра ахы иақәиҭын. Аинспекторцәа гылан ахьигәахәқәоз дааиҵасԛәон. Аԥсыз зҭиуаз инадыркны, амѡа иқәтәахьан. Ирыдеизалозгьы ԥсшьацәан. Иара имѡаԥигоз ахаҵагьы дыԥсшьаѡын иҳәартә деилаҳәан. Уи иҭцааразы агәы имазамызт. Уи, иԥсшьара нырҵәаны, дыԛәцуан ззуҳәашаз уаѡзамызт. Инапы ҭарцәы, амѡа данын. Ԥсоу ацҳа длыԛәсны, иитахыз уск мѡаԥганы, дхынҳәуазар игәахәрын. Аха уи дыҭцааua-егьиуа, илеихызи, дзызхәыцшаз ихатә усԛәа ихьаамызшәа. Ԥсоу данлеи, уи ахаҵа имашьына дынҭыҵ дцеит, идунеихаан димбазацызшәа дихашҭыртә.

Атаксиқәа имашьына рылаиргылт. Ауаа рацәан. Амаршрут таксиқәа рахь еиҳаразак еихон. Ԥарараа иаарыдгылоз даараза

имаҷын, аха атаксиқәа ирлас-ырлас иқәцлартә, усҟатәицәҟьа иагьмаҷмызт. Амала дара, амашьынақәа, рацәан, ак узҳәомызт. Саатк, ҩ-саатк усгьы иара ара даанхон. Уажәраанзатәи иҧышәа маҷызма. Есыҽны ас азыҧшрақәа игәы ҧырцәахьан.. Даҽеа уск инапы алеикырц даазхәыцлон, аха… изаҧшьгомызт. Иара занааҭла дыргылаҩын. Ҳәынҭқар ргылара уск иҽизаларкьакьомызт. Арахь дара маҷзан. Ухатә фирма узаҧцар – еиҧьыз абаҟаз! Аха уи аиҿкаараз акыр укызар акәын. Зегь раҧхьа – акыр укызар! Ма амал змаз дузбзиахан уидҳәалазар. Нас цыхәаҧцәара зқәымыз ашәҟәеиқәыршәара. Урҭ рхыҧхьазара есааира изҳауан. Реиҿкаараз, аҧара руҭозар ҳәа, убла ишхыҧшылоз, ачынуаа аамҭа ргон, удыргәамҵуан. Аҧсҭазаара аиҿкаашьа иара игәаҧхомызт, иара шыҟаз идкылара дақәшаҳаҭмызт. Дмыцхәызшәа ихатә машьынала амҩақәа дырнын. Иалса, лҟазшьа лыҧсахызшәа, лхымҩаҧгашьа ахьизеилымкаауаз уи ианаҧшьха, зынзак дгачамкызшәа, ҩныцҟала дгарыгаҽон. Иблахаҵ еилагьежьуан. Уи ихала дзалымҵыр, цхыраара шимоуаз даазхәыцлон. Дзынгылаз амҩа данымшәаргьы, дымҩахҟьон.

– Азыҧшрақәа рацәаны ишәықәшәоит, – Ҧара игәы иҽанзамкәа Какан дааидгылеит. – Бзиа избазом.

– Бжеиҳан ҳаҧшыми, – Ҧара дааҧышәырччеит, гәата-бҕата гәалак рыбжьазамкәа, Какан ихала данааидгыла, ихәыцра мыждаҟыждақәа еиҧхьыттан, дуаҩ ҿыцхазшәа даагылеит. – Имҩаҧааго азә даҳзыҧшаар – иҭыҧаҿ днаагоит, нас ҳаҧшыхми, даҽеазә дҳазкуазар ҳәа, – рҭагылазаашьа еилиркаауазшәа даҿын, арахь аҧсажәақәа иҿыцышәшәозшәа, дҭынчмызт. – Уаргьы уаҳзацлама? – иҳәеит, уаҳа даҽеак аниҿамшәа.

– Уи аус сара истәым, ҷьушьт. Ааигәа схаҵаҩызамзи. Уажәы сырҭаараны сыҟахми. Нап ҭацәы сызнеиуам сгәахәын, аҳәсақәа рыхҩык рзы ҳамҭақәак сҧшаарц, ныркә сыҟан.

– Арахь ак умоуну?!. - ҿыц Иалса лыҩнаҭа днеиуан уи, Какан, Ҧара игәы иалан.

– Арахь сагьашьҭамлеит. Ҳамҵызҟьахеи.

– Унапы ухьаауама? – уаҳа излацәажәарыз агьанимоу, баша еидхалар аҵкыс ҳәа, Ҧара дҵаауан, Какан инапҿаҳәашьа злаҟаз ала, абзиарахь ахы хан.

– Азахырҭақәа амырххьеит. Ашәахсҭа ҕьаанза ҳәа, иҿаҳәоуп. Аҩны зынзак иамысхуеит.

– Убасҟатәи ухәыртә, уабакаҳауаз? Исзеилымкааит.

– Ҷьара сыкәҵәрааит.

Какан, хырҩа ззырымшьҭышаз далацәажәо, уа Ҧара дидгылан. Ашьҭахь иидыруаз даеа ӈьоукы дрызнеин, уаагьы драцәажәон. Иара дмыццакзакәа амашьынақәеи ауааи реилыхарҭа ашҭа дахьықәгылаз, Ҧара уи дизыҧшуан. Какан имашьына аназара шәшьырҵак иҵагылан, уахь дласуамызт, асфальт зықәшьыз адәҟьаҟьараҽ ак ҭиҵаауазшәа. Аҵыхәтәан иара дықәҵит. Узызҽлымҳахашаз уаҩын, Ҧара уи мап изацәкуамызт.

Ҳаҭыр зқәыз, абзиареи ацәгьареи ҕәҕәала ирылахәыз аҭаацәара дырҧазаҵәын Какан. Ихахәы аҧхьала иқәҵуа аҽыҩанахахьан, уи иара иаҳагьы дуаҩы нагазшәа аҧшра инаҭон. Шьҭа дҭаацәаразар бзиан, аха, зҕабк цқьа длызхьаҧшуаны, иҩызцәа рыбла дыхгыломызт. Иҧҳәысаагара ақәра дҭагылан азы, хаҵа ицашаз аҳәсахәыҷ иаҳагьы изҽлымҳан. Ҧара Какани Иалсеи шеизхьаҧшқәоз аҟара игәы иҭан, уҳәансҳәанқәакгы илымҳанза инеихьан, убри еиҳаны аҵабырг издырзомызт. Урҭ рҩыӈьегь ак рыбжьашәазар – иззыҧшуадаз? Изеибамгози? Лара, Ҧара иахь аеыҧсахра шьҭылхызижьҭеи, иара иаҳагьы Какани Иалсеи рыҭҵаара аҧсаны ибон, аха ак рыбжьамзар ҟамлози.

Усҟан лара Ҧара идылбалазеи, дҵоурамкәа дылзаақәгылартә? Ихы маҷишьон, лара, Какан дизхьамҧшуазар, иара, Ҧара, ишҟа лхы лырхар акәын ҳәа дахьлызхәыцуаз. Иалсараа рыҩнаҭахьы анеира-ааира Какан изы шьҭа зынза иҧкымызт. Уи иан лаҳәшьаҧҳа уа дыҩнагылан, иара Анҭица дылхаҵаҩызан. Аибабараз уаҳа иаҭахызи. Амала уи иаанагомызт Анҭица лан лаҳәшьаҧеи ланхәҧҳаи ак рыбжьалар ҟаломызт ҳәа. Дара ашьеилаҭәара рыбжьазамызт, аус злаз. Ааи, ҳаҭыр рықәеибаҵар акәын аҧсышәала, уи иашан. Аха мышкы зны ус рыбжьаларымызт ҳәа узақәгәыҕуамызт, ҵаск еиларгарын ҳәа иазгәаҭамызт. Ҧара, иееилых аҵаа дылагылазшәа, ихәажьы қақаза еилагылон.

Аҧсшьацәа ацҳа иқәланы илбаауан. Ҧара изы рызынтәык рхаҽы еиҧшын. Урҭ ирзыҧшыз зҧылоз ыҟан. Ӈьоукы, рчамаданқәа ирыҵақь, амаршрут такси ирызцон. Амашьына хәыҷқәа ирзааиуаз даара имаҷын, арҭ рӈьыба иаҳа иҕәҕәазар бзиагәышьан. Урыс хаҵак, иааҩцамыз шәырак ырбҕьаауа дшааиуаз, егьырҭ даарыликааит. Уи дышиашаз иара дааидгылеит.

– Ақалақь аҽынза сцар сҭахыуп.

– Шәақәтәа! – Ҧара қәрала иеиҳабыз иабжьеиган, ихалагьы аҧсҟы днаҽатәеит. Ашҭа днықәсын, амҩаду дҩанылеит. – Иарбан ҧсшьарҭоу?

– Макьана хатәы ԥнык сҭаацәа ԥноуп. Жәа-мшы иреиҳауп арахь иҟоуижьҭеи. Даҽеа жәабаҟа мшы санаториак иԥнасҵап ҳәа сгәы иҭоуп. Схаҭагьы саангылоит. Арахь есышықәса сҭаацәа аасышьҭуеит, схала сзаазом аха. Аамҭа соуам. Аусура, аусура… Аусура ҳафеит. Иҟауҵои?!.

– Шәнапы злакыуи? – иааигоз ацәажәара аныхирты, Ԥара даалахҿыххеит.

– Автосервис! – апасаԥьыр иус игәы алаҟан, уи изыҵәахуамызт. – Савтосервис еиҵыхыуп. Амашьыназәзәагақәагьы сҭиуеит. Ахашәалахә маҷзам, – ибз ԥтзаны дцәажәон, дадызцалазеи уҳәар. – Сынтәа арахь сықәлап ҳәа сгәы иҭазамызт. Командировка Германиа сцарц сеазыҟасҵон. Уаҟа наплакыки сареи аиқәшаҳаҭра ҳабжьаҳҵарц ҳаҿуп. Иҭитәу амашьынақәа иааиԥмырҟьазакәа исзаарышьҭуа исзыҟаҵар, аусутә зынза исыгхомызт. Ихсырԥар акәхоит. Ара сҭаацәа хҭыск иақәшәеит.

– Машәырума?

–Ус уҳәар ҟалоит. Сыҷкәын Миша азы дагарц агьигымхеит ҳәа ансарҳәа, сусқәа зегьы саарҟәаҵын, арахь сеихеит.

– Ҳақалақь хәыҷуп, ус ак шааҟалалак, иажәабжь ҿыцны иааҳҳыҵәоит. Ус азә ак иҳәо смаҳаитеи.

– Уамашәа иубап. Сара Урыстәыла исаҳан, сеиханы саауеит, – аурыс хаҵа хәмаррак налеиҵар цәгьа ибомызт. – Уара, ара иҟалаз умаҳацкәан ишԥаҟалеи? Знык снеиҿаԥшындаз ҳәа сгәаҟуеит.

– Шьҭа ҳааиуеит, – Ԥара еицырдыруаз аԥсшьарҭа ԥны «Украина», уажәы «Москва» зыхьзыртәыз, аха уамак зыхьз мгацыз аҭып аҿынтә ақалақь длалагылон.

– Закәытә ԥшзароузеи! Есышықәса иԥьасшьаша акы адызбалоит. Абри адрес ала снага! – ахаҵа бҕьыцк аацәыриган, Ԥара инаииркит.

– Азааигәа сара сынхоит, – иҳәеит Ԥара.

– Ҳаигәылацәамхои! – егьи дагьаагәырҕьеит. – Сара Андреи Макар-иԥа соуп. Уара?

– Ԥара.

– Хәыҷык схаҿы иааиуам, аха сашьцылап. Утелефон суҭар, уаныстахыу сузасларын.

– Бзиоуп, – Ԥара, имашьына анааникыла, Андреи Макар-иԥа ибҕьыц аҿы ителефон аномер наниҵеит. – Ианышәтахыу сыхиоуп, – диргәыҕит иара, илалбааз даҽеа зны диқәшәарын ҳәа игәы иҭазамкәа, избанзар уи дназҭалаз агәарԥ даатыҵыр, машьынамзар иҟази.

Ҷара дааҧса-карамызт. Дыҷкәынамзи, Ҧсоу длеи дааит ҳәа, аус изымуа дыҟазма, атаксиқәа раангыларҭаҽ деиҭаҧшыхын, даҽа ҧсшьаҩык диқәшәарц. Иқәҭуаз ашьыжь акәын, реидара рыма, ианцәырҭуаз. Ахәымҽханынза убра дгылан. Иаҧхьа иааихьаз амашьына хәыҷқәа анықәҭқәа, хаҭеи ҧҳәыси ааидгылеит, Ҧсоунза игарц. Урҭ ҧсшьацәамызт. Нырцә аҷьырмыкьаҽ уск рыман. Амҩан драцәажәеит, ауха ихынҳәуазар, дышрызҧшуаз ала. Усгьы амашьына хәыҷқәа рацәан, азыҧшра иқәшәон. Даргьы иқәшаҳаҭхеит, анылашьцалак ирзымдыруаз ныҟәцаҩык ишьҭихыр аҭкыс ргәахәын. Убарҭ акраамҭа дрызҧшыҭәҟьан, имыргәыҕыр иаҳа ишеиҕьыз дазхәыцуа днеихьан, аха иажәа дзеижьомызт. Аус злаз, иара изыҳәан, дрымжьакәа изааит. Аҩныҟа иааигеит.

Абас инҭәеит аҽенытәи амш. Ҷарақәак ирҳауан акәымзар, инапы злакыз аус игәы ахзамызт. Арахь аҧара имырҳар дабацоз. Иаб Хәаҭхәаҭ, аибашьраҽ ихәра ашьҭахь, игәабзиара шыуашәшәырыз иаанхон. Ихәшәқәа уаҩ дрыхәомызт. Ихаҭа дтәацәамызт, аҩн ус хьаас иҧа ииҭомызт. Иан Зина лакәын усура инҭыҭуаз, аха уамак лзырҳауамызт, еснагь еицеиҧшыз уалафахәык лоуан дахьцоз аусҳәарҭаҽ. Аибашьра ашьҭахь ииз Ҷьука лакәын ихбыцуа аҩны иҩназ. Еиҳаз аҭарахь ҽынлатәи аҟәша дрызҭамҭеит, аҩн реилахара еилзыргоз лара лакәын. Дышнеиуаз, лҭара инықәылцалақәар, усурак лзыҧшаатәхон. Зҕаб хәыҷык аҩны лхаргыланы дузааныжьуамызт, аусураз лҩызцәа дынрылагылалар, днаҧшааҧшрын, ларгьы ҷьоук лылаҧш рхызаарын. Иахьа ус ада иауамызт.

Имашьына аҭыҧ иныҭаиргылан, аҩны длеизар, иаб уаххьа ифахьан, ателербага дадтәалан. Иан адиван дықәиан. Лусура ашьҭахь ус лыҧсы ааиҭалклон. Макьана дажәымызт, аха ақәра иара атәы адыруан. Ҷьука лакәын дыҧшқарахза иҩнагьежьуаз. Акҽаҩра иааҩныганы, дыҟәбаҟәшәо ихәы аақәлыргылеит. Иара данылатәа, лхаҭагьы дааидтәалеит. Лбыргцәа анеидлыртәалоз, лара лашьа еснагь дизыҧшуан. Иагьа игәы алаҟамзаргьы, лҽаҧхаҽаччашьа игәы ҭанаҭон, ианамух иҩныҭҟа аалырҟәандалон. Дахьааидтәалоз иҭахын иара. Илгәыҭаҭәахыз заҟа даламцәажәарыз, иаргьы дҭылҭааҙомызт. Ус маза-аргама еибадыруан. Лара лхаҭа луск ҳәа акы аацәырылгомызт, лашьагьы длызҭааҙомызт, заҟа длызҽлымҳаз иҭәахуан.

Рани раби анышьҭала, аиашьеи аиаҳәшьеи акраамҭа ателербага иадтәалан. Лара Гузеева лдырраҭара лҭахын, лыҧсы рыҕран. Уи идыруан иара, даҽа каналк ахь ииаигазомызт, иаҳәшьа дрыцҳашьаны.

Егьыс урҭ адырраҭарақәа игәы ҧырҭәазшәа ҽымҭ дрыхәаҧшуан. Нас аҭх ааҩшамҭахь ахы анархоз, ажәабжь ҽыцқәа рҳәон, акинофильм ршьҭуан. Лара дзыҕәза дтәан, лацәааихьшь лҭахзамкәа. Иара ибла нцәынҭаауан, нас дыштәаз дынҭаҳа дыцәарц. Лара даалырҧшуан, ижәҩахыр лнапы нықәҭа. Дышьҭаларц диҳәон. Иара иашьҭахь лара даҽа ҧыҭрак дтәан. Еиқәырццак акинофильмқәа рышьҭуан ҩ-каналк рҽы. Зегьы лбар лҭахын. Дтәан, аҽырҳасра ҭылгаанза. Ацәара акәын, акәымзар ашьыжьынзагьы дтәазаауан. Аншалак лара дыцәан, аус макьана илузомызт, дабацоз. Усура ицоз лани лашьеи рхала чаик дыршуан. Абас есымша.

Ҧара, ауха заа дшышьҭамлазгьы, ателербага аҽаҧхьа ихимцәаахьази, уамак ицәамҭха хаазамкәа, ашьыжь шаанза дгылеит. Имашьына аҭгара уамак дахыццакуамызт. Иус игәы ахымызт. Дцар, ацәаҳәа дықәгылон акәымзар, ашьыжьза атакси зкышаз маҷын. Ус иццакуаз амаршрут таксиқәа ирзыҭрысуан. Зны-зынла, имашьына хәыҷы ҭины, уаа жәа-ҩык, жәохә-ҩык зкышаз мини-автобуск ааихәар цәгьа имбо дазхәыцлон. Иан лаҧхьа чаик ижәын, дындәылҭит. Имашьына ҭигеит. Дцан, абылтәы ҭеиҭәеит, уи иацы иҟаиҭар ҟамлози, аха ашьыжь дахьзарын игәахәшәа, агәхьаа имкцәеит. Иара ианакәызаалак адырҩаҽенытәи амш заа иҽазыҟаиҭалон. Дыццакыртә ашьыжь иааиҧгылоз заа иалидраауази. Нас абылтәы ҭаҭәарҭаҽ шьыжьла ацәаҳәа аухон. Зны-зынла абылтәы рзымхакәа, абензин аазгоз азыҧшра рықәшәон. Иахьцалак абылтәы ааихәан, амҩаду дҩанылон еиҧш, ителефон абжьы иаҳаит.

– Ҧара уакәзар?… Шьыжьбзиа!

– Бзиа збаша! Сзырҩуеит, Андреи Макар-иҧа, – ҽенак ада иимбацыз ауаҩы ибжьы идырит.

– Макьана азә дышьҭумхыцзар, сара усҭаххон. Узааиуама?

– Абыржәы снеиуама?

– Уааи сааҭк ашьҭахь. Риҭа сҭаацәа згар сҭахыуп. Даҽазәы иласхи. Уара сузымгои?

– Шәышҧасзымго! Снеиуеит.

Сааҭк аҟара Ҧара длаҩеиуа ақалақь далан, иааркьаҽны ҷьара инеигашаз азә диҧыхьашәарц. Уаҳа азә диқәымшәеит. Иаамҭа аиуан, имаз адрес ала, иацы ипасаҷьыр дахьынижьыз агәашә днадгылеит. Аҩн ду хаккыла игылан. Агәарҧ маҷ бзианы иҭакын. Аихатәы гәашә ҳаракы улаҧш адхылацәон. Зегьы еиқәыршәан аҧсшьацәа рыдкылараз. Дзызҧшыз амашьына шааиз збаз Андреи Макар-иҧа иҭаацәа ирццакуан. Ихаҭа, инапы ҩышьҭхны, харантә аҧсшәа иҳәеит,

Ҷара дшааиз шибаз иирдырырц. Нас иҷа, изнапык кны, дима иҽааихеит. Иҷҳәыс дишьҭагылан.

– Ирина! – Андреи Макар-иҷа иҷшәма ҷҳәыс дааирзырҿит, рых-ҿык агәашә ишааҭыҵызҵәҟьа. – Шәеибадыруаз! Ари Ҷара иоуп.

– Бзиа збаша! – лара дҽаҷхаҽаччо лнапы аалырхеит.

– Шәбара сеигәырҕьоит! – Ҷара уи дналеихырхәан, лнапы аалымихит.

– Амш шаҟа иманшәалоузеи! – Андреи Макар-иҷа ҷҭацк зхымыз ажәҿан гәеиужь ду дҿаҵаҷшит. Амра каххаа иҷхон.

– Ашьха шәцар шышәҭахыз аниба, Анцәа ишәыциҳәеит, – Ҷара асасцәа дырҽаҷхаҽаччон, шьҭа амашьына изхаҭамлоз изеилымкаауа, ма иара иааҷхьара иазҷшызар игәахәын, инарабжьеигеит: – ҳцалап!

– Лиза дааиуеит, – Андреи Макар-иҷа аҿны ҳаракы днахьыҷшит. Лаб лыхьз иҳәаанза дазҷшызшәа, амардуан даақәгылеит зҕаб ҵәрышкәак. Амра ахьлықәыҷҷоз лгәарҷханы, дышәҭы шкәакәаха, дыбрышза лҽаалхеит. – Лиза! Ҷареи бареи шәеибадыруаз!

– Шьыжьбзиақәа! – лара даақәгылеит.

– Бзиа збаша! Сбеигәырҕьоит! – Ҷара қәрала деиҳабын, аҷыжәара иманы ибон, аҷсшәа леиҳәарц инапы наирхеит, ларгьы иааимылхит. – Ҳцалап! – нарабжьеигеит.

Андреи Макар-иҷа аҷхьа дынҭалеит. Аҳәсақәа – ашьҭахь, аҷкәын дрыманы. Ҷара шьҭахьҟа дызлаҷшуаз асаркьала ани аҷҳаи ааимидон, ахәыҷы урҭ дахьрыбжьатәаз ихақәцә акәын иибоз. Азҕаб дзыҕраҷшьза дыҷшзан, амра лкын, маҷк деиқәазшәа аҷшра ахьылнаҭоз игәаҷхомызт акәымзар. Лиза. Уи ахьз идунеихаан изгәынкыломызт. Уи ахьз ныҟәызгоз дҭыҷшшазшәа агәаанагара изкашәахьан. Лыҷшзараҵәҟьа иара иаҵанарзуан. Елиза… Елизаветта! Ас ашәҟәы данызар акәхарын. Иаҳа иҭышәынтәала аамсҭашәаз ҷҳәыс хьзын. Ихаҭәаан. Уи ааркьаҽны Лиза рҳәон. Иара аҷхьа иаҳаз Лиза Елизаветтала изхамҭәаауазшәа игәаанагара мап изацәкуамызт. Амҿаду дазкылсны, ирлас аҷсҭа дыҿҭагылахьан, Лиза илызкыз ихәыцрақәа ихыбҕьыжәаа ианцоз. Андреи Макар-иҷа диацәажәон, уи иҷҳа Лиза ашьҭахь лани лареи шҭатәаз зынзак ихашҭхьан. «Аҳәса рылаҕырз» зыхьзыртәыз, азы злыкәкәоз ацаҟьа инадгылон, Андреи Макар-иҷа амашьына аангыларц аниҭаххоз:

– Ахәыҷқәа идсырбар сҭахыуп.

Андреи Макар-иҷа, иҭаацәа има, ауаа рацәа дрылан, азиас ихықәгылаз амҿа ҳаракы иаваршәыз атротуар иантәала, еиуеиҷшымз аҷштәы змаз алентақәа аахәо, нас амҿаду егьи аган аҽы азы

злыкәкәоз ацаҟьа иалиааз аҵыҭәа цәааки аҳаскьын хәхәақәеи рҽы икнарҳауан. Рфото ҭырхуан. Ауааи амашьына рацәеи еилагылан, ииасуаз ирԥырхаган. Араантәы машьынала уахьлалбаауаз ацҳа кнаҳа хын, азәы днықәсыртә. Уи иавак атрос хын. Атрос аҽы икнаҳан азәы дызкышаз атәарҭа. Азәазәала наҟ ииаргон, нас шьҭахьҟа ирыха иааргон. Аԥсшьацәа зегьы ирызҽлымҳан. Ацаҟьа иавҵыҵәраа иаауаз азыхь цқьа ԥсҭаҵага ымжәкәа ицоз дмаҷын. Иаангылоз уамак реындырхомызт, аха реилыҵ убла ихгылазомызт. Ԥара дзызԥшыз анааицҭатәа, апластика батлыкала иааргаз азыхь уажәи-уажәи Миша инеиҽыҵак ижәуан, мҩабжара иҩеины иаанҵәааназа. Зеиқәагьы? илбааит дара. Ԥара рхала иоуижьын, ихаҭа имашьынаҽ даангылахт. Ашьҭахь, уаҳа ԥьаргьы имааԥҽасзакәа, ашьха зиаҽ иҩеит. Амотор нышьа иақәтәан, азы ихын. Каҳуак ржәырц ԥьара инатәеит. Еиҳаразак уа иааидхылаз ахацәа ракәын, ани аԥҳаи, Миша дрыма, абагьыр иадгылан, азиа ихыԥшыло.

– Уара уҽцәажәара злазбо ала, – Андреи Макар-иԥа Ԥара дааизҽлымҳахеит, – аҵара умоуп.

– Аргыларатә институт салгеит.

– Узанаат унапы залакыми?

– Русушьақәа сгәаԥхом. Идыргыло аҵкыс, аргылара иацәырзо ауп рхы иҭоу. Ус сара аус сызуам.

– Ма аҳәынҭқарратә усҳәарҭак аҽы аус уундаз?

– Усгьы сзыҟамҵеит.

– Избан?

– Абиуҷьет уҭаԥшуа мацара, уалафахәы бзиак зауа чынуаҩ дыҟазам. Аҵарҭыша гара ҿиазеит.

– Амашьына аԥсҟы ахьукыу, угәы мҽыҷьзои?

– Ишԥасҳәари… Сусура аԥара арҳара иазкыуп, убри азын зҽлымҳара амоуп. Егьыс – акы снапы аласкырц сҭахыуп, аха… усҟатәи амал скым. Иҟасҵо здыруеит, аха искыу сымам зҳәаз сиҩызахеит.

– Иукыу анумоу иҟауҵаша унардыруеит, – иахьа аамҭа ианаалоз акәын Андреи Макар-иԥа иихәоз. –Аргылара ада даҽеа уск уҽазукыр уҭахызу?

– Сазымхәыцзацт. Ргыларатә наплакык аиҽкаара сазхәыцлоит. Иаԥсоушәа збар, даҽеак снапы заласымкреи.

– Шьҭа ҳцалар бзиан, – Андреи Макар-иԥа дҩагылеит. – Иаҷьы ҳахәнар бзиан. Ҳахьымзои?

– Макьана амш акыр ыҟами.

– Ира! – Андреи Макар-иԥа иԥшәма ԥҳәыс налыҙеиҭит, ахәыҷқәа лыма дааирц.

Уамак мҵыцкәа шьҭахьҟа амҩа ианын. Аладара аҭалара мариан, амҩа акәзар – ирлас инҵәон, акинофильмқәа рҽы ахәыҷқәа ирбахьаз алакә ԥсабара ишагәылаз, аамҭа ахьцоз рбомызт. Атуннелькәа рҽы илкылҟьеит. Уахь ихәыҵалаанза иаангылан, рмашьына иҩҭыцит. Уаҟа игылан ГАИ аусзуҩцәа ҩыцьа. Урҭ Иаҕьы ицоз амҩа иаԥырҵуамызт, рыбла ҭраа ашьха мҩа иазыԥшуан, уахь ихәноз а-«УАЗ»-қәа анылбаауаз ирзыԥшны. Урҭ рҩызцәа амашьынақәа ара, ҵаҟа, игылақәан. Ԥара имашьына иеиԥшыз уахь ацара рцәыцәгьан, аԥсшьацәа амашьына рԥсахуан. Ԥара иааигаз дрыцны амҩа даҽан. Лакә ҭыԥк аҽынтә даҽа лакә ҭыԥк иҭашәаз ахәыҷқәа шхарахаԥшуаз азкнаҳа азааигәара абна инылагылеит. Азиас нырцә акәын азкнаҳа блахкыга Иаҕьы ахьыҟаз. Ирина лхәыҷқәа ацҳа уахь иқәылгеит. Аԥсшьацәа нырцәгьы аарцәгьы ирацәан. Ирина, лхәыҷқәа лыма, ирлас дзымааит.

– Сгәаныла, – иҳәеит Андреи Макар-иԥа, Ԥареи иареи, азиас изхыԥәгыланы, азкнаҳа ҵьашьахәы ианазԥшуаз, – ухатәы ус аԥҵара уҽазукыр цәгьамызт.

– Усҟатәи амал сзырҳазом, ус ак аԥысҵартә.

– Уара уалага, сара Ԥарала суцхраап, ус аилахәра уақәшаҳаҭзар.

– Сзақәшаҳаҭымхари?!. – Ԥара уамакгьы дазымхәыцит, аусаз дзышьҭаз амал ааимпыҵаҳазшәа инырын.

– Уи ус имариоу ҵьумшьан, аамҭа аҭахыуп. Зегь раԥхьа иҭацәу адгьыл ԥшаатәуп, иагьыманшәалазароуп. Избааразаргьы иманшәалазароуп. Аԥара узақәырзыр, амшын ҭаурбоит.

– Шәара, Андреи Макар-иԥа, иаҳа ишәзымариахаша иарбан наплакыу еиҧекаатәу?

– Аргылара уҽазукыр, сара суцхрауеит, аха иаҳа исзымариоуп автосервис. Уи снапы шалакыу уасымҳәахьеи. Уаҟа иҟалашт автодәқьан, еиуеиԥшым амаҵзурақәа, нас амашьынақәа рытирҭа ҭыԥ. Убри иаҳа хадара зуша акәхоит. Зегь рыла сара уеиқәсыршәоит. Уара, занаатла ургылаҩзар, ахыбрақәа рыргылара ухала инаугзароуп. Уаҵәыҵәҟьа уцаны ашәҟәы алоуҵароуп. Угәы ишԥаанаго?

– Ус иаҭахызар, сзызԥшуада?

– Ақьаад арххара ус имариахо ҵьумшьан. Ачынуаа рҳәатәы уҽақәумыршәар, ои, ои, ои!.. Иаарлас шьаҽак удырҟаҵазом.

– Сара исзеилымкааyа уск ыћоуп, – Ңара Андреи Макар-иңа дааирзырҩит. – Абас ҳахьааиқәшәаз азы шәсыцхраауама, дәеак аҭазамкәан?

– Аус злоу, – ҳусқәа ҳанрылгалак, алҭшәа шашьас иаҳҭои. Уи нас аиқәшаҳаҭра ҳабжьаҳҭоит, зегьы шәћәы-быҕьшәыла еиқәҳаршәоит, уаргьы иухәҭоу уоуртә, сфирма ахәҭагьы мызыртә. Уара аус шууа ауп аус злоу.

Ирина, лхәыҷқәа лаңхьаргыла, азиас ахықә еимыздоз аҭла цҳа дықәсуан аҭыхәтәан. Рых-ҩык иқәымҭәраарц рьегәарҭон. Ианааи, рызынтәык аишәаҽ иааидтәалеит. Иңшын шьыжьхьак рфарц. Акәац зы анаарга, аиҳаразак агьама згәаңхаз ахәыҷқәа ракәын. Лизеи Мишеи еицлабуазшәа, рыкрыфашьа угәарңха узырзымңшыхуази. Амлагьы иамкуази. Амҩа иараaңсон ирызгәамҭазакәа. Аиҳабацәа ракәын ҭынч-ҭынч акрызфоз. Рызхара ианча, дәеа ңыҭрак уа итәан. Миша игәы аныңҭәа, Лиза лашьа даашьҭылхын, азиас ахықәахь длыбаалган, длырхәмаруан. Нас аҩада дҩалган, ашыцра дылганы, аңаҩ дықәыргыла, Иаҕьы зкнаҳахь длырңшуан. Лхаҭагьы лылаңш лзаћәгомызт. Иҭкааны уазыңшлар, иара асахьақәа уажәи-уажәи иаңсахуан, ҩахьхьи, азы ахьхьееоз еиңшны аҳаңы изҭымҭуазшәа.

– Лиза!.. Миша!.. – ран рызҽылҭуан. – Шьҭа ҳдәықәлоит.

Ауаа рацәа ирылсын, арахь ихәнызгаз а-«УАЗ»-ик иазнеин, иҩақәтәан, шьҭахьћа рҽылархеит, азиас иаваланы. Рыгәқәа ҭынчын, аңсҭа иашарҭа иахьынзаҭысуаз. Ахра иаҽгаз амҩа иананыла, лахьи, аҭан ҷьара Риҭантә илбаауаз амҩаду рбон. Ршәарзызара рхәажьы қақаза еиланаргылон. Зынзак ҽырҭуамызт. Еибга-еизҩыда убра ишлеирыз агәра хаҭара гәаҕьыуацәан. Мҩа уадаҩк данызшәа рныћәцаҩ игәгьы иҭашәомызт. Убас, ргәы уамак реанзамкәа, ирлас илбааигеит, даргьы рыңсқәа ааивыргагәышьеит.

– Заћа маат усҭои? – Андреи Макар-иңа ижәлар Ңара имашьына хәыҷы иазыхынҳәхьан, ихаҭа аныћәцаҩ данынидгылоз.

– Иарбан мааҭу?!. – аныћәцаҩ азныказ изеилымкааит. – Аа!.. Шәызцу иситахьеит, – иҳәеит иара Ңара изы.

– Ианба? – аурыс хаҭа даашҳазхаҭәћьеит.

– Нас уа шәхала шәеибабақәап, – иҳәеит а-«УАЗ»-ик ныћәцаҩ.

Ңара имашьына атуннелькәа инархәыҭсын, Бзың иаваршә, илеиуан. Ахьҽырымҭуаз рыңсы ршьазшәа ибон аныћәцаҩ. Усћан дара аңсабара ҽыц иҷьаршьон. Аҩада ианыхәнози, алада ианлыбаауази ашәаңыҷьаң, азиас, ацаћьа еиңшымкәа игәныркылон. Аҩада рхы

анхаз ажәҩанҭәҟьа хьанҭан, алада илбаацыҧхьаза, ажәҩан ҭбаахон, иласын. Аҧсҭа ианыҩҭыҭ, ашоура иаҳа аеарҕәҕәон.

– Ҳанцоз аасҭа, ирлас ҳааит, – Ирина инаҭылшьит.

– Ма! Абан дахьыҟоу! – ақалақь иналагылахьан еиҧш, Лиза арҧыск днадлырбеит.

– Дарбану? – Ирина лҧҳа лхымҩаҧгашьа ӷьалшьон.

– Ани – сылахь иагәзыз!..

– Уи дарбан? – абгьы иӷьеишьон.

– Ну, Миша деиқәзырхаз, ма, дыбзымдырзои?

– Дыздырыртә усҟан сыбла дабозма?

– Шәызлацәажәо дарбан? – Ҧара дахьылаҧшыҩаҧшуаз Какан ида уаҩы дибомызт.

– Абан, абни! – Лиза Какан иахь лнапы хан. – Адәқьан ахь инеиуа арҧыс!

– Какану?!. – бинтла знапы маҷк иҽаҳәаз Какан шиакәҭәҟьаз зызбахә лымаз анеиликаа, Ҧара даақәҭәи, уи иҽаҧхьа даангылан, длалбааит. – Уара уфырхаҭахахьазаапеи.

– Избан? – Какан дааҭгылеит. – Аа!.. – дҽаҧхаҽаччо амашьына иааҭыҭыз аҧсшьацәа днарызҧшит. – Шәыҧсшьашьа шҧаҟоу?

– Ҳаибадыруаз! Андреи Макар-иҧа! – ахаҭа инапы ааирххеит.

– Какан сыхьзуп, – иҳәан, ҧҳәыси хаҭеи рнапқәа аарымихын, ахәыҷы иаҧхьа длеиҳәҭҟәыҟәлеит. – Азсашьа цқьа иуҭароуп, – днаилабжьан, инацәала иҧынҭа днагәҭасит.

– Шәнапы шҧаҟоу! – Ирина дҭаауан.

– Уи шьҭа ибзиахеит.

– Ҳаибабап сгәахәуеит, – иҳәеит Андреи Макар-иҧа.

– Ҳашҧеибамбо… Уажәгьы аҩныҟа ҳлеип? Сахьынхо харазам, – Какан даҧсышәан.

– Иахьа даара ҳааҧсеит. Даеа зны, – аҧсшьаҩы хаҭа инарабжьеигеит.

– Ианышәҭахыу сгәашәқәа шәзаартуп, – амашьынахь инахынҳәуаз хаҭеи ҧҳәыси Какан нарықәҽиҭит, ицаанзагьы амҩа дангылан.

– Даараза дзаманоуп, – иҳәеит Андреи Макар-иҧа. – Ихьз маҷк сгәы еихьнашьуеит акәымзар.

– Даниы рҳәеит, акакан иҽаҳәҳәы дыҟан рҳәеит, убри азын Какан ҳәа иарҳәо рҽаархан, иара ус хьзыс изынхеит, – Ҧара иҧсшьацәа ааирзырҩит. Ираҳауаз даргьы азҽлымҳан.

– Џьара ҳамҭа бзиак изыҟаҵазар акәын, – Ирина лхаҵа инаиабжьалгеит.

– Иара уахь ихы ыҟазам, – иҳәеит Ҧара. – Дақәшәан, ишилшоз ала аҷкәын деиқәирхеит.

– Уигьы ҳахьзап, – Андреи Макар-иҧа иҧҳәыс дааиргәыҕит. – Ҳаҧсшьарақәа сынтәала инҵәома.

Иахьыѡназ ианааи, Ирина, лхәыҷқәа лыцны, агәарҧ дынҭалеит. Андреи Макар-иҧа, ак иҳәарц шиҭахыз мѡашьо, даатҕылеит.

– Асанатори ахь ҳцазом сынтәа, – иҳәеит иара. – Ара иргәаҧханы иѡноуп. Ҳаҧхьа иаабап иаразнак уахь ҳазцозар.

– Анхацәа рееиҩыркаауеит, иахьынхо рымбои, – Ҧара аҧсшьаѡы дааидхалеит.

– Ҧара, сара даеа уск еиҩыскаар сҭахыуп. Убра усыцхраароуп.

– Исылшо ак акәзар, схы сзеигзари.

– Уи нас, даеа зны, ҳалацәажәап. Иахьа уахьынзасырааҧсаз азхоуп. Заҟа усҭои?

– Акгьы.

– Ишҧа?!. – аҧсшьаѡы хаҵа иааџьеишьеит.

– Ҳарҭ ҳаҧхьаҟа аус еицаҳуазар, сара шәара аҧара сызшәымхзом.

– Ус иҟалома?!. Сара аҧара сымоуп, сеигзазом. Ҳамаҵ ахьууаз мацара акәым, уанааихәлахо заҟа уҭахыу аасаҳәала. Уажәы усҭи! – хә-нызқь маат ицоз ақьаад ҧара аацәыриган, Ҧара инапала имгозшәа аниба, амашьына инҭаиршәит.

– Ус иҟалазом, – Ҧара ақьаад ҧара амашьына атәарҭа иахьықәыршәыз иаақәихын, Андреи Макар-иҧа имаҕра кьаҩ аҧхьа џьыба инҭеиҵеит.

– Усызгәаама? – аҧсшьаѡы дзықәшәаз итәала еиликаауан.

– Мамоу. Ус сара исыламысым. Аус еицаауазар, шәара, ҧсшьара шәаацҧхьаза, шәымаҵура сыдны избоит. Сеилышәкаап ҳәа сгәыҕуеит.

– Даеа зны сыҧхамшьакәа судгылар сҭахын.

– Иҧхашәшьаша ак збом. Ианаашәҭахыу ателефон шәысзас.

– Уаҵәы инаркны адокумент еиқәыршәара уеазукроуп. Еилукаама?

– Ҳмеицәажәеи, – Ҧара имашьына дынҭалеит.

Иринеи лхәыҷқәеи, амардуан иқәгыланы, иҧшуан. Андреи Макар-иҧа урҭ дрызнеиуан. Лиза лани лашьеи дрыбжьагылан. Закәытә хьзызи илырҭаз! Ҧара игәаҧхомызт. Макьана дышкол зҕабзар

акәхарын игәахәуан иара. Иахьцалак макьана амш ыҟан, аус иур ҟалон, игәы ахымызт умҳәозар. Аѡныҟа иҽынеихеит.

Џьука ихәы аақәлыргылеит. Лаҳаҭыраз ихәы инапаиркит, амла дшамкуазгьы. Нас адиван днықәтәеит, ателербага дахәаҵшуа. Игәы ҽыгьуан, адырраҭарақәа уамак ихы рызцомызт. Адырѡаҽены арзаҳал аусбарҭахь ишнеигоз ааихҭашәан, уи аиқәыршәара иҽыназикит. Ибгьыц рхианы иныкәиҵан, дыштәаз ихиҵәаар аҵкыс иҳәан, дышьҭалеит. Аҧсшьара игәы азыҳәоз џьишьон, уажәыцәҟьа длызхәыцрын ҳәа игәы иҭазамкәа, Иалса џьашьахәы ҧшза иҽаҧхьа даагылеит.

5

Асҭамыр дызлаз акомиссиа ауснагзатә хнаркәшан, алкаакәа арбаны, ашәҟәы шьҭанаҵеит. Иара ихаҭа иаамҭа ицәыззар аҟара иҧхьазаны, шьҭа ихатә усқәа дырзыхынҳәуан. Зегь раҧхьаза аусбарҭа аиҳабы иҽы иарзаҳал ихала инеигарц игәы иҭан. Анҭица усура дҭыцхьан, Иалсеи лареи ҽынла ианеиццоз рацәан, амала ҷаҧшьараан еицзамызт, аиҳаразак уахыла ианаангылоз. Иалса данымаауаз иаҳа длыцәшәазомызт. Анҭица ак лыхьыр ҳәа, ихаҭа имала дахьышьҭаз, ицәа ҭынчзамызт. Иара акыр дашьцылахьан лара уахыла лыҷаҧшьара, аха иахьцалак иҭахзамызт. Уи ашьыжь лара аусура дцарц лгәы иҭан, иара машьынала дигон. Имашьына ҭигарц дцааназа, лара, акҽаѡра шеиллыргоз, даалырзырѡоит:

– Шьҭа маҷк ухы уақәиҭхазар, хаҵаѡыза хьаҧшра мѡаҧаагар бзиан.

– Ааи, – длықәшаҳаҭын иара. – маҷкгьы ҳагхеит.

– Какан ҳанбаиҧхьари?

– Абри амчыбжь анҵәамҭаз. Ҳҽазыҟаҳҵароуми.

– Иҳамам иааҳхәои, усҟатәи аҽазыҟаҵараз?

– Адәқьанаҽ унеир, зегьы уоуеит. Аха шьтәак сҧшаароуп. Ҧыт-ѡык ақәҳаршәашт. Ѡызак дышьҭимхуеи. Иҧхасшьоит.

– Ус акәзар, иаргьы заа лымҳаҭшьык исҭап.

– Бзиоуп.

– Какан, шьыжьбзиа! – аҭак ҟазцоз иара шиакәыз иаразнак илдырит. – Ҳаибабар сҭахын.

– Избан? – иара дцаауан.

– Ари амчыбжь анҵәамҭаз уааҳаҧхьар ҳҭахыуп.

– Исабымҳәахи, хазы ҳзеибабои?

– Цқьа ҳаицәажәарц.

– Санбықәшәашаз ателефон сыбзасуеит. Уажәы уск сымоуп.

– Иахыумгацәан, суҳәоит! Ҳеазыҟаҳцароуми.

– Беласырхом. Уаха аус буама?

– Мамоу.

– Иалса?

– Уигьы аҩны дҟалоит.

– Сьешәықәсыршәоит. Абзиараз!

– Ари ииҳәаз сзеилымкааит, – лтелефон нықәылҭан, леааидылкылеит, лхаҭа дицдәылҭырц.

– Ибзеилымкааи! – Асҭамыр имашьына ҭигон.

– Уаха Иалсеи сареи аҩны хҟалозар дазҭаауан. Даныҳзааауа амш ҳалацәажәарц, уаха аҩны дааиуама?! – амашьына дынҭалеит.

– Изакәыҭәҟьеи, мшәан?!. – Асҭамыр имашьына наирҭасит дҧышәырччо.

Иара иҧшәма ҧҳәыс ҽа ахәшәтәырҭаҽ даанижьит. Иалса дылзымҧшзеит. Лара ус иаразнак дзылбаауамызт, леиҳабы дааир, иҟаз-ианыз иаҳәаны, иаҭахны иҟалозар, ашьыжь зусураҽ иааиуаз егьырҭ хирургцәақәак рчымазацәа аҭх шырхыргаз ралҳәар акәын. Уанза иара иусура дагхон азы, даақәҭәины алада дылҭалеит, ақалақь агәы дазцарц. Дышиашаз аус ахьиуаз аусҳәарҭа дладгылеит. Х-ҩык ахьтәаз руада дныҩналан, дааҧшит. Реиҳабы маҷк иеагирхалон, дааиаанза хырҩа уамак иззимушаз қьаадқәак днарыха-аарыхеит. Реиҳабы акоридораҽ ибжьы иаҳауан, уи икабинет шьҭа дыҩналеит анигәахә, ихаҭагьы уахь иҽынеихеит.

– Ушҧеиқәшәақәеи? – дҭаауан аиҳабы.

– Аус нагзоуп, ҳара ҳусҳәарҭа иахәашаз лаба кьаҽк сызмыриашеит акәымзар.

– Иҟоуҭои?!. – аиҳабагьы игәы иалан. – Знапаҽы уҟоу иуусым унапы ианиҭар – инаугзароуп. Даеа зны аказы узидгылазом, умбои иҳахьыз.

– Аказы аҳәара ҟасҭоит, – Асҭамыр иеиҳабы дааирзырҩит. – Схатәы наплакык аасыртыр цәгьа избом. Аусбарҭаҽ арзаҳал шьҭасҭар сҭахыуп. Уи азы аусбарҭа аиҳабы схала сиацәажәарц сгәы иҭоуп. Шьыбжьышьҭахь ахатә усқәа рзы ауаа идикылоит. Соушәышьҭыр сҭахын.

– Еиҽукаауа ухатә ус ара иаҳҧырхагахома?

– Сгәы иаанагазом, аха уи еиҽыскаанза ҳазынтәык ара ҳтәазааауама. Шәаргьы шәҳараркышт, – Асҭамыр иеиҳабы игәы иаахәарыз иҳәарц дашьҭан.

– Џьушьт, – егьи игәы каҳа ихы ааирҭысит. – Ҳазну аамҭа умбаӡои?!. Зегьы ргәы узыҟаҭом. Ажәлар иухадыргыло дуздыруам. Еснагь укылыҧшлароуп, аҧыжәара згода ҳәа. Уааѡашьар, амч зырҭо икоманда уалашәаӡом. Убри азы ухатә ус аиҿкаара уахьашьҭалаз заҟа ибзиоу уздыруам. Уи уара азин умоуп. Мѡалҧха!

Асҭамыр иусура уадаҿ дааин, аусбарҭа хадахьы ателефон дасны, аиҳабы идкылараз ашәҟәы иеаниҭеит. Шьыбжьанӡа иусурҭаҿ ҭыхәаҧҭәара змамз иқьаадқәа рҭыҧ иқәиҭон. Ус уамакгьы имаӡамызт, ианраамҭаз зегь рҭыҧ рзиҧшаалон азы. Ааигәа дызлаз акомиссиа аус аныхнаркәша, иара иҭыҧаҿ ҿыц аусура инапы аиркуазшәа иныруан. Иус игәы ахӡамызт. Шьҭа уаҳа дызлагози акәымзар. Ихатә ус ахь акәын ихы-ихшыѡ ахьыҟаз. Шьыбжьон аҧсшьара аамҭа ааиаанӡагьы, ддәылҭит иара. Днеираны дахьыҟаз аусбарҭа азааигәара каҳуажәырҭак аҿы дтәан, амшын дхыҧшыло. Амш бзиан. Аҧсшьацәа рыла аҧшаҳәа ҭәын, усҟатәи ирацәамызт, аха иагьмаҷмызт. Акаҳуажәырҭагьы дара агӡамызт. Рыҧсҭазаашьа ззымдыруаз адунеи дара рзы ишазшәа агәаанагара имоуази. Изларҳәоз ала, асовет мчы аамҭаз, шьапгыларҭа умоуа, аҧсшьацәа аҟәры дырҭәлозаарын. Аҧхын мацара акәӡамызт, аҧсшьарҭа ѡнқәа рҿы иҭацәыз ҭыҧк ҭагалан, аӡын, ааҧын иузыҧшаауамызт. Убасҟатәи аҧсшьацәа рацәан. Аҧсшьара зҭахымызгьы, мчыла иаарышьҭуан рҳәеит. Умашәа иубартә, уи шьҭа иҭоурыхын.

Аусбарҭа азааигәара амашьына ргыларҭа анумоуаз маҷӡамызт. Иара иеиҳабы иеимиххьан, аены уаҳа иусурҭахь дхынҳәырц игәы иҭаӡамызт, имашьына акаҳуажәырҭа азааигәара иахьгылаз иаанижьын, гәатабҕата шьапыла амѡа данын. Дзызнеиуаз ахыбра ҧшӡа еихагыла дныѡналан, џьоукы дышрылагылаз, амардуан дѡаҿагылеит. Адкыларҭаҿ иаҧхьа иааиқәаз, иацы адкылараз ӡеанызҭахьаз ракәын, итәақәан. Даннеишаз иаамҭа ааиликаан, адкыларҭа ашә аҿаҧхьа аҭыҧ ҭбаан, ицоз-иаауаз дырҧырхагамхартә, днагылеит. Ҭаҟантә амардуан даҿала дааиуан Ҧара, қьаад бҕьыцк, Асҭамыр иеиҧш, фаилк иҭаҭа икны. Уи, ари дшибазҭәҟьа, иара иахь иҿааихеит.

– Угәы иҭоуи? – Асҭамыр дҭаауан.

– Аиҳабы сидикылар сҭахыуп.

– Ибзиароу?

– Схатәы уск еиҿыскаарц сашьҭоуп, – Ҧара инапы зиркуаз иӡомызт.

– Еиҿукаарц иуҭахи?

– Автосервис.

– Иуҳәо закәи?!. – Асҭамыр иааԥьеишьаҵәҟьеит. – Уара ургылаѡуп, уаналагах узанаат шьҭумхуаз?

– Ус акәын сгәы иҭаҵәҟьаз. Аха абри аус аҿы исыцхраашаз дсыԥәшәеит, зынзак сгәы сеанзамкәан.

– Убри уиԥәгәыԥны, уалагама?

– Аиаша уҭахызар, ааи.

– Иԥьоушьаша: саргьы, убри снапы аласкырц, абра сгылоуп. Шьҭа исзаанаҭуп, умбои. Амала цхыраарак макьана сақәгәыԥзом. Исылшо ҳәа сҿуп.

– Дгьылк еимаҳамкааит!

– Сара Амраҭашәара шыҟоу дгьылк аласхит.

– Ус акәзар, сара иалысхуа арахь ауп иахьыҟоу.

Ԥара аус еицалагарц Асҭамыр иабжьеигарц агьааигымхеит. Иагьа умҳәан, Асҭамыр Иалса длашьан, ус ала дара рҭаацәара дырзааигәахон. Иара, Ԥара, Иалса деилылкаартә аамҭа илымаз маҷзамызт, аха иҵегь дгәалҭарын. Ухы гарҭа анумоуаз, иумхәыцрыз арбаныз. Ианаамҭаз иҽааникылеит. Игәы иҭашәаз азы зны Андреи Макар-иԥа дизҵаар акәын, иагьа умҳәан уи ԥыжәарак иман ари аус аҿы. Иара, Асҭамыр ихаҭа, уи дшазнеирыз здыруадаз. Ихала аусбарҭаҿ арзаҳал шьҭеиҵарц дашьҭазар, иара ихатәы мѡак ылиххьан. Убри аламҭалаз амазаныҟәгаѡ ашә даалагылеит.

– Шәара ишәаамҭоуп, – Асҭамыр иахь лхы налырхеит.

– Сатамыз! – даараза заҳаҭыр ибоз азә иеиԥш, иара Ԥара днаиеихырхәан, адкыларҭа днықѡналан, аиҳабы иахь ашә ааиртит. – Мшыбзиақәа! – иҩеихаҵгылаз аиҳабы инапы ааимеихит.

– Бзиа збаша! – аиҳабы дышгылаз дгылан.

– Сара уск снапы аласкырц сҭахыуп, – Асҭамыр уи дышидгылаз иажәахә иҳәар акәхеит. – Арзаҳал шәзаазгеит, азин сышәҭар, адокументациа аиқәыршәара сеазыскуан. Аус ыргәагәо акәымкәан, иаарлас салгарц, ацхыраара сышәҭар сҭахын.

– Ифаил иҭаз пачкак адолларқәа еилареы иаацәыриган, иара иааира дазхиазшәа, аиҳабы ипиҵьак аѡнықҵкатәи аԥьыба дманшәалаха инҭаиршәеит. Егьи дышҳазхазшәа дышгылаз, аԥара шпачказ илиаҳәҿықѡрын, еиԥхьытта илкаԥсеит. Иҟалаз ззеилымкааз Асҭамыр ашҳазхара ҿикаазшәа дхаҳәхан, ихы аҭыԥ иқәлаанза, аусбарҭа аиҳабы иаразнак длышьҭас-лышьҭас ақьаад Ԥара рацәа ааизиҳәҳәан, иусурҭа ҭыԥ акәлап даахан, адоллар нҭаԥсаны, инаиркит. Иҭыԥаҿ ҭынч днатәан, иҩыга аақәихит.

– Улатәа! – иара иҽаҧхьа аҭыҧ Асҭамыр инаиирбеит. – Уарзаҳал сыҭи! – зшьара цқьа иқәымлацыз Асҭамыр ибҕьыц ааимеихын, инапы нақәиҵеит. Ателефон дасын, зҕабк длыҧхьан, дааиаанза ҽымҭкәа дтәан. – Абри арҧыс аус аашәмырццакыр, азы шәхысҵоит иҳәеит, – инапы зқәиҵахьаз арзаҳал налиркит. – Амҩа иқәҵа! Улыцны уца!

Ари аусеилыргарҭа азеиҧш ҟәша аиҳабы лакәын. Асҭамыр длыцны луадахь днеит. Уа длалыртәан, лара журналк халырҭәаауан, нас бҕьыцк лкьыҧхьын, лнапы нақәҵаны, арзаҳалгьы иаргьы неидҷабла Асҭамыр инаилыркит. Лхаҭа, ателефон дасны, дыззасуаз иҭыҧаҽ дшыҟаз еилылкаауан.

– Архитектор хада иҽы абыржәыҵәҟьа иугароуп, – лҳәеит.

Асҭамыр, амардуан данылаҽалоз, заамҭа иазыҧшны, зҭыҧ изахымҵасыцыз Ҧара иахь инапы неиҟьеит, дшеиқәшәаз еилыркаауа. Дыҩдәылҵын, имашьына ааигәа иахьааимгаз игәы иаланы, днаццакит. Дласыр иаҳа иеиҕьын иара итәала, архитектор хада дизыҧшызарц игәы иешанырҵахьазгьы. Дызмеигзаз иҧарақәа аусура ишалагахьаз игәы иҭашәон иара, архитектор хада даниқәшәагьы.

– Аиҳабы дузыҟоума? – дҵааит иара.

– Ус… – иҳәеит Асҭамыр, азҵаара цқьа еилкаамкәа инхар иаҳа ишеиҕьыз ихы иааҧнаҟын.

– Утелефон абра иныжьи, – бҕьыцк ааимҵеиҵеит. – Ианеиқәсыршәалак сузасуеит, иаарлас аҟәшақәа урылсны, реиқәшаҳаҭ напқәа еизугарц.

Архитектор хада иҽынтә Асҭамыр длалбааит, аены уаҳа дызхаццакрыз шимамыз еилкааны. Иусқәа ус индырҵәарын ҳәа дгәыҕуамызт. Нас ддәықәымлашази, аҟәшақәа зегьы рықәшаҳаҭ иоурц. Иалагашьа злаҟаз ала, уамак даддырхаларымызт ҳәа дхәыцуа, ахыбра даадәылҵын, имашьына днадгылеит. Иахьцалак иусурахь дымхынҳәырц избеит, макьана даеа сааҭк еиҳаны аусурамш шыҟазгьы. Имашьына дынҭалан, аҩныҟа иҽынеихеит. Шыхәымеханызгьы шоуран. Иаҳа-иаҳа амца катәаларц, аҧхын аеазыҟанаҵон. Иан аҩны дшыҟаз иаразнак игәеиҭеит, имашьына аҭыҧ иҵаиргылаанзагьы. Данаагьежь иабгьы амҩала дааиуан, аены, иҷкәыни иареи еибырҳәазшәа, иусура заа иныжьны. Асҭамыр, уи дизымҧшзакәа, аҩныҟа длеин, адиван днықәтәеит, иаҽаз ателербага дазвҧшуа. Дамхацәар цәгьа имбо, иблацәа еиқәыҧсон, аха Анҭица лаагара иеагирхарц иҭахымызт, илымҳа кыдҵаны ателефон дазызрҩуан. Иалса деикәаҳәеикәаҧсы агәарҧ дааҭалеит. Аамҭа анлоу, адәқьан ахь дцазар акәхарын, лан уахь дмышьҭыкәа. Анҭица лҽынтә

ателефон абжьы газомызт. Шьҭа лусурамш нҵәон. Агәашә аԥхьа таксик аангылан, лара дааҭыҵит.

– Агәхьаа уасыргарым сгәахәеит, – лара дааҩнашылеит. – Иалсеи сареи уҳашьҭаланы умнеиларц уабжьазгар сҭахын.

– Избан?

– Ҳаццакуазар акы иамусын, адырра уаҳҭалап. Аха есымша ҳаҵагылара уцәыхьанҭахоит.

– Уи заа базхәыцма?

– Автобус ҳаҵаҟанза иаауеит. Ҳуадаҩохазом.

– Ус сыԥсы еивыжәгозар – мап зыскри.

Лара акҿаҩора днықәналан, Иалса иаарлас иаалымҵалыргылаз лнапы налыркит. Нас, алашьцамҭаз, ишынҭаацәаз иааидтәалахрын. Убри аламҭалаз ргәашә абжьы аагеит. Ари закәызеи?!. Анхәԥҳаи ҭацеи ахышә иаадхалеит, ирбоз ихырҳәаарыз рзымдыруа. Какан имала агәарԥ дааҭалеит. Ауҭраҿынтә рыҵлазаҵә иҟанаҵоз ашәшьырҵа иҵатәаз Такәеи Сырмеи ргәқәа разза инеиԥылан, аԥсшәа иарҳәеит. Урҭ ирзааиз иааиԥхьан дладыртәаанза, Асҭамыр днарыхьзан, Какан инапы ааимеихит, имацара иааира иахиҳәаарыз изымдыруа. Ишҳазхазшәа ахышә илагылаз Иалсеи Анҭицеи реааиҿыркаақәазшәа рун, илалбаан, шьҭа ирзысасхаз ргәыла инаидгылеит. Ақалақь аҿы анхарҭақәа еивҵарыԥх еилагылан азы, дгәыланы ирыԥхьазоз мҩак еицаныз ракәын, аха Какан иҭаацәарагьы рынхарҭа усҵәҟьа ихарамызт. Иара дзырҭааз азы уаҩы дизҵааруамызт, дгәылазаргьы дсасын, ихала ак цәыригаанза, аԥшәмацәа изыԥшын, азҕабцәа акҿаҩорахьы ианыхынҳәгьы. Уи ибон иара. Ибон иԥхьаанза дырҭаарын ҳәа ишизыԥшымыз.

– Такәа! – уи ихы аԥшәма инаизирхан, ус ала, аԥшәма ԥҳәыси Асҭамыри налаҵаны, ишынҭаацәаз иааирзыркәоит. – Агәхьаа ҕәҕәала шәасмыргарц ауп уаха схала сзааиз.

– Агәхьаа шԥа?!. – Такәа, иуаагьы налаҵаны, иаҳауаз уамак изеилкаауамызт.

– Рбаҕь рацәа ҳамам акәымзар, рыҿҭы бжьқәа ҳаҳартә, ҳаизааигәа ҳанхоит. Харантә саауашәа, шәсыԥхьар, ауаа рацәа сыдыжәгалароуп, аҳарԥь ҕәҕәа ҟашәҵароуп. Убарҭ аҭахымкәан исыԥхьазан, уаха схала сааит.

– Ҳаит! – Такәа иааԥьеишьеит. – Иуҳәо ахы ахьхоу еилыскаауеит, аха ҳара ҳцас-ҳкьабз бзиа зеилаагарызеи?

– Сшәыҳәоит акы еиԥшымкәан, – Какан даагәыбзыԓзахеит. – Еилагарак еиԥш ишәымԥхьазан! Ҭаацәашәала ҳәааидтәалоит, убри ала ҳаиҿцаара ҽыц гәыкала ихҳаркәшап.

– Уццакцәозар ҳәа сшәоит, – итәаз ирхагылаз Асҭамыр дҿаԥхаҿаччон.

– Ари ииҳәо закәи? – Такәа иаҳауаз дзақәшаҳаҭхомызт.

– Адырԥеигь сшәыҳәоит – ҭаацәашәала!

– Ус уанааихгьы, ԓьоукы ҳаармыԥхьакәа иаузашам, – Такәа дхьаҵуан.

– Сара убас иаҳа еиҕьасшьоит. Иҟалозар! – Какан итәы икын.

– Иара ианиҭахха – имашәымкын, – Сырма инарабжьалгеит. – Амала идтәалаша азәы иаҟара шәааиԥхьа.

– Баргьы ибмузахт, – Такәа деимарԓьахә иԥшәма ԥҳәыс дналызԥшит.

– Уигьы даҭахзам, агәхьаа шәеашәмырган, – Какан иуамызт, шьаҿак шьҭахьҟа иаНыдирҟаҵа, даеа шьаҿак иҭаххеит. – Ҳара ҳҳала ҳаибабоит.

– Издыруада ус еиҕьзаргьы, – Асҭамыр даахәыцит.

– Ииҳәо закәи, уара?!. – Такәа иԥа дигәаԥхомызт. – Ус ишҳаҭәам ала ианаԥшьажәга, – даақәцәеит иара, – ҳазнышәҵаз амҩа иҵегь аԥаҳшьып, изаҳауа ԓьоукы иԓьаршьаҵәҟьартә, – уи ителефон иаԥхьа ԓьыба иааҭихын, ԓьара дасит. – Убжьала узымдыри, – еилкаан дзацәажәоз итәаз деилыркаар шиҭахымыз, ихьз иҳәазомызт. – Сас дахьк дысҵоуп. Усзааир сҵахын… амашьына узынасышьҭып?.. Аеи, шьапылагьы уааи. Саатк ашьҭахь ара уҟазар цәгьазам… Сузыԥшуп, – ителефон наиҵәахит. – Асҭамыр, – иԥа иахь ихы наирхеит. – Уҩызак дааугар, дааҳадтәыларын.

– Ус ауаа рацәа еизыжәгахуеитеи, – Какан игәы иалан.

– Рызынтәык ҳара ҳтәқәа роуп, – Такәа уи игәы ааирҭынчызшәа иуит.

– Шәзаманоуп, шәзаманоуп! – Сырма дҩагылан, лызҕабцәа мҩақәылҵарц, акҿаҩра днықәналеит. Дара ачыскаҵара реазыркхьан. – Шәгәы ишаанаго еиԥш, – лҳәеит Сырма, – ус иаармарианы шәзеилымгақәар ҟалап. Какан ҷыдала дааҳгарц ҳаҟамзи, убри уахала ихиркәшарц даҳҭаait, аха ҳара иаармариазаны дызлаҳадаҳкылари. Сара адәқьан аҿынза сцарын, ишәҭахқәоу аасашәҳәар.

– Бара уа баарыдтәала, – Иалса лан иналабжьалгеит. – Иаҳҭахқәоу зегь ҳамоушәа збоит. Кылҷмылҷк азы Асҭамыр дҳашьҭып, бара агәхьаа бзаҳаргои.

Асҭамыр, адәқьанахь дцарц иаиԥхьоз, ателефон дасуан, егьырҭ ирмаҳарц, наҟ иеынасҭха. Гәыкала аишәа мҩаԥигарц уаазыԥхьодаз, рызынтәык аены уск-уск ирҽыз, адырҩаены аусурамш рзыԥшын, аԥсшьара иаҳәон. Убарҭқәа-егьырҭқәа заа избаны, Какан дмырҭааи, уаҩы ишимбацыз ала ҳәа, Асҭамыр даахәыцуан. Аҵыхәтәан иара Ԥара дизасит. Уи иԥхьара аԥшәма ҷкәын маҷк изыманшәаламызт, иара илымҳа иҭасҟәахьан Иалсеи уии акыр рыбжьақәазшәа. Асҟаамҭа ак рыбжьаҵәҟьазар, шьҭа рус аҭыԥ иқәырҵахьазаарын игәахәуан. Изызԥшуази, рҩыцьегь рҵара иалгахьан, аускәа руан, акыр ргәы иҭакызар, шьҭа раамҭа хыԥонеи. Уҳәансҳәанқәа, алаԥшҵашәарақәа ракәхарын. Иауазар рысас дибарц, аԥшәма рԥыс ателефон уи дизасит. Егьи маҷк даахәыцын, дақәшаҳаҭхеит. Ачара-ишәа хәычык изымҩаԥымго дыҟазма.

Убарҭқәа дрызхәыцны, диацәажәан, амашьына аҭыԥ иаациган, Асҭамыр адәқьан дазцеит. Уигьы Какан ихәҳахәҭырҭа ҭыԥ акәын, иара иан Наала лакәын аус зуаз. Арԥыс дмыццакзакәа аҩныҵҟа дыҩнан, иаҳәшьеи иԥҳәыси инапы ианырҵаз аҵкысгьы ааихәеит. Наала лакәзар, – даԥсышәаха имаҵ шылуаз, ателефон илзасит.

– Уабацои? – дҵаауан лара. – Абыржәу?.. Асҭамыр абыржәы сыдәқьан дыҩнагылоупеи… Иуҳәо закәи?! Аеи нас, – аказы азәы диқәшаҳаҭхон. – Ари излеиҳәаз ала, Такәа диԥхьеит, сасцәақәак шәҭоуп ҳәа иҳәеит, – лхы Асҭамыр инаизылышьҭит.

– Какан иоуми иаҳҭоу, – арԥыс дцәыҵаччон.

– Ишԥа?!. – Наала иааԥьалшьеит.

– Даҳҭаараны дыҟамзи хаҵаҩызас. Аус ирмариарц, ихала даҳзааит.

– Нас иаб Ткәа дызиԥхьеи? Хаҵаҩызас диҭахыу?.. – лара лызхара дзыччомызт. – Аби ҧеи еидшәыртәалома? Аб иԥа дныҟәигарц иԥхьо сымбацт.

– Ҳазынтәык ҳара ҳауп ҳамҳәахи.

– Уи ауми иҟалаз, – лара дзырлахҿыхшазгьы лыман, – Какан ачарақ дхҵаҩызан, иаб амаҵ иуан.

– Ҭышькәа дымтәазакәа дцеит ҳәа саб игәы иалан. Убри азакәхап иахьа дызиԥхьаз.

– Шьҭа уаха сымацара аҩны сахызаап, – Наала дыхәмаруан. – Иаҳагьы еиҧьуп, исҭахыу ҟаҵо сыҩназаап. Амала идшәмыржәцәан. Акәымзар уаха зны рҩыцьегь икаҳа-бҧало, еибак-еибашьҭуа ихынҳәыр, сдырцәазом. Схацәа ус рымазам, аха сара ашьыжь усура саароуп.

– Усҟатәи уажәы изжәуада, – Асҭамыр андәылҵра иеазикуан. – Аҧыхьақәа ракәын аҩы анрыдырцалоз иҳәоит саб. Уажәы доусы заҟа иҭахыу ижәуеит.

Асҭамыр аҩны даазахьан, иаб Такәа иҟаиҵаз цқьа даназхәыцҵәҟьоз, уи зыхҟьаз – Ҭышькәа аназара дибарҭан, уи арахь ихы хан; Анҭица лхаҵаҩыза Какан дырҭан, уи иаб даауан ахаҵаҩыза иҩызас дышьҭихҵәҟьазшәа. Убасҵәҟьа иҟалаҵәҟьон, аби ҧеи еицны иааизҭгьы. Асҭамыр имашьына фатәыла иҭәыз ҩ-пакетк ааҭиган, ирлас аҩныҟа илеиган, ҿыц агәашә дазыхынҳәит, Ҭышькәа диҧыларц. Аҧсшәа иеиҳәан, дима агәарҧ дааҭалеит. Какан, иаб дахьибоз, иҟалаз изеилкаауамызт. Такәа, иҵьеишьашаз шыҟамлаз убартә, дзызҧшыз азә иеиҧш, Ҭышькәа днеиҧылан, аҧсшәа иаҳәаны дааиваиртәеит. Какан иҟәардә днахан, насҭха аҭыҧ аалихит, аиҳабацәа дырзааигәа дырҿамтәацәарц.

– Такәа, гызмалрак ҳзууит ҳәа сыҟоуп, – Ҭышькәа дҧышәырччон.

– Избан? – аҧшәма иаҳагьы игәаҧхон изааиз зҭаиргылаз.

– Какангьы ара дтәоуп, саргьы усыҧхьеит.

– Умбои, Ҭышькәа, Какан ихаҵаҩызара аҵыхәтәанза инаигзар иҭахыуп. Ҳара ҳзимыҧхьар ҳәа дшәан, ихала ҳгәыҳеанзамкәа даакылсит, аус ирмариарц. Уаҩы иимбац ала данныҟәа, уаҩы ишимбац саргьы дымҩаҧызгап сҳәан, иаб суҧхьеит. Иугәамҧхеи?

– Аҿар ҳаиларгар ҳәа сшәоит, – иҳәеит Ҭышькәа, – аха урыцымныҟәаргьы руам.

Асҭамыр амаҵурҭаҿ, аишәеи аҟәардәқәеи днарыха-аарыхозшәа, дыҩнан, аҳәсқәа зхьымзашаз ак шрымамзгьы. Иара Ҧара дизымааир ҳәа дшәон, шьҭа даарыхьзозар цәгьамызттәа. Даеазәы ма дизыҧшаар бзиан, аха Ҧара дышзымааиуаз ала дыррак ҟаимҵацызт азын, гәыҕрак аҧшәма рҧыс иман. Даеа знык ателефон дизасырц уажәи-уажәи иақәикуан, аха аишәа макьана аҵыхәтәанза ихиамызт, дахьзарын игәахәуан. Дара еиднагалақәазгьы азхар здыруадаз, ахаҵаҩыза иааишьа злаҟаз ала. Шьҭа Какан иқәлаз азә дыҟазар – иҳаҭырын умҳәозар. Иара ус, машьынак агәашә ишаадгылаз аниба, дындәылҵит. Амашьына иааҭыҵыз Ҧара дымҧшзакәа дааҭалан, инеиҧылаз аҧсшәақәа ахьынзареиҳәоз, ишьара дықәҟьазшәа Асҭамыр дибон.

– Ишәымеи? – Ҧара Асҭамыр хазы дааиҧхьеит.

– Ахаҵаҩыза даҳҭааит, умбои.

– Иаб ара дабаҟаз?

– Ҳара ҳауп ҳҳәан, уигьы ҳиҧхьеит.

–Сара сыззышәҭахи?

– Унарыдтәалап сгәахәоит. Иугәамҧхазои?

– Мамоу, ԥьушьт, ус сцауеит, – иҽеириашарц иҽеҧишәон. – Снарыдтәаларц уҭахызар – мап скуама. Амала ҭамадас салшәымхааит! Аиҳабацәа рҽаҧхьа иҧхасшьоит.

– Саб ииҳәо аабап, аха иуқәшәар уҽеаҵаурхома?

– Мамоу аха…

– Изуржәша иҳамада? Какан арыжәтә иҽадицалозар умдыруеи? Ҳус ирмариарц, иааишьоу убоит.

– Аиҳабацәа рҽаҧхьа иҧхасшьоит исыхьыз.

Асҭамыр Какан изааигәара Ԥара дахьынаиртәаз, рԥоыԥьегь еицәтәымуаазшәа ишеидтәалаз уаԥы изгәамҭеит, аха амаҵурҭеи акҽаԥреи инарыԥоныс-аарыԥонысуаз Иалса ахышәқәа рыла илбарҭан уи ус шакәыз. Лара Ԥара дылцәымҭцәҟьаны акәзамызт, макьана лгәы даҭахын, маҷк лцәанырра цагәхьазаргьы, аха убри аҽены лыԥоны дылбарын ҳәа лхы-лгәы иҭамшәацызт, дахьааизгьы уамак илгәамҧхеит. Иара агәарҧ данааҭашылоз, лара ԥонытԥка даатрысит, уи лҭацаҵәҟьа илцәылпҵәахит, аха уи убас акәын. Какани Ԥареи ахьеиқәшәоз, лҭаца лхаҵаԥыза ишигәамҧхоз лдыруан. Даалпырхагахарц дылҭаазшәа лгәы илнаҭон, лхы ԥарҟәыланы, лнапы злакыз ачыс ада, ак лымбозшәа, аишәа ахьлырхиауаз. Амала, лгәы ааиҭаҧон, Ԥара ихатә гәаҧхарала дааирымызт. Ус ԥьоукы днарҭаҳауазшәа, заҟа ихы иаҭәеимшьарыз. Иагьа умҳәан, уи иҟазшьаз лымдыруази. Асҭамыр, цәгьарак игәы иҭазамкәа, ирзысасхаз Какан днаидиртәаларц уи диҧхьазар? Арахь Какан иаб Ҭышькәагьы дааргеит. Арҭ ргәы иҭази? Илзеилымкаауаз ҭылпҵаарц лыҽҧылшәон, аха, ԥшатлакә дахьеилнархуаз, ҵабыргык цқьа дзазааҭгыломызт.

– Шьҭа ҳара ҳахиоуп, – Асҭамыр амаҵурҭа дааԥонашылеит.

– Шәышҧахиоу? – Анҭица лхаҵа ицәажәашьа ааԥьалшьеит. – Зыҽзырхиауа ҳара, аҳәса, ҳаупеи.

– Хацәала ҳахиоуп, – Асҭамыр дагьԥышәырччомызт.

– Акрызфаша ҳахиоуп иҳәеит, – Иалса лалкаа аацәырылгеит.

– Аа… Шәусқәа даара иуадаԥзаарын, – дгәыбзыԓза аҭаца лхаҵа дааизыҧшит.

– Шәаргьы шәыхиоушәа збоит, – иара аҳәса ирццакуан.

– Абысҭа шьҭа иҟалоит, – Иалса, лхьыуарчан еилырхуа, амца дахьадгылаз, лыбжьы ааираҳахт.

– Уи шәантәалак ишәымҵарҵаргьы ҟалоит, – Сырма инарабжьалгеит, – шьҭа рнапы рызәзәарц уаарыҧхьа!

Ирзысасцәахаз ргәыла рҧарцәа еизааигәа еидгыла Анҵица знапы злырзәзәоз Такәеи Ҭышькәеи иахьрызҧшуаз, рҩыцьегь ргәы иҭыхоз еилылкаарц лылаҧш нархьылыгзон. Дара ргәы еизадазшәа, ҳаҭыр рыҟәибаҵо рнапқәа рызәзәеит, аха ирҿаҧшылашьаз агәра лгазомызт. Уажәыҵәҟьа аус злаз, – рхы рнапаҿы иааганы, амаҵурҭа аиҳабацәа иаарыцыҩнашылеит. Такәа аишәа аханы длатәеит. Уи иарыҧьарахь – Ҭышькәа. Иарымарахь Какан дтәар ихәҭан, аха иаб дзиҿатәомызт, дагьызиватәомызт. Какан Ҧара иабжьеигеит Ҭышькәа диҿатәарц. Ҧара Какан иҭыҧ аанкылашьа имамызт, Ҭышькәа инаҩсан аҭыҧ аалихит. Какан, иҭыҧ ааныжь, маҷк дласкьа дахьылатәаз азәы ак ахимҳәааит. Арҧарцәа ааиҿатәар акәхеит. Иалса дҧышәырччон, лыҧсы маҷк ишылфозгьы. Асҭамыр дрыдтәаларц идырцалеит. Аҷкәынцәа Ҭышькәа дрыдгылеит.

– Амаҵ зуша ауаа ҳамоуп, утәа! Усгьы ҳара ҳауп, – ҳәа Такәа ианиҳәа, Асҭамыр Какан иҵыхәан длатәеит.

Длатәеит ахьзын. Бжеиҳан дгылан. Иара ирласынгьы аишәа дахыҵит, избанзар, иагьа умҳәан, Ҭышькәа Анҵица лан лаҳәшьа лхаҵа иакәын, арахь шыҟәсыла иаб диҟәлан. Хҵас акәамаҵама даара ирацәан, урҭ рышьклаҧшраз иулазаашаз ауаҩра даараза иҵауламзар, уаргачамкуан. Уцәа-ужьы иалаҿеымзар, уаамсҭашәашьа ҧсыхон. Асҭамыр, иҩызцәа реиҧш, иусураҿ еснагь аҧҟарақәа дрыҟәныҟәомызт. Аҧкаҧца заҟа анавс-аавсшьа удыруаз аҟара, аҭышәынтәалара уазааигәахон. Аха аҩны, ма ацуҭаҿы зхала зеиҿызкаахьаз акьабз, аҵас, ма ауа-агәыцхәы ирыбжьалахьаз аибабарақәа, ауаа реилибакаарақәа ҳажәларны ҳаргон. Макьана убас акәын. Ҧхьаҟа ҳаиқәхозу ҳаиқәымхозу заа алкаа аҟаҵара шҧацәгьамыз. Уи агәра згози изымгози рееиҩыршақәахьан. Аҧсҭазаара аатҭыларак амазамызт. Ҳабдуцәа рхаан уи гәагәошәа рбон. Рхы зларбашаз ада мыцхәы уск рымазамызт.

Асоциализм нҵәаҧшы анааи нахыс, ауаҩы дҵакын, иусқәагьы дыррацәеит. Уи мҩасижьҭеи, аусутә иаҳагьы ирацәахеит, аус зур зҭахыз изы. Аҧьабаа зеацәызыхьчоз избахә зҳәатәызи. Аха аҧьабаа збоз изы, даныхәыҷыз иҵара инаркны, даныҩеидас инап злеикуаз аус уҳәа, иабиҧара злаазаз аҵас, акьабз рныр зырцагәлашаз акырза иҧылон. Ҳацәгьеи ҳабзиеи рымҩаҧгара, иаҳҳәап, Ҧара, ма қәрала уи иеиҳабыз Ҭышькәа, иргәампҳақәоз даара ирацәан, еиҳаразак аҿар рхымҩагашьа. Аамҭа ҿыц ирнаҵоз аныр иаҳа иҩәгәан, аха

ҳазлажәларыз аҷыдарақәа аҽи анапи еиқәыпса итәамызт. Убла иамбоз аиҽагылара мѡапысуан. Аиааира згоз аамҭа пхьаҟа иаҳнарбарын. Арҭ еинышәаны мѡак ылырхрын ҳәа агәаанагара ыҟан. Иахьцалак аиҳабыреи аиҵбыреи рабипарақәа ҳашжәларыз ҳанхарц агәыблыра рыман. Макьана акәзаргьы, уи ус акәын.

Такәа иахьцалак Ҧара ҭамадас далихит. Уи ус ишыҟалоз Ҧара ихаҭа иауизымдырхуаз, аха итәаз зламаҷыз ала, апшәма ихаҭа аишәа дапшәыманы дтәазар иаҳа еиҕьымзи. Ма Ҭышькәа аҭамадара ииҭандаз, аха, «асас дахь» хада иара дызлеипаз ала, аишәа еиҳабыс дизалхуамызт. Ицәымҕзаргьы Ҧара, ауаѡы пхашьа, аишәа мѡапигар акәхеит. Аѡыжәрагьы уамак иеадицалацәомызт, уажәы имжәыр дабацоз. Акы заҵәык дзықәгәыҕуаз, – аиҳабацәа мыцхәык аѡыжәра реадырцаларымызт, Какан иакәзар – дѡыжәѡы бзианы избахә уаѡы имаҳацызт, убри азакәхарын иааира ирмариарц иезазикыз.

Знык ажәа анидыркы, ихаҭагьы дѡагыланы ажәлар рныҳәаҽа аникуаз, еиҳаби еиҵби аныѡеицгыла, Сырма леынасҭха дахьтәаз ахацәа данырҽапшы, Ҧара дааунашьҭызшәа, ипхашьашьа наихҟьан, иажәа еиҽкаа дныҳәон. Уи збаз Такәеи Ҭышькәеи ргәы иаахәан, рхаҭагьы ажәа бзиақәак ажәлар ирхырҳәаан, Какан «еаанбзиала» ҳәа инаидырҵеит. Асҭамыр ажәа кьаҽла аныҳәаҽа ааидикылеит. Убри ашьҭахь, аиҵбацәа ѡеихаҵгылақәон, аныҳәаҽақәа зеипшраз ала, акәымзар аиҳабацәа уаҳа имгылеит. Ҧара иажәа дацклапшуан, имыцхәыз алеиҵар иҭахымызт. Иахьцалак гәыкала дзызгәаҟуаз азҕаб лыѡнра даҭааит иара, ус баша ипхьазма, аиашаз, уи лара изеиҽылкаазар ҳәа дгәыҕуан. Какан хаҵаѡызара дызцыз дызланагалаз дшырҭааз усгьы иаҳауан, уи лара илымдыруази. Акы игәы иаанамгарц, Асҭамыр иара, Ҧара, дипхьарц маншәаларак леақәлыршәазар… Даеакала иҟалазар?.. Иидыруази, лара илзымдырзакәа, лхы-лгәы ирҭамкәан, Асҭамыр ихала зегь избазар. Ус акәзу, егьыс акәзу, лара лыблаҽ лапш бзиа дыҵашәалар иара иҭахын. Уи изҭцаауамызт, убри еилкаан. Иагьа умҳәан, иеырманшәала илапш знызынла иналхьигзон.

Лара усҟан амаҵурҭа дыѡнагьежьуан, ахацәа рымаҵура аены илбазма. Амала Ҧара диҽапшуамызт, зныкгьы уи иаҭәалымшьеит. Иара убасҵәҟьа Какан иахьгьы знымзыр-зны лылапш лыршәуамызт. Анигьы аригьы дшырзыҟаз рзеилкаарц дашьҭамызт узҳәомызт, аха лабҽаба лзыҟазаашьа лыдырбалар зылҭахызи, азәы ажәа илымҭацзар. Ачеиҷьыка ишахәҭаз имѡапызгоз Ҧара дѡагылан, лара лааѡнашылара дазпшызшәа, усҟан лара лхы-лгәы ирҭамкәа, Анцәа

диныҳәарц, лныҳәаҽа ааникылеит. Лара дадырсызшәа дааҭгылеит. Аиашаз, Сырма лныҳәаҽа анырк нахыс, ма аҭаца, ма анхәпҳа лныҳәаҽа шьҭырхуан, лара дазпшызар акәын, аха агәхьаа лкымызшәа акҽаѡра данаадәылҭ акәын, Ҧара данақәикуаз.

Ихарҟьацәамкәа ажәақәак лхиҳәаан, аиҳараҙак абзиарақәа налзеиҕьеишьеит. Иара иаҭкыс Ҭышькәа иныҳәаҽа ҕәҕәан. Какан иаҳа иныпшуан Иалса лахь игәы шҭынчмыз. Уи зегьы ирызгәамҭеит, аха Ҧара иаҳа илсуан, ичҳара даанагон, инирпшуамызт. Усгьы Асҭамыри Анҭицеи рныҳәаҽа, реиқәшәара дара ракәын изыхҟьаз, заа иркхьан, шьҭа иуал наигҙеит ҳәа ипхьаҙа, Какан аишәа дѡахыҭит. Ҧара дыззаангылоз шьҭа имази, рчеиҵьыка иҭегь иҭбаахарц нарзеиҕьеишьеит. Аҭыхәтәан иааидхалаз Такәеи Ҭышькәеи Ҧара деиҭарныҳәан, аишәа ламысла иахьымѡапигаз азы, иаҭабын, даргьы уаҳа еидымхалацәакәа иѡагылақәеит.

– Абас ҳус шәырмариеит, – Такәа, Ҭышькәа дима, адәахьы днатәеит.

– Ара ҳшыҟоу акы шәнацҳар цәгьаҙамызт, – Какан инарабжьеигеит, Асҭамыри, Ҧареи, иареи хазхазы акреслақәеи адивани иахьрықәтәаз.

– Аѡны ҳаҟоуп, ҳзырццакуеи, – Иалса лыбжьы хаа акҽаѡраҽынтә иаагеит, амаҭурҭахь данааѡналоз. Наҟ дшыѡнагылаз, арахь итәаз заҟа димацәажәарыз.

Лҭацеи лареи аишәа еилдыргон. Сырма дрыцхраауазшәа дыѡнан. Лхәыҷқәа агьларҳәомызт, аха дтәазар еиҳа еиҕьаршьон. Рызынтәык ажәақәак еимырдон, еибарччомызт, аха еицыҽапхаҽаччон. Хықәкыла цәажәатәык реацәырыхьчон. Хықәкыла Ҧара Иалса длацәажәарц деилаҳауан. Лара Какан ҽымҭҙакәа лхы изхан. Какан длызхьапшцәомызт, аха ажәақәак налымеидар цәгьа ибаҙомызт. Ҧареи Какани ҽымҭ еизгәамҭқәозар ҟаларын, аха излатәаз рҽапхьа рылапш разын. Асҭамыр доусы ргәы иҭақәаз ихшыѡ рзишьҭуамызт, егьырҭ лымкаала акы ишазхәыцрыз игәы иҭашәозма. Иара иѡнаҭа аҭаца бзиа дахьизаанагаз, ихаҭа апҳәыс замана дахьиоуз, убри лахьынҭас иахьимаз акыр дыхпаа даман. Игәы ҭынчын.

– Ҳхы-ҳгәы иҭаҙамкәа, ҳус урмариаҭәҟьеит, – Анҭица, аишәа шеиллыргоз, лхаҭаѡыза дааизхьапшит. Аилыргарагьы шьҭа ихдыркәшон.

– Еиҳау абашәҭахыз? – дҭаауан иара. – Саргьы изысҭахызи. Усҟатәи сеилышәкаазар, шьҭа ҳцалақәар цәгьамызт.

– Ҭышкәа макьана дцәажәалар иҭахыуп, – лҳәеит Сырма.

– Уи сара дысмыргылар, ихы идырп ҳәа уҟоу, – Какан дҩагылеит.

– Шәчеиҵьыка ҭбаахааит! – «асасцәа» дрыцдәылҵырц избеит Ҧара.

Арҧарцәа ирыцдәылҵит Асҭамыри аҳәсақәеи. Арҭ ргәы иҭаз аниба, Ҭышкәа дҽазызшәа дҩатҟьеит. Абжьааҧны аидыҵрақәа шаҳҷәыцәгьаз еиҧш акәымкәа, ирлас иааиҧырҵқәарц, агәашә анҭыҵ иааидхалеит. Ҭышькуәа, Такәа инаиркны, рызынтәык гәыдкыла-хыдкыла ддәықәлон, ааигәа имбацызшәа, ҧхьаҟагьы акыр дырнымиарызшәа иҽеыҟаҵаны. Какан Такәеи Сырмеи даагәыдыркылеит, иарах Анҭица лылахь днагәзит. Зегь раҵкыс игәыдиҳәҳәалар ииҭахыз Иалса лнапы аалымидеит.

– Машьынала сара шәзымгои, – Ҧара даақәгылеит.

– Ҳшьапы неиҵаҳҳуеит, – Ҭышкәа ддәықәлеит, Какан днаишьҭаларц.

– Саргьы сцалап, – аҧшәмацәа имацара данырзынха, Ҧара даақәгьежьит.

– Агәхьаа уаҳҳаргеит, – Такәа ихы уи изхан.

– Иҭабуп даараза! – Асҭамыр инапы Ҧара изышьҭихит.

– Машәыр уқәымзааит! – Сырма днаиқәныҳәеит, уи харазак дцозшәа.

– Абас абзиараз ҳаиқәшәалааит! – Ҧара имашьына дынҭалеит.

Уи данца, афымца иарлашоз амҩаҽ уаҳа иаанымгылакәа, Иалсеи Анҭицеи аматҵурҭахь инаццакит, рбыргцәа (ус ҳҳәап шьҭа, абыргцәаҵәҟьа макьана иабаҟаз аха) агәарҧ аҽы иааныжьны. Акҽаҩра иныҩналан, Анҭица акаҳуа нақәлыргылеит, уи зҭарҭәози хаатәқәаки Иалса аишәа еицарсаҽ еиҽылкаауан.

– Ои!.. Анҭица, азәы силаҵәазеит ҳәа сыҟоуп.

– Убасҵәҟьоу?!. Ҧара иакәзар?

– Мамоу, бара!

6

Аҧхын еиҧшымкәан, ауха маҷк хьшәашәаран. Амшын аҽынтә ҧшак аарла исуан, убри акәын аҧсеивгара. Какан, иҽеыкәаба даниа, дҭаҳәахаа дыцәан. Ихы-игәы ақәбзиаха, ашьыжь ашарҧазы дҩықәтәан, абарҵахь днеит. Ацәылашара далаҧшуан. Ҧшьшьала лашон. Амрагылара ашәаҧшь иаҳа-иаҳа иаманакуан. Амра ашьха иаавҵыр, ашәахәа арахь иаазон. Уи иахьзаанза ҳәа, иара иҽы зык нақәиҭәан, часак ыфа, идәқьанахь амҩа даныларц, ргәарҧ дынҭыҵит.

Уа дназааназа, Амра амшын ихыԥшылахьан. Шьҭа ԥшьшьала арахь, амҩадуахь, иааскьарын, уи ибла иазгәаҭомызт, аха харагьы инанагозма. Адәқьан ашә ааиртын, дныҵагылеит. Уаҩ дыҟазамызт ҳәа игәы ишалаз, машьынак ааиҵасуан, ирҿыҵакымзар иҟамлоз сигареҭқәак аныҟәцаҩоцәа иаархәарц.

Ача рзаазгоз амашьына аакылсит. Уи иашьҭагыланы даҽеа ҩ-машьынак изааит. Еицеиҟараны еиуеиԥшымз «ақьырмыт» чақәа, ачалуқәа, апасма, ачахаа, изааргон, иан даааиаанза. Афрынақәеи адәқьани аиқәшаҳаҭрақәа рыбжьазар акәын, ажәала акәымкәа, шәҟәыла еиқәыршәаны. Ача ааргацыԥхьаза, ақьаад нрыжьыр рыхәҭан, заҟа ааргаз, иахәыз арбаныз арбаны. Ашәахтә инспекциа ааицыԥхьаза, ма аекономика аминистрра ауаа аҭаацыԥхьаза убри рҳәон, аштраф анузылрҩаауаз ыҟан, аха ҳәара зғымыз ус злымҵуаз акәын убри. Аиқәшаҳаҭра азбахә афрынақәа рлымҳанза инеир рҭахзамызт. Ача злааргаз ақьаад акәзар – знык инрыжьуан, уцо-уаауа иргәалауршәалар, нас ирхашҭуан. Какан ихаҭа убри игәалашәозма, ихашҭуан, иԥҟараны шьақәгылашьак аимузеит азын.

Убри ача аазхәоз ракәын шьыжьла аиҳаразак иааиуаз. Даҽеа фатәқәакгьы надкыла иргон. Иан излалҳәоз ала, шықәсы ҩажәа-ҩажәеи хәба раԥхьаҟа афатә аахәараз ахәҳахәтратә ҭыпқәа ирҭаауаз аҳәсеи ахәычқәеи ракәын. Шьҭа ахацәагьы, афатә зҭаз апакетқәа кны, амҩақәа ирнын. Аамҭа аҽеаԥсахуан. Иара, Какан, уи уамак иныруамызт, дагьазхәыцуамызт, избанзар, иара диааназа, ауаа ирхымҩаԥгашьаз иалидраарызи, иан илҳәақәоз иаҳауан акәымзар. Уи адагьы, ахәҳахәтраҽ аиқәымшәарақәа, макьана имҩақәҵатәыз аусушьақәа рацәан. Урҭ дрызхәыцуан иара, аха ихы уахь мацара икыдзамызт. Избанзар адәқьан, хәҳахәҭоык аус ахьиушаз, иҭышәынтәаланы ҭаацәарак цқьа иазбомызт. Акраахәацәа маҷын. Адәқьан хыбрақәа хыԥхьазарала есымша рызҳауан. Ус адагьы, аиашаҵәкьа уҳәозар, иара ихы-ихшыҩ даҽеа уск иазкын, уи иаҳа дазҽелымҳан. Аусутә еснагь иҟамызт, иналаршәа-ааларшәа зны ак рызкашәон иҩызцәеи иареи. Дызныз амҩа иашазу иашамзу ҳәа дазхәыцзомызт узҳәомызт, дазхәыцыр иҭахзамызт уҳәар – иаҳа еиҭьын.

Иҭааз рыматц уа дахьыҩназ, дҵарын, адәахьы дшубоз еиԥш, дҭынчмызт. Акраахәацәа дыргәаԥхон, иан латцкысгьы. Иара, адәқьан дахьынзыҵагылаз, ихьзар зҭахыз маҷзамызт. Иахьа хәлааназа иҵагылаз иан длыхлафлон, иара аамҭа кьаҽела иаҳа ирҳауан знызынла. Амала лара аҩныҵҟа акырза еиҷылкаауан, иқәылҵоз-иқәылхуаз лдыруан, атауар хкык анҵәара ҽеазнакыр, иаразнак

илзааргартә, ателефон дырзасуан. Атауар аазгоз рацәаҩын, урҭ рзы аԥара рхианы илкын. Урҭқәа иара усҟатәи дрызҿлымҳацәамызт, акраазхәоз ирҭахыз аакәхны ириҭон, зегь изымазеин. Атауар аазгоз амашьынакәа знызынла ирымакәамыз ыҟан, дара рышьҭаҵарҭакәа рҿы Гәдоуҭа, ма Аҟәа, Гагра ааигәа ианырмоуаз рдыруан. Убасҟан Наала лыҷкәын ддәықәылҵон змашьынакәа рыла атауар ззымшоз шьҭаҵарҭакәак рахь. Ма уарлашәарла Какан аҳәаа дхыҵлон. Амала уахь ацара маԥьана усын, дандәықәла ҽенак усгьы ицәызуан. Иара уахь машьынала аиасра зынзак иҭахзамызт. Аха, ахәҳахәҭра еиҵамҟьарц, дабамцарыз.

– Мшыбзиа!

Уаҩ дыҟамызт азын, Какан ихы ҵарҟәылашәа дыштәаз, бжьы мыргазакәа, аҩныҵҟа адашьма далиаазшәа дықәгылан Адамыр. Иара арахь дааизаломызт, Какан уи дахьибоз ааигәамҧхеит. Иахьцалак дҩагылан, инапы ааимеихит, жәабжь уамак изааигазар иидыруази игәахәшәа. Аишәа гьежь хәыҷы ахышә иахьадгылаз днадтәаларц, инапы наиирбеит, ихаҭагьы дааиҿатәеит. Уамак атәаха имоуит, ажәа еимдара иахьзаанза, Какан ахышә ала дибон Ҷьука, пакет ҧшзак кны, дааҩналон. Иара иаразнак дҩалхаҵгылан, илҭахыз ачаԥха хҧа лпакет иналыцҭеиҵеит, шьаҳәриак лзааигеит, килограммк ашьақәр налиркит, тушионкак аҩызцәа илзаарылихит.

– Иахьа бара баҟара уаҩы иааимхәацт, – Какан азҕаб лгәы иаахәашаз налеиҳәарц иҭахын. – Шьапыла Ԥара бзааишьҭи? – Ҷьука ари адәқьан иаҳа илцәыхаран, иаадырқәоз ҷьоукы раасҭа.

– Бшьапы неиҵыбхып иҳәан, дысзымҧшзакәа дцеит, – лыбла гәыбзыҕ ччон. – Иҭабуп! – андәылҵраз даақәгьежьуан.

– Иҭабуп бахьааиз!

– Саргьы сцалап, – Адамыр дҩагылеит.

– Ак уҭахзамкәа, уааима? – Какан уи уамашәа дибон.

– Ус сааҩнашылеит... исымҩатәшәа.

– Аа!.. – Какан иҟалаз идырт. – Ҷьука дугәаԥхоит ҳәа сыҟоуп.

– Дысгәаԥхоит закәи, дысҭахыуп. Сылҿынҵәаауеит, уара! – инаҵишьит.

– Дсаҩснеы даҽеа ҷьара дцоз ҷьушьама?

– Дахьцоз иалыздыраази. Ахышә ала сеылмырбазакәа сналыхьҧшлап сгәахәын. Лара дсышьҭала дмааи.

– Уара, ақәыцьма хы зыркәашоны иаҳаԥхьазо, Ҷьука умчыдалтәма?

– Сыздыруам саҟара сыцылҵоу, сымчыдалтәу, аха сакәзамкәа сҟалҵеит.

– Даара дыбзиами, – Какан Џьука гәыкала дааирехәеит. – Хәаҭхәаҭи Зинеи дуаҭәаршьар, – иҩызаилахь злеиқәиҵашазгьы наԥишьит.

– Дсаҭәарымшьо-егьиуа, сара Џьука сызлалеицәоуи? – Адгәыр дгәаарц агьигмызт.

– Доусы итәы даҽеазәы дилеиҵазом, – Какан ҭынч исаԥар иргылон, цәгьарак игәы ишыҵымхаз убартә, дԥышәырччон.

– Лара дсықәшаҳаҭхандаз, дара ирызҵаауадаз.

– Дзаазаз дара роуп, ус ргәы уасыр ҟалома. Аха лхаҭа улҭахымхар?

– Шәсыцхраа! Дымҵасырсуеит. Сара сыхиоуп.

– Зҭабк дырҵәааua, лгәы ҭҟьаны дышԥоугои? – Какан иааԥьеишьеит. – Уи аамҭа цахьеит. Ухаҵами?!. Хаҵаҵас улацәажәа, бымҵасырсуеит, акәымзар бсықәшаҳаҭха-агьиҳәа акәымкәан.

– Ҳара ҳнапы злакыу мчыла усзами?

– Убжьы азәы иумырҳан! – Какан ианакәзамыз азә дааҩонашылар ҳәа дшәон, ибзиашәа амҩаҵәҟьа уаҩ данымызт.

– Иахьцалак уа мчыла ус – хаҵароуп, ара – хаҵарам. Ари ҵакыс иамеи?

– Уи дҽеакыуп, иагьеидумкылан. Уаанзагьы умнеизацт, уахь ухы зурхои? Лара хаала улацәажәа. Каҳуажәырҭак шыҟоу улыԥхьа. Нас – ҭхаԥьырҭак ахь дыхәныга. Иудыруеи уеиқәшәаргьы. Амала дааараза дысгәаԥхоит.

– Уажәы уаргьы усҧырхагамхани!

– Сара усцәымшәан, – Какан иҩызаиҿеаԥхаҽаччон. – Аха избан саргьы? Уаҳа иуԥырхагада?

– Исҳәар иахауҵазом.

– Изахасымҵари? Џьука ԥыҵ-ҩык деимашәкыртә даԥсоуп. Дышәҭышха лызҳауеит макьана, думбазои?

– Дызбоит, дызбоит… – уи лышәҭышхара Какан асҟатәи иахьлаԥшықәиҵаз Адамыр игәы иалан.

– Иахьцалак, имазамзар, иуацлабуа дзусҭада?

– Да, Кәыкәыша иоуп, – Адамыр иааиҿыцҟьеит, иԥсахы еибакы.

– Ҟаи! – Какан иаҳаз ааицәымгамхар ауазма. – Шәеивҵамлааит!

– Иҟсҵо саҳәеи!

– Уажәы агьсызуабжьагом. Сазхәыцп. Аха шәеиҕацәаханы шәеибаҭиуа шәаасымпыҵахар, ҳазынтәык шәаҳԥырхагахоит.

– Уара уи ауп иухәыцуа.

– Ашәарҭа ҳҭашәмыргылан сҳәеит. Иакәымз исҳәеи?

– Шәарҭас ҳазҭагылари? Сымҵаауеи.

– Азҕаб лымшала шәеиҕацәахар, ҳзықәшәаша ҳаздыруам, шәеибаҭиир шәылшоит. Саргьы уахь снадышәкылоит.

– Ҳ҃оыцьегь ҳаибаҭиир уҭахыму, уара уахьадаҳҟыло иаҳа иуцәымҕыу? – Адамыр Ҟакан дихлафыр цәгьа ибомызт.

– Аиашаҵәҟьа уҳәозар, зегь акакәзами?

– Уара даҽеа ҷьара ухәыцуеит, – Адамыр ицәажәашьа ааириашеит, – сара схы ахьҟыдыскьара сыздыруам.

– Зхы ахьҟыдызҟьара ззымдыруа аччиара м҃оа дангылоит. Адоуҳа ччиара ауа҃оы деиланажьуеит.

– Уеҳ! Уфилософхара уҟоуп.

– Исҳәаз уазхәыцыр иаҳа иузеиҕьуп.

– Аха узакәытә философхари умҳәоит! Зхы иацәшәо арҳәа҃оы ифилософиа урҿиарц, м҃оак шьҭухит. Иаабац ауа҃оы иҧсҭазаара философиа уахь ииаугоит, – Адамыр, Ҟакан диеицәамкәа, ахәыцшьа дақәшәон.

– Исызхаумырҟьацәани.

– Сышҧаныҟәари? Абри саҳәеи!

– Иаахҵәаны Кәыкәыша иауҳәароуп, угәы иҭыхо абас-абас ауп ҳәа. Шәуазә дхьаҵроуп.

– Сара хьаҵшьа сымазам.

– Лара ҃оыцьа шәыццашьа лымоума? Абри узеилымкаазои? Иареи уареи ихазхазу м҃оақәак шәыҧшааруп. Даҽеазәы дызшәыцхраазом. Аи҃оыза а҃оыза изы иҟаимҵарыз арбаныз? Ҳазлараазоз ажәабжьқәа угәларшәеи!

– Уеҳ! Ҳазнылаз ам҃оа азәыр ҳақәиҵазма? Аха уи шьҭаҳамхи. Аҧсҭазаара аҽеаҧсахуеит.

– Нас Кәыкәыша уара дызлау҃оызеи, им҃оа уаҧымгылар улымшозар?

– Ари аус аҿы ус иазом, – Адамыр дызхьаҵуамызт. – Сара азҕаб дысҭахцәоуп. Уа҃оы дсызиҭом.

– Уи уара уахәаҧш. Амала аи҃оызара ахьнеиуа ухаумыршҭын, уччиамхар уҭахызар.

– Иуҳәо закәу уазхәыцуоу? – Адамыр, иеиҕрыблаашьа ҵәахуа, ҭынч дҵаауан. – Ари азҕаб… – лыхьз ишьахуан. – Ари азҕаб данысцәыз, зызбахә умоу аччараҵәҟьа аасызцәырҵит ауп.

– Ишҧа? – дзыҟцәажәоз ихәыцшьа ааԥьеишьеит уҳәартә, Какан даашҳазхеит азныказ, аха Адамыр иажәа аҵабыргра шаҵаз ааилсит. – Сара сабаухәарҧоуи? – цхыраарак дақәиргәыԥуазшәа, дҵаауан.

– Усызиацәажәар бзиан.

– Уара судгыланы мацара, хымҩаҧгашьа сымазам.

– Нас иҟаҵатәуи?

– Игәы иҧоу еилыскаап, уаҳа сызлауцхраауеи? Уара, Ԥьука ушлышьҧоу еиликаар, иара иаҳа ахаҵара ааирҧшыр иудыруеи.

– Ус сгәы уамысын.

– Уаргьы амш угоит. Макьана лара лгәы узцоу уздырҙом. Арахь уҩыза уиацлабуеит. Аҵыхәтәан лара иалылхуа иоуп аус злоу, – Какан иҩыза дааирхәыцҵәҟьеит. – Шәҩыԥьегь шәылгәампҳозар?

– Ҳҩыԥьегь ҳԥлеиқәцаны убасҟатәи лара дҳаиґьума? – Адамыр Какан ахәы дахьықәимыргылоз игәы иалан.

– Аиаша уасҳәап, дшәеиґьуп, – Какан дцәыҵаччон. – Лыҧшралсахьа салацәажәом. Лыдунеихаан цәгьарак лгәы иҵамшәацт. Дшынеибакәу дыцқьоуп.

– Ус усмацәажәан! Сара исыдубалеи?

– Ус акгьы… Аха лара илҵәахуа ус лымазам. Уара иумами.

– Сара исҵәахуа акәзами уара иуҵәахуа?

– Сара сееиуп сҳәаз ԥьушьома. Шахак ала ҳаицҿаҳәами. Аха сара улышьҭамлан сҳәама? Улацәажәа, улҭахызаргьы уздыруам. Аус злоу лара лоуп, еиҭасҳәахуеит. Шәыуа иалылхуа дитәыми.

– Шьыжьбзиа, нан, Адамыр! – Наала данааҩнашыла, арҧарцәа еицҧыххеит, ргәы реанзамкәан цәгьара уск ианақәылк, рхы рнапаҿы аагара иақәымшәацызшәа.

– Бзиа збаша! – Адамыр иҩыза иан дналеихырхәан, ииҭахыз имоузшәа, ашьшьыҳәа дындәылҵит.

– Ииҭахыз ҳәа иҳамамзи? – лара лҧа дизҵаауан. – Иааихәаз збазомеи.

– Ак ааихәарц дааины зымбеит, – иҳәеит Какан, ижәҩахырқәа ааирҵысын, Адамыр дызхарҭааз изеилымкаазшәа. – Уи ииҭахыу ҳазҭада! – аҵыхәтәан аиаша иҳәеит Какан, иан илзеилымкаартә.

– Аказы дуацәажәозу?

– Усгьы агьимҳәеит. Ак сеиҳәарц игәы иҭазаргьы, бара банааи, алаҿеимҭзеит. Аказы сыбҭахымзар, сара сцалап?

– Аиеи, – лара лҧа диқәшаҳаҭын.

Иара, зынзак дындәылҵааназа, ашьҭаҵарҭа ҭшәа дныҩналан, иашькақәак ақәҵарҭақәа рахь иқәиргылеит. Урҭ иан иацы атауар

аазгоз ирымылхын, атушионкақәа рҭан, хыхь илзышьҭымхит. Нас, ашьыжьҵәҟьа иахьаанагаз здыруадаз, машьынак аангылан, Наала ирымылхыз арҵәы зҭаз, атомат зҭаз аиашькақәа, ачашыла уҳәа, аѡныҵҟа илеигеит. Ашьҭахь акәын ихы данақәиҭхаз. Аус маҷк ахьиуз акәзу здыруадаз, ихы игәы ақәыбзиахан, амѡа данын.

Аѡны данааи, ӕеыкәабарҭа дынҭагылан, азыхь иқәиҭәеит. Дҿыцхазшәа ателербага дадтәалан, иаб дааѡнашылаанза. Уигьы ашьыжь акы днахаахан, даатәалон. Какан идыруан иаб уа маҷк дшамхацәалоз. Диҧырхагамхарц дыѡдәылҵит. Ашәшьырҵаҿ дтәан, рынхарҭа дҭаҧшуа, рыѡны лаҧшыла еимдо. Иаб иакәын арҭ зегьы еиҿызкааз. Какан акыр ирҿыцқәеит, ѡнымаҭәақәак ааихәеит. Атәым лаҧшазы хар змамкәан инхоз уаан Ҭышькәа иҭаацәа. Иҵегь иҟаҵатәыз арҧыс имбакәан, ас акәызма иааигәасигәа ишынхоз, аха макьана, ишырҳәоз еиҧш, аҳәалыҳәа ҧарак изымааикәа, ҿыц ак инапы алеикыр иҭахзамызт. Ауадаѡрақәа ааиҧыраҳауа, деихьымза-еиҧымзо, аҧара дашьҭало, аус напалакра иҭахзамызт. Аха аус злаз уи акәзамызт. Иеибиҭахьаз анхаранҵыра даҽакала аиҭакра дашьҭазамызт. Ҭышькәа, ааигәа даниҭаз, Асҭамыр еиҿикааз анхашьа ҷьеишьон. Европатәи астандартқәа иахьабалак напрылакын. Иалса уи далашьцылахьан. Убри еицәамкәа Какан иѡны иѡнылбаар акәын.

Ҭышькәа инапала еибиҭаз ақалақь баҳча хәыҷы, ауҭра аби аҧеи еиҭак азы рыҵырҭәон. Адгьыл усҟатәи рымазамызт, ақалақь аҳәаа иахьаҵанакуаз, закәытә дгьылзи анапхгара ирымухрыз. Х-шьапык амандарина, алимон, апатырқал, ҵәак, ҳак, ҧҳәак бзианы иҭагылан. Зегь зыхьзоз дара убарҭ ракәын. Ҭаацәак ирызхашаз. Ааигәа қәак амузеит, адгьыл зышон, еиҟәыҧҧон. Ашьыжь азы рыҵаҭәара иҽизазкуамызт, даашьон. Ахәымҽханрахь ииаигеит.

Дѡагылан, агәарҭ дынҭыҵит иара. Асфальт зықәшьыз амѡа данын. Шьҭа игәарбжьаран узҳәозма, имѡадуун, хьзык ахын. Шамахамзар уаѡ дубомызт. Аусқәа руан. Азәырѡы рыѡнқәа аҧсшьацәа ѡнарҵон. Асасцәа ашьыжь, амшын иҭаларц, амѡа ирнын. Рҽахаршәала аекскурсиақәа рҽырхьырыгзон. Аамҭала изыѡналоз аѡнқәа рҿы ҽынла иузырбодаз, уаха зны ишьҭаларц ихынҳәуан акәымзар. Урҭ еилыппы Ҭышькәа иҭаацәараҿ ирбалар рҭахзамызт. Аиҳаразак Какан. Дара анцалак, аѡны арҿыцра унапы надукылар акәхон. Уи аганахь ала арҭ рыҧсы шьаны итәан.

Иара, дызныз амѡала, ақалақь араион ҿыц иалгаз амѡаду дазкылсит. Иѡызцәақәак днарыдтәала-аарыдтәалар цәгьа ибомызт, егьыс дахьцашаз ҳәа, хықәкык иманы амѡа данзамызт. Аѡн

еихагылақәа рышәшьырҵацқәа рҽы рымзқәак ирықәтәаз, зықәра ыҟаз ԥьоукын, иара иқәлаз уаҩ дибомызт. Дмыццакзакәан дышлеиуаз, аԥьармыкьахь данкылсуаз изгәамҭазеит, хәыцрак дырҩашьан дамазшәа. Арахь иихәыцрыз ҳәа уск аҽены акәызма, адырҩаҽены ма ааигәа акәызма имазамызт. Иара ус игәы иабон. Дҭаацәаразамызт, ихәыҷы-иаҳас дабаҟаз, хьаас дзалаҟази.

Аԥьармыкьа дналагыла-аалагылеит. Шәыр-қәырла, утҩраҭыхла иҭәын. Адәқьан тауарла иахьыхәҳахәҭуаз аумаҷхыз. Афатә мацара акәмызт, амаҭәа-ҩыҭәа, ашьаԥатәы, анапҟаԥамҭа, ахәмаргақәа, аҳамҭа-гәаларшәагақәа. Иаби иани изларҳәоз ала, ари колнхаратә ԥьармыкьан ажәытәан. Ажәытәан ҳәа изышьҭаз асоциализм аамҭан. Уи, иҽатә аамҭан ҳәа ишахьыехәалоз, шьҭа ианкьатәиха иаарымпыԥамхеи. Усҟан абаҳҷеи ауҭреи ирҭыԥыз, нас акәац уҳәа рҭиуан, даҽеа хкык ықәуԥар зуадаз. Уажәы излахәҳахәҭуаз ажәытә уаа, Ҭышькәеи Наалеи иреиԥшыз, иԥьаршьон, аха Какан уамашәа ибазомызт. Уи дызлиааз аамҭамзи. Хыҵкаала цқьа ҳазхәыцуамызт акәымзар, аԥьармыкьа аԥсҭазаашьаҽ аԥакы ду аман ианакәызаалак. Ауаҩы заҟа дбеиази дҕарзи, адоуҳа гәамч имази дыччиази иара ианыԥшуан. Адунеи аилашыкымҭа ашьыбжьанза имҩаԥысуан, нас ара иҭацәуан, адгьыл аԥсшьара ахатәазшәа. Ара Какан ус имазамызт, арахь ажәлар рацәан. Дахьынаркьысуаз-дахьааркьысуаз дрыхҟьашазшәа иныруан, наҟ дрылԥит.

Амҩан атаксиқәа еивԥрыԥхаа иахьгылаз дкылсит. Уа дгылан, ҽыц дусдаха. Амраҭашәара шыҟаз иҽылеихахт. Абыржәтәи имҩа ирлас-ырлас дангылалон, ԥсшьаразшәа дарҵынчуан шьапыла дахьаныз. Аԥсшьацәа амшын шыҟаз ицон, ԥьоукы ааруан. Уажәыԥҽҟьа уахь зхы хаз иаҳа ирацәан. Араҟа амҩа амшын акыр иазааигәан. Ихаҭагьы уахь иҽынеихеит. Аихабетон днықәтәан, аҟәри амшын гәеиужьи еимидон. Ҽыц ибла иаахгылон Такәа иҩнаҭа. Асҭамыр аҩны шԥеиҽикааи! Бзиала диԥашьыцуан, агьузҳәомызт. Аамҭа аҽеаԥсахуан. Даҽеакала, ҽыцла анхара иашьҭан. Аҩныԥҟа ак рыгзар рцәымҵын. Рҭышәынтәылашьа зҳауан. Реиҽкаашьа ухы-угәы ҭанаԥон, уԥсы унаршьон. Амала, урҭқәа-егьырҭқәа урылаҟазарц, аамҭа мырзкәа, аусура аҭахын. Ухы-угәы зыззамыз унапы алак акәымкәа, уԥсы зуҭашаз аус уаҽызар акәын. Иара дмеидагәеидазшәа иныруан. Дыԥшын, иҩызцәеи иареи уск Анцәа имчала ирызкашәозар ҳәа. Амала уа ҳазшаз дрыхәомызт, аус рхала ирзымпшаауазар.

Аназарашәа, аԥыхьа ахәыҷы азы дахьамихыз, иидыруаз ани, аԥҳаи, иара ахәыҷи рцәаарақәа егьырҭ аԥсшьацәа ирыликаауан. Урҭ

Иринеи, Лизеи, Миша хәыҷи ракәын. Ахәыҷы азы дацәшәомызт, уахь деихон, дааҟәымҭзакәа дмадаҕьмадашәо дҭазар иҭахын. Иани иаҳәшьеи руазә дицымкәа доурыжьуамызт. Изықәшәахьаз бзиа иргәаламшәози. Аиҳаразак Лиза лакәын азаҿы уи ицыхәмаруаз, дагьзыхьчоз. Ан ашьамсиа ҭбаа дыҭатәан, Амра леацәыхьчо. Какан дырбар – рых-ҿык гәырҕьаҭәа иҧыларын, иара иерылеигалар иҭахымызт. Имшала изгәырҕьо ҷьырымшьааит, дҧышәырччон иара. Лиза ҭәрышкәа дахьлызҧшуаз, Иалса ибла даахгылон.

Усҟан, хаҭаҿызаҭас данырҭааз, изхара дауизбахыз, ишигәаҧхоз цқьа длызхьаҧшуазма, иныҭак-ааҭак ибла дааҭаиршәон, уигьы мазала. Асҭамыр, цац иуазшәа, Ҧара диҧхьеит. Уи дахьтәаз Какан иаҳагьы азҕаб дызлызҧшуамызт. Уи уажәыгьы Иалса бзиа дшибоз иара ибон, уа реиқәшәараҿ Какан ак идибалартә, иара ихы шымҿаҧимгозгьы. Какан ихаҭа лара цқьа длацәажәахьандаз, уахьгьы иеирццакуамызт, аамҭа имазшәа шибоз, Ҧара, ма даеазәы диаҧысыр рылшон. Аус злаз, иахьцалак, лара лакәын. Иара, Какан, алифт аҿныҭҟа илирдырит дшиҭахыҭәҟьаз. Ихымҿаҧгашьа иаанагоз, – ааигәазма, харазма, зны ҧҳәыс дигарц дышлеилаҳауаз аилкаа лиҭеит. Арахь харак ҭуазма, дзықәиршәаз дазхәыцратә, аамҭа лыман. Дибар иҭахын, ҭаҭҕәы имамкәа ахәшәтәырҭаҿ дызлызнеиуамызт имҳәозар. Инапы ахәра ҕьахьан, шьҭа хирург даҭахзамызт, макьана ашәахсҭа ҿан акәымзар. Аха ҭаҭҕәы зимамзи? Лара дибарц дахьлызгәаҟуаз еиҳаз ҭаҭҕәы абаҟаз! Ларгьы уи заманала илымдыруази. Лара дизыҧшызу, дизымҧшызу? Убри азҭаара хаданы иааизкашәеит. Дизыҧшымкәа ҟаларымызт. Убас игәы ирҕәҕәон.

Дҿагылан, амшын дшаваз дымцакәа, амҿахь даахынҳәит. Урҭ аҧсшьацәа рылаҧш дыҭашәар изымыцхәын. Амҿа усгьы иҭшәан, атротуарқәа наҟ-ааҟ акурорт маҭәақәа, асувенирқәа рыма, «рыжәҿахыр неидысло», итәаз ахәҳахәҭцәа анаиааирҭақәа иаҳагьы идырмаҷуан. Акурортуаа реилысырҭаҿ дымцхәызшәа ихы ибо, ақалақь иалгаз амҿаду дазкылсит. Аҭлақәа дрыҭагыла, амҿа дахьаныз, аҧсшьацәа рацәазызшәа игәы инаҭон. Шықәсы ҿажәа, ҿажәеи хәба раҧхьаҟа иҟаз имбацызт акәымзи. Ақалақь ашәаҧыҷьаҧ иаҭәара иалагылан. Аҿнқәа зҳауан. Рызантәык хатәы сасааирҭа маҷқәан. Ажәытә хыбра лаҟәқәа дзыргәыдыҧшыломызт, раамҭа цахьан. Даргьы есааира рхыҧхьазара иацзаауан. Инаҧшааҧшышьеи иныҟәашьеи еицеиҟаран, ус ала макьана иқәыҧшыз игәамҭхамҭ чымазара хәшәыс ишамаз иабжьаргахьан угәахәрын, акурорт қалақь гәатабҕата дахьалаз. Убри аламҭалаз иибоз аҧсабара ахәыцра

бзиақәа изкадыршәуаз ԥьушьарын. Ажәоани Адгьыли реицыҟазаашьа далахәын. Амра амчхара еинҭәыла изныруаз ашәаԥыцьаԥ мчыла ихаҭа дарбеион. Аԥсабара дызлалазҭышаз зегьы дрылаҟан. Ари насыԥын, разҟы бзиан, уи аҵакы арахь ииаугозар. Шьҭа апаркқәа рахь дкылсхьан, дабацоз убри аҽены ҳәа, ихы даназҵаауаз. Дыхраазрауа ақалақь далазар бзиа ишибоз даазхәыцит. Иқалақь иара иԥсҭазаара аласан, уи азы агьшыҟаимҵацызгьы.

– Уқәланы уабацои? – Кәыкәыша имашьына насҭха игылан, дааҭыԥ дааидгылеит.

– Уабасықәшәоз, уанаԥьалбеит! – Какан ихы гәыбҕан аиҭон, иахьцалак иҩызаа иааидгылара изгәамҭеит, ихшыҩ иҩызцәа ирызхамызт.

– Уара ақалақь уалоуп, саргьы салоуп, суқәшәазар уамашәа изубеи? – Кәыкәыша иблақәа мачқ икәалыкәаԥьахуан, ани иаадыруа дахан дшыҟаз ҩашьомызт. – Сара суқәшәа иалухи, уара уакәзар исықәшәаз? Ма ҳаиқәшәоу?

– Уанаԥьалбеит, исҳәаз заҟа ахыуҳәааз, афилософиа урҽиеитеи, – Какан дԥышәырччон, – зҕабк улышьҭамкәа уҟам, – Ԥьука лахь реицәажәара изиагозар ҳәа игәы иҵхон, игәы иҭақәаз еиликаақәар цәгьамызт.

– Дарбан зҕабу?! Ус сымам азы, салагьежьуеит.

– Пҳәыс дааугарц уҭахызшәа збан, – Какан ихала лызбахә аԥхьа иҳәар, уи лтәы изцәырызгаз деиликаарц Кәыкәыша иҭаххон, убри азы давҵагьежьуан.

– Иаазгода, уаҩы сылмацәажәацтеи.

– Азәы улаԥш дыҵамшәазакәану?

– Уара, сара сыхҭазкыз, ухала угәы иҭеи? – Кәыкәыша иҷапырхәа ари даҽаиршәуан.

– Сара уаҩы сылаԥш дыҵамшәазацт, ишԥаҟасҵоит?

– Сара зҕабк дзымбар ҟалом ҳәа уазҳәада? – Кәыкәыша Какани иареи еиҭеитәуан.

– Усшәа сгәы иабан, – реицәажәашьа шеибамкуаз Какан иныруан.

– Уаанза снеир, қьаҕьариас уара ушьҭысхуеит, – Кәыкәыша иҩызаа ибҕа ԥиҵәон, избанзар Какан изааигәаз ҩыцьа наҟ-ааҟ дрыбжьахон.

– Бзиоуп! – иҳәагәышьеит дзыдгылази иареи агәреибамгара асал шрыбжьахоз даазхәыцын. Иагьа умҳәан, ак изымдырзакәа, Адамыр

изааигәазаз иҩызеи иареи зҭабк бзиа дшеицырбаз азбахә деиҷранаблааua ицәыригозма.

– Амала макьана акы сгәы иҭашәом, – Кәыкәыша инаҵишьит.

– Акәхап, – Какан, анаркоман иарбан ԥҳәысаагараз ихы иҭашәарыз ҳәа, иҩызаа днеиҿаԥшит. Уи ихы-игәы акыцә маҭәашьар аԥшаара иазкынтәа.

– Ҳара ҳхы ззаҳашьҭыша уи аума, зегь раԥхьа ҳус ҳазхәыцуазароуп, – даалҟьазшәа Кәыкәыша Какан ахшыҩ иҵеигалон.

– Акыр шьҭра уқәлахьама? – Кәыкәыша, ихала иҿаниқәиршәа, уск иԥшаахьазар ааигәахәт Какан.

– Вообще ҳәа ауп исҳәо.

– Аа, – Какан игәыҷра наимпыҵашшеит.

– Какан! – амашьына иааҭыҵыз Андреи Макар-иԥа, ибла агәырҷьа мца ҭыцьцьааua, дааиуан. – Уанызба саанымгылар сзымчҳаит! – даарыдгылеит.

– Сара сцалап, – Кәыкәыша, аԥсшьаҩы аԥсшәа иеиҳәарц, инапы анааимих, дмыцхәны ихы иԥхьазан, «абзиараз!» ҳәа инапы ҩышьҭх, днарыдҵит.

– Шәҭаацәа азы иҭоуп, избон, – Какан ихы аурыс хаҵа инаизишьҭит. – Шәара шәызрыцми?

– Урҭ иҵегь иаангылар рҭахыуп. Мап сзырцәымкит. Сара сымцар ҟалом. Авиабилеҭ сашьҭан.

– Шәныҟәгаҩ дабаҟоу? – Какан дзызҵаауаз Ԥара иакәын.

– Нас иара, даҽеа ԥьара ихы ирхахьазар, агәхьаа дасыргарым сгәахәит.

– Агәхьаа дзашәыргои, шәаха имазар, аус иуеит.

– Рыцҳарас иҟалаз, аԥара сымихзом, умбои.

– Избан? – Какан иагьааԥьеишьеит.

– Ихатәы наплакык еиҿикаарц игәы иҭоуп. Сицхраарц сҭахыуп. Иҟоу уасҳәап, – Андреи Макар-иԥа даақәгьежьит. – Уааи, акаҳуажәыртәеҩ ҳаатәап! Фырԥьанк-фырԥьанк еицаажәып! – наиабжьеигеит. – Ҳааидтәалар даара исҭахыуп.

– Аеи! – аԥсшьаҩы асҟатәи аниҳәа, Какан дақәшаҳаҭын.

– Сԥа деиқәзырхаз ус сивсыр сҭахым, – акаҳуажәыртә иатәыз аишәа гьежь аҵла аҵаҟа инадтәалон. – Уара уҽы иҳазцәырымгеит, аха ҳазынтәык ҳшузыҟоу уздыруам! Уи ажәала иузҳәазом.

– Уамак ҟамлеит, – Какан ихы изышьҭыхуамызт дыԥхашьазшәа. – Дзусҭазаалак дышныҟәашаз ауп.

– Анцәа уиныҳәааит! – аҙгаб иаақәлыргылахьаз афырӈьан аақәихын, Какан изықәгылаз инадикшылан, илҭаирпҟеит.

– Агәабзиара шәырҳааит! – Какан маҷк днаҽыхәан, инықәиргылеит. Ихәы инапы наиркит.

– Излазбо, уара иужәҙом? – аҧсшьаҩы иааӈьеишьаз изымҵәахит, ичхьыҧи иаҳәызбеи нықәиҵан. – Ара арыжәтә бзиа ирбозшәа сгәы иабеитеи.

– Сеадысцалацәом.

– Уигьы бзиоуп. Сара ауатка аазбар ҟалаҙом. Илҭасырпҟеит ауп. Нас бзиа избоит аҩы еиқәаҵәа. Еиҳарак излазар.

– Ҳалалс ишәоуааит! – Какан егьи ииҳәаз инаҧишьит, уаҳа иациҵози.

– Атәылақәа зегьы рхатә ҷыда бзиарақәа рымоуп, – иҳәеит Андреи Макар-иҧа, даеа фырӈьанк анҩышьҭырх ашьҭахь. – Шәара шәыдгьыл урҭ иреицәаҙам иреиҕьымзар. Иааӈьоушьақәаша рацәоуп.

– Зегь раҵкыс ишәгәаҧхои? – Какан дзыдтәалаз игәаанагара даҙелымҳан.

– Аҧсабара! – егьи деиҵамхеит. – Ашәаҧыӈьаҧ! – инациҵеит. – Амшын ахыҧшылара угәы акыр иазнарҳауеит, ҵҩа змам аҳауа цқьара иалаҟоушәа… Амра акалашәа иҧхоит. Иҳаракыуп. Амш аныбзиоугьы егьирахь ишыҟоу удыруама? Амра ашәахәа Адгьыл ахь алеира ак аҧырхагоушәа уныруеит. Ара Амра разуп, уара! Иугәамҧхо иҟаи? – изакәызаалак ӈьара ак иҧшаарц иҭахызшәа, ижәҩахырқәа ааиҵалан, ирҵаула даахәыцит. Изҵаара аҭак акәҙамызт нас ицәыригаз: – Зегь раҵкыс исгәаҧхо – ауаа реизыҟазаашьа!

– Уи иаанагои? – Какан Андреи Макар-иҧа уи аҙбахә ааигәа дшалакьысхьаз ааигәалашәеит.

– Сара сахьиз, сахьааҙаз еиҩцамыз қалақьын. Уажәгьы уахь сцалоит. Сани саби уа инхоит. Иажәит, аиашаз. Ауаа даара игәамҵуеит. Дәқьанк уныҩналаны, ҭынч уздәылҵҙом. Акраазхәогьы изҭиуагьы иааиҽаххуа еицәажәоит. Ақалақь ду ахь аҵараз сцеит, аусура сеазыскит. Уаҟа иаҳа ауаа рыеныркылақәоит, аха мчылашәа. Аҙәи-аҙәи реибачҳара уадаҩуп. Ара ауаа лахҽыхыуп. Ираҙҙа еицәажәоит. Иара усгьы реизыҟазаашьақәа шьахәуп.

– Ус мацараҵәҟьа иҟоуп ҳәа сызҳәом.

– Сыздыруам. Сара макьана даеакала избаҙом.

– Ҳажәлар маҷуп, аха ҳҭоурых ахьыҟоу жәдыруама?

– Убри ауп аус злоу! Зқьышықәсала изрыжәуаз хымҩаӣгашьа-еизыҟазаашьоуп. Азҕаб! – амаҭуҩы налызҽиҭит, реибабара хиркәшарц иеыназикит.

– Абри геи! – азҕаб данаарыдгыла, ианцәыригаз аӣсшьаҩы изгәамҭазакәа, Какан аӣарақәа лзынаирхеит.

– Иҟауҭо закәи?! – Андреи Макар-иӣа дгәаарц агьигмызт. – Сара соуми уаазыӣхьаз!

– Даеа зны, – Какан уи дирҭынчуан. – Уажәы раӣхьаза ачеиӈьыка ҳаицахатәеит. Шәара, сасык, аӣара шәызсыршәом, – азҕаб имыцхәны иаалырхаз аӣара аалымеихын, иӈьыба инҭеиҭеит.

– Сара аӣара салаҟам ӈьушьозар?

– Уи акәым аус злоу, – Какан дӣышәырччон.

– Уамашәа иубаша: азҕаб сара сахь дагьхьаӣшуам, ус иахәҭоушәа, уара уоуп лхы зықәкыу. Нас иуасҳәои?.. Даараза иҭабуп!

– Ҳалалс Анцәа ишәиҭааит!

– Амала сурӣхашьеит, – Андреи Макар-иӣа дҩагылеит.

– Еицәоу аӣхашьара Анцәа шәақәимыршәааит! – Какан уи дицны амҩахь днеит.

– Иумбои: хҭысцыӣхьаза жәеицааирақәак узацуп. Удәқьан хәыҷы ада, еиҳау уск угәы иҭакзам? – Андреи Макар-иӣа Какан ихатә ус даазҽлымҳахеит.

– Хылҭшьҭрас иҟоу сара азәк соуп. Иҳазхоит. Ианаҳзымхалак, нас иаабап.

– Ӣара акы даҽуп. Уаргьы узаламгари сгәахәын.

– Ус агьсеимҳәацт.

– Уи ҽиҭцәом.

– Ҳҩызак Асҭамыр ҳәа дыҟоуп. Уигьы уамак аӣшьигеит.

– Ӣара сицхраарц сгәы иҭоуп.

– Уи бзиоуп. Аа, зыцәгьа уҳәо ушә дахьыхгылоу! – Какан акаҳуажәырҭахь инеирц змашьына илалбааз Асҭамыр дааиӣхьеит. – Шәеибадыруаз!

– Андреи Макар-иӣа! – аӣсшьаҩы Асҭамыр инапы ааимихит.

– Асҭамыр!.. Акы ҳнацҳап?!. – Асҭамыр инарабжьеигеит.

– Уаантәы ҳаауеит, – Андреи Макар-иӣа ҽыц акаҳуажәырҭахь ахынҳәра иҭахзамызт. Какан аӣшәымаҭас ҽиҭзомызт, ачеиӈьыка акәымзи зызбахә рымаз.

– Акыр шәҭаххозар, аа! – Асҭамыр избахә зҳәоз ақьаад жәпа кәамҟьа акурортуаҩ инаииркит. – Ателефон шәысзас!

– Иҭабуп! – Андреи Макар-иԥа даҽеа ҟазшьа шьахәк ԥьеишьон, иимбацыз ауаҩы иҿынтә.

– Саҭамыз! – Асҭамыр акаҳуажәырҭахь иҿынеихеит.

– Ҳахьааидтәалаз сгәы иаахәеит, – Андреи Макар-иԥа таксик ааникылан, дынҭалеит.

– Бзиала ҳаибабааит! – Какан уи инапы наизиҟьеит.

Аҵыхәтәан иеибырҳәаз макьана ихы иҭан. Ԥарагьы ихатә ус ааиртуан. Асҭамыр иаарлас ишәҟәы еиқәыршәара хиркәшон, дгьылк амихуан, инаплакы аргылараз. Зегь акы иаҿын. Иара, Какан, дызҿызи? Аиашаз, адәқьан иман. Уаҳа иҭахзамызт. Амала уа иаангылара иахьа иазхомызт. Шьҭахьҟа амҩа данын. Адунеи анҭышәынтәалоз, ихы-игәы ҭәзамызт, аиашаз, иагьҭацәымызт. Ԍәгәа ихы дзақәымгәыҷуазшәа, нырк игәыԥан. Иааикәыршаз рҿиарак рнапы алакын, иара? Ари азҵаара уажәи-уажәи изцәырҵуан, ҭакда инхарц. Ус ԍәгәак инапы адикылар бзиан, идәқьан аиҵыхра иҿазикыр ҟамлози. Арахь мыцхәы аԥьабаа ибарц уамак дашьҭамызт. Ихы-игәы алаҟамызт.

Уажәшьҭа ԥытрак днеихьан. Амҩаду аҿынтә аихамҩа дынхыҵыр, Иалса аус ахьылуаз ахәшәтәырҭа днадгылон. Дибар иҭахын. Уа Анҭицагьы диқәшәон. Уахь иҿынамхакәа, имҩа шиашаз дангылан. Иапҳьаҟа диԥылон Ԉьука ԥшқа. Кәыкәышеи Адамыри зҿынцәауаз азҭаб. Руазәгьы Какан уи длатәеишьазомызт. Убасҟатәи лара дыбзиан. Аԥсшәа иалҳәеит лхы наҟьаны, даатымгылазакәа дынивсит. Адамыр ихала Ԉьука дылмацәажәоз! Лара, маԛк дкәанызано дибар, ма дымҵаимырсуаз! Иара, Кәыкәыша, ак игәы иҭашәахьаҵәҟьазар, дзызԥшызи? Азҭаб рҩыҷьегь дырҭахын, арахь шьаҿа ҭәҭәак азәы изыҟаҵомызт. Иԥшын, рус даҽеазәы иҿазикырц. Уи акәымзаргьы ҟаларын ирыхьуаз, Какан дааиԥхьхәыцуан. Абас ишкәанызануаз, лара даҽеа ҷьара лхы лырхарынеи. Дара, рыуаҩра инҭагылааназа, ҭаацәара ҿыцк аиҿкаара реаларгалазомызт. Еснагь аамҭа уамак раԥхьа ишьҭаз ҷьыршьон. Аҿара ус иазҷыдаран. Дызҿызи иара, Какан, ихаҭа? Даақәгьежьны, ахәшәтәырҭа днықонаԥҟар, амардуан дшықуаз дҩаҿалар, ахирургиа аҟәшахьы ус ишаауҭахыз, ианаауҭахыз унарышьҭуамызт, аха иара, ашә ааимжәааны днықоналар, лара дахьтәаз иԥшаар, уа дыҟамзар, ауадақәа дрықонаԥшуа иҿынеихар, ҷьара лмахәар кны даадәылигар, «иҟоу бдыруама?» – ҳәа дналагар, абыржәыцәҟьа «дшымҵаирсуаз» леиҳәар, ус илҭахымхар, ачара аҿҳәара ԥцәара дазаааигар… Усгьы ҟаимҵеит. Даатымгылазакәа шьҭахьҟа дауан ԥшьшьала. Иахьцалак ахацәа ԥҳәысаагара иахыццакуамызт. Уи иара игәы иалан.

Ақалақь иалсуаз амҩаду аҽынтә, амшын шыҟаз игаз амҩа шьҭихын, иаарлас уахь дкылсит. Амра акыр ицан. Аҧсшьацәа иаҳа имаҷын ашьыжь аасҭа. Иидыруаз аҧсшьацәа, Андреи Макарҭ-иҧа иҭаацәа, дрықәшәозар игәахәшәа, аҟәры бҕанҷ дықәгыла, днеиуан. Ус ахьимамыз акәзу здыруадаз, убысҟан убарҭ аҳәсақәа, ани ҧҳаи, днарыҽцәажәарын игәахәуан. Миша хәыҷы иеиҳәози аха. Уигьы днаиахәмаррын. Дара ахьибалоз иҟазамызт. Убарҭ дрықәшәарц зиҭаххази? Ихы дазҵаауан иара. Иахьцалак зыҧсы еиқәирхахьаз аҷкәын акала дидҳәалазма? Аҟәры дықәгыла, наҟ ацара ааиҭахымхазт, имҩа ааҩҵәаны, ацуҭа ҽыц иалсуаз амашьына мҩа дазкылсит. Ас дышнеиуаз, аҵьармыкьа днадгылахуан, уажәыҵәҟьа уи даҭаар иҭахымызт. Иаргьы шьҭа иҭацәуан. Шьапыла аныҟәарагьы уамак игәаҧхомызт, иагьа умҳәан, ашьыбыжь аахыс маҷ дныҟәахьазма. Ишьапы ааиҵихырц дахьынҭыҵыз, ақалақь абжара еимидахьан.

Аҩнынза инхаз амҩа усҟатәи ихарамызт, аҽны ииныҟәахьаз иаҽаурҧшыр, аха, ирлас рынхарҭа дазнеирц, имҩасуаз машьынак ааникылеит. Зынзак дыццакзозшәа, уи аныҟәцаҩ дкылырхх аҩны днеигеит. Аҩны уаҩ дахзамызт. Иаармариа акы днацҳан, ателербага дадтәалеит. Аҩныҵҟа шоуран, адырраҭара ихшыҩ изазышьҭуамызт, изеилкаазомызт. Дахьныҟәоз маҷк аҧхзы илҵуан, икьаҽ ицәа иадҷаблозшәа иныруан, аҽыкәабарҭахь иҽынеихеит. Азыхь даҵагылан акраамҭа. Ахьшәашәара бзиаҵәҟьаны илсит. Ихшыҩ еилыкка аус ауан. Ашоураз усҟатәи иҽанирхьлак, знызынла Амра шәахәа ашыра ачҳара иаҳагьы ицәгьахалон. Ус уажәы дҟамлахындаз! Ашәшьырҵаҽ дтәан иара, ицәаакыра илабаанза.

Аҽны инырхьаз аҧсабара шәаҧыҵьаҧ даанагон иара. Иахьцалак амш гәылырҭәаа иахьымҩамсуаз гәалсрыла деимнадон. Иҩныҵҟа ҭацәын, ак изхомызт. Иалса дибарц амҩа данымгылеит. Азәы азы дизамымхит. Усҟан, ихы-игәы иҭамкәа, Миша иҧсы анеиқәирхаз, инапы шхәызгьы, ихы-игәы алаҟан. Даҽа фырхаҵарак даниарц дынҭыҵуамызт, аха азә ихәашаз уск мҩаҧигарц агәазыҳәара изцәырҵуан. Усҟан, аҷкәын азы данамихуаз, ус дақәшәеит. Акәымзар хыҭкаала иҽееиз ак амҩаҧгара, заа дазхәыцны, иҽадикыломызт. Уажәгьы убас акәын дшыҟаз. Азхәыцреи амҩаҧгареи еидҳәалан, избанзар уазымхәыцкәа аус унапы злалоукрызи. Дара, ус уазхәыцуан, аҧсҭазаараҽ иузымҩаҧымгартә уаазашьа гдыра лаҟәызар, иҟауҵози? Убасҟан узаазаз иҵоурамыз ҷыдарак уладыршәон ҳәа изазхәыцуазма. Амала уара иуныруаз рымацара шракәмыз агәра рызгозма. Аҩны,

агәараҭа узеиҿыркаауан уахьчарц, еихоуҳарц. Арахь Какан дзаҵәын. Изаҵәыз атәым лабашьа даназҵаауаз ақәра дааҭагылон.

Дахьынаҧшуаз абаҳчеи ауҭреи зышон. Амра акыр иласкьар, азы рыҵеиҭәарц збаны, дтәан. Ихала изгәамҭазакәа, иҽааиҵцыхшәа дыкәиеит, убасҟан игәеиҭеит ицәеижь аҧсшьара ишаҳәоз. Абжьагьылдызрагьы уарааҧсон. Инапсыргәыҵа ихы анҵа, диан. Иашьҭахьҟа дкаҳауамызт, арымз бҕала еибыҭан. Уахь дхынаауан азы, ҧхьаҟа дхышәҭуамызт, маҷк дамхацәеит. Данааҧш, Ҭышькәа абаҳча дыҵан, аҵла азы рыҵеиҭәон. Какан аҽены иааҟаиҵаз ак ахьыҟамыз игәалаҟазаара ҧхасҵанатәуан.

7

Аусбарҭа аиҳабы арзаҳал инапы ананиҵалак, ахырхарҭа аҵакы аҭаны, даҽеа шәҟәык уи инацырҵон, архитектор хада иахь ирышьҭырц. Убри иакәын настәи амҩаӷәцара знапы ианызаауаз. Шьҭа аамҭа маҷымкәан ицахьан, иидыруази ражәа нарыгзахьазар игәахәшәа, Ҷара архитектор хада уи ашьыжь диҭаайт. Ачынуаҩ дмааицызт. Иара иҭыҧан аус зуаз ахаҵа ус ала шәҟәык роуны игәалашәомызт, аха аиҳабы ак импыҵашәаны иҵәахызар алшон аниҳәа, Ҷара дыҧшыр еиҧьын. Уажәы-уашьҭан дааиуеит ззырҳәоз ауаҩ ихатә усқәак деиладырхан, изҧшыз ауаа, рӷьаадеизгақәа рҩыҵарк, илаҩеиуан, итәан. Ҷара иаҧхьа иааиқәахьазгьы маҷзамызт. Ажәакала иара азыҧшра иҵегь иқәшәеит, аиҳабы данкылс ашьҭахь.

– Узбахә зҳәоз документк макьана сара исмоузацт, – иҳәеит, гхак ихьзар ҳәагьы дшәан, қьаадеизга гәарҭак аацәыриган, акакала рызынтәык гәеиҭеит.

– Ианбаарышьҭреи? – Ҷара иҩныҵҟа аибафашьа усгьы иааирҧшуамызт, ибжьы ҭынчын.

– Уара излоуҳәо ала, ирлас иаарышьҭуеит.

– Уи еилкаашьас иамеи?

– Арзаҳал зҽы инужьыз урызцароуп. Аусеилыргаҩ дыҟами. Убри лоуп еиқәыршәаны исзаазышьҭша.

Ҷара ихы игәы ахзамкәа длалбаан, имашьына дынҭалеит, иныҟәигашаз азә дахьиҧшаашаз дазхәыцуа. Иахьцалак, уи архитектор хада мҩак дыкәиҵазшәа иаалырҟьаны даазхәыцит. Аусбарҭа аусеилыргаҩ лҽы дцарц ааизбан, иҽеиҵамырхакәа имашьына аус ааирун, амҩа дныкәлеит. Ахыбра азааигәара усгьы имашьына изыргыломызт, аҽаҧхьа иҵәын, амҩаду агангьы ҷьара узнавҵагыломызт. Алазара ҷьара ҭыҧк ииулак иҧшаан, имашьына

ааныжь, иҽааихеит. Иарзаҳал ахьыҟаз ахәынганк уажәраанза иахьеилимкаацыз игәы ишалаз, аҩныҵҟатәи амардуан дыҩхалан, аусбарҭа аусеилыргаҩ луада дныҩналеит.

– Сарзаҳал ахькылазыз еилыскаар сҭахын, – иааизымчҳазшәа даалҟьан, ибз хаазамкәа аҧҳәыс дахьтәаз дналыдгылеит.

– Иахькылазыз ҳәа ушҧацәажәои? – илаҳаз лгәампҳакәа, лбжьы ҭымгакәа, ус ала иаҳагьы диныруа, лара илзааиз днеиҽаҧшит.

– Саҭамыз! – аа илырҳәаз лара лхымҩаҧгашьала. – Иахьцалак?

– Уарзаҳал, егьырҭ ашәҟәқәа ирылаҵаны, аиҳабы изназгеит, инапы аниҵарц. Уи аамҭа аҭахыми? – ихы иҭагаланы диацәажәон. – Нас ашәҟәқәа ара рҭыҧ иқәҵатәуп. Умацара утәы хазы саҽума. Сопроводиловка еиқәыршәатәуп, уигьы аамҭа аҭахыуп.

– Убарҭқәа рырласраз иаҭахи?

– Аамҭа сымҳәеи! Акы заҵәык иласырц сахьухо, зегьы шааиқәсыршәалак, усзааир, ушәҟәқәа унапаҽы иусыркуеит, архитектор хада иахь иугарц. Егьыс, иара ара данааиуа аамҭа алхыуп, даҽа мшқәак ызуеит.

– Санбааиуа?

– Ахы-мшы рзы узааир бзиан.

– Иҭабуп! – иҳәагәышьеит, аҵыхәтәан иҧсы ааивылгазшәа инырын. – Аха сзызҵаарц исҭахыз, – иара даатҭгылеит, – сахьнеилак асҟатәи аамҭа сцәырзар, ари аус санбалгои?

– Азәгьы аамҭа уцәизарц даҽзам. Уара ишҧоуҭахыз? Ари ҳәынҭқарра усуп. Ашәҟәқәа ҷапза еиқәыршәатәуп. Нбанк агханы, ма цифрак иашамкәан ирзыҟаҵом. Ҳусура иара асистема амоуп. Шәарҭ шәыҧсахы еиҟәыҷҷо шәҳавалар, аус ҳазуама.

– Иахьцалак заҟа аамҭа аҭахыуи?

– Шықәсыла иаҽугьы дубап.

– Ишҧа?! – иааҵьеишьаҵәҟьеит.

– Унапы злоукыз зеиҧшроу ауп аус злоу. Адгьыл иалухуа еимактәхар?..

Игәы маҷк икаҳаны дахьлыбаауаз, уи ачынуаҩ ҧҳәыс ихы ҵыҭәза аҭыҧ аҽы иаалгазшәа ибон. Аус иҽаназик, ишәҟәқәа дара еиқәыршәаны иааидыркырц дазымҧшыкәа, ихала есымша дашьҭазар ихәҭазаарын. Уажәраанза дмаазакәа, аамҭа ахьигаз ихы гәыбҭан аҭо, имашьына дынҭалан, амҩа данын. Ишәҟәқәа еидкыла, уадак аҽынтә иаадәылга, даҽа уадак иҩнеигалалар, иус аиқәыршәара аамҭа иазылхыз иркьаҽуан. Убас имырманшәалар, инапы злеикыз кҽахон. Макьана иара актәи ауада дахымсзацызт.

– Аеымарданза ҳузгома? – ҳәсақәак амҩан дааныркылеит.

– Шәҭала! – ашә рзааиртит.

Атаксиқәа ргыларҭахь анеира ицәымҵын, зны-зынла уа дышгылаз, уаҩ димоузакәа, амш нҵәалон. Арҭ амҩан иахьиқәшәаз иаҳа дарманшәалон, дара ахьцоз инеигар, нас Ԥсоу дкылсыр, уаантә ақалақь иазаауаз ахәымҽхан иаҳа ирацәахон. Амала, дышгәыҵҵәҟьоз акәымкәан, аҳәааҽы данлеи, даанхацәеит. Ацҳа иаақәсуаз рҵьырак усгьы автобускәа, амаршрут таксиқәа иаҳа ирықәшаҳатын. Урҭ рҭалара, еилашыҩкны рҭатәара иаҳа иадызцалази ҳәа, иԥшуан зхатә машьына хәычқәа рыла игылаз аныҟәцаҩцәа, аха урҭ рхахьы ирзаагомызт зԥьабаа цәгьаз ауаҩ изы амҩақьыра акырза шаҵанакуаз. Еишьҭагылаз амашьына хәычқәа иналаршәашәа акы аарылшәон, ус зымҩақьыра иамеигзашаз заҟаҩы ацҳа иаақәсырц рыхәҭази, иагханы икылсыз Ԥара имашьына аԥхьа инеиаанза. Аамҭа цон, аԥшра мариамызт, шоуран. Аенынтәарак уанааԥсалак, ахәымҽханра ианаманакуаз, адунеи амчрақәа еилаланы укҽадырҷәҷәазшәа, уԥсы узеивгомызт, Ԥара ителефон ашәаҳҽабжь ангоз.

– Уажәы уабаҟоу? – Андреи Макар-иԥа ибжьын.

– Сахьыҟазаалак сышәҭахызар скылҟьа сышәзымҩеиуеи, – Ԥара уааиқәгәыҷуа аҭак иҳәон.

– Уанысҭахыу уаҵәы асаат жәеиза рзоуп, – иаҳҳауан аурыс бжьы.

– Ҳәарас иаҭахыузеи, снеиуеит.

– Уара сышнықәугақәо рыла, – иҳәон иара, изхиҳәааузгьы амаҵуразы аԥара ахьимимхуаз шакәыз Ԥара еиликаауан, – даҽеа машьынак скуан, аха уск азы суацәажәар сҭахын.

– Уа снеиуеит ианышәҳҽаз аамҭазы, – Ԥара ителефон наиҵәахит.

Андреи Макар-иԥа дышиацәажәаз ааихаиршҭын, иаԥхьа игылаз амашьынақәа маҷхозар ҳәа дыԥшын. Анылашьца аԥсҟы даҽатәан, ашәқәа аарты, аԥша бжьас ицәеижь еимнадо. Ауха уаҩы димоукәа, ашьыжьынзаҵәҟьа нхашьа имамызт, адырҩаҽены иԥсшьаҩы дизыԥшын. Ихаҭа ииарҭа днагәылаиа, иԥсы имшьакәа, уи иахь дызцашамызт. Деилаԥшуа дышҭатәаз, шьҭа амаршрут таксиқәа маҷхахьан, ахатәы машьынақәа ирлас-ырлас ишықәҵуаз, иара аԥхьа даагылеит. Анцәа илԥха роуртә, ацҳа иаақәсыз ҭаацәак кьыԥаха иааидгылеит. Убарҭ има, амҩа дшаныз, адырҩаҽены имҩаԥигашаз ауаҩ дааигәалашәахт. Уи ак иеиҳәарц игәы иҭан, убри азы Ԥара диҭахын, иара иҳәашьала.

Иарбан усыз уи дызлацәажәарыз? Арԥыс изҽлымҳашьа ааҵархеит. Иара инапы злеикуаз макьана иеазикҵәҟьарц игәы уамак

иҭазамызт, шәҟәҟәак еиқәиршәон умҳәозар. Уи дазызкҵәҟьаз Андреи Макар-иԥа диқәгәыҷуан шьаҟаҵас. Ԥарала дицхраарц дақәимыргәыҷзи. Убасҟан илымҳа инҭишьит уск азы арԥыс ицхыраара шиҭаххоз. Ари еилахәҳахәҭразма? Ирҵаула данхәыцх, уахь заа ихы ахькыдиҵаз уамак иааигәамԥхахт. Иахьцалак иара издырзомызт аԥсшьаѡы игәы иҭаз. Аус злаз – уи Ԥара дицхраарц агәазыҳәара далаҟан. Арԥыс убри ихы изаимырхәарызи? Иара Андреи Макар-иԥагьы уск шԥаимоуаз, Ԥара дицхыраарц зиҭахымхарызи?

Ауха шоуран, иара иԥсы ишьазшәа, изымшьазшәа, маҷк деилаԥыххаа дѡагылеит. Кондиционерк аимҭар шамуаз дазхәыцуан. Дангыла иан лакәын акҿаѡра иѡназ, Ԥьука дибазомызт. Зы хьшәашәала иҿы анизәзәа, акыр длахҿыххеит. Шьыжьхьак анифа, ашәшьырҵаҿ дтәан, аԥсшьаѡы данизцашаз аамҭа ааигәахаанза. Уаанза маҷк аус иурц дҭымҵит. Амашьынакәа дрышьҭала, ацәаҳәа дыкәгылар, иаԥхьа иааихьаз ыкәҵааназа, иқәшәоз иахьиҭахыз дигаанза, аамҭа ицәызрын. Андреи Макар-иԥа игәы дизаргомызт.

Дагымхартә имашьына ҭигеит. Аамҭа иман, дыццакуамызт. Аԥсҟы ахьикыз, амѡан дызҿкәаз маҷк игәаԥхомызт. Изакәыҵәҟьаз игәы зызҭамыз ҳәа ирҵаула дазхәыцзомызт, аха ихымѡаԥгашьа игәы ахымызт. Иусҟәа изеиқәыршәомызт, иманшәалаз уаѡын ҳәа ихы дазхәыцыртә. Инаплакы аартраз, ишәҟәкәа рымѡакәҵашьа изеиҿымкаацызт. Иалса лакәзар – лхы-лгәы иҭыхоз цкьа идыруазма? Уи ҭәҭәала длацәажәарц иакәикуан, макьана иеизазкуамызт. Уажәы Андреи Макар-иԥа ииҭахызи? Арԥыс игәы иаахәашаз уск изцәыригар издыруамызт. Имашьына амѡан иааниҿьын, агәарԥ маҷ дынҭалеит. Еибырҳәаз аамҭа макьана имааицызт. Ирина, адәахьынтә аѡнықҵка длеирц, амардуан дѡаҿагылон.

– Андреи адәылҵра иеазыҟаиҵоит, – уи лхы Ԥара иааизлырхеит. – Ашәшьырҵаҿ уаатәар, уԥсы ааиҭоукып.

Аѡнықҵка дрызлеир шылҭахымыз ѡашьомызт. Уа рҭып усҟатәи иҭбаамзу, асасааирҭа маҷ аԥшәмацәа зыԥсы зымшьоз уаѡ дыѡнамлар еиҭьаршьозу изеилымкааua, Ԥара длатәеит. Аиашаз, асасааирҭа хыбра адәахьы даара еиҿкаан, аплан бзиан, абарҵа шьахә ԥыҭ-ѡык ишырҭахыз иаацагылартә иҭбаан, хыхьтәи аихагылакәа ѡба рбалконкәа цаҟа абарҵа аҟара иҭба-ҭыцәын. Имцхәыз улаԥш иҵашәомызт. Усҟатәи аҭып асасааирҭакәа зыргылоз идырзуамызт, аха ари иаԥшәымаз аԥшзара иаҳа хырѡа азиуит. Ԥара игәы иеанзамкәа, аѡбатәи аихагыла абалкон иаакәгылеит Лизеи Ԥьукеи. Арҭ еибадыруазма? Изеилкааuамызт. Еибадыршьас иҟарҵазеи?

Азҵаарақәеи урҵ ирҵакхарызи шԥьеишьоз, дара, арԥыс данырба, наҟ иныҳоналан, абарҵахь ицәырҵит. Илалбаан, иара иааидтәалеит.

– Ара бабаҟаз? – Ԥара иаҳәшьа длызҽлымҳан.

– Лиза дсыԥхьан, сылзааит, – лҳәеит лара.

– Шәеибадырыртә шәанбахьза? – иара иԥьеишьон.

– Амҳоан машәырла ҳанеиқәшәа, сзаҳәшьаз анылдыр, ҳаизааигәахарц лҵаххеит, – Ԥьука Лиза лнапы лкын.

– Баргьы блыԥхьа! - Ԥара иаҳәшьа илабжьеигеит, ус ҟалҵарын ҳәа уамак дазымхәыцкәа.

– Сышԥалмыԥхьо?! – ус ада ҟалашьа шамамыз илырдыруан. – Лиза, сара сцалап, – лара дҳоагылеит.

– Бсызԥшыз! – Лиза Ԥьука днаскьалган, даахынҳәит.

– Бара бызҽуи? – Ԥара дҵаауан, Лиза данаахынҳәуаз иара дааидхалар цәгьа ишылымбоз ангәеиҵа.

– Актәи акурс сынтәа иасыркит.

– Ашкол бҵаз ԥьысшьан. Асҟатәи аамҵа аԥсшьара иақәшәырзуазар, шәҵаацәа ак шәыгырмыжьуазар акәхап.

– Аиҳаразак ҳан аԥсшьара лҵахыуп. Ара аҳауа лнаалоит.

– Илхьаауеи?

– Аоперациа ашьҵахь акгьы лхьаазом. Дзыхәшәтәуаз илабжьаргеит шықәсык аҟара ихьанҵоу уск лҽазылымкырц. Аԥхын ара иаҳҳаагарц ҳазбеит.

– Илыхәоны жәбозар, акурорт шәахызбаауада, – иара уаҳа Ирина лгәабзиара ҭиҵааууамызт.

– Саб иҽагирхеит, аха иаарлас ддәылҵуеит, – Лиза даамсҵашәа ҭыԥҳаха днахынҳәуан.

– Ԥьукеи бареи шәышԥеиқәшәа? – иара убри дазҽлымҳан. – Машәырҵәҟьа шәеиқәымшәазар акәхап?

– Ҳаиқәшәар сара исҵахын, – дааҵгылеит лара, лымаза ихала иааиртыр аҵкыс, заа лхала лыҽлыргамар еиҵьалшьозшәа. – Имашәырызшәа аԥшра асҵеит, – дҽаԥхаҽаччон.

– Избан? – дыхәмарҵәҟьоз ԥьишьон.

– Сара ус исҵахын, – шьҵахьҟа лҽыналхеит, маҷк илцәаатыз мазак лыманы.

Дахьтәаз шьҵа усгьы уск имамызт, арахь азҕаб уажәыҵәҟьа акәын данынԥырҵыз, убри азы мацара даҽеа знык ихы дазҵаауан: дзусҵадаз Лиза? Аԥхын дузза ҭаацәарак ԥсшьара иҟазар алшозар, лан аус лузомызт, ахәыҷқәа раазара дазкын. Ус анакәха, Лиза лнапы нагзаны аҳоны уск ҟалҵозма? Уа аматцуҳ ԥҳәыс дрымазар здыруадаз.

Аԥсшьарաҿ усгьы рыматц руан. Азҭаб дхамхаԥагьан. Дыбжьысын. Ус дибон Ԥара. Аиҳаразак изымчҳауаз лыхьз, Лиза, акәын. Уи лыхьз иаҳазижьҭеи, усгьы иҵоурамыз ҷыдарақәак излыдбалозар ҳәа, длышьҭан.

Иара даныхәыҷыз ргәылан дынхон убас ԥҳәыск. Дыжәпан. Лынаиааи уадаҩын. Лцәажәара хәанчан. Хшара дрымазамызт. Аԥхьа лхаҵа анышә дарҵеит Хәаҭхәаҭи егьырҭ агәылацәеи. Лара даҽеа шықәсқәак днеит. Уигьы анышә дамардеит лыԥсы ахьынзаҭаз уаҳа цәгьа-бзиа маҵурала даазламкьакьаз ацуҵа. Хаҵеи ԥҳәыси зыҩназ ахыбра ҭшәа ашә аркын. Ҽнак азәы дааин, уи ықәигеит, ахан иаҩсуаз ахыбра иргылан, асасааирҭа еиҷикааит. Убри аҩнаҷ акәын абыржәы Андреи Макар-иԥа дшынҵаацәаз иԥсы ахьишьоз. Уи аҭыԥ зны иахыз Лиза лыхьзын. Аҭакәажә Лизеи аԥсшьаҩы зҭаб Лизеи рыхьзқәа машәыр еиқәшәазма, ма дыргак аҵаҵәахызу? Ԥара иахиҳәаара издыруамызт.

Лара, дкахәхәа зызҳауаз, узызҷелымҳахашаз зҭаб бзиан. Аха усҟан уи длызхәыцыртә илылихызи, ҷыц убри алкаа дазкылсуан. Иара акыр шықәса дызҷеынҵәаауаз азҭаб дҭәы-дыԥха дибон. Иахьцалак, иара дахьынаиааиуаз, дахьтәаз, дахьгылаз лара, Иалса, ибла дыхгылан. Лиза леиԥш уи лышәшьырҵа заҟаҩы ыҵахахьаз рхыԥхьазра иара иагьигәалашәомызт. Убарҭ реиԥшҵәҟьа, Лиза Иалса дагьылҷаирԥшуамызт. Иара абра, Лиза дахьибаз аҭыԥаҷ акәымкәа, даҽеа цьара дтәазар, абри азҭаб ҵәрышкәа ихы дҭашәозма. Лара, лҷеылгәалаиршәарц дашьҭазшәа, абалкон даақәгылон; уи данцалак, дзышьҭаз здыруадаз, лан дааиуан. Нас Миша аарла дызхыҳәҳәоз абагьыр даадгылон. Машәырк ҟаимҵарц, иан, имахцә данкны, длыргьежьуан. Уахь аԥшра Ԥара уамак дақәиҭымызт, ашьыжь деимаразамкәа ииарҭа дагәылҵызшәа, игәы еиҟарамызт. Иаалырҟьа Миша хәыҷы абарҵа дааҵагылеит. Амардуан длалбаан, агәарԥ даақәгылеит. Андреи Макар-иԥа, шәыра дук хәхәаза икны, даадәылҵит. Ирина уи дишьҭагылан. Лиза лҷеагырхо данаааиуаз, илаԥхьагылақәаз, ихәыцрақәа даарылхны, Ԥара иааидгылон.

– Сахьагхаз саҭамзаait! – Андреи Макар-иԥа иҷаԥхаҷаччо иҩеихаҵгылаз Ԥара инапы ааимеихит.

– Акымзарак, – иҳәеит Ԥара. – Уи сара сашьцылоуп.

– Ҳцалап! – аԥсшьаҩы днаццакит.

– Саргьы машьынала сцар сҭахыуп, – ахәыҷы дгьаҵәыгьаҵәуан, иаб аидара ҭыԥ ишәыра ду нҭаҵаны, дахьҭатәоз ашә анааирт.

– Уҭала! – ҷааиҭит Ԥара.

– Ӊсоу сышнеигалак, – Андреи Макар-иӊа даахьаҳәит, – Ӊара аус иуроуп, уаха имоума

– Исҭахыуп! – ахәыҷы дҕызуан.

– Уҭала, уҭала! – Ӊара уи диӊхьон.

– Умацара уабаҳашьҭуеи, – Лиза лашьа хәыҷы инапы кны дааихеит.

– Шәызынтәык шәҭала! – аены усгьы арҭ ишрықәирзуаз ибон, рызынтәык дрыӊхьеит, мап шӊарымкрыз ҳәа, гәыҕра маҷк изҭаны. – Шәызгоит, шәаазгоит, – нацӣцахт.

– Ура-а! – Лиза хәыҷӣас, лашьа диеицәаны, дгәырҕьон. – Ои!.. – лхымѡаӊгашьа ааӊхалшьан, Миша длыма, ашьҭахьтәи аҭыӊ леынҭалыршәит. – Мама, бызгылеи? Бмааиуа!

Ӊара, рызынтәык ахьышьҭихуаз азныказ усҟатәи иааигәамӊхазаргьы, амѡа дананыла, игәы ҭынчын, аӊсшьацәа бзиарак ахьырзиуаз азы. Асаркьақәа рыӊшьбагьы лашьҭын, убасҟатәи аѡныӣҟа аҳауа шын. Аӊшабжьас Ирина илзеицәан азын, уи амч маҷхарц, Ӊара дыццакзомызт, аӊша лнырдозар аҟара аӊҳәыс илныруазарц. Рарыҕьарахь ашьха шәаӊыӊьаӊ иахылӣуаз аҳауа цқьа зѡыдаха аӊсшьацәа шалаҭхаӊьуаз рӣәахуамызт. Рарымарахь амшын гәеиужь еиӣых, ҳәаак амазамызшәа, иҭажьын, аӊсы ҭан, агәеисыбжь шамаз аҟәраҽы ацәқәырӊа ахьарчшьа иунарбон. Аӊсаатә шкәакәа еижәыланы азы ихын, ауаа ахьыҟамыз аҟәры иқәыӊсан.

– Ари амѡа аҽыргеижьҭеи иӣуеи? – Андреи Макар-иӊа дӣаауан.

– Аурыс царизм ахаан ақыҭақәа еимаздоз уардын мѡак ыҟазамкәа иҟамызт ҳәа сгәы иаанагоит, – амцхә ацәажәарақәа бзиа изымбоз Ӊара иҳаѡсхьаз аамҭа дагәылалеит. – Аха уи ҳәынҭқар мѡак аҳасабала уамак рхы иадмырхәозар здыруадаз. Избан акәзар цәгьарак ҟаиӣеит ҳәа ирыӊхьазоз ауаѡы Сибраҟа ахцара иқәырӣон, «азы дхырӣеит» рҳәон. Азы ихырӣоз ддырзит акәын иаанагоз. Азы дызхырӣозгьы, ҕбала дыргеит аанагон. Ашьха иаҽгаз амѡа маншәалазар, азы дхырӣозма. Амала, асовет мчы анааргоз, адивизиа ара имѡасит. Ус анакәха, амѡа ылырххьан. Хаҳәырдыдыран, аха иахьцалак. Изласаҳахьоу ала, Лондон-Дели ателеграф рыбжьарӣеит. Ацәаҳәа ара амшын иаваршәны инаган. Уи амѡаӊгара амѡаргылара иадҳәалазар здыруадаз.

– Иҭӣаазар цәгьамызт! – Андреи Макар-иӊа длахҽыхын.

– Ибзиан, амала уи азәы инапы алакны смаҳазацт.

– Аихамѡа убасҟан имѡаӊыргама? – Андреи Макар-иӊа дазҽлымҳан.

– Изларҳәақәо рыла, аихамԥаргылара, ацаризм аепоха ахыркәшамҭахь инеиааназа, иалагахьан. Анемеццәа иаадыртыз Адунеитә еибашьра амшала, аусурақәа нкылан. Аџьынџь Еибашьра Ду ашьҭахь абаандацәа рыла идыргылеит.

– Асфальт атрасса ианбақәырҵа? – Ԥара идыррақәа Андреи Макар-иԥа игәаԥхон. – Ааигәаза акәхап?

– 50 шықәса иреиҳазар ҳәа агәра сымам. Усшәақәа саҳауеит.

– Уаанзагьы амԥа абасҟатәи аус адырулахьазма?

– Шәызҵаара уамак исзеилымкаазеит.

– Иахьцалак амԥа акыр ииашоуп.

– Раԥхьаза асфальт зқәырҵаз амԥа ҭшәан, ԥ-машьынак зеивысзомызт. Ашьха иаҿаршәын, илақьҭан. Аԥсҭа мачқәа рҿы уажәгьы иубарҭоуп, игәашәҭозар. Ааигәа ҿыц идыргылаз амԥа ҭбаа уажәы ҳануп.

– Закәытә ҭоурыхыузеи амԥатцәкьа иамоу! – уамашәа избоз Андреи Макар-иԥа гәатабҕата иҽеиҵых амашьына аԥхьа дҭатәан, имашьхәылҵ асаркьа ҭып иқәыргыланы, инапы адәахьы идәылга.

– Арымарахь ицо амԥа жәбома? – Ԥара арыҕьарахь ихәноз амԥаду данын, алада иҵалоз амԥа аныдирбоз. – Ақыҵа Цандрыԥшь иалсуеит, ажәытә мԥоуп. Уажәы ҳазну ҿыц идыргылаз атрассоуп.

– Утәыла абасҟатәи иахьудыруа сгәы иаахәоит, – Андреи Макар-иԥа аныҟәцаԥ дҧьашьаны диҿаԥшуан. – Шәарҭ? – ихы мачқ иаарҳәшәа, иҵаацәа дрызҵаауан.

– Даараза сгәы иаахәоит! – лҳәеит ан. – Лиза, бгәы ишԥаанаго?

– Арахь ҳрыцаар бҭахзамызт, – лҳәеит аԥҳа. – Заҟа еилаҳкааз бымбои!

– Саргьы исгәаԥхеит, – дҿаԥхаҿаччон Миша, иара изҵаартә даныргәаламшәа.

– Иугәаԥхеи? – аб ахәыҷы дааизхьаԥшит.

– Зегьы, – иҳәеит Миша зеиԥшла.

Аладара илҭалан, ацҳа илықәсхьан, амԥа еиужь ишаныз, раԥхьа илеиуаз машьнак аангылан, ирдыруаз азәы дааҭыҵит.

– Ари Асҭамыр иоуп, – Андреи Макар-иԥа инапы иҟьеит, Ԥара дааҭгыларц.

– Илыжәдырааи?! – Андреи Макар-иԥа уи дахьидыруаз Ԥара иџьеишьон.

– Уаангыли! – Анедреи Макар-иԥа, аҭак ацынхәрас, Ԥара инаидиҵеит. – Абзиараз ҳәа иасҳәап, – нациҵеит, бзиара дук изызухьаз иакәыз џьушьарын.

– Уа-а!.. – Асҭамыр даақәгьежьит. – Шәабаҟаз?

– Сцоит. Абзиараз ҳәа уасҳәарц сҭахын, – Андреи Макар-иҧа Ҧара иаҧхьа Асҭамыр дааидгылеит. – Узҽуғьы збар сҭахын.

– Анаплакы ахыбра абра исыргылар сҭахыуп. Архитектура аҟәша аҟнытә ауаҩы дсыцырҵеит, ишәа-иза иқәаҳҵарц.

– Ус ируама?!. –Ҧара уамашәа ибон. – Азин уоуаанза, аплан ҭышәхуама?

– Азин соурц шьҭа уамак сыгым.

– Абас иаразнакыу?! – Ҧара иҧьшьара инаҵишьуан. – Сара макьана сарзаҳал архитектор изаармышьҭзацт.

– Ианбаарышьҭуеи ҳәа умҧшын. Ухала уадак иҩоныганы, даҽеа уадак аҿы ирыҭала. Акәымзар кабинетцыҧхьаза мызкы арххара азин рымоуп, дара изларҳәо ала.

– Иахьцалак, адгьыл урҭарц, адҵа еиқәыршәатәзамзи, асхема ҟаҵара азин шҧаурҭеи? – азҵаара аҵыхәтәанза аҭак Ҧара иҭҵаазар цәгьа ибомызт.

– Ус срацәажәеит. Апроект еиқәсыршәаанза, схатәы проектла ахыбра ргылара нап асыркыр сҭахыуп. Уи злахсыркәшо аҧара скзам, аха ашьаҭа знык искыр, нас ак аабахп. Апроект аиқәыршәара нас сахьзоит.

– Уааҙелымҳахартә аус уаҿуп, – Ҧара ихатә лкаа ҟаиҵон. – Иуқәҿиааит! – днаиқәныҳәеит.

– Абзиарақәа узеиґьасшьоит! – Андреи Макар-иҧа Асҭамыр инапы ҿыц иааимеихит.

– Амҩа лҧха зауша! – Асҭамыр аҧсшьаҩы хаҵа имашьынаҿынза днаскьеигеит.

– Ҧара, аказы суацәажәар сҭахын, – амҩан Андреи Макар-иҧа арҧыс дааирзырҩоит. – Сара суцхраар шысҭахыу удыруеит. Уаргьы усыцхраар цәгьа избом.

– Исылшо акәзар, – Ҧара илымҳа ааҵархеит.

– Аҧшаҳәа иахьазааигәоу, ҩнык аасхәар сҭахыуп.

– Аиаша?!.

– Уамашәа изубеи!

– Ара ашәҟәы иҭаҩҩым аҩны аахәара ицәыуадаҩхоит.

– Иуҭахызар иҟаумҵара иҟоузеи.

– Убарҭ зегьы убасҟатәи иҟьашьу усуп!.. – Ҧара уи аҳәынҵәы дылагылар шиҭахымыз иаразнак иааиныҧшит.

– Избан иара?

– Ара ҳҭагылазаашьа убас иҟоуп уажәы… – наҟ иациҭарц иахәҭаз имҳәаргьы еилкаан.

– Дуаҩы ҭарызар ҳәа агәра сымам уи Асҭамыр, – Андреи Макар-иҧа Ҧара дааирхәыцит. – Аха уи иқәҽиарақәа уара уамак удмыргәырҕьазар ҟалап.

– Усҭәҟьа акәым, – Ҧара иватәаз игәаанагара ааигәамҧхеит. – Иҟами узықәныҟәаша азакәан, аинструкциа… Убарҭ рхыҧашьас иҟаиҭаз еилыскаарц сҭахыуп. Ҳарҭ ҳҩыҷьегь ҽнак ҳарзаҳалқәа алаҳгалеит. Сара стәы еиҭаҭшьак аимузацт. Иара аргылара инапы аиркырц иҽазикхьеит. Иҟоу еилыскаар сҭахыми.

– Дҭаруп умбои! – Андреи Макар-иҧа реицәажәара ааидикылеит, амашьына Ҧсоу ианлеиуаз.

Ҧара амашьына рацәа рыгәҭаны дахьгылашаз ҭыҧк азиҧшаан, иҧсшьацәа ҩҭыҭын, иааилагылеит. Андреи Макар-иҧа, иҧҳәыс Ирина иналыркны, ижәлар аҭәах-аҭәах игзәын, Ҧара инапы рҕәҕәа иааимеихын, иарҭмаҟ хәхәа тачкак инақәиргылан, атачкакҩы днаишьҭагылеит. Аихамҩа цҳаи ҽыц идыргылаз даҽа цҳаки рыбжьара ааигәа азиас ихырҭахьаз ацҳа дықәларц, ауаа рыжәпара дналагылеит. Уи изыҧшуаз иара иҭаацәа ирылагылаз Ҧара, еиқәымшәарак даниарызшәа иҭахәаҽза ак иныруан. Убас дшыҟаз мацара, изызҧшуаз ауаҩ амҩасцәа днарылазит. Уи иҭаацәа данырзаанха, Ҧара арҭ даарызхьаҧшит:

– Шәааир, каҳуак шәсыржәуан.

– Агәхьаа уаҳаргацәеит, – Ирина даагәыбзыҕзахеит, – ҳара ҳада ус умамшәа.

– Сара сус нҭәома, сҧсы ааиҭаскыр цәгьа избазом, аиҳаразак ҳаҭыр зқәу ауаа сларылатәарц сҭахыуп.

Акаҳуажәырҭақәа усгьы еиҧхьытта игылан, ирҭаашаз ирзыҧшны. Ажәлар заҟа ирацәаз аҟара, акаҳуажәырҭақәа ҭәзамызт, уамашәаҭәҟьа иубартә. Аҳәааҽы икарауарамыз, фатәы-жәтәыла зхы-згәы ҭәыз дарбаныз, аха зегьы ҷьара-ҷьара иццакуан. Нырцәы зхы хаз, знык ацҳа иныкәсны, аурыс ҳәаахьчацәа ркылаарақәа инаркылсырц, амҩа инангылон. Арахь иаауаз, урҭ акылаарақәа рашьҭахь ианынрыжьлак, знык иқәызгашаз машьынак рҧшаарц, иҳақьҧсықь ашҭа ҭбаа иаақәгылон. Иқәызгашаз ҟамлар ҳәа изыршәоз узеилкаауамызт, амашьынақәа еснагь иҧшын. Урҭ ирзыҩуаз шамахамзар акаҳуажәырҭақәа ирзааиуамызт. Атачкакцәа аамҭак аҧсааиҭкраз изыҧшаауаз ракәын аиҳаразак урҭ зызҧшыз.

Аҭыхәтәантәиқәагьы қьафура иауашьҭахыз, аидара иаҭала ак зырҳауаз, чахаак инацҳауан, лимонадк ацжәо.

Макьана шьыбжьон маааицызт, Ҷара ишәа еицарсак исасцәа аакәырша иртәеит. Азҕаб хаатәы сақәак рзаақәлыргылеит. Дхынҳәны данааиуаз, акаҳуа зҭаз ха-ҭәцак рзаалгеит. Миша изы – азызла. Урҭқәа зегьы дахьрызкылҷшыз, Ирина хаҽы разыла Ҷара диаҭабуан, дҷырҷыруа арҷыс диацәажәон дызҕаб ҷшқазшәа, аҭыҷ иазкыз иара иҭоурыхқәа дырзызырҿуан. Лиза, лкаҳуа днаҽыхәо, дзыдтәалаз рахь лыхшыҿ ыҟазамызшәа, лада-ҿада имҿасуаз ауаа рыжәпарахь дыҷшуан, зынгьы еицәажәоз даарызхьаҷшуан, зынзакҭәҟьа рыгәхьаа лкымкәа дшыҟамыз аалцәыҭыҭуан. Миша, иаҭәца дакьымскәа, изызла ҭра ахы уажәи-уажәи иааиҽыҭакуа, азы дарчырц агьигмызт.

– Шәыҷсы ааиҭашәкзар, шьҭа ҳцалап! – нарабжьеигеит Ҷара, усгьы дара рхала аҷхьа игыларц реырзақәыршәомызт.

– Ҳахьеидуртәалаз сгәы иаахәеит, – Ирина дҿагылеит.

– Даараза иҭабуп! – Лиза лан дҿалыцгылеит, Ҷара изгәамҭаз лаҷшы хаала дааимылдан.

– Иҭабуп! – Миша дҷабза даақәгылеит.

– Шәызхаҭабуазеи! – иҳәеит Ҷара, ачеиҷьыказ аҭабра дашьцылазамызт.

Иаҭахыз аамсҭашәарақәа зегьы анымҿаҷгаха, амашьына ахьгылаз инеит. Аҿныҭҟа амцашоура ҭашын. Знык иандәықәла, иаартзаз ахышәқәа аҷшабжьас анырбыжьҟьа, рыҷсқәа ааивыргеит. Аҷсабара еиуеиҷшымз аҷыдарақәеи ажәҿан иаларсыз ашьха бҕеи аҭҭаара аҷсшьацәа ахьынзалачоз, Ҷара дынҭанагаларц ак игхомызт, Ирина лызҭаарақәа ацәа даалырхуазшәа рҭак ҟаимҭалар ауҙомызт акәымзар.

Асҭамыр уажәыгьы иамихыз (иамихуаз) адгьыл дықәгылан, архитектура ҟәша аҟнытәи ауаҿы диманы. Аҷсҭазаара иаршаз (ауаҿы иишаз) аҭаҟәаҭаҽара мҿа зегь анхаломызт. Уи авсра заа зеазызкуаз иаҳа ирмариа иусқәа еиҽикаауан. Аиаша иашьҭаз убарҭ аҭаҟәаҭаҽарақәа дрыцәшәомызт, иеҷишәалар бзиа ибон. Аиҟарамра иқәымчуа иҽанынеихалак, агәамҭхамҭ мҿа ҭшәа дангылон, иусқәа иқәманшәалахомызт.

Ҷара макьана цқьа изеилкаауамызт Асҭамыр мҿас ишьҭихыз закәыз, аха уи еицәаз ҷырсалк дахымҟьашеит, акәымзар шәҟәы-быҕьшәыла иееиқәиршәаанза, аргылара иеызбазикуаз? Ҷара иҿыза диҭашьыцуазма? Ихаҭа ус игәы иаанагазомызт. Иҟаз еиликаарц иҭахын. Уи изҭҭаар, ихаҭа иқәҽиашаз мҿахәасҭак шьҭимхрызи. Амала

иара иҩыза дзырманшәалаз ҧаразар, ҭарҵышазар, Ҧара ицәыуадаҩохон аус мҩакәҵара. Ацәгьоура иҽазикрызма шьҭа, уаҩҵас даншәы? Даҽеа ганкахьала уахәаҧшуазар, даҽеакала иамуҵәкьозар? Ачынуаа ркорупциа азбахә ицо-иааува баша ирҳәозма. Агазеҭкәа ҽааихак рымазамызтеи. Иҩыза Асҭамыргьы дмаҷзаргьы дчынуаҩын. Дызҽеыз цкьа иара, Ҧара, иабеидыруаз.

Дабанзаҩызаз? Ҧара, аҧсҭы икымзар, дзыҩза дшаанхоз ҩашьомызт, амҩа дахьазҽелымҳҷацәаз дахнагон акәымзар. Ашкол еицҭан зны, егьирахь ирзеилази? Еиҩызцәазар Ҧара уи днаидгыланы димазҵааувази, асҡатәи дзырманшәалоз закәыз еиликаарц. Иара, Асҭамыр, ихаҭа иҩыза изҵаара дзазҧшызи, ихала Ҧара мҩак дыкәимҵоз. Асҭамыр иқәҽиашьа Ҧара ибозар, ари еихәлахашьа егьи ибла иамбазози. Рҩыцьегь реынеицәхьарк-ааицәхьаркуан. Аҩызара иачыдарамызт. Убасҡатәи иуаа хазхазма, ашкол иаалгазижьҭеи? Ма ианиуаз ирыциз заа ирызгәамҭақәозу?

– Ҳазынтәык ҳашьҭалароуп, – амашьына ишыҩтыҵлак, лхәычқәа еимбҕьыжәаар ҳәа дшәозшәа, Ирина ҽаалҭит, р ыҧсшьарҭа сасааирҭа инадгылаанза.

– Мама, сара сышьҭалар сҭахзам, ус иҡамлазои? – Лиза дҵаауан, аҧхьатәи ашә аартны, амашьына данлалбаауаз.

– Бабацахуеи? – ан дҵаауан, Лиза цьара лцара-лаара лгәы кыднагалахьазшәа.

– Сҩыза дызбар сҭахыуп, – Лиза лани лашьеи амашьына ашьҭахьтәи атәарҭала рааҭыҵра дазыҧшын.

– Саргьы слыцны сцоит, – Миша дҕьаҵәыҕьаҵәуан.

– Елизаветта, зны ахәычы бицшьҭала дырцәа, нас иахьыбҭахыу бцап, – ан лыҧҳа иналыдылҵеит. – Ҧара, даараза иҭабуп! – уи даақәҵәит.

– Абзиараз!

Шьҭахьҡа иҿанынеиха, имала данаанха, Лиза дахьиватәаз иахьцалак игәы ишаахәоз аҡара ааинырит. Амҩа дахьынзыкәыз, ус изгәаҭомызт, ихатә ус аиҿкаара дамҽехак дамамзи. Иагьа умҳәан, лыҧшра-лсахьа даара деиқәшәан уи азҕаб. «Лыхьз, Лиза, лаҳаҭыр ланарҡәуеит акәымзар, – убри ахшыҩцак зныкымкәа дазыхынҳәуан. – Иагьабарыҧшааи «Лиза»?» Амала ан лыҧҳа лыхьз ҭырҭәааны ишҧалхәаз – Елизаветта?! Убри иаҳа иара игәаҧхон. Ус ашәҡәы данын хымпада. Аха дыздыруаз, илзааигәаз, илыкәыршаз зегьы «Лиза» рымҳәози. Уи ажәытә ҧхәыс жәпа лыхьз ари иахьланаршьаз игәы еихьнашьуан иахьцалак.

Ихы иааҭашәаз дзамеханакуамызт уажәыҵәҟьа. Дызныз амҩа дааныҵ, ақалақь ахәҭак иалгаз амҩаду дангылахьан, имҩаҧигоз ауаа анихашҭуаз. Иқәымҿиауаз иус аиҿкаараз илихрыз амҩа дақәшәомызт. Издыруамызт уҳәар иаҳа еиҕьын. Машьынала ауаа рымҩаҧгарагьы аены игәы ахзамызт шьҭа. Аҩныҟа дцарызу, ахатә таксиқәа раангыларҭахь ихы ирхарызу дақәымшәозшәа, амҩа данын. Аҩны днеиргьы, инапы злеикрызи? Игәи-игәи еилаҧшуазшәа, ашьшьыҳәа амҩа данын, ацәаҳәа иқәгылаз амашьынақәа рышьҭагылара ицәымыҕны. Аныҟәцаҩцәа ракәзар – ҩыҷьа, х-ҩы ана-ара еидгыланы еицәажәон, даеа ҷьоукы нкахәыцуа, ашәшьырҵа иҵатәа, ргәы ҿыҕьуан. Иҟан даеа гәыҧк, амаца иасуаз. Урҭ ааигәа ацәаҳәа иқәгылақәаз ракәын. Иарбан гәыҧыз иара ихы здикыларыз? Амашьынақәа рацәахазеитеи. Аҧсшьацәа маҷзамызт, есышықәса рхыҧхьазара иацымлозар, иацзаазомызт. Аха атакси русура иаҳа-иаҳа иуадаҩхон, зхатә машьына аазхәоз рхыҧхьазара акырза изҳауан. Ацәаҳәа днықәгылеит иахьцалак. Иашьҭахьҟа даеа машьынақәак ааишьҭагылеит. Иара, ашоура изымчҳауа днеиаанза, имашьына дҭатәан. Дҭыҵит. Уамак дзааҭымгылакәа, имашьына ацәаҳәа иаақәиган, аҩныҟа ихы ирхарц, дахыкәшаны амҩа данын.

Ихы-игәы иҭазамкәан, еиқәмодаха рееибыҭаны, шәамахь зҕабцәак дааныркылан, Алаҳазы игарц иҳәеит. Амҩан, рыбжьы ныҵакшәа, рбызшәала еицәажәон дара. Дмыццакзакәа амҩа данын акәымзар, иҧсы ишьон, ҿиҭуамызт. Қыҭак далсны, даеа қыҭак азлеира закәыхзи, урҭ ахьыбжьеигалаз ҩны бзиак аҿаҧхьа илыбааит. Дхынҳәны ақалақь даалагылон еиҧш, аҩныҟа ихы ирхарц игәы ишҭаз, иаҧхьаҟа аназара амашьына иааҭыҵыз Ҷьукеи Лизеи ракәызшәа ибеит. Урҭ дрыхьзаанза, аихамҩа инхыҵны, дара цахьан. Излыбааз амашьына даазкылыҧшызар, уи Адамыр иакәын изтәыз. Азҕабцәеи уи хыбжьаҟьала рҧыси ирзеилаз Ҧара изеилкаауамызт. Ус машәырны дрықәшәазар? Дара, Ҷьукеи Лизеи, усҟатәи иабеишьцылахьаз, ҷьара еицныҟәартә. Дара еибадырырц Лиза лхаҭа илҭахны ишлырманшәалаз ааигәалашәеит. Убас акәымзаргы, лара лхаҭа ус лымҳәахьази.

Азҕабцәа зҭыҵыз амашьына данашьҭала, Ҧара дахьыбжьалашаз давнаган, ақалақь далалеит. Устәиала аҩныҟа ихы ирхарц збаны дышҩеиуаз, аҷьырмыкьа азааигәара акаҳуажәырҭа ашәшьырҵаҿ Асҭамыр днаихьыҧшит. Уи идтәалаз архитектура ҟәша ахаҭарнак иакәын. Дааҭымгылазакәа дларывсит. Аены заҟантә Асҭамыр диҧылахьази? Ари ак аҵанамкуа иҟазма? Уи хықәкыла иус инапы

алакын. Дызҿызи иара, Ԥара?.. Уаҳа акы дазхәыцырц иҭахзамызт, амхәыцра иаҳа деилаҳауан. Дҭашыокза аԥсҟы икын.

Ианаамҭаз имашьына изнымкылазакәан, ивҟьан илеиуаз иаԥхьа иззаза иаангылаз «Мерседес»-к дасхьан. Дыоҭытцны аныҟәцао дизаҕьырц акы ааигымхеит, иҽеникылеит. Аҿар рхамхаԥагьа аиномаркақәа ирықәтәан. Узацәажәодаз? Уи а-«Мерседес» аԥхьаҟагьы даҽеа машьынақәак еилахон. Иааилытцқәаанза Ԥара дааԥшит. Узрывсуамызт. Аԥхынраз амоақәа ҭәын. Аҭыхәтәан игәарбжьара дныбжьалан, амоала зышә ааиртыз амашьына ҭыԥ иныҵаиргылеит. Агәарԥ данааҭалоз, Ԥьукеи Лизеи лалбаан, рнапқәа еибаркы иааиуан.

– Шәыцәгьам, – иҳәеит иара, акы иазкны акәымкәан, хәмаршақә. – Амала ишәзеилагзо закәу сыздыруам.

– Убасҟатәи ҳаиԥшымзаара рацәоума? – Лиза дҿаԥхаҿаччон.

– Усҵәҟьа сымҳәеит, аха… – Ԥара Лиза аҵәы илалҵазшәа ааинырын, инаивсуаз азҕабцәа ибла аартны дырҿамԥшыр еиҕьызшәа, ашәшьырҵахь днеин, днатәеит.

Ԥьука лыблақәа ҧхашьо акалашәа ишкәеицеиуаз изгәамҭо дыҟамызт, аха лоызеи лареи нҭыҵны, амоа ианаҵәах, иара урҭ ааихашҭын, игәы намзо, иҽеааиҵых дтәан. Иԥсы ишьарц иҭахын, аха уи дақәиҭымызшәа, игәаҵа гәтынчымрак ыҵхон. Андреи Макар-иԥа ицашьа, Асҭамыри иареи реицәажәара уҳәа, аенынтәарак қәҿиарак иазҳәаз хҭыск дақәымшәазшәа, аамҭа ицәыбжьысызшәа ибон. Ицәеижь ҵәиуан азы, аеыкәабарҭа дынҭалан, азы хьшәашәа даҵагылан. Акыр иҽанирхьы, ихәыцра ааиҭаԥазшәа, игәы дҭацәажәон. Изымхози? Зегьы дреицәаны днымхозар, иани иаби рхылаԥшра макьана игымзар, иаҳәшьа Ԥьука дышәҭышха агәарԥ дықәгылазар, усурада дтәамзар, рыхныҟәгага ирҳауазар, ус заҟа қәҿиара далаҟази, уаҳа ииҭахызи? Еиҳау ихатә уск изеиҿкаар бзиан, даҽеымзи, аха иамур – иҟалази, адунеи изеиқәымбгазар?!.

Зегь раҵкыс дахьеиқәымшәоз Иалса лҿакәын. Уи иааԥҵәаны лацәажәара аҭахын.

8

Акондиционер аҿарҵеит акәымзар, амаҵурҭа узыонатәомызт, акҿаора узыоналомызт, убас шоуран. Адәаны аҵла аҵатәара згәаԥхацәалоз Такәа аоныҵҟа длеин, ателербага дахәаԥшуан. Акҿаора ионагьагьоз Иалсеи Анҭицеи ааныжьны, Сырма лыԥшәма инаосан днатәеит. Асҭамыр аеыкәабарҭа дҭан. Уи уа дааҭыҵаанза,

анхәԥҳаи аҭацеи аишәа дырхиахьан. Нас ҽымҭцәакәа иааидтәалеит. Такәа аханы иҭыԥын, ани аԥеи ааиҽатәон, Сырма лнаҳс лҭаца днатәон, аҵыхәтәан – Иалса. Иалса лҭыԥан Анҭица дызтәомызт, лабхәа диҽаԥшуа даанхон. Иалса лашьа еиҳабы илаҳсан лҭыԥ анылылхуазгьы ыҟан, лҭаца даалҽатәарц.

– Уусқәа абанауцахьоу? – зԥа иус уамак иаламцәажәацәалоз Такәа, икрыфара аныхиркәшоз, Асҭамыр дизцаауан.

– Аеҵәақәа рахь амҳа ианылаз сиҳызоуп, – Асҭамыр игәы алаҟан.

– Адокументациа?

– Шьҭа иаарлас азин сырҭарц, ихиоуп.

– Ас ирццакцәану?

– Аеи.

– Изла? – аб иԥа дауизымдырхуаз. – Шықәсыла азин иашьҭоупеи.

– Цқьа уееиқәуршәар, иузымыццакуеи. Ирызноуго ақьаад зда царҭа амам ала ириашаны ихиазароуп. Урҭ ицо-иааува идыриашалартә знык ианымҳақәуҵа, ақьаад ҽыц архиара уахәома.

– Аа!.. – иҳәеит Такәа, иԥа иҽынтә иаҳауаз уамак агәра изымго. – Ацҭәы ҟамлартә, узқәырцо амҳа ылухлароуп, – ҳәа инацитцаз аҵакы рацәа аҵан.

– Убри ауми, – аб иихәаз аԥа ирҭбаауан, – узламаншәалахо амҳахәасҭа уанызароуп.

– Уԥара абанзаухәо?

– Асервис шынеибакәу исзыргылом, аха зны ашьаҭа скып. Нас ак соуп, гәыҕрада адәы сықәым.

– Убри заа ирхианы, аргылара уалагар иаҳа уарманшәалон. Акамбашь хьаанза, абат аҭыԥ баша идыргылозма, – жәлар иаԥырцахьаз ажәаԥҟа, аамҭа иацнеиртә, Такәа ихала еиҭеикуан.

– Ус дгьыл смоуа саанхар ҳәа сшәоит. Аамҭа зызԥшуада.

– Адгьылқәа еимакны еибарԥсуеитеи, азәгьы дувамлазаци?

– Макьана уаҳы ҽиҭзом.

– Уамашәа иубап, – аб иԥьеишьон иԥа уа дахьыманшәалахаз. Асҭамыр дуаҳы маншәалан иахьцалак. Зылахь ҷашьаны ииуаз ыҟамзи.

– Уи скижьҭеи акраацуеит, – иҳәеит Асҭамыр. – Изгар зҭахыз ыҟан, аха исмацлабит.

– Анцәа ақәҽиарақәа уаҭәеишьааит! – аб иԥа днаиқәныхҳәан, раԥхьа аишәа дҳахыҵит.

Егьырҭгьы руаххьафара хдыркәшахьан, Иалсеи Анҭицеи аишәа еилыргара реыназыркын, иаарлас рчысматәа аҭыԥ иқәырҵеит. Рҩыцьегь ашьыжь усура еиццон, реааиҿкаакәаны руадақәа ирызцеит. Анҭица, лхаҵа даақәналааназа, асаркьа дадтәалан. Уи иаԥхьа ашьҭалара бзиа илбазомызт. Ашьыжь иаргьы усура ихы имырхози, амаҵурҭаҿ дтәацәарымызт лгәахәуан. Иаргьы днымхацәеит.

– Узлагаз аус, спонсорк думамкәан, уцәнарҳәуеит, умч ақәымхар ҳәа сшәоит, – иара иахь акәымкәан, асаркьа дшаныԥшылоз, лцәажәара изыналырхеит.

– Азә дсықәшәааназа ҳәа, сыԥшуа сызтәом, – Асҭамыр насҭха игылаз акресла днықәтәеит.

– Узықәгәыҷуеи?

– Исырҳаз зны схы иасырхәап, Нас ак аабап.

– Узлагаз умаскыр сҭахым, аха «нас ак аабап» ҳәа, ихәыцым-имцым наплакык аартра гәаҭьыуацәоуп, – иара иахь дааҳәны днатәеит, лҟәардә хаҵәиуан. – Заа узықәгәыҷша ауаҩы думазар, ушеихәламхо удыруеит, аха ара…

– Уаҩы дысмыкәшәаргьы, схаҵа исырҳауа маҷума? Хәыцы-хәыцла саҿымзаауеи.

– Угәы камыжькәа хыкәкык ахьумоу азоуп еиҳараҙак узысгәаԥхо, аха умч мхар ҳәа сшәоит. Уи аргылареи мыругала аибытареи, еиҵаурсыша злааугои – ирҵахзоу удыруама?! Сара сшәоит. Миллионла амал укызароуп.

– Аԥсҭазаара уаҵәы инҵәома, – иара дҩагылеит. – Ма кредитк зымгои. Азә дсыкәшәозаргьы, сара сыхиазароуп.

– Ас уск ианалаго, ҩыцьа, х-ҩы еилахәуп, акыр еиларыԥсоит, доусы ирылшо реазыркуеит. Умацара узлагаз…

– Бымшәан! Ишыдыдуа қәа ауам, – иҳәан, иҿааилых днышьҭалеит. Ганха днаиеит, изнапык ихы иаҵаҵа, иԥҳәыс ҿа ҟаимаҭ илаԥш лизҟәымго. Арахь, ԥышәа дук лымазшәа, аус дазхәыцуан, уик иара далахылхуан, аха уи еимакны еиҿаԥакәар иҵахымызт, лара ууанза лцәажәара шналымгозгьы. – Убарҭ ибҳәакәаз ракәу, бгәы иалоу иҵегь бымоу? – ихала аимак даҳәозшәа, хәыцрала днеиҵаԥеит.

– Иуасҳәарц исҭахыз сымамкәан, – лара арахь даахьаԥшит. – Анаплакы аиҿкаара агәамҵхамҵ рацәа ацуп. Уареи сареи аҭаацәа ҳҿалаагалеит, аха макьана еиҿаҳамкаазацт. Сара усоуп ишеилыскааua.

– Бхаҵа фирмак еиҿыбкаар бҭахзами?

– Сара бзиа избо аус саҿуп. Исоуа сахашшааӡом. Уара уакәзар – ухы бзиа изланыҟәугашаҿ аус ууеит. Узҿу иалоухи ҳәа, схы сазҵаалоит.

– Уажәраанӡа уи ҽҧныҳәас изцәырбымгози?

– Уи ҽҧныҳәаӡам. Уара угәы ззыҳәо даҽа уск унапы алоукит, ус иахәҭаны иубоит, сара сзуҧырхагахаӡом. Иуҭахыу бзиоуп. Умбои иухьыз! Иааукәыршоу ауаа, ҳаҭыр бзиак змазарц зҭахыу зегьы, рхатә ус аҧырҵоит. Ус ала ауаҩы иаҳаракышьа ашәазара ҳаамҭа аҽазнакит. Уи аҿаҧхьа ухаҭа узхьаҵуам.

– Бымбои иҟалаз! – Асҭамыр иҧҳәыс ҿыц дӈьеишьон. – Аҧсҭазаара ахә цәгьоуп, – убри ибҳәаз иацысҵар сҭахыуп. Снапхгаҩы ҵыҧх иаб дигеит Ереван. Игәы ҧырҟит. Закәытә малу иқәирӡыз ахьтәаз бымдыруеи? Иҩызцәа-иҧызцәа, ҧарақәак еилаҧсашәа, ҳицхрааит. Ииулак еилаҧаҭарак далҵит шиҳәоз, уамак мҵыкәа, иҷкәын Москва дигеит. Ҿыц еилаҳаҧсеит. Аха ишимуаз ауп ҳашицхраауаз. Арахь изыҟаҳҵаз ада ҧсыхәа имаӡамызт. Исҳәарц исҭахыу, ауаҩы еснагь ацхыраара аниҭахыу иҧхеишьоит. Ихала ихы дахәартә, амал ирҳалароуп. Акыр икызароуп. Уеихәламхарц уҭахызар, ухатә фирма еиҿукаароуп. Абас ҳгәабзиарақәа, ҭаацәарак ҳаҟоуп, иббоит, еихәласуа рҿынархар, уажәы ҳусурақәа рҿы бара, сара иҳарҳауа ҳазхару? – иҧшәма ҧҳәыс ҿа дааирхәыцит. – Ааи, жрак ҳҭамҳар, баҩ ҧҵәа ҳаламлар, иҳазхоит. Амала иаҳзыҧшу иалаҳдырааи? Хәыҷқәак ҳаур ирҭаххаӡо бдыруоу!

Иааиҳәоз зегь иашан, Анҭица уи диқәшаҳаҭын. Лхаҭа ахәышәтәырҭаҿ аус лымуази. Илбон ачымазаҩ иҭаацәа иқәдырӡуаз закәыз. Ахәшәқәаҵәҟьа урыхәомызт. Ахәышәтәҩгьы итәы иоуан. Араҟа макьана мчыла уаҩы агьимырхуамызт, аха лара илбон амедицина ус акоммерциахь ииарымгар шамуаз. Убри убас иҟалаанӡа, ахәышәтәра ус ҕарзаауан, иахәҭаз амыругақәа рзаахәаӡомызт, ианаамҭаз урҭ рхархәашьа рызҵомызт. Адиагноз ашьақәыргылареи ахәышәтәреи рзы, акомпиутер ахархәарахь ииасхьан. Урҭ макьана ара иабаҟаз. Иахәҭаз ацхыраара аҭыҧан ианимоулак, ачымазаҩ иахьыхараз даҽа тәылак дазцон, инихуаз аҧара аӡбахә ларгьы илмаҳауази. Уахь ихы имырхартә, араҟа дызлархәышәтәышаз еиқәдыршәар, даҽа ӈьара инихуаз араагьы игәабзиара иақәирӡуан. Аҧараҿ икылсуан. Урҭқәа лара, ахирург, дырзымхәыцкәа дауҟахыз, уажәгьы убрахь лхаҵа дкылеигеит. Аха рыҧсҭазаара зегьы амал рҳара иахьазыркуаз лцәымҕын, даҽакалагьы иауамызт.

Асҭамыр ибла хѡаны диан, макьана дышмыцәацызгьы. Лара, лхәыцрақәа данырзынха, лхаҷы ҭцааua, асаркьа дадтәалан. Нас, лыбжьы мыргазакәа, лхалаҭ лшәых аҟәардә абҕа инхылшьын, алашара ырцәа, дышьҭалеит. Лааѡсан иқәгылаз алампа макьана иаркын. Уа иқәыз ашәҟәы аақәылхит, ацәа илымнахаанза, ѡбаҟа даҟьа ирыдамхаргьы дрыҧхьарц. Убри аламҭалаз, имобильник абжьы ааган, Асҭамыр уи аақәихит.

– Сзырѡуеит.

– Асҭамыр Такәа-иҧа, хәлыбзиа! – зынзак дзызҧшзамыз ателефон имеидон иара игәаламшәаазоз ауаѡы. – Сара Андреи Макар-иҧа соуп.

– Бзиа збаша, Андреи Макар-иҧа! – Асҭамыр иҽааирҵарит, ари ахьз ахьиаҳахьаз ихаҷы иааигарц. –Аа!.. Андреи Макар-иҧа, сымзырѡуеи! – дагьаапышәарччеит.

– Аказы суҳәар сҭахыуп, – игон харантәи аимадара бжьы.

– Сымзырѡуеи, – иҳәахт Асҭамыр, дзацәажәоз дзыхәоз наҟ иацимҵакәа данаатгыла.

– Аҧшаҳәа азааигәара ѡнык аасхәарц сҭахыуп, – иаҳауан абжьы. – Уара узсыцхырааuама?

– Ҳазхәыцп, – Асҭамыр, маҷк дааиҵахазаргьы, акы дақәиргәыҷит. – Сара иаҳа исзымариоуп уаҭахқәак сыҧшаарц, нас, шәшьапы алашәкыр, уи шәзымхоны ижәбозар, аѡны ҳашьҭалап.

– Аѡны зыстахыз аиҳаразак сыҧшәма Ирина лзоуп. Аҧшаҳәаҷы лыҧсҭазаара абжеиҳарак лхылгаларoуп ҳәа лҳақьым исеиҳәеит. Илҭахызар, ачқәын дналыдкыланы, уахь нхара дсышьҭуан. Сыҧха, лҵара далгаанза, ара дыҟазароуп. Сымазақәа зегьы цәырызгеит, умбои. Усыцхырааuама?

– Сшәыцхырааueит, – Асҭамыр уи деиҭаиргәыҷуан, «уажәы уара уабасызкашәоз!» ҳәа игәы ишааташәазгьы.

– Уажәа ажәоума?

– Уаҵәыцәкьа сашьҭалоит, – нациҵеит.

– Уаҵәы узашьҭалазом.

– Избан?

– Уаҵәы сара сышҟа амѡа уқәлароуп.

– Исзеилкааuам, – Асҭамыр дагьѡықәтәеит.

– Уара уцхыраара сара ахә сзымшәо сыҟазам.

– Акгьы аҭахзам.

– Умыццакын! Усҟатәи усызхиазар сара, уара енак ада иумбац ауаѡы, саргьы акала суцхыраарц сылшоит. Суцхыраарц иагьысҭахыуп.

– Иаҳҳәап?

– Уи телефонла иузҳәо акакәым. Ҳаибабароуп. Иаарлас усзааи! Иулшома?

– Ишәҳәо, Андреи Макар-иԥа, убасҟатәи сазыԥшзамызт, иахысҳәаара сыздыруам, – Асҭамыр дбалыбаҭозшәа дааилахеит.

– Иаласхызи уҳәо уҟасцар ҳәа ушәома?

– Мамоу, ус сгәы иҭашәартә, макьана аамҭа сышәымҭазацт. Аха иаҭахыуп ҳәа шәара ишәыԥхьазозар, сышԥамнеиуеи.

– Убри ауп аус злоу! Умоакъыра сара ихызоит, умшәан!

– Ишәҳәо закәи?!. – Асҭамыр иаҳагьы деилаԥсозшәа игәы иабон. – Моакъырала шәсыргәамцыртә, сара сцьыба ҭацәзоума.

– Нас ҳаицәажәама? Уаҵәы амоа уқәлома?

– Сықәлоит.

– Сузыԥшуп, – Андреи Макар-иԥа аимадара ихала иааҽаԥиҵәеит.

– Иҟалеи? – Анҭица, егьи аганла днаҳәны дышиаз, лыбжьы аагеит.

– Урыски сареи ҳаибадырын, дсыԥхьоит.

– Амоан азәи уареи шәебадырит ҳәа, аусқәа шәеицрылагома? Уишьҭаланы уцома? – лхы аалырҳәит, иара ус дышиаз.

– Сымцар амуа сҭаиргылеит, – Асҭамыр телефонла иеиҳабы иеимеидеит. – Асҭамыр соуп. Уск соуит, цьара сымцар ҟалом… Абри амчыбжь нцәааназа аусура сызҭымцыр ҟалап… Иҭабуп! – ителефон ирцәаан, дышьҭалеит.

– Уцаҵәкьома? – ишылгәамԥхаз моашьо, Анҭица лҽы нарҳәны диан.

– Сцароуп, – лыжәоахыр даахан, дааирҳәит, длылаҵәан бзиа дибарц аҽеакәыршәашьа лдыруеит ҳәа, иара даахәыцын. – Иҟало аабап, – нациҵан, роыцьегь ааилаҵәеит.

Ашьыжь шаанза иара зегь раԥхьа дгылеит. Ихаҽы амх, иеикәабан, дласза данықала, амаҵурҭа дыоныс, акҽаора дныоналарц, ашәхымс даалагылазар, Анҭица, иаармариа шьыжьхьак излырхиарц, дыонан. Иара, уи игәы иаахәан, дхынҳәын, ирлас маҭәакәак еидикылан, испорт рҭмаҟ инҭеиҵан, иееилаҳәа-иееилаца, ахаа фоы онаҵо, амаҵурҭаҽ аишәа днадтәалеит. Анҭица ихәы ԥхаза иааимҵалыргылеит. Иаалырҟьашәа иара дахьцоз шылгәамԥхозгьы, лгәалаҟамкәа лҽеилырбар лҭахзамкәа, лыбла лыргәыбзыҕуан. Иара данысоагыла, дцан, ихаԥыц рыцқьа, даахынҳәит. Рхаҵара-ԥҳәысра макьана иҽамзи, Анҭица дааигәыдирҕәҕәалан, дауишьҭуамызт. Егьи ауаҭах аҽы лыхәарчар анга, Иалса дышгылаз еиликаан,

даасӧнашылаанза, иӣҳәыс амца налҽықәҭа, иарҭмаҟ аашьҭӣаа, дындәылӣеит, ҭацеи анхәӣҳаи еибабарын збаны.

– Дабацои, бара, ари сашьа? – Иаса абарҭаҽ лҭаца даалыдгылеит.

Иара даахьаҳәын, абзиараз ҳәа инапы иаҳәшьа иналзиҟьан, имашьына ыҭигарц, уи аҭыӣ асапат ылихит. Минуҭқәак рышьҭахь амҩа данын, авиакассахь ихы рханы. Абилеҭ ҭацәы рымазамызт, амчыбжь анҭәамҭанза изырзыӣшаауамызт. Иара иееиҭамырхазакәа Ӣсоуҟа амҩа шьҭихит. Аҳәааҽы амашьына цәаҳәа аун, архәара иаваҭәиуан. Урҭ дрышьҭагылар, аены Амра ҭашәамҭаз ацҳа дзықәсыр здыруадаз. ГАИ аҽаӣхьа еилыхоз амашьынақәа дынрылагылеит. Ашлагбаум иадгылаз аинспектор иӈьыба мазалашәа ӣарақәак нҭеиҭан, имашьына ахьгылаз иирбеит.

Иара усгьы деилахеит. Иаӣхьа иоушьҭтәыз амашьынақәа гыламзи. Иара иаамҭа анааи, ацәаҳәаҭәҟьа иқәгылаз аинспектор иааиҭаирсын, Асҭамыр днарыбжьаиргылеит. Иара усгьы ацҳа анықәгылара саатк иазынаӣшуа дадхылеит. Ажәытә цҳаҽы, ацҳа ҽыц аадыртаанза еиӣш, амашьынақәеи атачкакцәеи реилыхара рҽыцын. Ииулак ацҳа агәҭахьы даннеи, иаҳа аӣсеивгарҭа иоуит. Иахьцалак амашьына рацәа ргәаҭара, адокументациа аиҽкаара ӣсеилаҭага усын. Аҭыхәтәан аҳәаахьчацәа рпункти ГАИ апункти дрылсны, амҩаду данын. Аҳауа иалаҭа ирчаӣоз ацҳа-мҩақәеи аҩны ргыларақәеи макьана амҩа акырза идырманшәаломызт. Амашьынақәа неиҭас-ааиҭасуа цәгьалаҭәҟьа амҩа ианын. Аихамҩа вокзал ахь заҟа дааигәахоз аҟара, еихәлахаран.

– Ааигәа иқәҭуа адәыҷбаҽ азә иҭыӣ сҭахыуп, – акасса днадгылеит.

– Иҳамазам.

– Сбыҳәоит, сызҷаб ӣшза! – ипаспорт, аӣара агәылаҭа, лаӣхьа инықәиҭеит. – Иаанхо бара ибтәуп.

Иаанхоз маҷзамызт. Уи ларгьы илбон, ипаспорт аақәхны иаалыртаанза. Аӣара ацынхәрас абилеҭ агәылаҭа, ипаспорт аалырхынҳәит. Иара уи аақәихын, данаахынҳә, имашьына хәшәарыла иахьиргылашаз иӣшаан, дгьежьны аплатформа даақәгылеит. Иара дызҭалашаз адәыҷба вагонқәа ааргон, егьырҭ адәыҷбақәа даеа ҩба ирывганы. Ианааиҭас дынҭалан, иҭыӣ иӣшааит. Адәыҷба дырҭәуан. Иавагылаз егьырҭ ҩ-дәыҷбак цаанза, урҭ рҭыӣан даеа дәыҷбақәак дыргылаанза, иара идәыҷба ҭысра ақәзамызт. Аӣсҭазаара аанҽасызшәа, дқәыӣсычҳауа акупе дҭатәан.

Адәыҧба шьҭа пасаԥьырла иҭәит игәахәыртә, аплатформала уаҩы дазааиуамызт. Иара икупе даҽеа х-ҩык ҭалан, абԥы ишеицәажәоз, адәыҧба аҵыхәтәан еихагәышьеит. Ацәқәа аҵакызшәа, аарлаԥсырла еиҭаҵуан. Ас мацара ари аԥшаҳәа иалсаанза, уԥсы зегь афарын, аха, уаҳа ԥсыхәа умамкәа уанҭала, иучҳацәарын. Ицҭатәаз аурыс уатка жәра анҵырга, аҭубар ххы фҩы аныҩнадырччы, афҩышәеигара дахәаҽеуан азы, дыҩдәылҵын, ахышә дадгылан. Иаргьы амла дакыҵәҟьеит. Ахәымҽхарахь амш неигәахьан. Авагонқәа дырҭысны, авагон-ресторан ахь иҷыпеихеит. Адәыҧба злаҭәыз ала, уа дахьтәашаз изыԥшаарызу ҳәа дныҩнашылазар, заҟа уҭахыз ҭыԥ ҭацәын. Агәҭаны ԥьара днатәеит. Азҧаб даалыԥхьан, иаалгашаз фатәқәак лнапы ианиҵахьан, аресторан ашәхымс ишьапы аахигеит… Дзусҭадаз! Аусбарҭа аиҳабы!

– Ара шәааи! – Асҭамыр уи дҩеихаҵгылан дааиԥхьеит. – Азҧаб! – ирывсуаз аԥҳәызба дааникылеит. – Аҩбатәи апорциагьы сзырхиа!

– Бзиоуп! – лҳәан, дцеит.

Азҧаб рхәы анаақәлыргыла, ҷымҭзакәа акрырфон. Рҩыԥьегь амла иакыҵәҟьон. Аиҳаразак аусбарҭа аиҳабы. Даҽеа фатәы хкык аофициант зҧаб иаалгарц Асҭамыр ианлыдиҵа, егьи мап икит. Уи дыԥхашьаны акәзар здыруадаз мап зикыз игәахәуан Асҭамыр.

– Сара иаалырҟьашәа амҩа сықәлан, – Асҭамыр иҷатәаз дааирзырҩоит, – авиабилеҭ смоуит, аха шәара уи шәыртарымызт шәҳәар – агәра сызгом.

– Аҳаирплан бзиа избазом, – аусбарҭа аиҳабы аҭак ҟаиҵон. – Арахь Краснодарынзоуп сахьцо. Уаха адәыҧба узҭалар, уаҵәы ашьыжьынза уа уҟалоит. Сзырццакуеи.

– Бзиароу?

– Сыԥҳа убра аҵара далган, аусура лҽазылкит. Дрымхны аҩныҟа даазгар сҭахыуп.

– Аус луазар, деиқәшәахтеи.

– Зҧабк дкәалкәало адунеи далазар зыстахи? Даар абра, ҭыԥк лзаҳаԥшаап. Уара ухы абахоу?

– Издыруаз хаҵак дсыԥхьеит. Иитахыу макьана исыздырзом.

– Ыы!.. – аусбарҭа аиҳабы даақәыпсычҳаит, Асҭамыр дзызцоз ауаҩы дзыргәаҟуаз иара иҭиҵаахьазшәа.

– Сара зцаарак сымоуп.

– Сымзырҩуеи!

– Зны шәԥьыба иҭасҵаз кылҩорны имкаҳартә, шәыԥшәма ԥҳәыс азахра дахьымзазои?

–Аа, уиу? – аусбарҭа аиҳабы, иаҳаз иагьцьеимшьакәа, ахышә дкылыпҵшуан. – Сцьыба иҭоуҵаз ааҭыхны игәасҭап ҳәа уҟоума, уара уа ушгылоу, – иара Асҭамыр днеиҿаԥшит. – Ианкаҳалак ишԥара цкьоу збоит, иныкәырԥшны заҟа ыҟоу еилыскаауеит.

– Ҳа! – иҳәаазшәа Асҭамыр ихаҭа ибжьы иаҳаит, аха еиликаауаз аасҭа иаҳа дышҳазын. Нас иарҭьа напы илаирҟәыз илахь инаԥыреикын, ибжьы ҭимгарц, ицәыцагәаны изхара дыччон.

– Уеиқәшәақәеит ҳәа сыҟоуп? – аиҳабы дцаауан.

– Шәымчала! – Асҭамыр ари ауаҩы акрыхьиҿеиҵаз игәы ҭанаҵон.

– Учеиԥьыка ҭбаахааит! – аусбарҭа аиҳабы дҩагылеит.

– Бзиала изхаҳаша! – Асҭамыр игәалаҟацәаны иҭыԥ дҩахыҵит.

Руазә аресторан ахахьы иҟаз вагонк дазцон, егьи – аҵыхәахь. Иааидыҵит. Дыбжьаланы дахьаауаз, Асҭамыр уажәгьы дцәыцаччон. Икупе даадгылазар, зызхара ззымжәуаз ахацәа рыбжьы хьырвыр иаҳауан. Уахь дыҩнамлазакәа, ахышә дадгылан акрамҭаза. Аҩныҵка абжьқәа еиқәтәахьан, ашә анааиртуаз. Иҩнаҟәкыз афҩы изымчҳауазаргьы, шаанза акоридор дыбжьагылазаауазма, ишьҭахь ашә аиркит. Ииарҭа цаҟа иҟан, аха хыхь ицәарц зыхәҭаз руазә иара иҭыԥ дықәиан. Уи итәаҿы иара дышьҭалеит. Аҵх акыр инеихьан ибла нцәынҵаауаз.

Адәыҕба знык Кавказ абҕа анхыҵра акәын иуадаҩыз, нас, адәкаршә ианазцәырц, излысуаз аҭыԥқәа улаԥш рхьымза, акырза иццакуан. Асҭамыр дахьлыбааз авокзал алымт аҿыкәкәозшәа иныруан, убасҟатәи аҩн шәыгақәа хәашьын. Таксик ааникылан, иԥьыба иааҭихыз, Андреи Макар-иԥа иадрес зныз ақьаад кьакьа бҕьыц еыҭ аныҟәцаҩ инаиирбеит. Уи аҭыԥ шеицырдыруаз мҩашьо, аныҟәцаҩ «бзиоуп» ҳәа ихы ааиҟьан, имашьына авокзал иалеигеит. Акыргьы хара игеит. Асҭамыр иҿаԥхьа иҕьазҕьазуаз ахыбра еиҵых гылан, автодәқьан, амашьына хыргәаҿыргәарҭақәа, азәзәарҭа уҳәа, даеа ҭыԥқәак аҵакны. Аус злаз урҭ ракәзамызт, зегь раԥхьа убла иаахгылон ахыбра аҿаԥхьа хкы рацәала еилагылаз амашьынақәа. Урҭ арымзаа ыҟан. Ирҭиуан хымԥада. Аԥшәма иҭыԥ ахьыҟаз аҩбатәи аихагылахь дыхәнызгоз амардуан идырбан, дҩаҿалеит. Ицқьа-пашә иахьабалак еилырган. Аҭзыбжьара дахьыныбжьагылаз, наҟ-ааҟ ашәқәа ҿан. Аҳасабеилыргаҩцәа ирҭыԥқәан. Адкыларҭа днықәналеит. Амазаныҟәгаҩ телефонла аиҳабы адырра илҭеит Аԥснынтә ауаҩы дшизыпҵшыз.

– Адырра сумҭоз! – Андреи Макар-иԥа ас иаарласза Асҭамыр дизыпҵшзамызт, иаалырҟьа иаԥхьа дахьаагылаз, дцьеишьон, аиашаз,

ҽхәарас ииҭаз даара икьаҽын. – Амашьына авокзал аҽы иуҧызымгалози.

– Агәхьаа шәасыргар сҭахымызт.

– Уажәы сдачахь удәықәысҵап?

– Избан? Иахьа иаҳзыҟамҵо ус ыҟоума?

– Уҧсы ааушьап сгәахәын.

– Сааҧсазам. Зегь раҧхьа сзаажәгаз здыруазар сҭахын.

– Уаха ҳааидтәалар, цқьа ҳаибадырп сгәахәын. Излазбо ала, аамҭа урзыр уҭахзам.

– Уи иашоуп. Амала ианаҭахха ишаҭахыу еиҧш сымныҟәои, – дҭиҵааҵәҟьозма ааигәахәит Асҭамыр.

– Аамҭа ахьумырзо – уи сгәаҧхоит, ҳәарада. Излоуҳәаз ала, – ҽааиҭит Андреи Макар-иҧа, – ауаҩы дахьынхаша ҭыҧк аҧшаҳәаҽы аҧшаара уцәыуадаҩзам?

– Ауадаҩроума аус злоу? Ус акы шәмоур ада ҧсыхәа шәымамзар – иҟаҳамҵои. Иаарласзаны ишәҭахызар, секциак шәзсыҧшаауеит. Аҩны – маҷк шәааҧшыр акәхоит. Уи адокументациа аиқәыршәара акыр иаҳа иуадаҩуп. Аха, ҳәара аҭахыума, уигьы ҟасҵоит.

– Урҭ рызбахә ала телефонла ҳаицәажәеижьҭеи, рыҩбагь сымазар цәгьа избом. Ауаҩы иҧсы ҭәзом, уара, умбои. Уи баша иусырҟаҵазом. Сара аҭак сазхиоуп, иудыруаз. Уаргьы суцхраауеит, уи – акы; иҩбахаз – сҭаацәа уаҟа нхара иансыртәа, сцо-саауа сыбжьалароуп, ус анакәха, уа схатәы ус сымазар сҭахыуп.

– Узызҽлымҳахаша усми. Сара сызлашәыцхраауеи?

– Еицаҳзеиҧшу афирма аҧаҳҵап!

– Да-а?!.

– Уара уа узҽқәаз збеит. Аха ианакәызаалак ус еиҧш иҟоу ареспубликаҽ аҧара рызхом. Аибашьра иалҵыз ироуҳәои. Сара финансла уеиқәсыршәоит. Уара уа иургылаша ургылоит. Амаҭәахәи амыругеи угсырхом. Амашьынақәа узынасышьҭлоит.

– Сеиқәшәыршәахтеи! – ҽааиҭит Асҭамыр дгәырҕьаҵәа.

– Амала ахашәала еиҩаҳшалоит, – Андреи Макар-иҧа ихыснацәа ааиркәаҕит, ихадаз убри ахшыҩзцара шакәыз иҭааз ирдыруа.

– Ус уми, – Асҭамыр дақәшаҳаҭын, уаанза знык дзыназандаз ҳәа, агәазыҳәара шьҭыхуа.

– Акы уацәымшәан! Сфирма даеа х-фирмак ирылахәуп. Рызынтәык аус бзианы исыцыруеит. Уаргьы убасҵәҟьа угәы алаҟа уаақәгылоит. Иубап! Амала иашала, мцҳәарада, жьарада аус еицаауроуп. Ара уаатәеи! Уажәыҵәҟьа сааиуеит.

Андреи Макар-иҧа инижьыз Асҭамыр, ихала данаанха, ауада ҭбаа ибла аахигеит. Аҭзамц пашәза ишәын, аҭуан ҳаракын. Уа икнаҳаз алиустра иамаз аибыҭашьеи аҧшзашьеи даеа ҷьара имбазацызт. Ибла знык иҵамшәацыз ҵиаак ҷарҷаруа изҭиаауаз аиашька ауада азкәақьҭк икҽагылан, аѡныҵҟа убри иахьаауаз фѡы хаала аҳауа лаҳалаҳауан. Уи акабинет аҧшәма шьҭа дхынҳәындаз анааигәахәуаз, иара дааѡнашылеит, қьаад пашәк бзиа еиқәареы акы ылаҳәа икын. Уи Асҭамыр иаҧхьа инықәиҵан, иара иҭыҧ аалихит.

– Абри раҧхьатәи слагалоуп, – Андреи Макар-иҧа исас дааирзырѡит. – Уеиқәшәақәар зны иургьежьып, ма ҳаилазараҽ иаҳарбап. Уа доллар мацарала еизгоуп.

– Избан? – Асҭамыр иҷьеишьон. – Уи акы аанамгои?

– Угәаныла избан?

– Сыздыруам, – Асҭамыр ихшыѡ ааирҵарзеит. – Издыруада аурыс ҧара, иаҳа амехак ахьыҭбаау азы, исышәҭар шәҭахымзар?

– Иудырит! Аҳәаа ахыгара узымариахоит. Ҟаҵашьас иауҭои?

– Акы азысызбап. Макьана сыздыруам.

– Иудырбалар – уҭаркуеит ҳәа иҧхьаза. Усҟан иухоумыршҭын ателефон знык уасырц азин шумоу.

– Сшәыршәаҵәҟьеит, – Асҭамыр дҽаҧхаҽаччон, акәтаҕь ҵо дахьтәаз.

– Аѡны ушыназалак, адырра сыҭа!

– Бзиоуп.

– Иаразнак абанк аҽы усчиот аарты. Аҧара узынасышьҭуеит. Саргьы сашьҭаланы снеиуеит. Еицамаҳҳып. Аҧхьеи ашьҭахьи иныхтәқәоу ҳрылацәажәап. Сҭаацәагьы шьҭа иаазгароуп, уа секциак аасхәаанза.

– Аҧара абанк исызҭашәҵозар, ара иқәугьы уахь ишәмышьҭуази?

– Уи ус исҭахыуп. Уахьцо ига! Уажәы адачахь усышьҭып иахьцалак? Уҧсы умшьари.

– Даеа уск ҳамамзар, аѡныҟа амѡа сықәлар иаҳа иеиҕьасшьоит.

– Ҳаирпланла уцоу, адәыҕба еиҕьоушьоу?

– Адәыҕба, – иҳәеит Асҭамыр, иахьцалак аеропорт аҽы апасаҷьыр иаҳа игәарҭон, аппарат икылсуан, иҧара идырбалар абеиҭахыз.

– Бзиоуп, – Андреи Макар-иҧа ателефон авокзал ахь дасит. Асҭамыр излеиликааз ала, уи авокзал аиҳабы диацәажәон. – Адлерынза билеҭк сҭахыуп… Абыржәы сыуаѡ уа днеиуаеит…

Иҭабуп! – иҳәан, амазаныҟәгаҩ даалыҧхьеит. – Смашьына ҭыргааит! Амҩа алҧха зауша! – уи дҩагылан, исас инапы ааимеихит.

Ҭаҟа аиномарка, «BMW», ашә илагылан. Амазаныҟәгаҩ уа дааҭгылеит, илыбаалгаз Асҭамыр амашьына дынҭалаанза. Лара аныҟәцаҩ хазы диацәажәон. Амашьына ықәхысаа авокзал шыҟаз амҩа ианын. Асҭамыр макьана дзықәшәаз далашыҩкшәа ихы ибон, акгьы дзазхәыцуамызт. Иалкаа акы ибла ихгыломызт, еибырҳәахьаз зегьы еилазҩан… Амашьына анааникыла, аныҟәцаҩ асас Урыстәыла Афедерациа дызлауаҩытәыҩсаз ишәҟәы ааимеихын, авокзал аиҳабы иахь дцеит. Имаҷымкәан даанхеит. Даныхынҳә, абилеҭ агәылаҭа, апаспорт шьҭахьҟа иааииркит.

– Аҧара сымшәазои? – Асҭамыр иҷьыбахь инапы ндәықәиҭахьан.

– Зегь еиқәсыршәеит, хьаас иумкын, – аныҟәцаҩ дҿаҧхаҿаччо имашьына дынҭалеит.

Асҭамыр аплатформақәа рахь дкылсын, идәыҕба ахьгылаз иҧшааит. Ҧсшьара имҩақәгылаз ракәын абжеиҳарак. Дызҭалаз акупе аҿы ани ҩыҷьа лҧацәа хбыҷқәеи цон ҧсшьара. Арыжәтә зеазымҭоз, аҭубар фҩы аҩныҭҟа иҩназмырчышаз дахьрықәшәаз, қәҿиарак зызлыбаарышьҭыз иакәны ихы ибон. Урҭ рҭаацәа заа ишьҭалеит. Имацара ахышә дадтәалан. Аҭх акыр инеихьан, дахьтәаз иҭаз испорт рҭмаҟ иҭаз адолларқәа аҳәаа ишхигашаз анихьааҭәҟьоз. Иахьцалак ишәарҭаз аус инапы алакын. Иара, Андреи Макар-иҧа, Асҭамыр абахҭахь амҩа зиирбеи? Еибырҳәақәаз хәыц-хәыц игәалаиршәарц иеазҧишәон. Аены зынзак иҧсы ааиҭеимкзацызт, дкарауараха амҩа данын, аха иахьцалак «Андреи Макар-иҧа, угәы иҭоуи?» – арҧыс ихы уи ауаҩ иқәкын, аха ихы дазҭаауан, избанзар аҭак ҟазҭашаз иара иакәын.

Дыцәарц днықәиеит, иҿы аҭзамц ахь инарҳәны. Дзыцәазомызт. Дхәыцларц иҭагылазаашьа ирманшәалазшәа ибон. Арахь адәыҕба агьежьқәа аихамҩа арельсқәа реиҿаҧшьырҭа иахьықәсуаз аҷыда бжьы дарҭынчуамызт. Андреи Макар-иҧа, гәарҭак аҧара ииҭазар, иара игәра игон. Аха, асчиот абанк аҿы иааиртырц иабжьеигазар, уахь иҭеиҭар иаҳа иеиҕьымзи. Асҭамыр, иҷьыбақәа рҭәны, аҳәаа дхыҭыр зиҭахызи? Мазала иахьигоз азы, аҳаза ишәазомызт, аха ишәарҭамзи. Убра ишәатәыз акәызма дзеигзоз? Ма уи Асҭамыр дҧишәозу? Аҳәаа хыгашьас иҟаиҭоз уи абизнесуаҩ иҭиҭаауазар? Хымҧада уи акәын Андреи Макар-иҧа игәы иҭакыз! Аха арҧыс дыркыр? «Усҟан иухоумыршҭын ателефон з нык уасырц азин шумоу», игәы иеаниҭеит,

убригьы иара заа дазхәыцхьан. Асҭамыр маҷк игәы ааҒәҒәахеит. Зҽынтә даауаз иара иҽыхра дазыҟаҵан. Уи шьҭа хымпада ҧара усхон. Амала усҟан иара илымшаз закәыз аҧара изҭаз ибзианы еилимкааузи. Асҭамыр игәаҒьра зеиҧшраз, дшеибагаз аҭҵаара уи ахаҵа дашьҭан. Иҟалалакгьы мазала аҧара аҳәаа ахыгара илиршар акәын аҧсуа рҧыс. Убасҟан рҩыҷьегь русеицура акырза иманшәалахарын. Акәымзар Андреи Макар-иҧа еснагь дхьаҧшкәаҧшларынеи. Даеа зны ишәарҭамхаргьы, иҷьыба иҭеиҵарц ҧарак ииркуазма. Аҷьыба ажәа ихшыҩ ианааҭашәа, аҳәа хыҵшьас иҟаиҵарыз даазхәыцит. Иара имашьынала аҩныҟа дызцомызт, уи еилкаан.

Адырҩаены уи адәыҒба ашьха бҒа аҩхаа иҭысит, ашьаҽа ҧхьазо мацара. Аҧшаҳәа иаавалеит иаҳа иеиҒьымкәа. Иҳәазаны аихамҩа ианызшәа ишибоз мацара, цәгьала Адлер икылсит. Авокзал азааигәара аҷьармыкьа ҭыҧк ыҟан. Амаҭәа ахьырҭиуаз дныҩналан, акыр иҧшқәаз, ааҧни ҭагалани иршәырҵоз курткак дашьҭалеит. Аҷьыба рацәа зҽаз акы аарылеихит. Дшаадәылҵыз ашьмахьы дцеит. Аҩныҵҟа дныҩналан, иарҭмаҟ иҭаз адоллар пачкақәа иҷьыбақәа ирзишеит, иҭҭәаа иҟамларц, цқьа дазкылыҧш. Ҩбаҟа пачка иарҭмаҟ аҽгьы иаанижьит. Адекларациаҽ иаирбашаз ахыҧхьазара уа иҟазамызт. Иарҭмаҟ ижәҩахыр ихшьны, дыҩдәылҵын, имашьына ахьгылаз дымнеизакәа, дышиашаз автобус ааҭгыларҭаҽ днеин, амаршрут такси дынҭалеит. Аҩныҵҟа шоуран, заа акуртка ахьишәиҵаз ааицәымҒахеит. Араҟа ишыҟаиҵаз еиҧш, Ҧсоу ашьмақәа руакаҽ иҷьыбақәа рахь иҧара имшарызи. Аха… дааиҧхьхәыцит иара. Уа иаҳа ирызкылыҧшуан аҳәаа иқәсран згәы иҭаз. Рагентцәа аҷьармыкьа иалаҵаны, адәқьанқәа ирыҩнаҵа ирыман ҳәа иаҳахьан. Ашоура имычҳар дабацоз.

Амҩан амашьынақәа уамак еиламхацәеит, аха аамҭа кьаҽла иахьааишьҭагылоз аамҭа рацәак ицәыргозшәа шибоз, длалбааит. Тачка бзиак ааихәарц аҷьармыкьа дшалаз, тачкакҩык дааиҽаҳаит. Дара аумаҷхыз, аха ари итачка аун, заҟа уҭахыз аидара ақәуҵон. Ашьақар ахьырҭиуаз днеиган, хә-ааҵәак ҩақәырҵеит. Иарҭмаҟ урҭ рхыхь аҭыҧ азиҧшааит. Атачкакҩ дицхраауазшәа, атачка амаа азганк икын, аха ихаҭагьы ибон дшиҧырхагаз. Амашьына цәаҳәа ааҩсан атачка цәаҳәа инықәгылеит. Атачка зкымыз арҭ ирывсны ицон. Аҳәааҽы аилыхара акәмызт, аилаҧаҭараҵәҟьа уналашәон. Иара, дзықәшәарыз издыруамызт, ауаа рҷьыба иҭаланы еимырдо имбазацызт, имаҳацызт, аха дзықәдыршәарыз арбаныз?

Деиҭрыблааура иааицралоз амца имхәаҽеыр ахьамуаз, акәтаҧь шаҟәа ҭо, аҳазылхырҭа ҭып дазааигәахон, аарлаҧсырла дызлагылаз ишьаҿа рыцеихыго. Уа ацәаҳәа ақәгылара убранза иҧсырмаҷган, ԥныҵҟала маҷк деилабылхьан, ихаҿы иқәтәаз амцаҧшь маҷк ахәаҽера дақәшәартә.

– Асҟатәи ашьақар абоугои? – аҳазылхԥык атачкакԥ дааидгылеит.

– Уи сара соуп изтәу, – Асҭамыр, ԥ-бҕьыцк аҧара згәылаз ипаспорт наииркит.

– Иалоухи асҟатәи? – аҳазылхыԥ шьҭа еиликаауан апаспорт зтәыз игәы иҭеикыз, акәымзар уи ихаҭара зҳәоз ашәҟәы иара иалеихызи; уаԥы илаҧш иҵамшәартә, аҧара еилаԓьгәаны иаагәылихын, ашәҟәы иргьежьит.

– Ауатка сыршуеит, – Асҭамыр «аиашаҵәҟьа шиҳәоз» иирдырырц, егьи ибла дхыҧшылон. – Ашәыр рацәа иит сынтәа.

Иарҭмаҟгьы агәхьаа мкыкәа иноурыжьын, аҳәаахьчацәа инарыдгылеит.

– Асҟатәи ашьақар абажәгои? – иааргоз аидара «гәарҭахьан» аҳазылхырҭаҿ, аҳәаахьчаԥ усс имази атауар аҿы, аха зцәа иацәшәо аҳәаа икылкәраарц игәаҟуаз ирыдмырҟаҵарыз арбаныз.

– Аԥныҟа изгоит, – Асҭамыр ипаспорт аҧара ҿыц маза иагәылеиҵахьан, зхәы зҭахыз аҳааәхьчаԥ инаиркит. – Ауатка сыршуеит.

– Арҭмаҟ иҭоуи? – аҳәаахьчаԥ апаспорт шикыз икын, лаҧшхырҧаԥҵас аҧара шагәылиҧаахьазгьы.

– Сыматәакәа.

– Аҧара? – уи азы иҵаашаз аҳазылхырҭа аусзуԥ иакәын, ари усс имази, аха шьҭа…

– Адекларациа иаҵанакыша ҭазам, аҳазылхраҿ игәарымҭеи.

– Апаспорт аҿхышә аҿы идырба! – Асҭамыр аҵыхәтәан ииҳәаз «аҧара уара уакәзам иазҵааша» акәын иаанагоз, аҳәаахьчаԥ апаспорт ааирхынҳәит, уи зтәыз дышгазамыз аниба, арахь аҧара игахьан.

Аҿхышә аҿы итәаз азҕаб апаспорт иаҳәоз акомпиутер иҭалгалан, иаалырхынҳәит. Асҵәҟьа арҭ дрылсрын ҳәа имгәыҕзоз Асҭамыр иҧсы ааивга ацҳа дыкәсын, иеиқәа ирбаазазшәа илҵуаз аҧхзы алнаҳәон. Икуртка ааишәихын, еилаԓьгәаны арҭмаҟ иҭаҵо, аҧсуаа даарыдгылеит. Урҭ иаҧсуа уаԥытәыԥсатә шәҟәы рылаҧш нахыргеит, егьирахь арҭкәацга зиаимгози, аурыс ҳәаа дхыҵзар. Уаантәы аҳазылхырҭахь ддәыкәырҵон.

– Усҟатәи аамҭа змада? – атачкакәа ихахә ылимхуази. Иумбои аҳәаа ахыҵра иаҳцәагаз аамҭа ахьнеиз.

– Уахьсырхәуам, – Асҭамыр уи дааиқәикит. Аҳазылхырҭаҿ бҩьыцк харҭәааны ириҭан, иахәҭаз ԥарақәак имырхын, итачкакәа дивагыланы, гәатабҩата амҩа данын. Ашьақар аатцәақәа «Волга» таксик иҩақәиҵан, атачкакәа диргәырҩьартә еибырҳәахьаз ҩынтә еиҳаны аԥара наииркит. Атакси амҩа ианын.

– Абарҭ аатцәақәа ирлас исҭиироуп, – Асҭамыр ихы аныҟәцакәа инаизирхеит. – Издызкыло дудыруама?

– Уаҩы уимацәажәазакәа, иааугома? – аныҟәцакәа иԥьеишьон.

– Сақәшәан, иаазгеит. Знықыр сыхәҳахәҭхьоума.

– Ҳаилазар сара изгоит.

– Асҟатәи?.. Иалоухи?

– Издызкыло дыздыруеит. Уи ишиаасырхәо уара уазҵаауама?

– Ҳаилазоит. Амала зны сыҩны снага.

Аҩны иааигоз амал натцәахны, Асҭамыр аҳәаахьы деихеит, Адлер игылаз имашьына ааигарц. Шьҭа дзырццакуаз акы имазамызт, аха ус игәы иҭеикит, асҟатәи ҽены данеиқәшәа.

9

Аԥхын шоураха, аԥсшьара заҵәык ианаамҭаз, акурорт тәылаҿ аус рымур, аамҭа злаҟаз ала, зын хәык дмырҳар, ауаа абацоз. Шамахамзар даҽеа уск азәы ихы азцарын ҳәа игәы ишҭамшәоз, Какан ателефон изасит, Адамыр ԥҳәыс дааигеит, ачара аҿҳәара ԥырцәон, иара уа аишәа-чараҿ дырбарц рҭахын. Иуфашаз-иужәшаз цкьа ианухамҳауаз, иарбан ԥҳәысаагараз ааигәахәын, иҽааибиҭеит. Усгьы ишәиҵози: кьаҿ ԥшқак, еиқәа ҵаҕак, аҟьаԥҟьаԥ иазынаԥшуаз шьаҵатәык. Усгьы ауаа ирдыруа-ираҳауа аргама азә ԥҳәыс дааигарын, зҕабк хаҵа дцарын ҳәа уҟазу, имаза-аргамазшәа ихәыцагәа еибагон. Ҭацаагарашәак усгьы ирызҭыгомызт. Ԥҳәыс даазгаз амузыка знапы алакыз дрылагылан, убарҭ ааидгыла дҿырымхуазар. Угәы уҽанзамкәа аԥхынраз азә ԥҳәыс дааигазар, – уи армазашьа иаҳагьы имариан. Ус акәзаргьы, Адамыр ԥҳәыс дааигазаait, Какан уи игәы иаахәон. Иааигадашь? Змашьына аҭыԥ аҵгара бзиа изымбоз арԥыс и-«Мерседес» аатиган, амҩа дшаныз, Адамыри Кәыкәышеи Џьука бзиа дшеицырбоз ааигәалашәеит. Уажәы иҭацаз Џьука лакәзар, аиҩызцәа еиҕахон. Ус анрыхь, уажәрааназа ирыкәҽиақәалоз уск еиԥшыз, ак рыкәманшәалахартә ирԥыхьашәаргьы, рнапы рзеицалакуамызт. Убри азхәыцра хымпалҵас ихагәҭа иасит. Уажәы иара иҩызцәа зҭашәаз

аиқәгәамҭра аамсҭашәала изалҵуаны дрықәгәыҷзомызт, дызрыҵгәозар игәахәшәа, дызныз амҩа дааныҵын, Кәыкәыша диниарц, уи инхарҭа шыҟаз днеиуан.

Амҩан Ҧара имашьына дадгылан, ҧсшьацәажәак драцәажәон. Какан, уи данынивс, даатгылеит. Иаҧхьа икнаҳаз асаркьа даныҧшыла ибон ишьҭахьҟа дзызкылҧшуаз ирхымҩаҧгашьаз. Аиҳаразак Ҧара дышҧаҟаз? Уи иҧсшьацәа имашьына инҭаиртәан, Амраҭашәара шыҟаз дхынҳәны дцеит. Дара еидараха ишҭалаз уахәаҧшуазар, урҭ аҳәаахьы игазар акәхарын. Иаҳәшьа Ҷьука хаҵа дышцаз издырзомызт. Акәымзар гәатабҕата аҧсшьацәа рымҩаҧгара убри аеныҵәҟьа иҽазикуазма. Ҷьука дахьнанагаз, ачара аҿҳәара ҧырҵәарц, рыуа-рҭахы, ргәыла-зла, рҩызцәа-рҧызцәа ирыҧхьазар, аҭаца мазазма-аргамазма аҩны ддәылҵижьҭеи уахык ҵхьазар акәын. Абасҟатәи аамҭа лҭаацәа лышьҭамлакәа аатгылашьас ирымази? Хәаҭхәаҭ инхарҭахь днахынҳәны иҿынеихарц дазхиан, имашьынагьы аус аируит, аха дыццакцәомызт. Иагьа умҳәан, иаамҭазамкәан дрызнеир, иҟаз еиликаарц игәы ишҭаз, ашхырцәаҕь ҭра инапы ицәыҵшьыр ҳәа даацәшәеит. Уажәыҵәҟьа иааидибагаланы рызҕаб дааргарц идәықәибагалар, зегь зхарахоз Какан иакәхон. Хәаҭхәаҭ изҕаб шьахә Адамыр иакәызма дзаҭәаршьоз. Ианақәшәах закәытә ҟәышраз, ма газараз реызларгылашаз заа ирдыруандаз. Аха Ҧара акы игәы иалазамкәа амҩа данызар, Ҷьука лакәымзар хаҵа ицаз? Анс акәзу, арс акәзу, Какан Хәаҭхәаҭ иҭаацәа рыҽрылагалара уамак ихаҭа иҭахымызшәа ибон. «Ных!» – иҳәан, Кәыкәыша иахь имҩа шьҭихит. Уи диқәшәар, зегь еилкаахарын ҳәа дақәгәыҷуан.

– Кәыкәыша дыстахын, – Какан мандаринала еибыҭаз ақалақь гәарҧ ҭшәа иалгаз амҩахәастала абарҵа днытцагылан, аишәа гьежь днадтәалеит. – Аҩны дыҟоума?

– Дыҟамкәан… – ан акы деиҵанарҕәҕәон, лҧа иаалыҧхьара иаразнак илылымшеит. – Иахьак иара иакәзамкәан дыҩноуп, уи еилукаазшәа, уара уааит, зныкыр ара узбахьазма. Ихы зыхирҟьо удыруама?

– Ус акгьы сыздыруам.

– Нас дзуҭахызи, нан? – ан иахьцалак акы дацәшәон, лҧа акы дацәылыхьчарызшәа, иааиз дҭылҵаауан, арахь лыҷкәынгьы цқьа деиқәшәамкәа длымбалози. Акыцә маҭәашьар знык иашьцылаз деиқәшәахуазма. Усҟатәи иара уи дазгагамызт, аха иахьцалак. Аҽны иҟазшьақәа злаҟаз ала, иаҧхьаҟа дзеиҧшрахашаз здыруадаз.

– Иеицаадыруаз аҙәы ҧҳәыс дааигеит, – Какан «ҳҩыза» ажәа иеацәихьчон, иагьа умҳәан. – Изаарыцҳазар ҳаиццап сгәахәын.

– Ма усгьы ҷьара дузынҭыгандаз! – ан лхаҭа лыбла аакәеицеит, гәыҕрак аалызҭашәан. – Дааумырлахҿыхрызи, – убри лгәы азыҳәон уамак иманшәаламхаз зҧазаҭә ихаанхаз ан.

Лара аҩныҭҟа дныҩналеит. Какан аамҭа рацәа цазшәа ибон, арахь ларгьы ддәылҭуамызт, лҧагьы длыздәылгомызт. Дчымазаҩны дышьҭазар, лара дихан длыргылозар, мчыла деилалҳәозар аҟара, Какан сахьақәак ибла иаахгылон, убасҟатәи имаҙан аҩныҭҟа ани аҧеи реицәажәара, реибарххара. Аҭыхәтәан аҧшәма ҧҳәыс даадәылҭын, лгәалаҟазаара иҭегь ибжьысны, лысас ҷкәын дааиҿатәеит. Ҿылҭуамызт. Какан дызлызҭаауамызт, лара лыҷкәын иаадәылҭра лзеидара хьанҭаны дазҧшын уҳәартә дибон. Кәыкәыша ашә даалагылеит, маҷк ибла цырцыруан, иҧсҭазаара «уадаҩ» злаирмариашаз дашьҭамзи.

– Шәара шәааицәажәа, – ан дҩагылан, лҭыҧ лҧа инаилҭан, аҩны дыҩнызгашаз уск лызҧшызшәа, агәарҧ мҩахәасҭа кьаҿла агәашә ахь лҿыналхеит.

– Ҟы-ҳы! – Кәыкәыша, ихәда ааирыцқьазшәа, бжьык ааихәылшәеит, даҧшәыман, реицәажәара еибызҭашаз иара иакәын, арахь ак зҭахны иааиз Какан жәабжь ҿыцк хациркуамызт, дызҭааз ихы аҭыҧ иқәлозар ҳәа дизҧшызшәа. – Сыззуҭахызи? – Кәыкәыша аҭыхәтәан азҭаара ааихәылшәеит аҧшәымаҭас акәымкәан.

– Адамыр ҧҳәыс дааигеит. Уаалар идаҳныҳәаларын.

– Сара уахь сцаҙом, – ҧыҭрак ҿимҭзаргьы, Кәыкәыша аҭыхәтәан иажәа иҳәеит.

– Уҩыза иҧҳәысаагара идуныҳәалар уҭахымзар, узакәытә ҩызеи?

– Сара исҩызамхаз сара сзиҩызахари?

– Исзеилымкааит, – Какан мдыр ҟаиҭон.

– Иааигада?

– Ҷьука… Хәаҭхәаҭ иҧҳа.

– Убри ауми иуҳәаша! Ҷьука сара дысҭахын.

– Иара идыруазма?

– Иасымҳәахьази сара агаҙа.

– Иара дшиҭахыз уеиҳәахьазма?

– Ишҧасеиҳәоз! Дгаҙазма.

Какан дзызнеиз дҭиҭаацәар цәгьа ибомызт. Кәыкәыша, далгаҙан дыҟамзаргьы, днаркоманын. Уа ианеидтәалаз аламҭалаз, акыр дарҩашьахьан. Убас иҟаз ауаҩы, азҕаб бзиа дибартә, убасҟатәи

иҭаулаз ацәаныр далаҟазаауазма? Арахь ихшыѡ еилыкка дцәажәон. Ма анаша даханы даангылазар уи аены? Уигьы зегь иханаршҭыр акәын. Акызаҭәык иара даргамазтәуаз – ицәажәара мчын, иҳәарц ииҭахыз аибыҭараз иажәақәа уамак изхомызт, аха, иахьцалак, дааҽагәаҽасуазаргьы игәалашәара изааиуан. Какан, уи диҽаҧшуа, ҽымҭзакәа маҷк даатәеит. Кәыкәыша ихымѡаҧгашьаз мѡак шьҭиххьан, ма иара даманы ицон. Иаахьарҭәира ус имариамызт. Мчыла дықәургьежьуазар, уманшәалахар здыруадаз. Ус ақәымчра Какан имыцхәны ибон, иагьаҭахымызт.

– Угәы аарҳәы! – иара Кәыкәыша дааирзырѡит.

– Сгәы ааҳәхьеит, – ҳәа аҧшәма ииҳәаз ахы ахьхаз Какан изеилкаауамызт.

– Ус акәзар, ҳаицны ҳѡыза ҳизцап, – Какан уи иабжьеигон.

– Уахь сара сызцом, – Кәыкәыша иааҽаҧиҭәахуан.

– «Сгәы ааҳәхьеит» зҳәадаз?

– Сгәы ааҳәхьеит, иашоуп. Сара уажәы Џьука лакәу џьушьома сзышьҭоу, – Кәыкәыша уамак аацәыригахт. – Иабаҟоу ҳаиѡызара?!. Дабаҟоу сѡыза Адамыр?.. Дыҟазам. Шәырт!.. – аҭыршә дасырц агьигмызт, ибзи, иқьышәи, ихаҧыцқәеи цқьа изеинааломызт акәымзар. – Сара Џьука лакәу џьушьома сгәы иалоу? – уи ииҳәахьаз ҽыц ишьақәирҕәҕәон. – Сгәы иалоу ѡыза дахьсымам ауп. Шәырт!..

– Ухы унапаҽы иаага!

– Сара схы снапаҽы иаазгахьеит. Уахь усцәымшәан!

– Уаала нас! Адамыр идаҳныҳәалап.

– Идысныҳәало закәи?.. Иззакәи?

– Ҳѡыза иоуми.

– Ѡыза дсымазам сара.

– Уск еицыҟаҳҭозаргьы, убас уҳәома?

– Иарбан усу иаҳзеицыҟаҭо?!. Заҟа дысѡызоу еилысымкааи? Иласхи ас аѡыза? Уаагьы џьара сиҭиуеит. Аѡыза дзакәу удыруама? Аѡыза аѡыза иакәзароуп.

– Иуҳәаз саҳаит, – Какан дѡагылеит, Кәыкәыша ихәыцра ицәеиҧхьыттозшәа аниба. – Иуҳәақәо цқьа урызхәыцқәа, – днаилабжьазшәа иуит. – Узықәшәаз уатәнамтәроуп, уалҭроуп.

Агәашә аҧхьа аҧшәма дааныжь, Какан имашьына дазнеит. Дызлаҧшыз ашьҭахь ачараишәа ахьеиҽкааз ацара игәазыҳәомызт зынзаск. Арахь шоуран. Иуфоз-иужәуаз анухаҳашаз аамҭамызт. Уахь ацара иаҧсазу, иаҧсамзу азхәыцха иеамҭакәа, уаанзагьы уи амѡа дықәгыламзи, иҽынеихеит, иареи иѡызцәеи русеицура амуа,

аиԥхьыттарахь рхы шдырхаз дазхәыцуа. Аиашаҵәҟьа иҳәозар, уи маҷк игәы иаахәон. Макьана иарԥарцәан ззуҳәашаз рыҟәрақәа ирҭагылан, аха иагьыхәыҷқәамызт, арҳәра реазкны мацара, изынхарымызт. Макьана ирыҟәманшәалахозшәа иаaиуан, аха мышкы мышкы аҵыхәан, амҟәыб еснагь азы шзаанамгоз днарбартә иаҟәшәар, абаа, ирыхьзеи, шьҭа ихәыҷқәазма ҳәа, ргәы иалс еибадырбарынеи.

Адамырраа ахьынхоз ақалақьи уи анаҫстәи ақыҭеи рҳәааҽакәын. Агәарԥ бзиеи, абаҳчеи, ауҭраҭыхи рзы адгьыл рыҵакын. Ирҭахызар аҵыҟәреи ахьыларҵашаз аҭыԥ маҷк рыман. Знапы акыр акуаз изы инхарҭа ҭыԥ бзиан. Адамыр асҟатәи абеиҭахыз умҳәозар. Шьҭа, нас ԥҳәыс дааигазар, дшьақәгылозар иудыруази. Ргәарԥ аҽы амчындыр ашьапа ақәыршәын. Идыртәахьан азы, маҵуцәақәак ракәымзар уаҫоы дубомызт. Ашьапа аганкәа адгьыл аҽынза илаганы иҽаҳәазамызт, шоурамзи, аԥшабжьас иаҳа еиҧьаршьон. Агәашә аҽынтә ауаа штәаз Какан днарылаԥшит. Дшааиз збаз хаҵак дааидгылан, иаразнак инапы иирзәзәарц, днаиԥхьеит. Иқәра зыкәлаз днарыладыртәеит. Ҵәыцақәак рыжәхьан, ачара аҽҳәара арҭахьан азы, Какан иркхьаз дахныҳәақәарц наидырҵеит. Иара мап имкит, аҫоы зҭаз аҵәца днахан, фырԥьанла араха ижәуан, аныҳәаҽакәа ааидикыларц. Итәашьа злаҟаз ала, аҫоны днаҽаԥшуан. Адамыр дибарҭамызт, уамак исасцәа рылагылара шаҭахымыз идырзар, макьана уиқәгәыҧыртә ламыск изҭан ҳәа, Какан игәы дҭахәыцуан.

Иаалырҟьашәа абарҵа дааҵагылеит ани аурыс зҧаб ԥшза ҵәрышкәа, Лиза захьзыз. Ари ара дабаҟаз? Лара зҧабцәақәак драцәажәон, даргьы гәырҧьаҵәа илыдгылан. Дуаҫоы наалазар акәхарын, иара даалызхәыцит. Нас лара наҟ днықоналеит. Иара уажәи-уажәи уахь дыԥшуан, даҽеа знык илаԥш налыкәшәозар ҳәа. Лара уаҳа ддәылҵуамызт. Иахьцалак ара дызхаанагаз еиликаар цәгьа ишимбоз мацара, ҵәыцақәак ижәит. Нас дихашҭит, аиҳаразак лара лцынхәрас абарҵаҽ Адамыр даниба. Деибгазшәа ҳәа изцәыҵаччоз Какан дизыԥшуан, ашоура агәхьаа мкыкәа, зкостиум еиқәаҵәа зкьаҽ шкәакәа аҵаҵа, згалстук шкәакәа ақәыз арԥыс. Уааиеилаҳарын. Иара акыр иԥшнын, уажәы иаҳагьы деилфаҷан. Иахьцалак иара уи диеигәырҧьон. Ибзиашәа Кәыкәыша дмааит, иҫоыза дшьыцганы, игәы ԥжәарынеи. Амаҳә каҷҷа, дцәыҵаччон Какан, наҟ иҽиҵәахаанза дибарц, зныҳәаҽа макьана иргәаламшәацыз иааизакны ҳәа, фырԥьанқәак ааникылахын, ачараишәа дҫахыҵын, иҫоыза дахьгылаз иҽынеихеит. Егьи длалбаан, дааиԥылеит. Рнапқәа ааимырдеит.

– Аразҟ бзиа шәоуааит! – аҭаца ҽыци иҫоызеи днарықәгәырҧьеит.

– Иҭабуп! – ааиҽыҵшәеит Адамыр.

– Ҭацаагара сушьҭуаз цьысшьон.

– Усҟатәи аҳаҭыр цәгьа иубомызт, – Адамыр дҧышәырччон.

– Ачара аҽҳәара шашәҭаз саҳаит, аха ианықәыз сазымҵааит.

– Ааҧынрахь иаҳгеит.

– Еилыскааит. Ҧшзала иахьзаша!

Какан агәашә дынҭытцын, имашьына дынҭалеит, еилагылаз аѡызцәа иаарылиган, амѡа данын. Уи Адамыр иҧҳәысаагара идиныҳәаларц данынидгылоз, Кәыкәыша диҧхьазу димыҧхьазу аилкаара инаҵгашәа, рѡыцьегь реизыҟазаашьа зеиҧшрахашаз абыржәнатә мѡақәҵарак аиҭар цәгьа ибазомызт. Аразҟ бзиа анизеиҧьеишьа ашьҭахь, убри инацҵаны игәы иҭаз изцәырымгеит. Ауаѡы дгәырҧьартә данықала уицгырҧьар еиҧьын, убри аҽены иадамхаргьы. Еснагь агәырҧьара узҭодаз. Убри амшала Кәыкәыша избахә уа игәаларшәара иаҭыҧымкәан иҧхьазеит. Иара усгьы иѡызеи иареи раиибра игәы иҵаххуа игәарҧ дықәгылан, уажәы ҽыц убри арцыхцыхра мцхәхон ҳәа, амѡа аѡныҟа дахьаныз, ихымѡаҧгашьахаз Какан игәы алаҟан. Лашьцахьан усгьы, адәқьан аҽы дынкыдгылеит.

– Шьҭа ашә аҳарклап? – иара ицынхәрас аухантәарак аус зуаз иан Наала иналабжьеигеит.

– Макьана аус узар бзиан аха, – Наала лҽеидылкылон, аҧхынраз уахыла акраазхәоз илеиѡеиуа ибжьаз аҧсшьацәа ацлон, русутә дырманшәалон азы, рыдәқьан аҵхагәахьы инеиаанза иаартызар еиҧьалшьон, арахь лымала алашьцара дыҵаланы, ргәарбжьаранза дцар лҭахзамызт, акы дахьҟьашаргьы, шьҭа дҽазма.

Рыдәқьан ыҵарбаҟа иаркны, Какан иан аѡны дааигеит. Иҽыкәабаны ииарҭахь дцан, заа дышьҭалеит. Аҽены ҭацаагара мѡаҧызгоз дахьырҭааз акәзу узеилкаауамызт, ихаҭагьы ҧҳәысаагара ааихҭашәеит. Дзызпшуадаз, аиаша уҳәаҵәҟьозар, бзиа иибоз азҕаб дыҟазар, иара дызлалызхәыцуаз ала, лара зегь рыла деиқәшәазар? Дахьдәылҵшаз ҭаацәа бзиан, рееибыҭа инхақәоз иреиуан. Лара лҵара ыҟан, лусурҭа лыман, аҳаҭыр лызкашәаны Анцәа иишаз дреиуан. Илзымхози, лхаҵацара ада? Иара имццакра лара дамырццакуа дыҟазма. Ас аамҭа анига, дицәыргон. Илышьҭашәарыцоз маҷызма? Ҧара идагьы иуҭахыдаз. Уик, Такәа инхарҭа хылаҧшѡыс дарҭазшәа, ирлас-ырлас ргәарбжьара дыбжьысуан ҳәа, уҳәан-сҳәан цәырҵлон, Какан иагьа лымҳа цьгәа ҟаиҵаргьы. Ателефон аақәихын, Иалса лахь дасит.

– Уажәы аҩны быҟазар акәхап? – иара дцаауан, лара аимадара анаашьақәлыргыла.

– Акыр уҭахызма? – изҵаара аҭак хыкәкыла иахьилымҭоз ааигәамҧхеит.

– Сбацәажәар сҭахын.

– Уаха сҷаҧшьоит, – анылхҳәа, Какан игәаҵа аҧхара ныҵалеит, ауха уа длызнеир цәгьамызт. – Уаҵәы аҩны сҟалоит, – ҳәа инацылҵаз акәын игәамҧхоз. – Даҽеа уск сымазам. Уа унеи!

– Уаҳа зҭахым! Бсызҧшыз!

Иахьцалак ахәшәтәыртаҽ еидырбалар лҭахзамызт. Избан? Уа иаҳа иманшәаланеи. Уҳәан-сҳәан лҽеацәылыхьчозу? Уаҟа аус зуаз ҵарауаан, ҧссаҩцәак рыда. Ахирургиаҽ аус еснагь ирацәан. Ԥьоукы рылацәажәара аха рымазма. Уа еиқәшәар зылҭахымзи? Аҩныҟа диҧхьеит, уигьы акы аҵанакуан, лҭаацәа рҧырхагамхартә илзыҟаҵар. Амала, иахьцалак реиқәшәара данақәшаҳаҭха, уи шеиҽеылкаашаз лара илусын, иара хьаа уамазак имамызшәа ибон, ҭынч дыцәеит.

Ашьыжь идәкьан дадгылан, ацаҧха рацәа ишә аҩныҵҟатәи асапатқәа ирҭаргьежьуа. Аҧара даназрыцҳаз зны аихатәы ашә ҽеиҵарц избеит. Усҟан азауад аҽеы итрыжьуаз ашәқәа рыхә изышьҭымхызт, иаҳа ирмариан иҟаиҵарц иҽазикын, аиха бгьыц, аиха кәакьҭқәа ацҵаны, иааихәеит. Ашә зҭаирсашаз аиха ԥшаатәхеит. Асапатқәа данрышьҭалах, иреиғьын ҳәа иҧхьазақәаз хпа ихәҳаит. Урҭқәа зегьы еибызҭоз хазы изишәеит. Зегь анааиҧхьаза, аихатәы ашә шеизакыз иааихәазҭгьы, иаҳа имаҷны дзаралхарынеи. Амала ихьыз шьҭа игәы иалазамызт. Инапылаҟаҵараз ашә иаҳа еиқәҟацан, иҧены азә дыҩоналарын ҳәа уамак уацәшәарымызт. Убри идәкьан маҷ аргылара аныхиркәша, заҟа умал маҷыз аҟара, иаҳа имарианы уееиқәыршәара ушашьҭаз мацара, аусура иаҳа шуцәақәызуаз еиликааит, убри акәын ара иаликааз.

– Ача узааргахьоума? – змашьына наргыланы, иааҩнаԥалаз Асҭамыр дыццакуан.

– Ашьыжьза акыр ҟалама? – Какан Асҭамыр дԥьеишьон, макьана дышьҭамзаауаз.

– А-«Беларус» сышьҭаланы иаауеит. Цәгьала атрактор зтәу ашьыжьза дсыргылеит, иахьа хәлаанза ԥытк исыржырц. Шьыбжьон ԥьара дысцәымцарц, афатә изызгароуп.

– Убранза уееиқәуршәахьоума? Зынза уфраҭзаап.

– Аус злоу аԥароуп. Уи ԥытк еидыскылеит. Иҵегь сзаарышьҭуеит.

– Усҟатәи уццакуазар, иацтәи ача сымоуп.

– Исыҭа! Аҭубар бзиак, ашәеилаҵа умазар, азызла… Уаҳа изгари? Анаша, апомидор… Ҩыцьа иҳазхаша. Иахьа хәлааназа сидгыла аус исыруроуп.

– Бзиала уеиқәшәааит! – Какан пакетк рҭәны Асҭамыр инаиркит.

– Асҟатәи афатә даҽеа ԥыҭ-ҩык адыжәгалароуп.

– Абар иаргьы дахьсыхьза! – Асҭамыр дындәылҟьан, илиасхьаз а-«Беларус» имашьынала днашьҭалеит.

– Аҳәаа диҷәхыҵыр ҳәа дшәома, иҵалазеи? – ибжьы ҭыга Какан дцәажәон, Асҭамыр ахышә ала уи дахьишьҭаԥшуаз.

Еиуеиԥшымз ача ххқәа аазгоз амашьынақәа ааиуан, Какан урҭ идикылон, иаазгоз дара рыхәԥса риҭон. Иан лҽынмырхакәа дааиуан, имаз-ихзыз налеиҳәан, дындәылҵит. Шьҭа ргәарбжьара дныбжьаларц иҭахызшәа, илаивҟьаз Ԥара, имашьына шьҭарҳәаза иааникылан, дҭыԥан дааидԥалеит.

– Адамыр ԥҳәыс дааигеит, уара убра уҟазшәа лымҳаҭаск соуит, – Ԥара аҳашҳатәхара дазааигәан.

– Сара уи удысныҳәаларц сгәы иҭан, – Какан дҭынчын, ус ала иааидгылаз дааиқәикырц, – уара уамеигәырҕьазшәа збоит.

– Иахантәарак ҳԥлышьҭан, дахьызыз ҳзеилкаауамызт, сзыргәырҕьарызи?

– Шьҭа еилукаазар ҳәа сыҟоуп.

– Еилыскаашәа зуит.

– Уаҳа изакәи?

– Уи лара лхала диццоу, дымҵаирсу еилыскаароуп.

– Дымҵаирсит ҳәа угәы изаанагеи? Уа ҭынчран, акрыфара-акрыжәрада ус рымазамкәа.

– Ус иҟалеит ҳәа агәра згом. Адамыр лара илгәаԥхашаз дреиузамызт.

– Иҟамло агьыҟам.

– Илҭахны дцазар, хаҵацоызак дышьҭылымхуази. Ус азә длыцын ҳәа ҳаҳазомеи.

– Ахаҵацоыза итәы сыздыруам, аха аҭацоыза дылгазар ҳәа агәра сымам.

– Уи дарбан?

– Лиза!

– Иуҳәо закәи?!. – Ԥара ҿыц иаҳауан уи лыхьз – Лиза? – Аԥсшьацоы зҕаб ҭацоызас дышԥашьҭылхуаз?

– Лакәзар ҳәа сгәы иаанагоит. Акәымзар Лиза уа дназгеи?

– Аамҭа умоума? – Ԥара иаалырԥьашәа Какан диԥоызахарц шиҭахыз ԥашьомызт.

– Сароу? – Какан Иалса длыԥәшәарц дышлацәажәахьаз ихы иҭагьежьуан. – Аамҭа кьаҿк. Нас уск сымоуп.

– Уаасыцныԥәа! – Ԥара дбылуан, Какан диҳәеит. – Зны Лиза лҿы ҳанкыдгылап.

– Дааргахьазар…

– Ҳлызнеир еилаҳамкаауеи.

Уаҳа ҿымҭзакәа, Какан днеин, амашьына дынҭалаанза, Ԥара иҭып ылх, амотор аус аирухьан. Машәырк ԥаимҵандаз ҳәа, Какан дзызхәыцуаз иныԥәцаԥо дкылхх Андреи Макар-иԥа иҭаацәа рыԥсы ахьыршьоз агәашә днадыххылеит. Аԥшәма ԥҳәыс даадәылҵит лхала, лыԥсшьацәа ашьыжьза идмыргәамҵырц.

– Лиза дҳамбар ԥалазом, – Ԥара дналыдххылт, Какан амашьына аҭыҵха иоуаанза.

– Уажәоуп данааргаз. Чаик лжәуан. Дышьҭамлацзар слыԥхьоит, аха дышьҭалахьазар…

– Зегьакоуп дызбароуп, – Ԥара иааҿахиҵәеит.

Аԥшәма ԥҳәыс даныхынҳәы, уамак ҵааанза, абарҵа иааҵагылаз Лиза ацәа лыгын, ишлыԥхьоз анлаҳа, лиарҭа дшыԥоагәылҵцыз мԥоашьо. Илызԥшыз анылба, дагьааԥышәырччеит лгәы иаахәазаны, уи Ԥара изгәаҭо дыԥамызт умҳәозар. Длалбаа дԥыруазшәа, даарыдгылеит.

– Џьука ҭацаԥоызас блыцын ҳәа саҳаит, – Ԥара ихы убас иналыԥәикит, азҭаб цәгьарак зуз лакәны лхы лыԥхьазартә.

– Ааи, аха иԥалеи? – Лиза илбоз-илаҳауаз уамак иԥьалымшьеит, гәаҿанызаарақәак лоухьазар акәхарын.

– Уи лхаҵацара шԥаԥалеи? – Ԥара иаамсҭашәашьа зыҭуан, излауаз ала иҿшникылозгьы.

– Ишԥаԥала ҳәа иуҵаашьоу сзеилкаауам, хаҵа дымцазакәа дтәазаауазма? Арԥыс данлызкашәа диқәшаҳаҭхеит.

– Убри дылҭахны диццама?

– Даҿеакала уаҳа ишԥаԥалоз?

– Сызҵаара аҭак цқьа исыбымҭазацт, саҭамыз!

– Дылҭахын ҳәа сгәы иаанагоит. Ус акәын исалҳәаз.

– Агәхьаа басыргеит, саҭабымҵан!

Ԥара, уаҳа дааҭымгылакәа, агәашә дынҭыҵын, дшыццакуаз имашьына дынҭалан, уажәрааанза уаԥоы дшимбацыз иԥсахы ԥыжәжәо, Какан иааира дазыԥшын. Ишахәҭаз ишьапқәа аус руртә дҭынчмызт,

аҕəра аҽəарххо икызшəа, амашьына ҭрыстрысуа аҽынанахан, нас, машəырк ҟаимҵандаз угəахəыртə, даҕьны амҩа дҩанылеит.

– Уабацои? – Какан уи ихырхарҵа еиликаауан.

– Усыцны уаала! Ԥьука слызцароуп.

– Избан?

– Иҟоу-иану еилыскаароуп.

– Еилумкаахьеи.

– Уи азхом. Иуҭахымзар уаансыжьп?

– Мамоу, суцны сцоит, – иҳəеит Какан, дызцыз, иакəымз ак иҽазикыр, диҧырхагахарц. – Амала ас акəзам хаҵа ицаз ишлызцо, – дазирхəыцырц игəы иҭан.

– Саби сани ԥьоук еидыркыларц ргəы иҭан, аха сара ираҧызгарц сгəы иҭаскит.

– Умбои ахымҩаҧгашьа шырдыруа.

– Амҩа сануп, Ԥьука схала слаҵəажəароуп.

– Уи дузырхынҳəуам, цҭəык шьҭумхаait.

– Дырҵəаауа даазгома! Сахьҭабгаз сааит лҳəар, ԥьаҳҧым лҭыҧуп.

– Ус дахьушəиуа Анцəа иуԥьишьом.

Имашьына, агəашə инадыргыла, дыҩҭыҧан, уаҩы дызкəаимбаауаз агəарҧ дынҭашылт. Иахатəи аилыхара ашьҭахь, агəылацəа еимыпхьан, аҧшəмацəа рыҧсы ршьон. Иҵыкка игылаз ашьапа уамак еилыргамызт, амаҵуцəа рааира иазыҧшын. Лак иҧылар ҳəа дазымхəыцкəа, дышиашаз амардуан днаҽалан, изиашаз ашə аартын, амаҵурҵа дныҩналеит. Ҽиҵуазар изҽымҭуа, азхаз даакəхеит.

– Иухьи, нан? – аҩныҵҟатəи ашə лхы аалалкит Адамыр иан.

– Ԥьука дызбар сҭахыуп, – иааҽаҧиҵəеит иара.

– Уи дышьҭоуп макьана.

– Уа снеины дсыргылома?

– Мамоу, убаашəт.

– Шəылцəымшəан! – Адамыр иашьҭахь дгылан ан иаҳа илдыруаз Какан. – Дизаажəгар длацəаажəап. Лашьа иоуп.

– Уажəыҵəҟьа, – аҧҳəыс днагьежьит.

Лара дыццакуамызт, ззы днахынҳəызгьы дласуамызт, ирурыз иакəымшəозшəа, еилахан. Убарҭкəа-егьырҭкəа Ҧара иаҳа иҧсы еиларҵон. Уажəаҟара иҭыҧ дамкуа, уи Какан димбацызт. Еснагь дуаҩы еиҟараны ибла ихгылаз арҧыс иаҳəшьа убранза диҭахын, уи лразҟы уаҩ дызнымиацыз акəызшəа дшахəаҧшуаз Какан еилыкка ибагəышьон. Лара дыбзиацəан, уахь агьузҳəомызт. Лашьа иакəмызт,

иара ихаҭа Адамыр диаҭәеишьомызт. Аха иҟалашаз ҟалахьан, лара дахьаааиз дабартә еиԥш, наҟ-ааҟ еиныршәатәын, аханатә агәеихшәарақәа рыбжьамларц. Агәыҳалалра акәиц имцабз бзиахон, аха знызынла цқьа иузыламҵоз иҽеимкәа иааурыхуан. Лара, ланхәа ҽыц данаасҩнашыла, уи длышьҭагыла даақәгылеит, лхы ларҟәны, аҭамзаара даҳәозшәа. Ԥара, лнапы нҵарс иаанкыла, ҽымҵзакәа дысҩдәылга дизгоз ҷьишьон, аха ланхәа дахьрыбжьагылаз дарсҩашьан, зҵаарагьы иҽамшәо даақәхеит.

– Рымацара еицәажәааит, – Какан Адамыр иан лахь ихы наирхеит. – Шәымшәан! Сара ара сыҟоуп, – аниҳәа, аԥҳәыс лышьи-лышьи еиқәҵо днахынҳәит.

– Баала асҩныҟа! – лҽеидкылараҵәҟьа дахьимгзакәа, Ҷьука аматцурҭаҽынтә дицны лындәылҵра агәра игозшәа, иааҽахҵәаны илабжьеигеит. Лара лылаԥш лзышьҭымхуа ҽылҵуамызт, дышиқәшаҳаҭмыз илырдыруан. – Ибдырны баама?

– Ааи, – аалҽыҵшәеит.

– Сара асҩныҟа бызгарц сааит.

– Сахьааиз сыҟоуп.

– Аҵыхәтәантәи бажәоума?

– Уаҳа ишԥа?

– Уаҳа агьсабымҳәону?

– Мамоу.

– Бахьымхәааит! – игәамҵхамҵра мырԥсыҽзакәа, даахынҳәын, дындәылҟьеит.

– Уи игәхьаа уамак ибымкын, – Какан ҽааиҵит. – Макьана игәы шны дыҟоуп. Аразҟ бзиа бымаз! – налзеиҧьеишьан, иара днахынҳәит. Амашьына дахьынҵалаз, Ԥара дызҵынчхомызт, амҩа дананылагьы. – Уаҳәшьа лгәалаҟазаара ԥхасҵатәны, уаахынҳәит, – иҳәеит. – Иззаҭахызи? Лара хаҵа дцеит ҳәа дгәырҧьаҵәа дыҟоупеи. Игәнугаша акгьы умам сгәаныла, – дилабжьон, егьи деимахәланы иаҳауаз макьана изгәынкылазомызт. – Сара Асҵамыр иҩны снеир сҵахыуп, убранза снаугар цгәьа избомызт.

Какан дааҭыҵын, амашьына анца, агәарԥ дынҵашылеит, иааира заацәамызт, иагьыхьшәамызт ҳәа дгәыҧны, шьҭа шьыбжьон ааиуан. Агәарԥ уаҩы дықәибаауамызт, абарҵахь амардуан дҩаҽагылаанза. Иалса даадәылҵын, дааиԥылеит. Инапы ааимылхын, аматцурҭахь дналган, акреслаҽ дналыртәан, ателербага наҽалҵеит, еицәажәозар уамак ирԥырхагамхартә, абжьы акыр ирмаҷны.

– Шьыбжьхьак сырхиан, снапы асыркырц сгәы иҭан, ибзиашәа ианаамҭаз уааит, – акҿаѡра дныѡналеит.

Иаразнак даныздәылымҭц, хьурзык ақәлыргылар иҭахымкәа, дѡагыларц игәы ишҭаз, лҿырхиа дыштәаз мѡашьо, абысҭа ҧхаҭәыҧхаҭәа, ахылѡаҧсылѡа ахылҭуа, иаақәлыргылеит, ѡыҷьа рхәы лырхиауан. Лҟәыд ааигәа ишылчаҧаз ѡашьомызт. Анашеи апомидори ааигәа иҿыхын, иссаны иқәгылан. Акәтымахақәа ҷьны адырган ианын. Ларгьы дааидтәалан, аҧшәымаҭас аҧхьа лхәы лнапы алыркит. Фырҷьанк араха илыржәхьан, маҷкгьы ифахьан, лара дѡагылан, ачашә сса чанах ҟьаҟьак ианҭа ианаақәлыргыла, зынзак агәра игеит лчысҟаҭара шынеибакәыз иара ишизкыз.

– Такәеи Сырмеи аѡны изыҟами? – игәы иҭашәаз зынзак агәра игарц, ари азҭаара лиҭеит.

– Цац иауашәа, иахьа ҧсрак ахь еицымцар амуит, акыр сықәзар, саб дааудсмыртәалози.

– Бара бахьсыдтәалоу иаҳагьы еиҕьасшьоит.

– Сара иумаскып ҳәа уҟоума.

– Исымазкуа дсыдбыртәаларц, смааизеит, – абар дыззааиҭәҟьаз дахьаадгылаз, аха макьана заацәаны ибон, ртәашьа даҧырхагамхарц. – Ашьыжь Асҭамыр дызбон, – иҳәеит.

– Уи инаплакы аргылара иѡ-напык азикит. Ҧсшьаѡык диқәшәан, имаҷымкәан аҧара ииҭеит. Иаарласны абанк аҿы иҭегь ааишьҭырц игәы иҭоуп.

– Излаздыруала, ишәҟәқәа макьана аҭыхәтәанза ихиазам. Аргылара инапы аиркыр заа ируамызт?

– Сыздыруам. Иара дыццакуеит, акы дацәшәарц игәы иҭакзам. Иахьа иҟоуҭалак ҟалоит ҳәа сыҟоуп.

– Усҭәҟьа иҟам, аха уҿурманшәалар узхьымзара арбану. Уи ҧшзала иусқәа дрыхьзааит! Сара, даҿакы салацәажәарц, сыбзааит, – ус ала иаҳақәаз зегьы лара ишиалҳәаз лгәалашәараҿ ирзырц иҭахын Ѡ-жьак икуан. Иидыруази иқәҿиаргьы, лара иаҳа дзызҿлымҳахашаз лызцәыригар. Иахьцалак дыззааиз аусгьы иқәманшәалахарын ҳәа дақәгәыҕуан.

– Да.. Ыы?.. – ҳәа дааилахеит аҧҳәызба, дзеиҧшрахаз цқьа изгәамҭарц, ҧшьшьала ачашә ҧеы лҿы инҭалыршәуан.

– Сара бара сбацәажәарц сыбзааит.

– Да?.. – лҿы ҭамырцәзакәа, дҭаауан.

– Ҳѡыҷьегь ҳагьыхәыҷқәам. Аус арххара аҭахны избазом.

– Иарбан?!. – «усу» ацымҵакәа, лыкрыфара ааанкыла, даатәеит, илаҳауаз ԥьалшьозма уҳәартә.

– Сара сшыбзыԥкоу усгьы ибдыруеит. Мап сцәыбымкын, амцхәгьы сыбмырҳәан!

– Какан, субарц шуҵахыз ансоуҳәа, ҩыза иаԥара усҵахны, усыдыскылеит. Уи иаанагазом даҽеакала усызхәыцыр ԥалоит ҳәа.

– Иалса! – иара ихы ааирҵысит. – Сшыбзыԥкоу усгьы ибдыруеит, – ҽыц илгәалаиршәон ааигәаза илеиҳәахьаз. – Ибдыруеижьҭеи иахьа акәым. Бсызхәыцырц аамҵа быман.

– Ачкәын зҭабк дигәзит ҳәа, уи иаанагома дицымцар ԥалом ҳәа? – газарак шылҽьҵԥьаз лхаҵа илныруан.

– Ус заԥаҩы быргәызхьада? – лыбҭа аапиҵәеит.

– Саҵоумҵан, усшәа ахьысҳәаз! – лара дааилахеит. – Аха… – дааилахазеит.

– Убыржәы мап аасцәыбкыр, уаҳа бааигәа сыкәымларгьы ԥалоит. Бгәы сзыпҵәо ԥьыбымшьан. Аха ус иаармариа бысзоужьуа сыԥказам. Сара убасҟатәи быстахыуп.

– Аамҵа суҵароуп, – лҳәеит, мачк лызҽымҵуа данаатәа ашьҭахь.

– Ус акәзар, аамҵа усгьы иҳамоуп, ҳакрыфара иагаҳмыжьып, – аибархара рыбжьаланы ибазомызт, аха убри ахәынганк ыԥказар ирдадарц, Иалса лчыс инапы надикылахт. – Афатә хааны ишпаҩабҵоит! – гәыкала дааирехәеит.

– Иҵабуп! – дааԥышәарччазшәа луит, лгәы ишаахәаз усҟатәи игәнимкыларц, арахь лгәаҵанза ԥьара иргәамҵра дацәшәон.

Лара, лызхара шылфахьазгьы, иара икрыфара аанимкыларц, ҽаҵақәак лҽы инҵалыршәон, дмыццакзакәа илбаалдон. Уамак лхы лзышьҭыхуамызт, иалҳәахьаз ада акы лыбла ирхимбааларц. Усҟан дышԥьашьахәыз иара иҵәахуамызт, уажәи-уажәи дылҽаԥшуан, дҭиҵаацәон. Лҵышәынтәылара дҵагылан, дыԥшзацәан. Лчыс бзиан, ихаан. Ԥазшьала дхәыдамызт. Лхымҩаԥгашьа ԥсҭазаарала ишәан-изан, аҩны арԥыс иԥылара хазы ҷыда бзиарак дазхәыцны ишьҭылымхит. Ааигьы, мапгьы лызимырҳәеит, уи игәы иалазамызт. Аамҵа лиҵарц дахьиҳәаз зегь аҳәон. Лара иара дшизыԥказ еиликаауан, бзиаҵәԥьа игәникылон. Ихылаԥ аҵыс ҭаҳәуан.

– Асҵамыр дааит, – уи имашьына агәашә ишаадгылаз анылба, Иалса, иаразнак дҩамгылакәа, лашьа иааира даазыԥшны, дтәан.

– Оо! – дыццакуа дааҩналт иара. – Утәа, Какан? – иаргьы днатәеит, Иалса изаалрыцқьаз аҵыпаҽ, ихәы изаақәлыргылеит. –

Иахьа ҳанеибабоз арахь ушауаз соумҳәазеитеи, – Асҭамыр Какан иаҿԥниҳәон дыхәмаруа.

– Сгәы иҭамкәа, схы иҭамкәа, Ԥара абра сааигеит. Усгьы аамҭа сыман, саакыдгылап сгәахәит.

– Шәабеиқәшәа ашьыжь?

– Џьука хаҵа дымцеи.

– Иуҳәо закәи?!.

– Убра ҳаиццеит.

– Нас?

– Длацәажәеит. Шьҭахьҟа дизаагозма, илҭахны дцазар, – Какан Џьука Адамыр диқәшаҳаҭны дышиццаз раҳар иҭахын.

– Хаҵы дызцазар – иҭабуп имҳәо! – Асҭамыр дыццакшәа акрифон, уи иихәаз Какангьы игәы иаахәон. – Ҳаҷкәынцәа зҿу имбазои? Ма иҧьычцәоуп, ма инаркоманцәоуп. Дзуҭода?

– Ашьыжь афатә иааухәаз, уара ухәы нымхазеи? – Какан излацәажәоз инахигеит.

– Зегьы уа иҭаны, сауеит. И-«Белорус» ԥеит, уанаџьалбеит. Уи аремонт ҟаҵараз дызгама, аха сыҭада. Хәҭак ԥшааны изызгароуп. Шьҭа иахьа уи аибыҭара аамҭа ҳцәагоит. Ҳус уаҵәы ашҟа ииагатәхеит. Сусураҿ ибзиашәа аԥсшьара згеит. Аргылара знык амҩа инықәысҵандаз!

– Ибзианы Иалса санлырча, шьҭа саргьы суцны сцалап, – ажәжәаҳәа акрызфаз Асҭамыр аус иман, ирҭазгьы дизымԥшуазшәа збаз Какан уи дицгыларц избеит, иҵегь Иалсеи иареи еизаанхар, гәаанагарак лашьа макьана изкаиршәырц иҭахзамызт. – Шәчеиџьыка ҭбаахааит! – аишәа иабхәындахашаз иаԥхьагьы дҩахыҵит.

– Иузыҳалалхааит!

Иалса рҩыџьегь амардуан дларыцбаан, даатҵгылеит, арԥар нҭыҵаанза дааԥшырц. Даахынҳәын, амаҵурҭаҿынтә дырзыԥшуан. Амашьына ианынҭалоз, Какан даахьаԥшит, дызҿынҵәаауаз азҵаб даҿеа знык илаԥш дааҵашәарц. Лара усҟан аишәаҿ лҭыԥ ҿыц иаалылхын, лызмахәҿак нықәыргыланы, лнацәкьара ԥшзақәа рызқәа лыцламҳәа хәыҷы инаҵалыргәан, дцәыҵаччон, анасыԥ даамҽеханакын, лыҩныҵҟа ихәмаруаз амцабз лылаҕырз лҿанарҳәҳәын, дҵәыуан.

Дзышьҭаз аус шимпыҵаманшәалахоз бзиаҵәҟьа издырыз Какан, Асҭамыр имашьына длалбаанзагьы, даҿеа уск инапаҿы ишаауаз агәра игон, убри акәын дагьзызхәыцуаз, аҩны даннеиуаз. Импыҵашәаз аинформациа агәра игозар, уи агәра имгартә акымзарак икымызт, Асҭамыр аԥара чаҟәаза ԥсшьаҩык ииҭахьан. Иара имаз изымхозшәа,

изуҭалац иҭала ҳәа, деиқәымшәахи. Уи, аҧсшьаѡы, Какан игәалаиршәон Иалса лажәақәа, «иаарласны абанк аҿы иҵегь ааишьҭырц игәы иҭоуп». Абанк Асҭамыр аҧара ҭигарц зны днеиуан, аха ианба? Еснагь уа укылҧшуа узтәомызт. Абанк аѡонытҵ̌ка дыррак рызҭашаз уаѡы дрымазамызт. Ирыҧсыхәзи? Зегь раҧхьа адырра ианаамҭаз ирызҭашаз дрыҧшаар акәын. Нас аҧара ҭызгаз ишимырхрыз иазхәыцрын. Ма ирзааигәаз азә дымҵадырсрын, ма, амѡа рызкны, мчыла ирымырхрын. Актәи уаҳа ҧсыхәа аныҟамыз акәын рхы ианадырхәоз. Уи реацәырхьчар иаҳа иеиҧьын. Аҧьал-пал рацәахон, азкылыҧшра ҵыргон, иаҳа ишәарҧан. Аѡбатәи авариант злабзиаз, – зныкҟьара имѡаҧыргоз акциан. Рҿырманшәала ианаамҭаз реырзыҵәахыр, зегьы мазан. Иҭынчын.

Иара ус дазхәыцуан, акәымзар уи аус аҿалагалара изалыршарын ҳәа уамак дзақәгәыҧуамызт. Асҭамыр Иалса длашьан. Зегьы аргамахар, Иалса дицәызуан. Уажәыҵәҟьа уи даараза дацәшәон. Аха иарбан усыз идмырмазоз? Аригьы иҵәахтәын. Маза арҳәра изымѡаҧгар, ѡ-жьак икуан. Арахь иѡызцәа Адамыри Кәыкәышеи убри аламҭалаз уамак еизуаамызт. Аамҭа цац амуази, ахҭысқәа еиқәнаршәартә. Ари аус шизеиҿымкаауаз аргама ибла иабон. Иалихрыз изеилымкааува, уи азхәыцра мап ацәикыр иаҳа еиҧьеишьон. Зегь ҭынчрамхози. Ԥытк анҵлак, ацәа данализ, иара имчымкәан ҧхыз дшамҽеханамкуаз еиҧш, ашьшьыҳәа изаацәырҵуан арҳәра амѡаҧгашьа асахьақәа. Уи дызлазымхәыцуази, уи ала дчымазаѡохахьазар, ичымазара даҿа хәшәтәышьак амазамызт, дзымҽхазкхьаз аус мѡаҧгахаанза. Ателефон ахь инапы нахон, иаашьҭихуан, иѡызцәа азәазәала иҽерымеидарц, аха еиҳаразак иҧырхагаз Иалсеи Асҭамыри ирыбжьаз ажьрацәрала аизааигәара анааигәалашәалак, Анҭицагьы данизацлалак, иламмыс ааиҵахәмаруан. Ихәыцра еилататара агәыѡбара еилыхара арҧәҧәон.

Аԥхын аарѡараз амш аҿеиҭакра ианакәызаалак ашьхантә аҧсҭа иҭыҵуа аҧша, адәы иқәыз зегь еиланарѡынтырц агьагымхо, иаакәлон, убри ааихсыҧьраз амш цәгьахон. Знызынла амшын аҿынтә иаауан аҧшаҧьы, аҧшатлакәра иазынаҧшуа, уи иацыз амшцәгьа иаҳагы аҿарҧәҧәон. Уи ус шакәыз Ԥара ԥхызла игәы иҭан. Ацәа дзалҵуамызт. Убри аилаҳантара иалагзаны адәахьынтә, иахьыкәызынтәҵәҟьа изеилкаауамызт, адыд бжьы Ажәѡан анаамҽханак иаѡызаха, бжьы ҳаракзала ашәаҳәабжьк Адунеи ианыѡуан. Амацәыс Адгьыл-жәѡан

иарҵысуаз еиԥш, Адунеи қыцьқыцьуан. Амала ашәа хаа Адгьыл абасҟатәи гәы ԥшқарыла иахьамарҭынчуаз игәы иаахәаны, Ԥара ацәа даалҵит. Иԥхыз ианаҳәоз изеилымкааua, дышьҭан, усгьы изгәамҭазакәа ишахьаназ, дыццакуамызт. Дсоагылан, ииарҭа ааилиргеит. Абарҵа даатцагылазар, иацы икатәацәаз амца шоура ашьҭахь, ас ажәсоан еихашьшьрын ҳәа игәы иҭазамкәа, апҵа еиқәатцәақәа ахьибоз, ргәы ԥцәаны иажәызшәа, уажәы-уашьҭан рыедырдарц еилаҳа, иҭаччын. Знык дыды-мацәыск ларыбжьҟьар, иԥжәаны ақәаршыкс лалагарын. Уи анасосан, амш ирлас аилгарахь ахы архарын. Ақыҭауаа еснагь ақәа ианаҳәоз, ақалақь уаа амш бзиа рҭахын, акурорт зеилаҳауаз амш акәын.

Ачаи ршны изыкәыргыла, иан цьара дцахьан. Заа дагьаалмырԥшит, иԥсы ишьарын лгәахәшәа. Иара даныццакуаз ителефон арҽыхага ыкәиргылон, уи даанамарԥшызар, цьара дыццакуамызт ҳәа илԥхьазон. Ихаҽы ахьирыцкьоз ашьма ҭыпаҽ акәызма, аматцурҭа дахьыныконыс-аасонысуаз акәызма, дынҭытцырц атцыхәтәан, абарҵа дахьаатцагылаз акәызма, агәарԥцәҟьа акәызма, иахьабалак ҭацәыран. Иаҳәшьа ԥшза ԥшқарах дазхомызт. Ма дахьцаз длыкәшаҳаҭындаз. Иара убри лхатцацара изнарҵысыз аԥсеибакра ариабжьарак ԥшьшьала илазҭуан. Даеа зны дибарц игәы иҭан, иидыруази дахьнанагаз шьҭа дахьхәызар ҳәа дгәыԓлон. Иахьцалак длызцарц ишьаҽа изеихыгомызт. Иаҳәшьа лхатцацара заҟа далашьцылоз, ихьааха даеак изцәырҵуан. Аиашатцәҟьа уҳәозар, уи аехацнаркуамызт, уажәрааназа имцабзха иҵраз аеарҵаулон, аеарҭбааuан, дшынеибакәыз ԥшатлакә деиланарсоынтуан. Убри аныр иаҳа-иаҳа изҳауан, иара Какан Такәа игәашә аԥхьа дынижьызишьҭеи.

Агәарԥ дахьаақәгылаз, дышҳазхазшәа ажәсоан еихашьшьы датцаԥшыхуан, ихы ахьирхарыз дақәымшәо. Машьынала аԥсшьацәа рынагаагара атцыхәтәантәи аамҭаз усгьы игәы ахцәамызт, шьҭа ԥарак ирҳауан, иҭаацәа аланыҟәигон, уаҳа инапы злеикрызи акәымзар. Асоны даанхаргьы, ихы изыконакуамызт, акы игәы ахымызт. Инапы аазлеикхьаз зегьы импытцысоруазшәа игәы инаҭон. Имашьына иахьцалак иаатциган, амсоа днанылеит. Уи Какан ус башамаша Такәа иҭаара цимгеит, Анҭица илытцгашәа, дцо-дааua дырзыбжьан. Иҟаз еилкаатәын. Ԥара ихаҭа Иалса дизыҟамызшәа ибон, аха азҕаб лгәы иҭаз цәырылгацәозма, лгәы иҭамыз акәын иулырбози. Иахьцалак Какан иаҳа лара лгәы изцахьазар? Ахәыцрақәа деимдырххон, амсоа дахьаныз. Уи длыҷцәажәар иаҳа еиҧьын. Уажәрааназа ааи лымҳәакәа, мапгьы ицәылымкыкәа дааиуан, аха лгәы иҭаз цқьа илҳәартә

дизҭамыргылацзар? Аҽны иныҟәигашаз ԥьоукы изыԥшаар, иаалырҟьаны реиԥәшәара дизақәыршаҳаҭыр, ипасаԥьыр иԥырхагахон азы, ателефон дылзасит, ахатә машьына-таксиԥәа ахьеишьҭагылаз дназаанза. Аҭак ҟалҵазомызт. Уи лчымазацәа дрылазу, ма азә дԥырҟуазу, дызҽеыҵәҟьаз здыруадаз. Иаха лымазамызт. Ма, еиҳа еицәаз, илзасуаз дгәаҭаны, иҽеималдар лҭахымзар?

Ахатә машьынақәа, ацәаҳәа иахьыԥәгылаз аҭыԥаҿ, иагьырацәамызт, уамашәа иубартә. Асҟатәи аусутә роузар, иаргьы даанхацәарымызт ҳәа дгәыԥны, дааҭгылеит. Иаԥхьа игылаз ахатә таксиԥәа хԥа заҵәык ракәын, уамак иаанымхазт, иара аԥхьа дгылан дук мырҵыкәа. Амала, имшьҭа цәгьазшәа, иара даанхацәеит. Ишьҭахьҟа амашьынақәа еизахуан, иара дзыԥәҵуамызт. Дахьаанхацәаз уамак агәхьаа икзамызт. Иусура игәы ахзамызт. Даҽеа усын игәы иҵхоз. Аиҳаразак уажәы Иалса дихьаан. Ԥьука усгьы разҟы лыманы дибазомызт. Дигәаԥхомызт уи амузыкант Адамыр. Адгьыл амхра ахьиԥәманшәаламхоз, аус ахьыгәагәоз игәы ҧҵәахьан. Арахь ахьы далаирҭхаԥьырц дақәзыргәыҕхьаз Андреи Макар-иԥа ихабарк аасҩуамызт. Ҧара ихала телефонла иҽеимеидомызт, иҭаацәа разҵаарагьы изыгәаҕьуамызт, уи иԥәҵшьа даргачамкхьан, дагьиԥәгәыҕуамызт. Адокумент еиԥәыршәара инапы алеикхьан акәымзар, аус наҟ ишьҭеиҵар цәгьа ибомызт, уахьҵәҟьагьы шьаҿа ғәғәак изыҟаҵомызт. Убарҭ рых-уск рҿынтә еиҳаразак деимырхха дызмаз уажәыҵәҟьа Иалсеи иареи имариамыз реизыҟазаашьа акәын. Урҭ еизыҟазаашьак рыбжьан узҳәозар.

– Ҳара ак еиԥшым ҳәатәык ҳамоуп, – дызлаз даалылԥааит зҕабк, лнаҩсан даҽеа зҕабки ҷкәынаки лышьҭагылан.

– Сзырҩуеит, – Ҧара дыҩтыҵын, азҕаб даалызҿлымҳахеит.

– Ҳаԥсы ҳшьоижьҭеи, Иаҕьы ҳзымцеит. Шьҭа иахьа ҳақәҵуеит, аха хәлаанза аамҭа ҳамоуп. Уахь азкнаҳа ҳазцар, заҟа аамҭа ҳҭахыуи?

– Хԥаҟа саатҕ.

– Ҳшәызгома?

– Сара смашьына уахь ихәназом. Уахь ицо абна, аԥсшьарҭа аԥхьа, игылоуп. Ишәҭахызар сара шәызгоит. Амала Уԥшара, азиас, ҳашнеилак, абанҭ ирҩызоу амашьынақәа ԥшуп, урҭ шәыхәныргоит.

– Нас ҳаазгода?

– Шәлыбаанза сара ҵаҟа сгылазаауеит.

– Шәгәы ишԥаанаго? – азҕаб лҩызцәа даарызхьаҳәит.

– Абна игылоу ҭәаанза ицазом, – лҳәеит лҩыза. – Иагьыҳзыманҳәалам ҳаидарақәеи ҳареи. Ари ала ҳаигозар, ҳцап.

– Сақәшаҳаҭуп, – аҷкәын блала дгәырҕьон.

Уахь ицарызу, ма ишиашаз аҳәаахьы рхы дырхарызу цқьа иазымхәыцзацкәа, ргәы еилаҧшуа ишцәырҭыз ҩашьомызт, рымаҭәа зҭаз еиуеиҧшымз аспорт рҭмаҟқәа ршьапаны игылан. Ҧара урҭ аидара ҭыҧ иаиркаанза, дара ҭалахьан. Иаргьы иҭыҧ аалихын, днаҭысит. Иҩы захны дҭатәазаауан, иватәаз ани азҕаб аҭыҧқәа ирызкыз лызҭаарақәеи лыҷьшьарақәеи рацәамхар. Иаҕьи Уҧшареи реилаларҭаҩ ианҩеига, аҧсшьацәа Иаҕьы азкнаҳа идәықәиҭеит, уа игылаз машьынакала. Ас ауаа арахь ианааигалак, ихала ахра ҩҟьара иаҩгаз амҩала дрыццон, екскурсиа маҷк мҩаҧигон. Уажәы уахь ахалара игәалаҟамызт, аҧсшьацәа рымаҭәа имашьына иҭан, урҭ рыхьчара инаҭганы, араҟа даанхеит. Уажәы-уашьҭан ақәа кыдхаҩарын ҳәа, дызҭаҧшуаз ажәҩан ааимыггақәан, Амра ацыҧхь ахьлалҟьақәаз ҭаҟа иаршоран, имашьына аршит. Уи дыҩҭыҭын, Уҧшара дыхтәалан, ишьапқәа азы хьшәашәа изаакыла. Ишьапы ахьшәашәара аналсцәа, ибаҩ иҭаларц агьагхомызт. Дааҳәшәа даатәан, ишьапы ахаҳә ца иқәгылан ибаанза. Дзызҧшыз амашьына, даҩа машьынақәак иргәылагыла, илбаауан, ахра иаҩаҭәиуа.

– Шәымаҭәа шәыманы, арахь амҩа шәзықәгылеи? – уаҳа иҷьеишьашаз ара дахьынзатәаз дзазымхәыцуазшәа, иара дразҭаауан аҧсшьацәа, излааз илыбаа, иара итәы ианаадгыла. – Шәаныхынҳәлак иаразнак шәықәҭыр шәҭахызар, уа ишьҭышәымхрызи?

– Иахьа ашьыжь ҳаҩҳәара нҭәеит, лҳәеит иара иааиватәаз азҕаб. – Ҩыц иаауаз уа иҧшын, ҳаццакыр акәхеит. Иахьаҭәҟьа Иаҕьы ҳзаауан ҳәа ҳаҟазма, ус ҳаиқәшәеит акәымзар. Ахәымҩхан Адлер адәыҕба ҳақәтәоит. Аҳәааҩынза ҳузгома?

– Шәызгоит.

– Умбои даҩа знык ҳшеиқәшәах! Умшны иахьа уҳақәымшәеи!

Аҧсҭа ианҭыҭ, аҧсҭҳәа анеимыгга, иаҳагьы шоурахан, амашьына ахышәқәа зегьы аартын, уи аццакыра аҧшабжьас амч арҕәҕәон, ус ала рыҧсқәа иаҳа еивыргон. Мчыбжьык аахыс Ҧара арахь, аҳәаахьы, амҩа дықәымлацызт. Пицундеи, уи иаваз ақыҭақәеи, даҩа шьха ҭыҧқәаки, ақалақьи дрыбжьан. Асҭамыр иобиект иргыларц игәы иахьҭаз данлавала, ҩ-машьына дук, адгьыл ааганы ишҭарыҧсоз, илаҧш нараахеит. Збаара ҭыҧқәак дырҭәуан иҭадырбарц. А-«Беларус» аус нанагзахьан, збаара убарҭазамызт. Ҧара Асҭамыр диҭашьыцуамызт ҳәа иара игәы иаанагон, аха дизҩлымҳан, иусушьаз еиликаарц иҭахын. Иара, Ҧара, данзымеиҭаҭуаз, Асҭамыр атанк дазынкыломызт анизырҳәашаз дҭагылан. Изыхҟьози? Уи дахьааихьаз баны, макьана

иалыҵшәахашаз убла изаахгыломызт, аха шьҭа идырын имаҷымкәан амал шақәирзхьаз. Иаҧхьаҟа инихшаз азы акы дақәгәыҷуан, акәымзар ииааиҧмырҟьазакәа аус изуазма. Уи диацәажәар иҵахын. Ас ак иаҽыз рус дырмазалон, аха иидыруази ак иирҳәақәар.

Ибла цқьа иамбоз аҧсшьацәа андәықәиҵца, Ҧара, амашьына реишьҭагыларҭа дықәгыларызу изымдыруа, длакѡакуан. Дара ак цар, ак ааруан, ацәаҳәа инықәгылон, иара изыҧшуазма. Ихы-игәы имхацәгьаханы, уаѡы дышьҭымхзакәа, дышҵацәыз шьҭахьҟа амѡа данылеит. Имашьына ирццакуамызт. Асҵамыр иргылара ҭыҧ азааигәа, амѡан имашьына аанижьын, амѡаду еихҵәа, иҽааихеит. Дзышьҭаз ауаѡ имашьына ибазомызт. Ихаҵа дабеиҧшаарыз? Ҷьара даацәырҵуазар игәахәшәа, аргылаѡцәа зыҿқәаз илаҧш рыхижьуан. Аидарамѡангагақәа ѡба цо-иааруа ибжьан, уа ҭыҧк аҽы азмах бҕанҷла идырҭәуан. Иахьбараз ажра ҭҳәаан, аихабетон ҭарҭәахьан, адгьыл иѡаҳарак ауацхыр шьҭырхырц, абетон ахьҭарҭәашаз ҕәыла еибадыркуан. Аузбек усуѡцәа ирхагылаз дузбекын. Напыла инагзатәыз аус ҳара усгьы ҳнапы акуамызт. Аусуцәа ирхагылаз дара реиҧш ихы аашьҭымхзакәа аус иуан, даҽеа уск азы инаидгылара гәаҕьыуацәан уҳәартә.

– Асҵамыр дабаҟоу? – Ҧара дҵааруан.

– Уи дзусҵада? – аузбек еиҳабы ихы ѡышьҭихызшәа иуит.

– Абри аобиект зтәу.

– Аа!.. – Ҧара дзызцааруаз ихьз аузбек ихашҭхьаны ииааигәаладыршәаз ҷьушьарын. – Уи ишәҟәқәа аҵыхәанза ирхиазам. Аргылареи адокументациеи реиқәыршәара еилеигзар акәхеит.

– Ус иҟалозма?

– Иалыздрааруеи. Урҭқәа ҳара усс иҳамеи. Иҳадырҵаз наҳагзоит, ианаамҭоу аҧара ҳарҭозар, аамҵа ҳарзыр ҳҵахзам. Уи азоуми ҳаханы ҳзааз, – аҧхзы зҽашыз аузбек ибҕа ааиҵихызшәа иун, уамак ус дзымгылакәан, аусура иҽыназикыхт.

– Иахьатәиала дарауама?

– Издыруада. Ашьыжь дааиуеит, иҟаҳҵаз аагәаҭаны, ирлас деиҭацоит.

Ҧара имала аргылаѡцәа рнаѡс дгылан, араҟа уаҳа аанхара аҧсамкәан ибо. Асҵамыр дааиқәшәаргьы иеиҳәози, дызизцааруази? Уи иҵак ҷабыргны ииашахозма? Иус анагзашьақәа шзакәанмыз усгьы еилкаан. Изакәанзар деиҵахақәарынеи. Урҭ мазазар иҵаххон, аиаша зиҳәарызи? Уи изы ихадаз – иобиект ирлас изыргылар, убри иахьыгзаны, ишәҟәқәа еиқәиршәар, ҽҧныҳәак ирымҭартә. Аамҵа

ирзуамызт. Ԥара уи дзиԥырхагахарызи? Иара диԥырхагахарц игәы иҭакымызт, аха, дыҭцааua иҽеизикыр, диԥышькласуазшәа ихала агәааанагара изҵысуан. Аргылара даалсын, амҩахь длалбаан, имашьына даадгылеит. Шьҭахьҟа дхынҳәыртә, уахь иқәшәоз ԥьоук игарц, данытьежьуаз даҽеа ԥьоукы шьҭихыртә, аусура игәы азҭамызт. Аҽены амш баша ицәызит ҳәагьы изҳәомызт, иахьцалак иԥсшьацәа ирҭаз изирхарын. Аҩныҟа амҩа данылеит.

Макьана ақалақь далан. Архитектура ҟәша зыҩназ аҩнеихагыла данавсуаз, ԥьара дааҭгылеит. Аусурамш нҵәон, аҟәшаҿы уажәааны уаҩ дубозма, ачынуаа заа иқәҵлар бзиа ирбон, аха иидыруази дманшәалахар игәахәшәа, амардуан даҿан. Ариабжьарак ишәҟәқәа дрышьҭан, дрызцааuан, ԥхьаҟа ирныԥшыртә еиҭаҵра ҭәҭәак рымамызт умҳәозар. Ихаҭагьы игәы ахшәо аҿынза днеихьан, зегьы изеилалан азы. Андреи Макар-иԥа иакәзар – ихабар ахьимаҳауаз зынзак игәы канажьуан. Уажәы дзыҩналоз ахыбра еихагылаҿ аҟәшақәа рацәан. Уаҩы ибжьы уаҳазомызт. Архитектура ҟәша аусзуҩцәа азә диқәшәарын ҳәа уамак дымгәыҷзо, ашәқәа руак днасит. Ихала иааиртызар, уаҟа зны Асҭамыр ицыз ауаҩы ддәылҵырц иееидикылон.

– Ҳахьнеихьоу еилыскаап сгәахәын.

– Иамухырц иуҭахыу адгьыл асхема ҭыхтәуп, – иҳәеит уи аусзуҩ.

– Иҭаҳҳып иаҭахызар

– Иахьоу? Аусурамш нҵәоит, иумбазои?

– Ианбаҟаҳҵои?

– Шьҭа уаҵәы.

– Ашьыжь сааиуеит.

– Сеилахоуп. Шьыбжьоншьҭахь.

– Аеи, – Ԥара дақәшаҳаҭын.

Шьҭахьҟа дахьлыбааuаз, иара адырҩаены шьҭа иусураз иеизеидкылазомызт, убри дазхәыцуан. Шьыбжьанза ааигәа ԥьара азә днеигон, акәымзар хара дызцазомызт. Аҟәша аусзуҩ дигон, урҭ уи асхьема еиқәыршәара заҟа аамҭа иагоз здыруадаз. Иахьцалак аусзуҩцәа шьыбжьхьафараз иқәҵааназа, иара дырзааит, нас рыԥшаара цәгьахар ҳәа дацәшәон.

– Уара, асаат ҩба рышьҭахь ма уааиндаз, акы снамыцҳазакәа, суцны сабацои, – иҳәеит егьи.

– Уаала, сара акруҿасҵоит, – Ԥара инаиабжьеигеит, нас дизкрызу здыруадаз.

– Ус акәзар, – аусзуҩы қьаадеизгак ааидикылан, дызлаҩшаз аашьҭихын, Ԥара дицны, амардуан длаҷагылеит.

Аҕды-мды еицәажәо, аԥацхаҷ итәан. Аҽены усгьы уаҳа аус изуамызт игәахәшәа, Ԥара дҭынчын, аҟәша аусзуҩ иакәзар – инапаҷы дыҟан. Фырԥьанқәак ркит, аха «асас» уаҳа изыжәуамызт, мап икзеит, аҽены аусутә имазаарын. Амала аԥацха адәылҵра иҭахзамызт, ҭынч акрифон. Ԥара дзырццакрызи. Шьыбжьон лхыԥахьан, рҩыцьегь уа иандәылҵуаз. Ԥара иамихырц игәы иҭаз адгьыл иазааит. Аҟәша аусзуҩ шьаҷала адгьыл ааишәан, иикыз гәарҭак ақьаад цырак аарылихын, еидызкылоз инақәҵа, асхьема ҭихуан, ицәаҳәақәа бырны иаиҵцон. Ԥара уи дихәаԥшуан, нас, иусурҭаҷ днеир, ицқьаны иҭихрын, игәахәшәа, уамакҵәҟьагьы агәра изымгоны.

– Нас даҽа зны сааугароуп, – даақәгьежьит егьи, амашьына дынҵаларц. – Амыругақәа аазгароуп, ишаҭахыу зегь ҭысхырц еиқәсыршәароуп.

– Иахьа ҳазҷу закәи? – Ԥара уи арзаақь диҵамҳәҳәарц иҽеникылон. Аԥацхаҷ дахьиртәаз еԥныҳәас ииҭар иҭахымызт.

– Ари еазыҟаҵароуцп.

– Шьҭа ҳанбаауеи? – ҷыц Ԥара иҽеникылон.

– Ателефон сузасуеит. Уномер сызныжь!

Ԥара ителефон аномер уи ауаҩ иимҭазеит. Ихала ианцәыримга, егьи иагьигәаламшәазеит, амашьына даатыҵын, дышиашаз амардуан днаҷагылеит. Уи ателефон аномер дшаҳәаз Ԥара ихамшҭзеит. Ателефон иара дизасрызшәа иҳәеит, аха Ԥара идыруан уи, акала иҽазыҟаҵаны, абри аамҭаз дизнеирц, адырра шиимҭоз. Арҭ днарышьклаҳауа дрышьҭазар акәын, уажәи-уажәи дара рҷы аус шимаз ааргәаларшәо. Акәымзар иара дызгәалашәодаз. Аҽенытәи аус аҵыхәтәанынза иахьизынамыгзаз, хаҳәык хьанҭаза иҩонықҵка иҭразшәа, деихәлаччын, аҳауа цқьа алагаҩагара ицәыуадаҩын.

Ахатәы машьынақәа рааҭгылароҭаҷ ирацәан. Урҭ данрышьҭагыла, хәлаанза азәыр диқәшәозу здыруадаз. Инеигааигашаз азәы иԥшаара уамак дазхьаауамызт. Уи аԥхын еиԥш аусура даарак игәхьаамкәа зныкыр дҟалахьазма. Иусқәа импыҵазҭуан. Игәы еиҟарамызт. Уск аҵыхәанза изнаго ибазомызт. Убри акәын деимарамкәан игәалаҟазаара импыҵазҟьоз. Имашьына шәшьырҵак иныҵаиргылан, аҩонықҵка дышҭатәаз, ителефон аакәихит. Иалса аҭак ҟалҵазахуамызт. Ари зызҳәази? Деилаханы, лтелефон аха лымамкәа иаҷыхызма? Операциак лнапы алакызма? Илзасуаз дзуҫтаз

анылбалак, ишьҭылымхуазу? Убрик ҽыц ҭаха иаҳа инаҭомызт. Изҵаарақәа рыуа зҭак иаҳа иҵабыргыз арбан?

Џьара ицар зҭахыз азәы имҩан диҿаҳауазар игәахәшәа, амҩаду давҵала, иҿылеихеит. Ауаа, аиҳаразак аҧсшьацәа, рацәан. Дара ракәын ақалақь зымҽхакыз. Акәымзар азынраз ажәлар рацәамхози. Џара ҳәа азәы пасаҷьырк дишьҭан ҳәа згәы иҭашәодаз. Ус дышнеиуаз, ақалақь даалҵырц агьынигымхоз, анаҙара ибон Какани Анҭицеи еицны ишнеиуаз. Ибла дажьазар ҳәа дшәан, иҧшышьа акыр ирҵарит. Уи иан лаҳәшьаҧҳа ак леиҳәон, лара лгәалаҟа лызхара дызҧышәырччомызт. Еицны Такәа инхарҭа шыҟаз инеиуан. Иаҳәшьа лакәын дызцыз, иуҳәози? Аха лара дланхәҧҳан Иалса. Уи лакәымзар Какан игәҭакы, ихҭакы зықәкыдаз. Ашьшьыхәа Џара мцабзк изеицралон. Аҧшатлакә адәысакарақҿ, ма амшын агәаны ихәыҵҟьар, адунеи архьшәашәа иарҵаарц, асы ланашьҭырц, еилаҩынтуан, иааҧгылоз зегь рбго. Амцабз, аҧшатлакә иалашәар, иҟанаҵарызи? Џара аҧхзы илҵуан, ибла ихылон. Еснагь имашьынаҿ изыҵәахыз импахьшьы пашә аацәыриган, ихаҿы аҧхзы нақәирбеит. Ителефон ҽыц иаақәиҧаан, Иалса деиҭалзасит, аҭак ҟалымҵар, хаха лыҟәшахьы длызнеирц. Уа дҟамлар, аҩныҟа дылзаарц иақәкны иман.

– Ишьҭых!.. Ишьҭых!.. – ахарантә длыҳәон иара.

– Сзыркуеит, – игәазыҳәара лаҳазшәа, бжьы ҭынчла аҭак илҭон.

– Џара соуп изҳәо.

– Сузызыркуеит, – лҳәеит, иаразнакҵәҟьа аҭак ҟалымҵакәа.

– Бызбар сҭахын, – иҳәеит иара, иара шиакәыз анлызцәырига, лара дшааилахаз лтелефон бжьалагьы идыруан.

– Избан?

– Сбацәажәар сҭахын.

– Сзыркуеит.

– Уи ителефон еицәажәарам, – ражәа шеибамкцәозгьы, лхы иҭагаланы дазааигарц иҿиашәон.

–Усҟатәи аамҭа сымазам, – акала ишахылгоз цқьа илзыркашьомызт.

– Агьоурым, – иара иҿиашәахуан. – Аамҭа анбоуа саҳәеи!

– Уаҵәгьы акыр еибарххара усхоит.

– Цқьа бхы банбақәиҭхо? – дшылмырманшәалозгьы ҭынч дазааигарц даҿын.

– Аеи нас, – дақәшаҳаҭхозшәа луан. – Уаҵәы шьыбжьышьҭахь аусураҿ усзааи.

– Бахьақәшаҳаҭхаз даараза иҭабуп, аха бусураҿ цқьа ҳзеицәажәом, – иҭегь дзеиқәшәозар гәеиҭон. – Ҭынч ҷьара ҳнатәарц, аамҭак сзыбыбшаар сҭахын, – налабжьеигеит, арахь иаахҭәаны мап ицәылкыр ҳәа, ицәа дҭахьыҭшьуан.

– Ус акәзар, сусура анҭәамҭаз, усзааи.

– Иҭабуп! Снеиуеит, – аниҳәаҭәҟьа, ишигәамҧхоз мацара, реицәажәара ааҿаҧылҭәеит. – Ак сгәыдылҭара дыҟоуп, – реиқәшәара дагьаацәшәеит.

– Уҭацәума? – дышгылаз хаҭак дааизааигәахеит.

– Ишубо, – иҳәеит Ҧара.

– Агараки сузыхәныгома? – дҭааит ахаҭа дшааҭалазҭәҟьа.

– Ухәнызгап.

Ҧара дақәшаҳаҭхеит, урҭ амѡадарақәа бзиа ишимбозгьы. Амѡадара ҳәа аныҟәцаѡцәа зышьҭаз асфальт зқәымыз, хаҳәырдыдыра мѡақәан. Лзаа ақыҭа амрагыларатәи акалҭ уѡалҭаанза, амѡаду еиқәшәан, уаанза ирлас уѡазон, аха нас ашәамахь ахьынхоз ашьха қыҭахь амѡа ацклаҧшра шамазгьы, қыҭа гәарбжьарак иаѡызан, асфальт зны иахьықәыршьқәахьазгьы иҭыжәжәа-ҭыффан. Ақыҭа ҕәҕәан зны, аха шьҭак ашәамахьцәагьы ара анхара рҭахымызт. Изымлыбаазакәа инхаз макьана ҧыҭ-ѡык нхагәышьон, ицәгьа-ибзиа ашкол аус ауан. Аусҳәарҭа анаѡсан акәын Ҧара иуаѡ дахьынхоз, игәашә днадиргылаанза, ҷьара дымлыбааит. Арҭ ара инхозижьҭеи, уаҳа ҳтәык рзымҭеит. Ишжәытә шәамахьцәаз инхазеит. Ахаҭа аҧарақәа аныҟәцаѡ инаииркын, ихала сасра даазшәа, аѡныҟа дизнеирц иабжьамгакәа, уи длалбаан, амашьына агәашә ишадгылаз, ихала наҟ дынҭалеит.

Арҭ рҟазшьақәеи рхымѡаҧгашьақәеи ирышьцылахьаз Ҧара, имашьына аақәирҭәиин, алада дылҭалеит. Арахь данаауазгьы, аҭыхәтәантәи ателефон еицәажәара дамехакын. Уажәы имацара данаанха, Иалсеи иареи ракәын аѡныҭҟа еиҿыхоз. Иалҳәақәаз еимҿыршәшәа игәалаиршәон, цқьа дрызхәыцырц. Лара илцәажәашьаз игәаҧхомызт, деимархха даман, шьамҭлаҳәк ишьклажьызшәа. Шьҭа рықалақь даалалахьан, маҷк иҧсы ааивызгашаз хәыцра еиҭаҧак данынҭанаршәуаз. Иахьцалак иара игәы дазырсыҭәҟьашаз агьиалымҳәеит. Аус злаҭәҟьаз – иқәшәара дақәшаҳаҭын. Маҷк леылмырххакәан, дызҕабымзи. Иаразнак ихәда леахалыршәыргьы, иара ихаҭа уи дшазыҟалашаз здыруадаз. Лхаҭа уи дазымхәыцкәа. Иахьцалак, игәы неиҭаҧахуан, лгәы изҭазу, изҭамзу цқьа еилкаатәын. Дылҭахымзар, уахи-ени лара длызхәыцуазижьҭеи,

иҵуази! Лара лыда иԥсҭазаара изеиҽкаартә ибазомызт. Ихы игәахшәара иаҳа изымариан.

Аѡныҟа дцар иҭахзамызт, игәҭыхеи иареи еизынхон. Џьоукы днарацәажәарц, ус ала игәы ааихаиршҭырц, амашьынақәа ахьгылаз днарышьҭагылеит, ауха уаҳа усурак изԥшын ҳәа уамак дымгәыҷзакәа. Аныҟәацѡцәа гәыԥ-гәыԥ еидгылан, џьара итәан. Џьоукгьы ҭыԥк рыԥшаан, амаца иасуан. Зызхара жәабжь ҽыц ҳәара змоуаз хазы игылан, ажәабжь ҽыц еснагь изаҳалар зҭахызгьы урҭ иаарыдизалон. Дара ажәабжьҳәацәа рацәамызт, аха ирҽыцҳәацәоз абааргоз, уи акәын Ԥара уамашәа иибоз. Урҭ ираҳауаз рхашҭзомызт, Ԥарала рԥьыба ҭәын, аус есымша ируан, ирыҽԥнукылози; убасҟатәи жәабжь ҽыц иалаҟан, рыхшыѡ цҳафырын, ироуҳәози. Уи аҳәынҭқарра реиҳабацәа рыхҭысқәа инадыркны, дара ирҽагылаз аопозиция ирҽыцҳәацәози рҽынза, акы ааирыжьуазма. Ираҳаз, ирбаз акәзамкәа, знызынла алаԥшҵашәарақәа анеиҵарҳәоз маҷзамызт. Урҭ акраамҭа Ԥара дрыдгылан, аиашаз, дахьԥышәадырччоз акыр ицәеижь аԥсы ашьон. Урҭ игәы анԥырҵәа, аиҳаразак амцҳәара ҽеаназырк, амаца иасуаз даарзааигәахеит. Дрыцхәмарырц иҭахзамызт, урҭ ахәмаррақәа ианакәызаалак уамак иҽырылеигалацәомызт, ус баша дрыхәаԥшуан, рмацасшьа ахы ахьцоз еиликаарц.

Иахьцалак уаҳа иааизеиҽымкааз ихатә усқәа ҭаха ирҭомызт. Ажәабжьҳәацәа дшырзызырѡуаз ирҳәоз имаҳауа, ма изеилымкааua даннеи акәын, амацасцәа рахь даниасуаз. Уаагьы, ибла аапшуа дышрыхәаԥшуаз, рыхәмар ахы ахьцоз аницәыз, иара иеиԥш зхәыцра ирымҽхаркхьаз даарзааигәахеит. Аҽеы нади иазкыз ажәабжь ааигәалашәеит. Анҭгьы арҭгьы ихәоз данимба, аҽеы надиҵәҟьа деиԥшзарц иҭахымызт, имашьына дынҭатәеит, дзызхәыцуаз ихала иҽириҵарц. Иаԥхьа игылаз амашьына реиҵаҵ уадаѡын, ак цацыԥхьаза, ихаҵа маҷк имашьына неиҵеигон. Аҵхагә анааишаз, ахатә таксиқәа рылшәшәа имѡакәлон, ауаа ԥсшьараз ианышьҭалашаз, шамахамзар имѡаԥугодаз. Аҵыхәтәан Ԥара аԥхьа дгылан, аха уаҳа азә дааидымгылазеит. Амѡақәа шьапыла уарлашәарламзар амѡа азә данзамызт. Ашьыжь шаанза аԥхьа иааирыз иара дышԥаиқәымшәоз ҳәа дгәыҷны, убра имашьына дынҭаиа дмыцәозар, уаҳа ԥсыхәа имамызт. Дзыргәаҟуази игәахәын, акык-ѡбак ишьҭагылаз имашьына аарылиган, аѡныҟа ихы ирхеит.

Адырѡаҽены Иалса длықәшәарц игәы иҭамзи, лара уи лҭахызу, илҭахымзу здыруадаз, аха диԥыларц диқәшаҳаҭымзи. Еибабон, аха убри иалыҵшәахарызи? Ари азҵаара аҵак иара иԥсҭазаарахоз азы

имҩакәҵагахон: иареи лареи рымҩа еизакхозу, ма реимҩанызара хыбгалозу. Телефонла данлацәажәоз, уажәрааназа илхымҩаԥгашьаз иацылҵон, акәымзар ҽыц еизыҟазаашьак лҭахны илыҵибаауамызт. Ианҟәыԥшқәазаз атәы имҳәозар, дааизбзиахон ҳәа дызлалызхәыцшаз иарбанзаалак хҭыск игәалашәомызт. Лашьа Асҭамыр ичара аламҭалаз, рхы-ргәы иҭамкәа рҩоыцьегь анааиҽаҳаз, зегьы ишырбоз, лҭынхак, ма лҩоыза бзиак диеиԥшытәны, дааигәыдыххылан, изамҩа днагәзит. Убри ахҭыс изҟәандаха игәы иаатцалалон, аха лара ус ҟалҵарымызт, иара бзиа дылбозар, аиҳараза ауаа ишрылагылаз. Дзыцәшәашаз иаԥхьа ишьҭан, еизааигәаз реиҩызара ҳәа лара илыԥхьазоз еиҟәшәар алшон, наҟ-наҟ рҩоыцьегь дәеакала ршьапы иқәнаргылон, уи аиҟәшәара ҽеарҭбаарын, дара зынзак еицәыхарахон. Усгьы иҭахымызт. Аха дәеакала ҟалашьас иаиурызи, зыда адунеи изылашьцахоз мап ицәылкыр? Рҩоыцьегь ирыбжьаҳауаз атышахь хланҵы дигәҭас ддәықәылҵозар иаҩызамзи.

Ашьыжь инаркны, игәы зыхзамыз ауаа рымҩаԥгара ҽыц инап алеикит. Хәымеханза баша дызтәозма, амалагьы ариабжьарак иус бжамҽамын. Ауха ихәыцрақәа усгьы иԥсы идмыршьазазт, деилаԥырххаазшәа ицәеижь ахәҭақәа рҭыԥ иҭазамызшәа, ицәа дҭацәиуан. Раԥхьа иаашьҭихыз ҭаацәарак аԥсшьацәа има, амҩа дахьаныз, ацәа ааиқәҳауан, иуаа шьҭимхыр иаҳа ишеиґьыз даашьҭнахуа, ииулак Ԥсоу илеигеит. Ацәаҳәа иқәгылаз амашьынанык҃ацаҩцәа шьапыла дрызнеин, аҭыԥ ааникылеит. Уа дахьзықәымгылоз азы, аҭамзаара даҳәан, имашьына ашәшьырҵахь инеиган, ааигәа Амра ахьақәымԥхашаз ҳәа иԥхьазаны, ԥьара инаиргылан, дҭымҵзакәа, ашәқәа аартны, дҭатәан. Ихы икәаҽ дыцәеит. Ицәа ҭынчзамызт, ихы уажәи-уажәи ишьҭихуан ириашарц, иара ахала ашьшьыҳәа игәы иқәҳауан. Ихаҭа изгәамҭазакәа, инапқәа аԥсҟы агьежьра иакәыршан, илахь инапқәа инарықәеиҵеит. Убас акрамҭа дтәан. Заҟа ус дтәазаауаз здыруадаз, дахьыҳәцымцуаз ицламҳәа асигнал илақәыґәґәаны арҵәаа имырҳәҳәар.

Аҭҳарцә ихы дҩахазар, ибла шыҭчааз иныруан, уи рбон иааизхьаԥшқәазгьы. Ихы ҭҟәац ихьуан. Адәаны ԥьара зымҩангагак умбарыз, акәшамыкәша аус зуаз доусы рҭыԥқәа рҽы азы наргон, адәахьы акранқәа хырҵәҵәеит, зышак иакуаз дара дрызнеины рзызла ааихәаларц. Иҽы зык нақәиҭәарц цәгьа ибомызт. Анҭ рзызла, ма рзыҵәыцәқәа иҽы иақәиҭәозма. Аназара дцан, ашьмаҽы иҽы изәзәан, маԛк иеирԥсаҳәызшәа даахынҳәит. Аҭыԥ ахьикыз иаԥхьа игылаз дыкәҵхьан. Шьҭа иҭыԥ ширхиахьаз агәра зиргодаз. Арахь аусурамш

нцәарц агьагзамызт. Иалса дылзыццакыр изеиҧьын. Амҩа данылт, имашьына ҭацәза. Амҩаду ианыз амашьына рацәан. Зегьы ҭәын иара ида. Макьана аҧхынра абаҟаз, ашыкымҭа иҭагылан.

Уи азҧаб лпылара иахьцалак дацәшәон. Аҭак бзиа шилҭоз агәра гатцәҟьа лымҩа дангылозар – акы иамусын. Уахь дыбжьажьон. Макьана игәы нызкылозгьы иман. Хатца ицашаз азҧаб қәра наза лара дҭагылан. Азәы дихьыпшызар (уи Какан иакәымзар ҳәа, иара Анцәа диҳәон), хатца дзымцози? Иара, Пара, зны бзиа длымбози. Усҟан иаҳа ичкәынцәан. Нас илыҵалазеи? Лыкәра илнардырма лара илразҟызаашаз иара шиакәмыз? Ус иаахты ак лҷеыҵымшәацызт, аха дигәҭасцәҟьангьы ибомызт. Лгәы иҭаз лырҵабыргыртә иара дҭаимыргылацзар? Уи игыҵәҟьазшәа игәы инаҭон, убри аламҭалаз амҩа дахьаныз. Ус акәзар, убри аҽены рыгәҭакқәа еибырҳәар акәын, лгәы иҭатцәахыз аилкаара иара дазгәаҟуан. Ахәышәтәырҭа атцаҟа даннееи, ителефон аақәихит.

– Сзырҩуеит, – лара иара дылмырпшит, ителефон асра дазпшызшәа, убри ак затцәык игәы ҭанатцон.

– Быҵаҟа сыпшуп, – иҳәеит.

– Сыҵаҟа абыкәу?

– Бусурҭа ахыбра атцаҟа.

– Саҭамыз, Пара! – анылҳәа, иара днеилыпсааит, лҽеахылгарц лҭахыз цьишьон, аха лара, – сара слыбаахьеит, – лҳәеит. – Апҭека азаааигәара ҵаҟа сааихьеит. Ара сыпшызаауеит, уааи!

Гәыҕрак изҭашәан, ишьамхы иҵыпраа, имашьына аақәырҵәи, иҷылеихеит, давагьежьны длызлеирц. Чкәына хбыцк иакәызшәа, ишьамхы цысуан, апсҟы ахьикыз цкьа инардыруамызт акәымзар, деилақыцқыцьуан, убасҟатәи ҭакпхықә изқәа иқәын, дызҷынҵәаауаз азҧаб лпылара аниҧгылаз. Иахьылҳәатцәҟьаз аҭып аҷы иара дназаанза, лара даауан, амҩа ган даныла, лҽеахьицәыпхьалкшаз дашьҭазшәа. Иара имашьына ааникылан, дыҩтыпеит, длымбазазшәа дивс дымцарц. Данылба дааиҷаҧхаҷаччеит, игәеилаҧшыра неиҧхьлырбан, ҧхарак наизҭалыршәит. Ак згәы иалаз лыпшра шьҭылымхит, лгәы иатахны лҩызак диҧылозар аҟара, лхаҷы аартын, лгәы илыцанаҳәон уҳәартә.

– Машьынала ҳцап! – налабжьеигеит, ашә лзааиртын.

– Ҳабацои, уара? – гәеихашьрак змаз лыпшра лҟәыблаан.

– Каҳуажәырҭак аҷы ҳнеидтәалап.

– Саҭоумҭан, Ҧара! Цәгьала сааҧсаха сыҟоуп. Аҩны снеины, схы ныҟәысҭандаз ҳәа, амҩа сануп. Каҳуажәырҭак аҿы стәо сыҟазам. Акы угәы иаанамган. Уааи, абра ҳаицәажәап! Ашәшьырҭа шыбзиоу умбои!

– Ус ианыбҭахха, бзиоуп, – иара длыҟәшаҳаҭын, ус игәарҧха акәзамызт, даҽакала иамуа дҭалыргылахьан.

– Ҳаибамбеижьҭеи, ажәаҟәак еимаҳамдеижьҭеи акрааҭуеит, аҩны шәышҧаҟоу? – мҩак дыҟәылҭозшәа, реицәажәара хацлыркит.

– Хар ҳамазм, – лара иара иани иаби рызбахә зхацәырылгоз изеилкаауамызт.

– Ҷьука хаҭа дышцаз саҳаит. Шәлыҟәгәырҕьааит! Лара дахьымхәааит!

– Иҭабуп! – аҭәы налалҭазшәа, иҧшра иҧсахуан. Реицәажәара злахацдыркыз ала, ражәа еибамкыр ҳәа дшәон. Уи иара иакәын имҩаҟәызҭашаз, аха иҽизаҟәыршәомызт, иблаҟьахьан, ихала ацә атәыҩа иаразнак изымкит азын. – Уи хаҭа дцеит, исҭахы-исҭахым акгьы сзыриашазом. Ибҳәан еиҧш: дахьымхәааит! Уажәыҭәҟьа схоуп сзышьҭоу. Аиашаҭәҟьа уҳәозар, бареи сареи ҳус сзеиҿкаауазар ҳәа сгәы иҭоуп.

– Иуҳәашьоузеи?!. Уареи сареи усс иҳамеи? – илҳәоз акәымкәан, даҽак лгәы иҭазшәа, лыбла ҭыҧхаауан, лхаҿы лшьа ҧха алыҧхо, дҧышәырччон.

– Уажәшьҭа ҳҩыҷьегь ҳаҧсы анеилаҳҭаша аамҭа ааит.

– Убасҭәҟьоу?!. – лара лыбла ихгылан алифт аҩныҭҟа Какан деимлагәа дшигәзуаз. – Сара салухырц зузбеи?

– Бзиа бшызбо, сшыбҿынҭәаауа бымдыруеи.

– Абзиабареи аҭаацәара аҧҭареи ирыҭубаауеи? – ахы ахьирхарыз изеилымкааауа зҭаарак аацәырылгеит.

– Бзиа иубо дузгар – бзиоуп, – иҳәеит, аха иаамҭазамкәа дылзааизма ааигәахәит, иара иҭҭаара иазкын лызҭаара.

– Суцымцар иҟауҭои?

– Усҟан исныҟәашьахаша аабап, – иара деилыҧсаауан.

– Заа иузымдырзои? – ҿыц дҧылшәахуан.

– Азеибафара уалашәаанза, ухы злеиҟәурхаша акала уазхәыцуеит. Уаналашәалак, излауала ухеиҟәырхара уашьҭалоит, уаанза иухәыцуаз узҭашәаз иуханаршҭуеит, – иажәа ироуцәеит.

– Иахьцалак уажәы ушҧахәыцуа?

– Уажәыҭәҟьа бара быда закәытә ҧсҭазаара мҩоу ишьҭысхша схаҿы исзаагазом. Сырҩашьаны сбымоуп.

– Уи сара исхарамзар ҟалап. Иахьцалак? – лызҵаара аҭак наҳа лмоузацт, илымазарц дазгәышьуан, иззакәыз аилкаара иара ицәыуадаҩын.

– Аҧсраҵәҟьа сҭахымызт.

– Бзиаҵәҟьа сумбозар? – лара иара дылразҟымзар лызбзиан.

– Бара сыббома? – лара илҭаз аҵыхәтәантәи лызҵаара азин лымамызт, иара илиҭаз азҵаара иҵоураз аҭак лзыҟамҵозар ҳәа Ҧара иҧхьазон, иҵаашьа ус акәын ишыҟаз.

– Сыздыруам.

Мап ааицәкзаны дылҧырылгар лҭахымызт, иахьцалак иара аенынза дгәыҕуан, ирыбжьалоз асал дгьылк еиҟәырҧа, тымитышакҵәҟьа рыбжьаҳар зылҭахызи. Еиҩызцәаны инхарц шахәҭаз лыҩнытҵка иланаҳәон. Ҧсык еицырхалартә иамуазаргьы, есааира инаскьо-ааскьозаргьы, иагьа умҳәан, рапҳьаза бзиа илбаз Ҧара иакәын, дыҧхаза лгәаҵа дҭаршәын. Убас дынхар цәгьазма. Аиашаз, лқәыпҧш бзиабара ҽыцәаахьазар ҳәа, дгәыҕуан, иагьа умҳәан, даншәы илызцәырҵхьаз аҽыц бзиабара лгәыҵаршәын. Рҩыцьеҕь, ирҳәашаз нҵәазшәа, иааидхалеит, бзиала аидыҵшьа изақәымшәо, ргәқәа нибарха хазхазы ацашьа рзымпҧшаауа, иагьырҭахымкәан. Лара ҩыцьа арпар наҳа дрыбжьахеит, усҵәҟьа шакәзамыз дазхәыцуан. Аиашаҵәҟьа дазхәыцырц лҭахызар, лара лхымҩаҧгашьа иахырҟьаны, Ҧара дылцәыхьшәхашәаахазшәа лбон. Какан иаҳа дизҽелымҳахеит. Уи дҵаазомызт, лара дылҭахызу, дылҭахымзу ҳәа. Иааихҭашәан, деимлагәа дигәзит. Убри асахьа еснагь лыбла ихгылан. Убри лара дыхнаҧаахьан. Ҧара иҟазшьа ҟәымшәышә дарҟәатахозшәа дылнарбон.

Иара хазы убасҟатәи Иалса длызхәыцуан, убра дахьлыдгылазгьы, арахь иара иахь дизхьарпшуа ибазомызт. Убри аҭагылазаашьа иҩнытҵка ҭышәнартәаломызт. Аҧсҭазаара иалаз агәырҕьара аеаҵәахуан данлыдгыламзгьы данлыдгылазгьы. Аҧсабара иамаз аҧштәы рацәа иблаҽ рьыедырмазон. Атымитыша аҭытҵшьа дақәшәомызт. Адунеи ахаарақәа дреилаҳауамызт. Иҩнытҵка афырҭын зцыз аҧшатлакә зықәсыз дәышкәаҕьазын, еилаҧыххаа еилаҵан. Иҽеиҭацәар ус иаанхон, зыҧсы ҭаз ак иҕразамкәа. Иҽеимҭар – дшьақәгылар здыруадаз. Атымитыша аҭытцра дашьҭазу, зыбна-зышәна ихы ирхозу?..

Уажәрааназа аамҭа акыр цахьан, аҧхьаҵәҟьақәа реиҧш иҵаула дгәаҟцәаҟуамызт, ҧшатлакә деилнархуамызт, маҷ-маҷ убартқәа дрылашьцылан, акыр дҭынчын, аиҳаразак уа данлыдгылаз. Урҭқәа

иаҳа-иаҳа ирҵаула дрызхәыцхьан уааназа, азаҵәра дҭадыршәуан, уи аҭыԥ ҭбаахон. Убри азаҵәра ҳәашьак амамкәан дацәшәон. Ԥсҭазаарак заҵәрыла амоасра!!. Ихаҭа цкьа илымсыцызт акәымзар, ихахәы қақаза еиланаргыларын акыр аамҭа ус дҟалар. Убас уажәы уи дазхәыцуан. Дзаҵәза адунеи дықәзар аҵкыс, дықәымзар хара еиҧьын, ма азаҵәра дақәԥарц ихәҭахон, иԥсы ҭазарц иҭахызар, аха изла? Лара лыда изаҵәра дызлаиааирызи, лара лакәын изыхәшәыз.

Амала иара иҭаҟәаҭаҽаз имоа ауадаора шьҭа агәыоабарахь дкылнагахьан уажәраанзагьы. Ихаҭа изгәаҭомызт, аха уигьы қәԥаран, ԥсеивгарҭан. Иалса лыда дзынхаҵәҟьомызт, аԥсҭазаара иҭахымызт, адәы дзықәгыломызт ҳәа данығәжәажәоз аамҭа маҷк иаосхьан. Адунеи далҵыр, убри адунеи уаҳа бзиарак изалбаауамызт, ааигәа, ма даҽеа зны, ма зынзак. Иагьа умҳәан, гәыҧрак изыҵәахын. Ихәыцра еилаԥсон, аха аҵыхәтәан иаҳа иҵабыргыз ажәа «зынзак» дазааиуан. Уаних – узшаз Аԥсабара амч иахьынзауаҭәанашьаз (Анцәа иахьынзауаҭәеишьаз рҳәоит) иара абеиара уалазар, уалачар ухәҭан. Иузкыз алуцәаарц ушан. Иқәра баша ифарц дазгәышьуамызт. Ихшыо хьшәашәаза ихәыцлар анаҭахыз дазнеихьан.

Мышкы зны ауаоы адунеи даныззаауан, уи ус иаԥын. Аԥсабара аԥҟаԥҵа изахыԥодаз. Уи арыцҳара ихаҭа мышкымзар мышкы иԥгылан, аха башаҵәҟьа диазззаарц зҭахходаз. Ишьҭраз диҭынхар дымԥсрызшәа имбози, – ишьҭраз димеигәырҧьози. Амала урҵқәа макьана цкьа дызрызхәыцуамызт, аха ауаоы диҭынхарц зҭахымыз дарбаныз, уи азы иааҟаимҵарыз закәызи!.. Иаргьы убасҵәҟьа дыҟан. Аԥсҭазаара аиааира агон. Ус иагьа иҟазаргьы, иара азаҵәра дацәшәон, уи аныр уажәи-уажәи изцәырҵуан, зны аеарҧәҧәон, иара ихы дақәԥаны мацара убри даиааиларц. Изхаизцәырҵуази? Иалса лыбзиабара агәрамгара иахьцалак мбатәшәа шьамҭлаҳә дашьаҳауан. Арҭ ахәыцрақәа иара имоанызазижьҭеи ааигәа акәмызт, акырза ҵуан, ауаоы иқәра ианыршәаны уахәаԥшуазар. Убарҭ реилазоа дрымехакын, Иалса данылԥылоз. Аа, ҽыц дахькылсуаз.

– Зны бсызгәаҟуа сшыбҭахыз здыруеит. Нас ибыхьи?

– Аамҭа аеаԥсахуеит. Ауаогьы иеиԥсахуеит.

– Гәыҧрак сзынбыжьуама? – лнапы ааникылеит, акы дазхәыцуан акәымкәа, лыда дшыхәшәымыз хыхьынтә иадыргазшәа.

– Сыздырцәом, саҭоумҵан! – лнапы имхны дцарц лҭахын, иара иауижьуамызт, лара импыҵылжәарц лгәы азыҳәомызт. – Ҳаиоызцәаны ҳаидыҵп!

– Мчыла даанкыланы дызумеи?!. – амҩаду егьи аган аҽынтә иҽааихахьан Какан, абри ахҭыс дазԥшызшәа. Уи еилысуаз амашьынақәа ибазомызт, дара даҵадмырхарц иааиҵасуан. Иара ибла ихгылаз Ԥара знапы имхны ицарц зҭахыз Иалса дахьааникылоз асахьа акәын. – Доужьҭ сҳәеит!

Асҟатәи ауаа алада-аҩада амҩа иананыз, рацәа бла анырзыҵарха, збжьы уамагаз Какан, амҩаҽ машьынас иҟаз зегь еиҵарсуа, даарыдгылон. Ԥареи Иалсеи рнапы еибаркы игылазаауазма, арԥыс азҭаб даауижьҭит. Рнаҩс ргыларак цон, аандагьы цкьа икымызт, аихабетон анҭадырҭәа ашьҭахь, еимырхыз ҭәқәак, ҭәы лабақәак кажьын. Какан, ихы ззырхаз дырзааигәамхакәа, аҭәқәа днархаххын, ҩ-лабак аашьҭикәыцәаан, руак атротуар иангылаз Ԥара изиршәеит. Егьи, имаахарц инапы анымҩаниҵа, алаба машәыр иааимпыҵашәеит, рҩыԥьегь ҷыдала иазыҟаҵазшәа.

– Ухы хьча! – Какан ҽиҭуан. – Усрабоит, идырны иумаз, – игәамҵра убранза ишьа аршит, ида ирҭагыломызт.

– Шәеиламлан! – Иалса рызҽылҭуан, арахь лара деимакны иахьеибарԥсуазгьы лгәы аҵан ԥьара иарԥхон.

Какан шьаҽақәак дааскьан, арахь иааҭалаз Ԥара ихы иарбаны, илаба иҟьеит. Ԥара ихы ԥиеыр ҳәа дшәеит акәымзар, ԥьара маанак аҵазамкәан, илаба анҩышьҭих, Какан итәы ахьаахаз агәҭаҵәкьа ааҩцәеит. Какан илаба ҽапагә ааимпыҵахеит. Зхы зыхьчарц, зшьапқәа наҟ-ааҟ иргылаз Ԥара иҽааириашан, илаба Какан иахь иршәеит. Убри азы иҽазыҟаҵа дгылазшәа, Какан алаба ааимпыҵашәеит. Машәырла зегь еиқәшәон, излаԥьоумшьарызи.

– Сара суеизом, – иҳәеит Ԥара. – Иуҭахызар ухала усыс.

– Лабак шьҭых сҳәеит! – Какан уи диқәкаауан, иблақәа ҭыҵуа, ицырцыруа, аԥхзы рхылан, аха Ԥара инапы ҭацәы дахьибоз, дызнеиуамызт. Аиҳаразак еимаркуаз азҭаб данырзыԥшыз.

– Мап сҳәеит, – Ԥара даақәгьежьуан. – Лабахыла азҭаб дхьасырԥшырц сара сзалагом.

Иааҭгылақәаз днарылсын, имашьына дынҭалан, агьҟамлазазшәа аҽынаирхеит. Какан дгылан, илаба ахәцә кны, ишьапқәа наҟ-ааҟ иргыла, дхагахазшәа. Дышгазахаз ԥшьшьала илсуазшәа, иҽанааиқәик илаба ыршәны аҭәқәа инарылаиршәын, иҽааихеит.

– Ашәыргәында! – арахь даацәыртааназа, иԥсахы еибакны ибжьы гон.

Аҕ леира анаахсыҕьуаз, акырцх дыцәхалазшәа, ицәа дынҭасааҭасуа, ихы ахьигарыз дақәымшәозшәа, Какан, Иалса диваргыла, атротуар дахьаныз, ирԥылоз ауаа амҩа рырҭаларц иҭахын, ус цқьа иахьырзыӄамҵоз, дрыҵаҳәҳәарц агьигмызт. Сааҭбжак аԥхьа ирҽиаз макьана даунамышьҭыцызт, амала даҽеакала ихы мҩаԥигар иаҳа ишеиҧьыз изгәнымкылаҵәӄьо дауӄахыз, аиҳараз ак маҷзак дкьыпшәыпуа ицыз, ҳәашьак ақәымкәа дызхыбаауаз Иалса ҽылҭуамызт, ус ала иаргьы длырҭынчуан, лхала лылаҕырз арыцқьара дааӄәыҵцыԥхьаза. Амала иара игәы рсакьа, ижәҩахыр рԥеаҽа дахьнеиуаз, иакәзамыз ак леиҳәарц иҭахзамкәа, зегь раԥхьа лгәы дызласшаз изгәамҭазакәа ак цәыримгарц, иаргьы ҽиҭуамызт. Иахьеицыз рҩоыцьегь еибачҳауан, иааидыҵыр закәытә рхатә хәыцрақәаз азәи-азәи ирызкны ирызцәырҵшаз здыруадаз. Иара усгьы Какан игәы иҵхоз ҽԥныҳәа зҵаарақәан, урҭ рҭак иоурц иаацәыригар, ус изеицымлакәа еиӄәнашар иҭахымызт. Иахьцалак, еиликаарц иитахыз ҭымҵаакәа, дзаанхомызт.

– Шәабеиҽаҳаи иареи бареи? – лара лахь иара дыԥшзомызт, изҵаара ҽԥныҳәаҵас илыдылкылар иҭахзамызт, убри азын лҽеахьиқәлыршәаз игәы ишалаз цәыригомызт.

– Ателефон дысзасит, – лара Какан амц лызиаҳәомызт.

– Ибҭахны блыбаама?

– Ааи, – адгьыл дыҵабгар моу лоуамызт, илҭахны дахьлыбааз амшала арԥар рҩоыцьегь ахьеилеибаҵаз.

– Ибеиҳәоз бымдыруази? – аа – иԥԥныҳәа ахы ахьыҵнахуаз.

– Уара ус узсацәажәои? – ларгьы иара иахь дыԥшзомызт. – Ҩа уасҳәахьоума?

– Бысзеилкаауам, – уажәыҵәӄьа акәын данлырҭынчуаз. – Сара сшыбзыӄоу бымдыруеи? Аамҭа сҭахыуп бҳәан, сыԥшыми. Даҽеазәы бзиԥыло еилыскаар сҭахыми. Баргьы сшыбҭахыу зымдыруеи, – аниҳәа, дшыццакцәоз ааинырын, – уаҳа ианамух, сшыбцәымҭым сымдыруеи, – ҳәа инацитцеит.

– Асҵәӄьа шәеиҽанагалар сҭахымызт.

– Бнапы кны, мчыла бауимыжьуазшәа анызба сеиланамгеи.

– Ус сгәы сзырхьшаз акгьы сеимҳәеит.

– Бнапы зимпыцбымжәааи?

– Ҳаиҩызцәаны ҳааидыҵқәар сҭахын. Ҳаиҭацәахеит.

– Ус азәы бисҭо ҷьыбымшьан! – рҭәҭәа-рҭәҭәа даацәажәахт. – Сара быстәуп, еилыбкаама? Ма азәи сареи ҳаибарԥсуеит, идырны ибымаз!

– Сара исҭахыу ҳәа узымҵаауеи?

– Сҵаазом ҳәа базҳәада? Аха сара бара баҟара азәгьы бзиа дсымбазацт. Маҷк бгәы шсызҭоу ахьынзаздыруа, ус бсымпыҵҵәраа, ԥьара бызцазом, – Такәа игәашә аԥхьа дааҭгылеит.

– Аҩныҟа умлеизои? – амала иара дрысасызаргьы, дрысасымзаргьы лзеиԥшызшәа шылныруаз, дҵааит.

– Анҭица аҩны дыҟоу, усура дыҟоу?

– Уаҵәы ашьыжь инаркны, уахыки-енаки дҷаԥшьоит, убри азын иахьа аҩны дыҟан, гәыларак дымнеизар.

– Арахь длабымго! – Сырма даақәгыланы лыԥҳа лызҿылҭуан.

– Какан, агәашә аҿы узаанхеи! – Анҭица даацәырҵын, длалбаа лҿаалхеит.

Иалса длыма данааҭала, Какан аԥхьа Анҭица аԥсшәа леиҳәеит, нас Сырма, арахь дизааиаанза, дналԥылеит. Аҩныҵҟа шоурацәан азы, Сырма длыцны, иара ашәшьырҵаҿ днатәеит. Аишәа хагьежь уа игылан.

– Анҭица! – уи лахь иара ҿиҭит. – Уа акы шәаламган! Ахәымҽхан усура сҩоит. Сыццакуеит, ибымдыруеи?

– Уара узы мацара акыр ҟаҳҵома, уаххьа ҳаргьы иаҳфароуп, – Анҭица ахышә лхы аалалкит.

– Каҳуак сақәшаҳаҭуп.

– Шәҩоыцьегь ишәыԥшроуи? – Анҭица, акаҳуазы зык нақәыргыла, дҵааит, лхы мацара илатәахьаз Иалса лахь иаахьарҳәшәа. – Шәеицәҳама?

– Убас иаҳнубаалома? – Иалса дагьаашәеит.

– Сара ишәнызбаалеит, изымбаз дсыздыруам.

– Ҳмеицәҳазеит.

– Нас ишәыхьи?

– Ԥареи Какани сцәеибашьуан.

– Ибҳәо закәи?!. – Анҭица даақәгьежьит. – Ҳхәыцқәазар бгәы иаахәар ҟалон. Беимарымки. Аха шәахьааихьоу, азәы иаҳар, ԥсроуп.

– Ус сақәдыршәеит.

Анҭица, ланхәеи лашьеи рзы акаҳуа лыманы, длалбааит. Иалса Какан шәаргәындас иипҳьазаз Ԥара иажәақәа ллымҳа ҿыц ианааҭаҩуаз: «Лабахыла азҕаб дхьасырԥшырц сара сзалагом». Уаанза илаба ыршәны злаба ԥиҵәахьаз Какан ииҭахьан. «Сара суеизом, – уи ихаҿы, игылашьа лара лыбла ихгылан. – Иуҭахызар ухала усыс». Илабадаз ауаҩы ихы шҧамҩаԥигарыз, алаба зкыз дисҵәҟьар? «Угәы ужьжьап, усыс!» – акәын Ԥара ихымҩаԥгашьа иаанагоз. Усҵәҟьа Какан

ихы иаҭәаимшьеит, уи аниба, Ԥара иаразнак дыкәҵит. «Аиааира згада?» – Ԥара дышныҟәаз Иалса даҽеакала дазхәыцуан. Ганкахьала уи дрыцҳалшьон, диқәшаҳаҭхартә аҭак ахьылзыҟамҵоз; егьи аганала, уи иаамсҭашәашьа аҳаҭыр лбон. Иахьцалак лара иаҳа бзиа дызбодаз? Лымшала ианеидынҵәалашаз, зыхдырра зцәымзыз арԥыс иакәзу, изцәызуаз иакәзу? Ма доусы раазашьа уа инанагазу? Лҵараҿ дызхысхьаз аԥсихикеи аԥсихологиеи ркурсқәа илырҭаз адыррақәа лыцәмаҷын, лхаҭа арԥар рыбзиабара даныбжьаха.

– Какан днаскьабгарц, блыбаар бзиан, – Анҭица, ркаҳуажәагақәа лыма, рчысматәа зәзәарҭа днадгылан, лгәынамзара аацәырылгеит.

– Дцахьама! – Иалса илцәыбжьахаз аахьаалгеит.

– Ус аума дшыбҭахыу?

– Схы еиларган, сԥашьаха стәами. Анҭица, арҭ рԥыцьегь иахьа исцәеибашьуан, – ҿыц иаацәырылгеит, лхаҭа иаҳа-иаҳа уи шлылсуаз мԥашьо.

– Уи бгәы иаахәоу, ибцәымҭахоу? – аҭаца дцәыҵцыԥшуан дԥышәырччо.

– Ибҳәо закәи?!.

– Ма ибнардырыз рацәоу?

– Иснардырыз рацәазар ҟалап.

– Иахьцалак иаҳа ибҭахыда?

– Сыздыруам, – Иалса илықәшәацәгьаны дтәан. – Какан иакәзар ҳәа агәра сымам. Амала Ԥара дысцәымҭзам. Уи иреиҧьу ԥызаны дысзынхар сҭахын.

– Иҟоу басҳәап: бхаҭа бгәы иҭаҵәахыу зны еилыргеи!

– Сгәы иҭаҵәахыу еилсмыргазацт ҳәа сгәы иаанагазом. Амала иахьа ҳзыниаз ак аҳәоит.

Абас лҳәеит, акыр инарцаула данхәыц ашьҭахь. Рых-ԥык, – лара, Какан, Ԥара, – зыниаз ахҭыс лыбла ихыцуамызт. Анҭица лааигәа амаҵ ахьылуаз лԥырхагамызт, уи лызҵаарақәа еиҳа инҭкааны Иалса илгәаланаршәон арԥар еибырҳәақәаз, ирхымԥаԥгашьақәаз. Ԥара даамсҭашәан акәымзар, уи иқәцышьа ак амҳәози. Лабахыла арԥарцәа реиндатлара лара даԥсамызт иҳәазар? Усцәкьа агәаанагара зизҭашәарызи? Убри лхаҭа лгәы иалан. Мамзар лара Какан иахь лхы иаҳа изкыдыз иара, Ԥара, еиликаазар? Ус игәы иҭамшәогьы иҟамлеит. Иагьа умҳәан, Какан, амашьынақәа реилыхара имбазо, длашәха амԥаду ааихцәа, дмақаруа лара илыдгылаз дижәлозма, азҭаб дылхыбаартә гәыҭрак илымҭацзар? Ԥара, ԥызараҵәкьа изымуа, дылцәызит. Лхала длырззар? Амала илҭаххар дааиԥхьар,

дылзымааикәа изычҳауамызт ҳәа, дизхәыцуан. Лара диԥхьарц лгәы иҭамызт умҳәозар. Аамҭа цар, иара дышшәарҭамыз Какан еиликаар, рых-ԥык реиԥызара шьақәлыргыларын, дақәгәыҷуан уажәнатә.

Лашьцахьан. Машьынак агәашә иаадгылеит. Рҭаацәара датәымзар, иагьарааи абжьы ирҟаахьазаарын. Ҽнамҭуазар, уи Асҭамыр шиакәыз еилкаан. Амашьына аҭыԥ иҵаиргылон. Уи, аԥны дшааилак, аҽыкәабарҭа дҭалон, уи аухаҵәҟьа лашьа изыԥшра лгәалаҟамызт, Иалса днаццакит. Аҽыкәабарҭа дынҭалан, ирлас дызҭымҵит. Усгьы шоуран, азы ршы лызлыкәҭәомызт, азы цәырҟәанда днаҵагылан, бзиа илыллырсыр лҭахын, маҷк лыԥсы лнаршьарц. Данааҭыҵ, маҷк лхы лыхьуазшәа лҭаца ллымҳа инҭылшьын, уаххьа лнапы амыркзакәа, луаҭах дазцеит. Иаалырҟьашәа лыбла иаахгылахт Какан амԥа шеихиҵәоз, алаба шышьҭихуаз; нас Ҷара илаба ыршә уи ишииркыз, ииҳәаз, дыкәҵ ицашьаз. Убасҟатәи хаҵәнамырха лара лзы Какан аибашьраҵәҟьа дазхиан, лхыбаара дарлашәеит, иарбанзаалак иҟаиҵоз аҭак изамҭо. Уи иаҳа лара бзиа дшибоз аилкаа лылсыртә лабҽаба дақәшәеит. Убри аламҭалаз, зхәы иахатәаз лани, лаби, лашьеи ирҳәарыз рҽамшәо, рҽаҵа цкьа ирызлыбаамдо, иааидхалт. Лара дышьҭан, луаҭах иԥонатәаз ашоура лыԥсы лнаршьомызт. Ҽынла адунеи иқәнарцеиуаз аҵх лашьца, амч ақәырханы, аҳауа аԥсадатәра азалыршацәомызт. Лҽеахьылкәабазгьы уамак илмыхәакәа, аԥхзы лыкәнаҭәон. Лааигәа икнаҳаз ампахьшьы аакных илҽылшьуан.

– Абри ак лыхьны дыҟоуп, – Сырма лҭаца лахь лхы налырхеит.

– Дааԥсеит, – Анҭица илдыруаз цәыргашьак лымамызт.

– Уи дзымаауазар, бара саԥсан блатәа! – Сырма лҭаца иналабжьалгеит.

– Аеи, – Анҭица ланхәа длыкәшаҳаҭын, аха иаразнакҵәҟьа дзымтәеит.

– Анҭица, бахьзоит, – Сырма лҭаца даҽеа знык даалыԥхьеит. – Бааҳадтәала, нан!

Асҭамыр ак ҟалазар ааигәахәт, изҵаара аҭак дагьашьҭамызт, уа дыштәаз игәы иҭашәахьаз ихашҭит. Убасҟатәи ихатә ус рацәан, зегьы дрыхьзарц дыццакуан, иусҟәа рцашьа игәы рылаҟан. Уажәыҵәҟьа хьаас имазаз, – знык ҭынч акрыфа, азы хьшәашәа днаҵагыла, иеирхьыр. Иҭаацәара иалахәыз рхатә усҟәа иерылеигалартә, иҵарыз уск цәырҵны ибазомызт. Аҽыкәабарҭа данҭала, азы хьшәашәа мацара иқәиҭәон, ишыз ицәеижь акыр ирԥсаҳәырц. Изхара иеизыкәабомызт, убасҟатәи уа дҭахеит. Иарбанзаалак даҽеа хьаак имазамызт, акы

дазхәыцуамызт. Адырҩаены иусқәа рацәан, ҧыҭрак дрыхьзарц иҭахын, убарҭ рерзыҟаҵара иазкын аухатәи аҵх. Аҩныҵҟа аҧсшьара аницәыцәгьаха, ицәарҭа иган абарҵа ишьҭеиҵеит. Акәыбрқәа ихампапарц, аодеколон иеарганы, убра дышьҭалеит. Маҷк аҧшабжьас ицхыраан, дыцәагәышьеит.

Ихирургцәа ашьыжь русураҿ инеигарц цәгьа ирбомызт, иара игәы иҵахх дзыҧшзомызт. Аацәылашамҭаз шьыжьхьак ифан, амҩа дықәгылан. Архитектура аҟәшаҿынтә шьҭа ишәҟәқәа шыхиаз арҵабыргpаз, ақьаадқәа ааидкыланы аусбарҭа аиҳабы изигарц игәы иҭан. Нас инхоз зынзак иара имыхәоз апроект аиқәыршәара акәхон, заа ириҭахьаз асхьема инақәыршәаны. Уигьы уа идырхиахьан, аусбарҭа аиҳабы инапы зныз ашәҟәы иазыҧшын умҳәозар. Амала ашьыжьза дарбан чынуаҩыз зҭыҧан изыҧшаауаз. Ианраамҭаз иқәшәар, ибаргызи.

Иргылоз аобиект аҿы длеизар, ҿаҳадагәаран. Аузбекцәа ателефон дырзасын, ииулак иааигеит. Дара аусура зеагзырхоз уаамызт, аха ашьыжьза абетон аазгоз амашьына абаҟаз, уи еснагь иус еиҵархаган. Уахь ателефон дырзасит. Аихабетон зауад аҿы агрегатк ҧеызаарын, убри иаҿын. Амашьына шааилак, рус еиҵамхарц, аузбекцәа зегь азырхианы итәазарц драцәажәан, дара усгьы тәамҩахә рымазамкәан акы иаҿын. Абетон ааргар, усгьы ара рееиҵадырхомызт игәахәшәа, шьҭахьҟа амҩа данылеит. Араион Амрагылара ахәҭаҿы иҟан уи азауад. Абетон алеирҭа амашьына аҵагылан.

– Шәгәы иҭоуи? – Асҭамыр аремонт знапы алакыз аусуцәа аахьаирҧшит.

– Ҳгәы иҭоуи? Акәтаҕь ҵара ҳеазыҟаҳҵоит, – хаарак иҵазамкәан, згәы ҧҵәахьаз усуаҩык ибжьы аагеит.

– Сара сыццакуеит азоуп сызҵаауа, угәы иалымсын, – Асҭамыр излаилшоз дҧышәырччон.

– Ҳаргьы ҳаццакуеит. Аремонт азын акырҳауама, абетон уаҳҭар ауми ҳкассахь уаннеиуа.

– Уа снеихьеит.

– Ус акәзар, абетон иахьа иуаҳҭоит.

– Бзиоуп, – Асҭамыр дақәшаҳаҭхазшәа иун, адиректор диҧшааит, уи усгьы иҭыҧаҿ дубозма. – Аремонт акыр иадхыларыма?

– Сааҭк аҿынза аус адыруеит.

Асҭамыр дааицрымҵзакәа адиректор, иҵыхәа кны, дишьҭан, егьи ирлас аусуцәа абетон еилырхга аус адыруртә даархылаҧшларц. Уи диргәыҕит сааҭк ала дшеиқәдыршәоз, аха ас заҟантә ражәа

еижьахьази. Абетон амашьына ҷыда ианақәырҭа, уи амҩа иқәиҭеит, аныҟәцаҩ, дыццакы дхынҳәны, даеа машьынак рызлеигартә, диацәажәеит. Уи усгьы идыруан, аха, ҿыц игәалаиршәар, аузбек усуҩцәа цқьа еиқәиршәарын. Асҭамыр убасҟатәи деиҿкааҩын, зегь рҭыҧ иқәиҭаанза, игәы цҳафыр дартәомызт. Ихаҭа архитектура ҟәшаҿы дынкыдгылан, ишәҟәқәа рымихын, дааны азеиҧш ҟәшаҿы инижьит. Шьҭа адырҩаены даакыдгыларц аҟәша аиҳабы иабжьалгеит. Уи иаанагоз ашәҟәқәа еидкыла аиҳабы изнагара убасҟан дазхиазамызт лара, убри аены ҷыдала иара ишәҟәы изналгон. Убарҭқәа еиқәыршәаны, иара дышиашаз иобиект ргылара дазцарц, амҩа дықәын.

«Ҳаи, шәара шәаҳзаазгаз Анцәа диныҳәааит!» – аузбекцәа, рус еиҿкаашьа игәарҧха, даарыдгылеит. Дара машьынак абетон ауацхыраз ижыз ажра иҭадырҭәахьан. Даеак ааргар, ирлас аҭыҧ ишықәырҭарыз реаздырхиауан. Амашьына ааира даеа ҩ-сааҭк инеиҳаны иазыҧшуан азын, шьыбжьхьафара ицеит, нас реааиҭамырхазакәа хәлаанза, Амра лҭашәаанза, рус рнападкылазаарц. Иара ихаҭагьы акы днацҳар цәгьа ибомызт, игәы дартәомызт акәымзар. Знык абетон аазгоз амашьына ааины, иузбекцәа аусутә риҭар, нас ҭынч крыфара дцарын, уаантәы Андреи Макар-иҧа диҧылон. Аамҭа маҷымкәан ицахьан, амашьына аауамызт. Аузбекцәа ракәзар – иааины акы инахаахон, баша итәазшәа шаҟа иеидмырбарыз.

– Уабааихьоу? – абетон аазгоз амашьынаныҟәцаҩ ателефон дизасит.

– Амҩан сгылоуп, смашьына ааихәласын.

– Уи закәыхи?!. – Асҭамыр иҧсахы еибакуан. – Сузнеирц амҩа сықәлома?

– Уажәшьҭа салгоит. Иаҭахзам.

– Уааиаанза сыҧшуп. Уласыр цәгьамызт.

– Снапы аазәзәаны, сдәықәлоит.

Асҭамыр иаҳаз ашьҭахь маҷк иҧсы ааивиган, алаҩеира хҭеикит. Уажәы-уажәы, абетон аазгоз иҧылараз, амҩа днықәгыларц, акы ааигхомызт. Ирлас-ырлас ателефон изасра иҭахзамызт, игәы ҧиҭәарц дахьыҟаз анаҩсан, деиҭаирхон. Аҭыхәтәан изымчҳазт, ителефон аҿы амашьынаныҟәцаҩ ихьз дшашьҭаз, абетон аагага акәын уҳәартә, амҩа иашарҭаҿ акы аакылшәеит. Усҟан Асҭамыр амҩан игылаз ииномарка ибҕа адҭашәа дадгылан. «Ҳаи, Анцәа цәгьара уқәимҭааит!» – иҳәеит гәаныла, «Анцәа цгьара уқәиҭааит!» акәын игәы иҭакыз, ианаамҭаз

дымшәиикәа дааҭгылеит. Амашьына амҩаду иаанылҵын, аргылара ахьымҩаԥысуаз маҷк ишьҭыхын, иқьырҵыҵуа иҩыхәнан, еиҭьны иахьдыргылашаз аузбек реиҳабы аныҟәцаҩ иирбон. Абетон ҽеыҭ-ҽеыҭ иларышьҭуан, аусуцәа ааҭымгылазакәа, ржыга гәаҩоақәа наҵшьуа, ажра дырҭәуан, иаразнакгьы идыриашон. Асҭамыр уаҳа аангылашьа имазмызт, Андреи Макар-иԥа ателефон данас ашьҭахь.

– Аҳәааҽы саазарц агьсыгым.

– Уажәыҵәҟьа уа сҟалоит, – ҳәа дақәиргәыҭын, ителефон ҵәахуа, абетон аазгоз аныҟәцаҩ днаидгылеит. – Уаҵәы ашьыжь азауад аҽы сеиҭалеиуама, ухала иааугоу?

– Ишаасырҭалак смаауеи, схала зауадк аусуцәа еиҵасырхазшәа, сацәажәара аҭахымзар ҟалап, – иаҳаз игәы иалсын, аныҟәцаҩ итәала даамсҭашәан.

– Ҳаиҵахар сҭахымызт.

– Сгәаныла, шәеиҵасырхом.

– Уаасзызырҩи! – амашьынаныҟәцаҩ ихәҭаз азыҟаҵара иитеит ҳәа иԥхьазан, Асҭамыр иузбек реиҳабы аусура дааҟәихит. – Абетон ҭаҭәара шәаналгалак, уаҵәы иахьҭашәҭәаша цқьа иазыҟашәҵароуп, аалашьцаанза аус жәула!

– Бзиоуп.

– Уажәы спартниор даазгоит, ишәусушьоу исырбар сҭахыуп. Шәзыхьзахьоу игәалаҟазаара шьҭнахроуп.

– Еилыскааит.

– Уаҵәы ашьыжь сзымаар, абетон ари иааигоит, шәус еиҵашәмырхан! Шәеихәлахозар, ателефон уас!

– Бзиоуп, – зегь ирықәшаҳаҭхоз аузбек реиҳабы иҩызцәа деиҭанарылагылеит.

Акыр игәы рҭынч, Асҭамыр аҳәаахьы дыццакуан. Ԥсоу дшылазаз, уаҩы иахьиԥырхагамхашаз, ГАИ аусзуҩцәагьы ҽԥныҳәа ахьизыҟарымҵашаз, имашьына наиргылан, ихаҭа азиас-ҳәаа иаахыҵуаз ацҳа азааигәара дгылан, изаауаз илаԥш иқәшәартә, иаалырҟьаны Асҭамыр ихаҭа уи дизгәамҭакәа дынхар. Аха ари иаҳа изымариан ацҳа иаақәсуаз иуаҩ дрыликаарц. Ус иагьыҟаиҵеит. Ацҳаҽынтә дылҭалаанза, иара Андреи Макар-иԥа дгәеиҭеит, дагьынаиԥылеит. Иааибамбар иԥсуазшәа, еибагәыдкылан, Асҭамыр аспорт рҭмаҟ ду аашьҭихын, исас дима, имашьынахь иҽааихеит.

– Ҳу! Сааԥсеит, – иҳәеит Андреи Макар-иԥа амҩан. – Аныҟәарақәа бзиа избазом, арахь сусура акомандировкақәа ирыдҳәалоуп.

– Даеазәы ддәықәшәаымҵало?

– Ус ауп ишыҡасҵо, Урыстәыла ҷьара ицатәхар. Аха арахь схала саауеит. Даеа аҳәаанырцә тәылак ахь ицатәхар, уахьгьы сара сцар еиҧьасшьоит. Сҵаацәа убахьазар?

– Хар рымазам, – иҳәеит Асҵамыр, урҵ рҽы знык ада дшымнеицызгьы. – Лиза амҩан дызбалоит, – нациҵеит, уигьы ҩынтәы заҵәык рыда дшыналхьаымпҭшыцызгьы.

– Аҧарақәа абанк ахь иузаасышьҭит, – Андреи Макар-иҧа Асҵамыр диргәырҧьарц избеит. – Арҵ аҩы-мшык ҳнеины игәаҳҵароуп уа ҳахьынзеиқәшәоу.

– Иҵабуп!

– Узхаҵабуеи? Уи сара сус ауми. Уара удиректоруп, аусқәа назыгзо. Афирма злеицаҧаҳҵо аиқәшаҳаҵра еиқәҳаршәароуп, ара сахьынзыҡоу. Сахьымзар, апроект еиҽаҳкаар, нас ашәҡәы иҵаугалап. Адиректор уара уоуми. Унапынҵақәа нагзала! – аҽықә-ҽықә дыччон Андреи Макар-иҧа игәалаҡазаны. – Сынхарҵа ҭыпқәа шпаҡоу?

– Уаҵәы ишәсырбоит.

– Уусуреи ҽыц узлагази уеицрыхьзап угәахәуоу?

– Макьана аҧсшьара сыҡоуп.

– Ара аусутә рацәахоит. Ҩ-жьак узрыхьзоу сыздыруам.

– Ишәзысыпшааз ауаҵахқәеи аҩни шәҡәыла реиқәыршәара сзымариоуп аус ахьынзазуа. Нас иаабап.

– Ҡәыҕарыла иуҳәеит.

– Ҳаргыларағ ҳнеиуама?

– Ҳашҧамнеиуа.

Русура анҵәамҵаз, аузбекцәа адырҩаенытәи рус реазыҡарҵон, зегьы еилырганы рҵып иқәырҵон. Имыцхәыз ҭәыцәмаҡьак иахьаҵыпҳмыз икаршәзамызт. Асҵамыр идыргылоз асхьема аацәыриган, ахыбра аҩныҵҡа ашашьақәа Андреи Макар-иҧа иирбеит. Аурыс хаҵа иажәа рехәарыла ирацәеимтәит, амала ихаҽы ихаччон. Иара иҿалеимгалакәа, Асҵамыр ихала еиҽикаауаз игәаҧхон. Ибизнес арҵбаарағ арҕьажәҩа уи дахьиоуз игәы шьҭнахуан. Ас аргыларақәа дахьрылахәыз, иара ак имыриашакәа, ажәак алеимгалакәа, аусура аеарҕәҕәомызт.

– Ҩ-уск узеилагзару? – амҩа ҽыц ианангылаз, Андреи Макар-иҧа Асҵамыр дааирзырҩоит.

– Уажәыҵәҡьа уа ҧсшьара сыҡоуп сымҳәеи, – Асҵамыр иааигоз дцо-дааua уи азҵаара иаҳа дзазҽлымҳаз изгәынкыломызт, иара игәы иҵаз еиликаауазу?

– Уи уажәы инҵәоит, нас?

– Иацысҵоит схатәгәаҧхарала. Иаҭахызар аусура саҟәымҵуеи.

– Ааи, аихьзарақәа цәгьахоит. Ауалафахәы бзиа уоуртә сара иҟасҵоит, ари аргылара уаалгаанза.

– Макьана сусура шьҭасҵар сҭахзам. Зны шәуаҭахқәеи шәыѡни шәҟәыла еиқәсыршәароуп.

– Да, ус сеиқәуршәароуп.

Аалашьцахьан, Асҭамыр амашьынала ақалақь далс, Андреи Макар-иҧа иҭаацәа ахьыѡназ аҧсшьарҭаҽ данааигоз. Телефонла адырра зырҭахьаз Ирина, лхәыҷқәа лыма, агәашә дылагылан. Адырѡаҽны иахьеиқәшәашаз ааибырҳәан, аурыс хаҵа агәарҧ данынҭала, Асҭамыр днахынҳәит.

Ашьыжьза иусуцәа, реиҳабы ателефон дизасны, аусура ишазхиаз еиликааит, Уи аҭахзамызт, аха Асҭамыр зегьы еиқәырҷаб еиқәиршәаларц еснагь иҭахын. Убри ашьҭахь аихабетон зауад адиректолр иҽы хазы агәра игеит ашьыжь абетон ширҭоз. Нас абетон мѡаҧгаѡ азауад аҽы дыҧшызарц диацәажәеит. Уи уахь амѡа дшаныз аниаҳа, иара ихаҭа аусбарҭа азеиҧш ҟәша аиҳабы длызцеит.

– Зегьы хиоуп, – лара длыргәырҕьахуан, дхаҵа еибагоуп аанарго. – Аиҳабы инапы сзақәымҵацт, – аҧхьа илҳәаз маҷк иҧлыргон. – Аҟәаа иҧхьан, дыҟазамызт.

– Исабжьабгои? – Асҭамыр ас дҵааит, даҽа зны данааишаз иалҳәарц.

– Абыржәы иҭыҧаҽ дыҟоуп. Ухала уизнеи, иаҳа иеиҕьуп, – ашәҟәқәа инапаҽы инаилыркит. – Нас ара уааи!

Асҭамыр адкыларҭа дныѡналан, амазаныҟәгаѡҵәҟьа дылмазҵаазакәа, аиҳабы иуада дныѡнаҧҟеит.

– Бзиоуп, – аиҳабы ашәҟәқәа ааилирхын, аҧхьатәи абҕьыц аҵаҟа инапы нақәҵаны, иааидкылан ирхынҳәит. – Ҳацәгьамкәан уусқәа ҳарццакуеит ҳәа сыҟоуп, – уи ари иирдыруан иҵарҭыша баша ишимгаз.

– Ҳабзиоуп, ҳабзиоуп, – Асҭамыр дцарц дѡагылеит, егьи дахьыҧсыз дыҧсит ҳәа ҽҧныҳәас ииҭарын ҳәа дыҟазу. – Даараза иҭабуп! – димаҭабкуа даҽакалагьы иауазма.

– Ухыбра ургылар, шьтәак ҳзушьроуп, – Асҭамыр иҽықәишьхьаз ахәша аиҳабы иѡныҵҟа еимнадахьан.

– Аҽазыҟаҵара саҽыми, – Асҭамыр дындәылҵит, «уаҳа ус сымам», – гәаныла дмақаруа, азеиҧш ҟәша дныѡналеит.

– Вот! – аҟәша аиҳабы ашәҟәы ҭалыѡын, Асҭамыпр инаилыркит.

Иара, аргылараз азин иманы, уи ахьиргылоз адгьылгьы алхны, архитектуратә ҟәша дазкылсит.

– Хы-мшы, ԥшьы-мшы рышьтахь уаҳзааир, уобиект аргылараз апроект унапаҷы иуҳаркуеит, – иҳәеит архитектор хада.

– Апроект ҳмырхиахьеи? – Асҭавмыр дыццакуан, Андреи Макар-иԥа, уи ирбаны, даҽеа зныку дызлаиргәырҵьашаз издыруамызт.

– Иара усгьы ушәҟәқәа иаарласзаны еиқәҳаршәацәеит, – егьи аҭак ҟаиҵон. – Иҟало иалаҳдырааи. Зегьы уареи сареи ҳарҭахыума. Азә ҳацәгьа ааиҳәар, ҳдокументациа гәарҭарц, комиссиак ҳзаарышьтышт. Адгьыл ааузалхны, аргылара азин ануоу аҽеныҵәҟьа, апроект науҳаркыр, еиқәыршәашьас иашәҭеи ҳәа иааҳҷагылоит. Ари аус аиқәыршәараз, мызкы аҟара бжьысроуп. Усҟатәигьы аамҭа ҳгом, ԥшьы-мшҟа аазара ҳаҭа ахьысҳәо иугәаԥхом, ыы?

– Саҭамыз! – Асҭамыр дыҩдәылҵит.

Уажәшьта агьигмызт, ашәҟәы аиқәыршәара хиркәшон. Игәалаҟан. Егьи аганала уахәаԥшуазар, гәаныла маҷк ачынуаа дырзымақаруан. Ҟомиссиак ааны, игәарҭар ҳәа ишәозшәа ирҿыҵуаз закәи? Иара усҟан ихыбра ауацхыр шьҭаҵара хиркәшарц агьигзамызтеи. Иахьцалак иусҟәа еиқәрыԥшьыхаа рымҩа ианын. Иҵегь еиҧзар иҭахын умҳәозар. Аццакра ахьаҭахымыз, ианаҭахымыз ыҟамызкәа, аха иара ааҭгылашьак имамызт. Ателефон дасны, иусуцәа реиҳабы аузбек иҿы еиликааит абетон зқәыз амашьына ишазыԥшыз. Ҷыц еиҵаирҟьар ҳәа дшәан, абетон аазгоз аныҟәцаҩ иеимеидеит.

– Аелеватор саҵагылоуп, шьҭа иалгоит, – егьи аҭак ҟаиҵон.

– Уеиҵахахуеит, уара. Аусуцәа ус рымазамкәан иузԥшуп. Иумдыруеи?

– Иҟалаз зырҳәа! – егьи дгәамҵуан. – Абетон ҟазҵо сара соума? Ишаасырҭалак сымлеиуеи.

– Аеи, аеи… Ирлас улеи! – Асҭамыр аныҟәцаҩ дирццакуан, диргәааргьы иҭахымызт. Ителефон зны иааҿихын, нас Андреи Макар-иԥа диԥшааит. – Ари сара, Асҭамыр, соуп.

– Сузызырҩуеит.

– Уажәы снеиуеит, анхарҭа ҭыԥқәа ҳрызцарц. Аамҭа шәымоума?

– Ишԥа сымам!

Асҭамыр, аԥсшьарҭа ҩны агәашә днадгыланы, амашьына данааҭыҵ, иааира ишазыԥшыз мҩапшьо, аԥхьа Лиза даадәылҵит, илымпыцкьарц зеазызкуаз Миша имахцә данкны. Урҭ ирышьтагылан Андреи Макар-иԥеи Иринеи. Арҭ рызынтәык ицны ицарын ҳәа згәы

иҭамыз Асҭамыр иаразнык иааицәымҭахеит, аха ихирҟьеит. Ишҭаацәаз ианига, уи ӕены шынеибакәыз дара ирзикыр акәхон, дус мацараха адәы даныҟәгылаз аламҭалаз. Рмашьына инҭалозшәа, Асҭамыр иномарка ааҭдырҭәааит.

– Иааҳҳәаша аҭыпҟәа рхала ирбарц рҭахыуп, – Анреи Макар-иҧа, Асҭамыр игәҭакы илахь ианихуазшәа, ихы ирқьион.

– Раҧхьа ҳабацо? – Асҭамыр дҧышәырччон. – Аѡны жәбарц шәҭахыу, ауаҭахқәа шәрыѡнаҧшырц еиҕьашәшьоу?

– Ҳара ҳзын зегьакоуп, – иҳәеит Андреи Макар-иҧа. – Еиҕьуп ҳәа ишуҧхьазо, ҳныҟәап.

Асҭамыр имашьына ахьааникылаз ақалақь иагәын. Аѡны ҳаракын. Аигәа-сигәа адәқьанқәа рацәан. Хара умцазакәан, иаауҭахыз зегь уҧыхьашәон. Аѡнеихагыла ӕҽаҧхьа, амѡаду иаҳа иахьазааигәаз, акырпыжә еиқәҵаны ҧҳәыск дадтәалан. Егьырҭ ауҭраҭыхқәа, абыржәы ашьыжь иааҭылгазшәа, азаза рықәыҳәҳә илыман. Ҵьанаҭ ҭыҧын. Асҭамыр аҧхьа днагылан, еиманы ахыбра хаккала иныѡналан, амардуан иѡаҽагылт, алифт аус шауазгьы. Ахҧатәи аихагылаҽ агәҭантәи ашә Асҭамыр иааиртит, ацаҧха наҽаршәны, иара иквартирахь днеиуазшәа. Ашә уамак акәзамызт, Андреи Макар-иҧа уи шыҧсахтәхоз иаразнак даазхәыцит. Аѡныҵҟагьы, ааигәа уаѡы дшыѡнамлацыз убартә, ѡнымаҭәа ѡнагылазамызт. Аҭзамц умырҽыцыр, нхара узыѡналомызт. Адашьма аламинат ықәҵатәхон. Ахышәқәа руак Амра акыр аамҭа иѡнаҧхалартә иҽан. Ѡ-уаҭахк ҭбааҭыцәын, хазы – акҽаѡра, абалкон.

– Сара исгәаҧхоит, – Андреи Макар-иҧа даақәгылеит. – Амшын акәзар – ихаразам. Бгәы ишҧаанаго? – ихы Ирина иналызирхеит.

– Ицәгьам, аха аусутә рацәаны иаҭахыуп, – лҳәеит.

– Ҳапрораб ара дҳадгылоуп, ҳаиҵаирхар ҳәа бшәома, – Андреи Макар-иҧа игәы алаҟан. – Шьҭа ҳцапи, аѡни адгьыли ҳбарц.

Илбаауан. Миша изеилкаауамызт асаба иагахьаз, еилажәжәа-еилаҧҧыз ауаҭахқәа ирылырхыз. Зегь раҵкыс Лиза лгәалаҟамызт. Лхахьы илзаагомызт асҟатәи иҧхасҭаз ауаҭахқәа ҽыцҳараза шьақәыргылашьас иарҭоз. Ҽыц амашьына инҭалеит. Ақалақь иалҵырц агьрыгмызт, уажәраанза ирбахьаз еицәаз ѡнык зҭагылаз агәарҧ ианазнеиуаз. Рызынтәык амашьына ианааҭыҵ, Асҭамыр, агәашә аартны, агәарҧ дынҭалеит, ицыз ишьҭаларц. Агәарҧ уамак иҭбаамызт, иагьыҭшәамызт, еицыз аҧсшьацәа ртәала. Аѡны ашьҭахьҟа амандарина аҵакын. Адгьыли аѡни зҭиуаз, шәҟәы-

быҕьшәыла деиқәшәамзаргьы, ацитрус ҭла шьапқәа инапы рыдкылан. Амандарина иаҭәа ҽассы иҽан, ахәшә рықәҭәан, ицқьан.

– Ѡ-ҭыҧк ирылаҳҳызи? – Ирина лакәын иҭаауаз, акала ара илгәаҧхомызт.

– Ибҳәо закәи?! – Андреи Макар-иҧа уи дҵьеишьон. – Жәларык ықәырцеит еинымаалазт, акәымзар асҟатәи ирҭишаз ара иузырбодаз. Уаанзагьы смаахьази, ҽаҭак адгьыл узыҧшаауазма, ауаҭахқәа рзы еибарҧсуан.

– Ааи, аха ҳара асҟатәи иалаҳҳи? – Ирина деиҭаҭаауан.

– Руак аҽы ҳара ҳанхоит. Ибҭахыу алаҳҳуеит. Егьи аҧсшьацәа ѡнаҳҭоит. Урҭ аасхәоит, уи азы хьаҳәхьачарак салаҟазам. Аоформление шҧаҟаҳҭои, Асҭамыр? Уи атәы иаҳа иуадаѡуп. Ауаѡытәыѡсара сымазам.

– Ирина, нхара даашәышьҭуазар, лыхьзала руак ашәҟәы иҭаагалоит. Лхаҭа лпаспорт ҭаҳаѡуеит. Ҧшьшьала луаѡытәыѡсара лзыҟасҭоит. Егьи, сыгәра жәгозар, сара сыхьзала иҟаҳҭап.

– Ишьахәуп! – Андреи Макар-иҧа лакѡакра далаҟамызт.

– Сара сыхьзала ѡнык ҭаѡзам, – Асҭамыр ихәыцшьа наигзон. – Саб ихьзала иҭаѡуп ҳаѡны. Ашәҟәқәа реиқәыршәара иаҳа имариахоит. Ишәҭахызар, даеакала ишыҟаҳҭаша сашәҳәа.

– Уаҳа зҭахым! – Андреи Макар-иҧа ҽыц Асҭамыр диқәшаҳаҭын дгәырҕьаҭәа. – Аҧара цәгьамкәан иузаасышьҭит, аремонт умҧшзакәа унапы ауркыроуп. Уааихәлахошәа шаҳбалак, иҭегь узаасышьҭуеит. Сара сҽынтә уаҳа акыр уҭахыума?

– Уаҳа исҭахи, усурада сышәмыртәозар, – Асҭамыр дыччон. – Зегьы збазар, шьҭа ҳцалап, – иара инарабжьеигеит.

– Уеилыскаауеит, – Андреи Макар-иҧа днаҧхьагылеит. – Аамҭа урзуам.

– Абри амѡа збахьоушәа сыҟоуп, – амашьына иаадгылаанза, Лиза длаҧшыѡаҧшуан.

– Аранза бабаанагеи? – Ирина илаҳауаз лгәы иалан.

– Ааи, ааи, саанагахьеит. Абра ааигәазоуп ҭацаѡызара ахьызуаз. Сѡыза Ҵьука аброуп хаҭа дахьааз. Ҳлызнеип?

– Уи мыцхәхар ҟалап, – иаҟәихуан Асҭамыр, еицыз ргәы иаанагарыз шихьааз.

– Ҳазынтәык ҳнеир, – Андреи Макар-иҧа уи диқәшаҳаҭын, – арҭ ртәала рчеиҵьыка агьама мбакәа ҳаурышьҭуам. Бѡыза ауадаѡра далаҳҭоит. Ҳцалар иаҳа иеиҕьуп. Бымацара былзаап бҭахызар, – амашьына аҧхьа дынҭалеит. – Излазбо ала, – ихы Лиза илзырхан,

иҭаацәа рҭыԥ анаалырх, Асҭамыр имашьына амҩаду ахь ианкылига, – бара арҭ брышьцылацәеит.

– Уи азоуми Џьука ҩызас сзышьҭылхыз, – Лиза ҿаалҭит.

– Уи дзусҭада? Исзеилымкааит.

– Уи Ԥара диаҳәшьоуп.

– Аа?!. – Андреи макарҭ-иԥа иааигәамԥхеит.

– Аԥацхаҿ ҳанкыдгылар сҭахын, – Асҭамыр аби аԥҳаи ирҳәоз уамак ихшыҩ азышьҭзамызт, урҭ реицәажәара изцәырнагашаз ицәыбжьахахьан.

– Амала уамак ҳаанымхап, – Ирина дрыҳәон, дызхыццакуаз уаҩы изеилымкааua.

Макьана аԥацхаҿ ауаа рацәамызт. Уи анҭәыз ашьыбжьон акәын, нас уаха шаанза аҵх рхыргон. Ҳасасцәа гәатабҕата ажәытә рымзқәа инарықәтәан, аишәа иаадтәалеит. Зегь ажәытә ԥшра рыман, абысҭа ԥхеи, акәац зи, аҟәыди, аиаҵәареи иахьатәи ачанах шкәакәаҟәа ирнын, аҩы абаҭлыка иҭан, асаркьа ҵәыцаҟәа адгылан умҳәозар. Ани, аԥҳаи, ахәыҷи рзы азызла иааргазгьы аҭра ԥштәы сахьа ҭыхла иҩычан. Ргәалаҟазаны ажәытә нхашьа-нҵышьа иагәылатәан. Афатә акәзар – ахаашьа азбахә цәырыргартә, ажәа рызхомызт. Аиҳаразак, Асҭамыр ишыдирбаз еиԥш, ашәрҩа сақәа абысҭа ԥха ианагәыларҵа, агьама ҷыдала аҿцәырнагеит.

– Аԥшьы-мшы рзы сшынҭаацәоу сықәҵуеит, – ҵәыцаҟәак ркхьан, Андреи Макар-иԥа игәҭакыз анаацәыригоз. – Лиза лҵара дагҳархацәар сҭахым, уа адекан сышиацәажәахьоугьы. Нас деихьымза-еиԥымзо лҩызцәа дрышьҭазаауеит. Ҽнак аҟара шыбжьоу, абанк аҿы ҳаицнеироуп. Ҳԥарақәа рҭыԥ ишықәу ааилаҳҟаап.

– Миллионк аҟара уажәы иаарымаҳҳыр сҭахын, – Асҭамыр уи иабжьеигон.

– Иҟақәоу еилаҳҟаап зны, нас ианыҵахыу унеир, заҟа уҵахыу рымухып. Иааугаз нуххьоума?

– Макьана.

– Убри зны инырҵәа. Аҩни ауаҭахқәеи зкыз ирымыхәҳа. Абанк иузҭоу ухы иархәа. Ишузымхалак уеиҵасырхар ҳәа ушәома. Даҽеа зны санааua, аиқәшаҳаҭра шәҟәы узаазгоит. Ма уахь унасыԥхьару?

– Ишышәзымариоу ҳамныҟәои, – асас аԥыхьа ииҳәози уажәы дызлацәажәози уамак иахьеиқәымшәоз зыхирҟьоз изеилкааuамызт, аха уи игәҭакы излеиҧьу ала иԥсахуазар ааигәахәит, аха зегьы дрықәшаҳаҭын.

– Иуҭахызар, аиқәшаҳаҭра ухала еиқәыршәа. Ма уара увариант рхиа, нас еиҽаҳарҧшып, еиҒьқәоу ахәҭақәа алаҳҳырц.

– ЕиҒьуп шәара еиқәшәыршәар, аҧышәа шәымами, – аниҳәоз, Асҭамыр идыруан абизнес знапы алакыз ианакәызаалак аиқәшаҳаҭ хѡаалақәа шрымаз, уамак мҧсахзакәа иахьабалак рхы ишадырхәоз, иара, Андреи Макар-иҧагьы, арҧыс илшарақәа хымҧада ишҭиҵаауаз.

– Иашоуп. Иахьцалак увариант умаз.

– Аеи.

– Учеиҷьыка сгәы иаахәеит, – аурыс хаҵа дѡагыларц дѡеихеит.

– Изаманоуп! – Иринагьы дѡагылон, лхәыҷы длыманы. – Сара усгьы издыруеит ишызаманоу, – нацылҵеит Лиза.

– Ишәзыҳалалхааит! – Асҭамыр исасцәа инарзеиҒьеишьеит.

Асҭамыр, иҧсшьацәа аҧсшьарҭаҽ инеигарц, амѡа данын. Урҭ ахәымҽхан амшын ҭалара ицарц ргәы иҭан, уаанза инықәиа-аақәиа рыҧсы ршьарын. Иаалырҟьашәа Лиза ҽаалҭит:

– Абар дахьыҟоу?

– Дзусҭада! – лаб уи дизҽлымҳан.

– Сылахь иагәзыз. Миша иҧсы нзырхаз.

– Ари Какан иоуп, – Асҭамыр арҭ ирцәажәақәоз ҷьеишьон. – Идәқьан ауп дзыдгылоу. Дыжәбар шәҭахыума?

– Иаҳҭахыуп, – рызынтәык рзы Лиза аҭак ҟалҵон, Асҭамыр даақәҵәи иҽанааихахьаз.

– Оо! – Какан иара итәала дреигәырҒьон амашьына иааҭыҵуаз, Андреи Макар-иҧа инаиркны, азәазәала рызынтәык рнапқәа анаарымихуаз. – Шәбара сеигәырҒьоит! – Аҵыхәтәан Миша хәыҷы ихахәы ааилеижәжәеит. Ирлас днахынҳәын, канфеҭ бзиа пачкак има, даадәылҵын, Миша инаииркит. – Шәыҧсшьашьа шәгәаҧхома?

– Иаҳгәамҧхакәа! – иҳәеит аурыс хаҵа. – Иаарлас ҳақәҵроуп, убри ауп ҳгәы иалоу.

– Макьана шәыҟаз! Аҧхынра ҳамами.

– Ҳамцар ҟалом. Ҳаҧхьа иаазгахуеит. Абзиараз! – Андреи Макар-иҧа, иҭаацәа има, амашьынахь днахынҳәит.

– Амѡа алҧха шәоуааит! – Какан днарықәныҳәеит.

– Шәарҭ шәдыр рацәахахьеит, излеилыскаауала, – Асҭамыр аҧсшьарҭа ѡнахьы амѡа данын.

– Ҳацәгьам, – Лиза дҧышәырччон, дышгәырҒьоз мѡашьо.

– Ҳара ҳҽы усҟатәи ауаа еибаздырзом, – иҳәеит Анреи Макар-иҧа. – Араҟа шәыдгьыл иаҷыдароуп ҳәа сыҟоуп. Иуҭахы-иуҭахым,

иудыруа рацәахоит, – нацитцан, амашьына анааҭгыла, ашә ааиртит длалбаарц.

– Шәцаанза, – Асҭамыр уи дааидгылеит, – шәшынҭаацәоу аҩны шәназгар сҭахын.

– Даҽеа зны, акыр исзаԥсоу Асҭамыр. Иаразнак зегь ҳалуршар уҭахыуп, аха иауам. Абанк аҿы ҳашцо ухоумыршҭын. Уа ҳнеиаанза, аргыларақ ҳаиҭанкыдгылар сҭахын.

– Бзиоуп, – Асҭамыр идырит Андреи Макар-иԥа хы-мшы, ԥшьы-мшы рыла аобиект ргылара иара иахьынзанеигахьаз ибарц шиҭахыз.

Исасцәа анааиԥхьхәыц аҩныҟа игарц рҭахымхазеит. Аԥшаҳәаҿы иаанижьит, нас уаантәы дара рхала аԥсшьарҭа ҩны иазцарц. Макьана амш ыҟан, ахәымҽхан еыкәабара иаарын. Усгьы ирбаз-ираҳаз ргәы ҭанатцан, Асҭамыр иззатәуан. Лиза затцәык аханатә акы лгәы ишалаз лтцәахуазшәа, Асҭамыр агәааанагара иоуит, аха лыгәхьаа уамак икуамызт. Аус злаз иара дызҿыз, ма иаарыкәыршаз Андреи Макар-иԥа хьаҳәхьачарада игәаԥхозар акәын, егьырҭ иара имабзиаха ицааиуан.

Уи дықәтцааза аргыларақ днеирц шиҭахыз имҳәахьази, Асҭамыр хашҭшьа имазма. Архитектура аҟәша ирццакуан, апроект ирҭарц. Аԥсшьацәа даарыдҭцны, уа дынкыдгылан, хы-мшы рашьҭахь дрызнеирц иабжьаргеит. Дара ражәа шьҭа иара акыр игәхьаазма, дышиашаз Андреи Макар-иԥа дизцеит. Егьи дыԥшны дтәан, азә дышизԥшыз адырра анирҭа, дыҩдәылтцит, инапатцаҟа иааиуаз ауаҩы иаамҭа шишәа-шизаз игәы иаахәаны. Аобиект аҿы илеизар, ауацхыр шьҭарцахьан, азганк ала аихабетон блокқәа ԥытк еиқәырцахьан, акәакьҭ шьҭыхуа. Егьирахь ауацхыр бетон макьана имбацызт, аблок еиқәтцара заацәан. Хԥаҟа машьына аблокқәа, иаармариа ирымпытцашәарц, ауацхыр иаваршә, еизшаны еиқәын. Макьанатцәкьа ирҭахымызт, аха заа иааганы аихалых шьҭатцан. Хазы аҕәқәа еиқәын. Аурыс хатца дахьынаиааиуаз илаԥш иаатцашәеит ауацхыр анаҩс аиха лабақәа шеиқәыз, аблок еиқәтцара иаалгар, абетон кәырша иаларцаразы акәхарын. Иара Асҭамыр дирехәомызт, уамак ҿиҭцәомызт, аха зус ҩ-напыкла изкуаз ауаҩы дышимԥыхьашәаз ҩашьомызт.

– Шьҭа усгьы ижәбарҭоуп аобиект зеиԥшрахо, – Асҭамыр Андреи Макар-иԥа амашьынахь дааиԥхьон, – иахьцалак ишәсырбарц апроект рымысхит, – иаатигаз ақьаадқәа акапот инықәитцеит.

Андреи Макар-иԥа абҕьыцқәа дмыццакзакәа еихихуан, илаԥш бзианы ирхигон. Зцаара имазамызт, ақьаад ирныз занааҭла еиқәшәаз инапы итцигахьан.

– Ари еиуоу адокументациа апроекттә институт ауп иҟазҵо, – аҵыхәтәан уи иман зҵаара заҵәык, – араион аҽы абас еиқәзыршәо ауаа шәымоума?

– Ирҭаххар иарбан проекту иҟарымҵара.

– Бзиоуп, – Андреи Макар-иҧа дзыққәгәыҕуаз ауаҩы иапҳьа дгылан, ақьаад еидкыла иргьежьит. – Шьҭа абанк аҽы ҳнеип, уи ауп уажәтәиала иаҳзаанхаз.

– Каҳуажәырҭак аҽы ҳнеип, – Асҭамыр иҩызеиҳабы иабжьеигеит.

– Ҳнеип, аха каҳуак амацароуп.

– Ишышәҭахыу.

Амҩан игылаз ҧацхак иаҭааит. Каҳуа заҵәык анҽарҵа – азҕаб иҵьалшьеит. Каҳуак азы аҧацха иаҭаауадаз. Иахьцалак лара еиҵамырхакәа акаҳуа рзаалгеит, иудыруази, маҷк иаахәыцқәар, фатәы-жәтәык иаҳәозар дақәгәыҕшәа. Дара, имццакзакәа ркаҳуа аныржә, иҩагылан, инықәхәаша ицеит.

– Ну, и деловые! – даақәыпсычҳагәышьеит азҕаб.

Дара абанк ахь рхы хан. Ауниверсами иареи еидгылан. Амашьынақәа еснагь ирацәан, аиҳаразак аҧхынраз. Абанк азааигәара машьынаргыларҭак уҧшаауан. Уажәы, уи маҷк инацәыхараны, рмашьына аанырмыжьыр, ҭыҧ узыҧшаауамызт. Абанк иахьыныҩналаз, иҷаҧшьоз арҧыск, ишахәҭаз аформа ишәҵаны, даарҧылеит. Еиҳа ишәарҭаны ианырбоз, аҷаҧшьаҩ автомат кны ддыргылалон. Иахьцоз аниарҳәа, аҩныҵҟа мардуан ахь амҩа надирбеит, даҽеа мҩак шыҟамызгьы. Амаҵзура ахьымҩаҧысуаз ауада ҭбааҭыцә аҽы даараза иҭынчран, азҕабцәа ахьеицәажәаҵәҟьоз рыбжьы уаҳазомызт. Дара уахь имнеизакәа, ишиашаз инаваҵәиин, аҳасабеилыргаҩ хада лҭыҧ иныҩналеит.

– Ари аҷкәын исчиот иҭасҵеит ҧарақәак, – Андреи Макар-иҧа уи лаҧхьа днатәеит. Ирлахьыншоу еилаҳкаарц ҳааит, адырра ҳаҭара шәцәыцәгьамхозар.

– Шәҩыцьегь шәыжәла, шәыхьз, шәабхьзы, иарбан қалақьу иахьынзаашәышьҭыз, иарбан счиоту изҭашәҵаз?

Аҳасабеилыргаҩ бырг илҭахыз аинформациа иаразнак иааидкыланы илҳәан, зегь акакала инанылҵеит. Ателефон днасын, зҕабк даалгеит. Уи, дцеит шырҳәоз, даахынҳәын, абырг ҧҳәыс лаҧхьа акомпиутер иаҽылхыз бгьыцк аақәылҵеит.

– Шәҧарақәа амҩан имызит, – аҳасабеилыргаҩ бырг дыхәмаруа абгьыц Андреи Макар-иҧа иааимҵалҵеит.

– Даараза иҭабуп! – иара дҩагылеит, дагьындәылҵит. – Асҭамыр, иуҭахыу аҧарақәа иануҭахыу иҭугап, иахьа уи аамҭа ақәаҳмырзып, – уи ӕены аҧара абанк иҭигарц аказы иҭахымызт.

Индәылҵын, рмашьынахь инеит. Ирулак уи аҩызцәа иаарылыргарц ргәы ишҭаз, Лиза ауниверсам даадәылҵны, пакет еиқәаҵәак лыма, дааиуан. Амашьына рых-ҩык нҭалан, иқәыргьежь рҽынархеит, амшын ахықә иаваршәны ихынҳәырц.

– Бара арахь банбакылси? – аб Лиза лымала данааз изеилкаауамызт, ааигәа акәымзи аҧсшьарҭаҽ данынижьыз, лани лашьеи дрыцҵаны.

– Пелменқәак аасхәеит.

– Уа иҟазамзи? – изҵаара аҭак лара ианыҟалымҵа, агәарбжьара ианаабжьалоз, аҧсҭазаара аҧышәа иаҳа измаз, анаҧшааҧшреи ахьаҧшкәаҧшреи хҭазкуаз лаб Асҭамыр дизҵааит: – Иҳазкылҧшуаны гәоумҭазеи?

– Иҳазкылҧшуада?

– Усшәа избоит. Номер змам машьынак ҳашьҭоуп излагәасҭаз ала.

– Иҳазкылҧшуа-егьиуа, иҳамырхуеи? – Асҭамыр иаҳауаз агәхьаа имкзеит, аурыс хаҵа даҽа ҧышәарак даҵигон игәахәшәа. Амала ашьҭахь амҩа узырбоз аҩныҵҟа саркьала машьынак шрышьҭаз ибон, аха ак рышьҭагылазамкәа ҟалашьас иамази, амҩа ианымзи.

12

Аҩны ирҭахыз зегьы Какан идәқьан аҽынтә игон, ауниверсам аҽы ус имазамызт. Иҟалашаз акәымзи, ицәагоз агьыҟамызт ҳәа мацараз, уа дныҩналеит, ауаа рацәа дрылагыла. Шьҭа уа даныҩналах, иқәыз атауар ҭиҵаауан. Аиҳаразак – рыхәқәа. Адәқьан еиҵых аҽы атауар рыхәҧса иаҳа еиҳан егьырҭ адәқьан маҷқәа раасҭа, уи аиҳабыра ртауар ахә иаҳа илаҟәызшәа рзыргара аҵыхәтәа шҧымҵәозгьы. Иахьцалак уи азы ауаа маҷзамызт, акыр зкызи иаҳа иҕарзи ҳәа ауаа рҽыршазшәа. Ус иҟамзи Европа ахәҳахәҭра ҭыҧқәа. Амал иалаҟаз зҭаауаз адәқьанқәа рыхә ҳаракзан, уа ирҭиуаз атауар даҽа дәқьанқәак рҽы ахәҧса акырза имаҷын, амала аҵыхәтәантәи иаҭаауаз иҕар уаан. Какан, ауниверсам дшыҩназ, акыр аамҭа ихеигеит, баша ицәымзит ҳәа иҧхьазон, убасҟатәи атауар хкы ҭиҵааит. Ари ахәҳахәҭра ҭыҧ иаҟараз иара инапаҽы изаагомызт, аха хыбра хәыҷык аҩныҵҟа иусурҭа ахьыҩнахаз игәы иалан.

Шьҭа ддәылҵцыр цәгьа имбо, атауар зқәыз ақәыргыла ҭып ҳаракы данаавацәиуаз, лахьла иааидысларц агьрыгымхо, Ҷареи иареи ааиҽаҳаит. Ҷара ѡ-пакет дуқәак, фатәы-жәтәыла ирҭәны икын, ихаҭа дыццакуан, дзырццакуаз уазхәыц. Какан ишьамхы апакетқәа руак аахан, ианыгьала атауар қәыргыла иадҳалеит, уи злеибаркыз еихак иаҽапҷан, иԥнажәеит. Афатә ҧытрак лҭыппын, адашьма илықәыпсеит. Еизыргарц ианеицылаҟә, рѡыцьегь рхқәа еидыкшылеит. Ак ҟамлазазшәа, рнапқәа иргәыдымзало, афатә ѡышьҭырхит. Ҷара иаҧхьа Какан днахынҳәын, пакетк ааихәан, иикыз нҭаҧсаны, иѡыза дааидгылан, уи иикыз еицынҭарҵеит.

– Асҟатәи афатә ааухәазар, кампаниак узыԥшуп ҳәа сыҟоуп, – Какан Ҷара днеиҽаҧшит.

– Егьи иҭоу фатәзам, – мчыла иааиҽыциршәеит Ҷара.

– Ак суҭар, суцхыраап, – азпакетк Какан иаашьҭихын, Ҷара диаҧхьагыла, акасса днадгылеит. – Ахә исышьҭагылоу ишәоит, – апакет иҭых, азҭаб иаагәалҭаз шьҭахьҟа иҭеиҵан, атауар рыхә ахьынзалыԥхьазоз, иара дыԥшын. – Шьҭа ҳанеиқәшәах, – апакет шикыз, Ҷара имашьына дынҭалеит, – сыдәқьан аҽынза снага. Мап укуама?

– Уназгоит, – Ҷара дықәхысаа иҽынеихеит. – Усызгәааны уҟоума? – Какан ибон иѡыза илахь шизеиҵымхуаз.

– Сгәаазам.

– Ас узыҟеи?

–Ишҧа «ас»? Хьаа сымазам, умшәан, – ҳәа изҵаара ианациҵа, Какан уаҳа уи дҭиҵаауамызт, ичҳара хыжжыр зиҭахызи.

– Иҭабуп! – Какан амашьына длалбааит.

Убас дышгылаз, даҽеа машьынак аангылеит. Иҭатәаз изаатыцқәаанза, Асҭамыр иинномарка шакәыз идырит. Урҭ иреиуаз усгьы рсаркьа хәашьы иҭатәаз унарбазомызт. Асҭамыр идагьы, Андреи Макар-иҧа дшынҭаацәаз даатыцит. Урҭ еибырҳәақәаз азгәаҳҭахьеит. Иаҧсышәаха ишеиԥылоз иаҧсышәаха еидыцит. Дара реиԥылара Какан инардырит Андреи Макар-иҧа дааны дшаҟаз, иаарласынгьы дшынҭаацәаз дшықәцуаз. Уи иарбан мшыз Какан дыршьак имамызт. Аурыс хаҵа, икәшамыкәша имѡаҧысуаз аусқәа рзы, изакәызаалак зҵаарак иҭиуамызт, уи хьаас димазамызшәа, деизада ихы ааирҧшуан, иибоз-иаҳауаз нас ихала еиҽаирҧшуан, ҷьара лыцшәак дазааирц. Уажәгьы иидыруази: Асҭамыр аҧара, Андреи Макар-иҧа имхны, аҳәаа ихыга иааигахьан; иусқәа реиҽкаара даараза изыманшәалаханы, аргылара иѡ-напык алакын; Андреи

Макар-иԥа аԥарақәа уи изааишьҭырц игәы иҭан, абанк иҭеиҵазар, урҭ маҷзамызт. Шьҭа арҭ ргәы иҭаз Какан ихала еилкаак иоурц дазхәыцны дазнеир акәын. Ҳара ҳҽы аҭагылазаашьа макьана излаќаз ала, аилахәҳахәҭра знапы алакыз, банк шәќәыла аилазарақәа уамак ирышьцылазамызт, аԥара анапаҽы ироулар еиҧьаршьон. Асҭамыр ақьаад мал инапаҽы иҭахын, иргылара усқәа рырманшәалараз. Асҭамыр ихала абанк операциа изымԝоаԥымго дыќазамызт, иара ихьзала уи аурыс аԥара ҭеиҵазар. Ус акәзар, испонсор агәрагага қьаад изынижьрын. Аурыс уаԝ данықәҵлак, Асҭамыр имԝоаԥигоз аус аилкаара уадаԝохон, иаҳа ианеиҧьха, уи ҭҵаатәхон. Иахьа инарыгзашаз азы Какан адыррақәа иман. Ус анакәха, абанк хьчалатәын, Асҭамыри испонсори уи иаҭаауазар ҳәа. Ирдыруази қәҽиарак рзыԥшызар. Игәы дажьазар – иќауҵозиз? Еснагь амќәыб азы аанагомыт.

Адәқьан дныԝоналан, иан макьана дахьынзыќаз, ашьҭаҵарҭа ҭшәахьы илеигон аҽены лара илоуз атауар хьанҭақәа. Иара изы ихьанҭазамызт, лара, лгәабзиара злаќаз ала, арҭ шьҭа илзышьҭыхуамызт умҳәозар. Зегь лара ишылҭахыз рҭыԥ иануқәиҵа, Наала дцарц иақәылкит.

– Атауар ҳзаазго қәҵарыла измысхыз ԝыцьаќа ыќоуп. Ианыхынҳәуа иаакыдгыларц, ҳаицәажәеит. Ируҭаша уа иҭоуп. Иухоумыршҭын! – адҵа наилҭан, аԝоны рхәы злаќалҵашаз аашьҭылхқәан, дындәылҵит.

Аус злаз уажәшьҭа иара дмыццакцәар акәын. Иќаиҵақәашаз ааизбан, ателефон аақәихит, уи ала аусмԝоаԥгатә аҽаԥхьа иԝоызцәеи иареи меицәажәаларц шеибырҳәахьазгьы. Уи ала аимадара шьақәыргылара дахьзаанза, ахәҳахәҭцәа еишьҭагыла иааԝоналеит. Урҭ ихшыԝ ахьынзарзишьҭуаз, аамҭа ицәцазазшәа игәы инаҭон. Нас ауаа рааи анааихсыҧ – иааихсыҧзаҵәќьеит. Ителефон аақәихит, раԥхьа зышќа дасрыз изымдыруа. Кәыкәыша иазаагара иаҳа иуадаԝохон. Уи зынзак дақәшаҳаҭымхар ќалон. Зегь раԥхьа рԝоыза игәы рыхшәахьазар, зыгәра игашаз уаамызт ҳәа инаҵигон. Какан телефонла дазааигартә изхара дызиацәажәашамызт. Еиҧьын дизцар, хаҭала диацәажәар.

Уахь амԝоа даныларц, аԝоны дцаны, имашьына ҭигар акәын. Кәыкәыша дақәыршаҳаҭны, уи дима, Адамыр, иԝоны дцаны, аҵхагәҭан ҽыҵуа, дизыргыломызт. Агәылацәа рыхшыԝ рзыршьҭыр абарҭахыз. Кәыкәыша ихаҭа иҭаххозма Адамыр дизцарц? Аибашьратә операциа уамазак зызԥшыз афронт акомандаќаҵаԝык иакәыз ԓьушьарын, Какан хәыц-хәыц зегьы еиҽибаауан, ҽыц дрызхәыцуан уажәрааныза иизбоз

ахьынзаиашаз, иахьынзаиашамыз, иаҳа еиҧьыз мҩак алихырц. Аҵыхәтәан, Адамыр даашьҭх, Кәыкәыша дизцарц иақәикит. Иааидыртәала драцәажәарын, ражәа зеибамкуазар, рус иаҟәыцрын. Азныказ Кәыкәыша дрызпшызарц заа телефонла адырра иитарц ааиҭаххеит, нас дааипхьхәыцит. Амыцхә телефонла аицәажәара заҭахызи, иагьа умҳәан, амчрақәа имыцхәыз цаҵгәы ҿарпарҭак зрыҭатәызи.

– Адамыр? – аҵыхәтәан уи ателефон дизасит.

– Сара соуми.

– Ааигәа цьаракыр угәып ықәгылома?

– Ирлас-ырлас ҳақәгылоит ари апхынраз.

– Ҟәрышьқәак узырҳахьазар?

– Мыцхәык сызмырҳаит, аха иара усгьы иааучҳап.

– Абыржәы сыдәқьан аҿы стәоуп, исхәыцуа удыруама? Ахәҳахәҭратә ҭып сымоуп ҳәа иалухи. Ауал сыкны сагоит. Иумсыпсахша ак умақәазар?

– Ҳаицәажәақәап, уара иуҭахыу зегь узҭода аха.

– Бзиоуп.

Адамыр дмыпшзакәа дизааиуазар акәын. Дибарц шиҭахыз иеиҳәеит, дахьыҟаз аҭып иирдырит. Какан дҩагылан, адәқьан ашә аиркит. Аамта усгьы иааихьан. Амашьына иапхьа иаангылеит. Алашьцарақ уи зтәыз цкьа изеилкаауамызт, адәахьы икнаҳаз алашарақәа уамак инардыруамызт, Адамыр ихы аакылирҳәҳәааназа. Какан амашьына дынҭалан, Адамыр ҧытк дласкьан, даангылеит, имашьына иҩыза идәқьан ҳамҭанык ишадгылаз азәы илапшыҟәимҵацәарц. Уцәа уанацәшәоз, узцәымшәарыз арбаныз.

– Аус сыпшааит, – иҳәеит Какан. – Ҳаицәажәароуп.

– Кәыкәыша дҳақәшаҳаҭхоит ҳәа аума ишудыруа? Амҩан сибар, апсшәа самҳәазакәа дсывсуеит.

– Убасцәкьа шәааиҿаҳақәахьоума? Иара дзықәуршәаз уара уақәиршәар, ишпаҟауҵоз?

– Ухала иуҳәеит, умбои.

– Иахьцалак ҳиацәажәап, ииҳәо ҳмаҳауеи.

Адамыр иҭахзамкәан амҩа дықәлеит ижәытә «Жигули» хәархәарла. Арҭ рҩызцәа ракәмызт, уи еиуаз машьынак шьҭа шамахамзар иупыломызт. Иара иҿыцыз ак изаамхәацкәа дааиуан. Уажәык Кәыкәыша ицҭәы дацәшәон. Цьука ари дахьигаз амшала, егьи ҿыргәаарақәак аацәыригар… даақәгьежь дцарц иақәикхьан. Иара

иӈсҭазаараҽ еҭәак кәалыкәаӈьо ҽыц ааигәа изкыдлазшәа анибоз нахыс, ишәарҭаз аус иҽалеигалар уамакҭәҟьа иҭахзамызт. Ус шакәызгьы, иӈшәма ӈҳәыс ҽа деилеиҳәар-деилеицар ихәҭан. Ачара аҽҳәара аман, аҭаца ҭкы аахәатәын. Аҳәынҭәа дыламгыларц, иара имариаз ак изаахәомызт. Ачара иаҭахыз аныхтә абаҟаз?!. Аус иҽалеимырхәыр ауамызт, игәи-игәи шеилаӈшуазгьы.

Азәы ихьааз даҽазәы ихьаамызт. Какан усҟан иҩызцәа шеидикылашаз ҽыц дазхәыцуан. Ус ада аус импыҭаманшәалахомызт. Адгәыр дазааиганы иӈхьазон. Уи иаҳа дмариан, убри азакәын аӈхьа инапы зилеикыз. Кәыкәыша иаҳа ааха иманы ихаҭа иазгәеиҭон, ус анакәха, иацәажәараз иаҳа иҽируадаҩуан. Аамҭа ӈыҭк рзышьҭазар, акы иамусын. Есымша дазыҟаҭо, маҷ-маҷ дазааимгарызи. Усҟан уи иахь, Адамыр дышьҭыхны, иаразнак дымцар ҟамлози. Какан ихала дизцаларын, дыӈсардхо ибаанза. Знык дизырҟәатар, Адгәыри иареи ӈьара еидиртәаларын, реинраалара иадырганы. Уажәы раамҭа маҷцәан. Ҩы-мшы рыла Асҭамыри иоурыси абанк амал ҭыргон. Иаарлас аҽазыҟаҭара аҭахын. Арахь ихаҭа амықәшәатә дақәшәамзи. Иагьа умҳәан, Анҭица диаҳәшьан, хазы дылхаҭаҩызан, лара лхаҭа Асҭамыр иара димаҳәымзи, маҷк днахаразаргьы. Уи иаҳәшьа иара бзиа дибон, шьҭа дизҳәаны дтәан иҳәар имыцхәхозма? Зегьы еицәеилаӈаҭон. Акы заҭәык дзықәгәыҷуаз – аус мазараххар. Усгьы мазала усын х-ҩык аиҩызцәа злагаз. Иҽызхуаз уи акәын, раӈхьа реанааидыркылаз нахыс. Ианыҭыҭ азыҳәан, Такәа иҭаацәара рзааигәа азәыр дихәозма, дныҭархәаша дҭаркрынеи.

Агәашә ишнадгылаз, асигнал абжьы Адамыр иргеит. Уи ааҽаӈҭәа-ҽаӈҭәашәа иахьиргоз амыхәозшәа аниба, инароуны акырынтә иргеит. Мчыла ддәылызгарыз дӈьашьо, Кәыкәыша абарҭа алашара ахьаркыз даацәыҭагылеит. Агәашә ахь ашьапеихгара шиҭахымыз, иҽааихеит. Агәашә данаадгыла, анҭыҭ изӈшыз амашьына идырын, ииҳәарыз, изыӈшьигарыз дақәымшәо, азныказ дааилахаҭәҟьеит.

– Сара соуп, – Какан ашә ааиртын, ихы ааҭигеит. – Амашьынахь уааи!

Кәыкәыша даалҭызшәа агәарӈ дааҭыҭит. Иҭахзамкәа амашьына дынҭалеит. Изааиз ирҳәарызи ҳәа дырзыӈшуан, акәымзар иара заҟа ацәажәара иҽазимкрыз. Какан, иҽы анааихихгьы, иаразнак аус ахь дмиаскәа, изҭааз игәабзиара, иҭаацәа шыҟаз, ихаҭа ариабжьарак инапы злакыз дрызҭаауан, ацәажәарахь диӈхьозшәа. Егьи, уамак агьзымҳәазоз аҭакқәа ахьынзаҟаиҭоз, атәым ажәа иалихыз

изымдыруа, алашьцара далыԥшны, иаԥхьа иҭатәаз ихәдаԥьал ацәаара дазыԥшуан.

– Аус ҳамоуп, – ирыԥгылаз ахь диасит Какан аҵыхәтәан. – Асҭамыр спонсорк Урыстәылантә дизаауеит. Рҩыцьегь абанк аԥара ҭыргарц ргәы ишҭоу еилыскааит.

– Ианба? – Кәыкәыша, игәала ааихашҭызшәа, амш дааҙәлымҳахеит, иаԥхьа иҭатәаз рҩыцьегь ргәы ишаанагоз акәымкәан.

– Амш сыздырҙом, – иааԥьашьатәыз иҳәон Какан.

– Амш еилкаазамкәан, усушьас иҟаҳҵои?

– Абарҭ аҩы-мшык, ахы-мшык роуп, нас аспонсор дцарц игәы иҭоуп.

– Амш ҷыда ҳзымдырҙакәа, абанк ҳахьчарц ҳтәома, уи уара ушԥахәаԥши?

– Угәы ишԥаанаго, ус иаҭахызар, иаҳзымыхьчазои?

– Иузбаз саҳәи!

– Ҳах-ҩык иаразнак уа ҳҽеаҳзеидкылазом. Ҳаицлаԥшыҟәырҵақәар заҳҵахи? Азәы дҷаԥшьалоит. Асҭамыр, азәы дицны, уа дшааибазҵәҟьа, телефонла дҳаԥхьоит. Машьынала ҳахьышьҭихша заа иаадыруазароуп. Иаҳа иахьыманшәалахо ҷьара аус мҩаԥгатәуп. Аԥара ахьнарго макьана исыздырҙом. Уи ани аурыс иԥсы ахьишьо инаргар ҟалоит. Издыруада Асҭамыр ишҟа акәхар. Иаҳа иахьыманшәалахо аҭыԥаҿ, аԥара рымхтәхоит.

– Аплан назамшәа збоит.

– Еиҧьу акыр ухы иҭашәома?

– Ѳынла, амҩан ҷьоукы ҳрымбакәа, иаҳзымҩаԥгазом.

– Азәы ҳибарым ҳәа сара схы иҭамшәазеит. Асабрада ухазар – уиба, уимба еилых ыҟоума? Усгьы-егьысгьы узусҭоу уаҩы изымдыруазароуп.

– Азәы иҽеҳалеигалар?

– Зхы зҭахым дзусҭада?

– Иҳалшо аабап, – ҳәа Кәыкәыша инациҵеит, усгьы шьҭа дызгалак изеиԥшызшәа.

– Нас шәҩыцьегь шәазхиоума аус амҩаԥгара? – Какан дрызцаауан.

– Ҳазхиоушәа збоит, – иҳәеит Кәыкәыша. – Амала ҳҩыцьегь зуҳәои? Ҳах-ҩык! – Какан игәы иҭаз алашьцараҿ ихәдаԥьалаҿ даԥхьоз ҷьушьарын.

– Сара аоперациа салахәуп, сшәыцхрауеит, аха ақәылара ахаҭа, абџьар кны, сеысзалархәзом, – Какан иҩызцәа дааџьаршьартә дцәажәон.

– Уи закәыхи?!. – абасҟаамҭа ҽызымҭуаз Адамыр игәы ааиҵаххит.

– Ус ауп, – Какан дҭынчын. – Сара сеаласырхәыр, иаразнак иҳаҵырхуеит.

– Избан иара! – Кәыкәыша анҽеимҭуаз, Адамыр иҧсы ҭалеит.

– Ишәасҳәаз адыррақәа хаҭәаам. Иеиґьугьы сзыҧшаауам. Ус иагьа иҟазаргьы, издыруа сара иахьсаҳауаз ада, даҽеа џьара ирымҳәазеит. Сыгәра згоз ракәын исазҳәоз.

– Иуҳәарц иуҭахи? – Адамыр дҵаахуан.

– Исҳәарц исҭахыхи, – Какан иажәацыҧхьаза ҭынч, инҭыршәаны иҿыцшәон, изаҳауаз цкьа дазхәыц аилыргара дахьзартә. – Акы иақәшәар, ргәы иҭаз зарҳәаз ишьҭалоит. Сара сыда даҽеазәы игәра шырымгаз ааргәалашәоит.

– Уара уҳацымзар урхашҭуама? – Адамыр аҵәы анилаиҵа, Какан даамхаччеит.

– Ус акәым, – иҳәеит иара, иҩызца дҿаҧиеуазшәа. – Убри аус анымҩаҧгахо аламҭалаз, сара сырбартә-сраҳартә џьара сыҟазароуп, акы салахәзамызт ргәахәыртә. Ус срымбар, сыгәра рзымго ианаақәха, сҩызцәа-сҧызцәа реилкаара аҧшьаргоит. Урҭ зустқәада? Иагьа иаҳзырмазаргьы, урҭ Адамыри Кәыкәышеи ракәхоит.

– Уара апрокуратураҿ аус ууазар – иаҳа иузеиґьын, – еицәажәоз рҩыцьегь рашьҭахь дахьҭатәаз, Кәыкәыша ибжьы аагеит. – Закәытә талантузеи изуа! Ҳаргьы уааҳмыцхрауази.

– Уи аталант зны ҳҭышәынтәала ҳаақәнартәоит, – Адамыр иаҳаз инациҵеит, – ма ҳарзуеит.

– Какан ииҳәаз ахьиашоу рацәоушәа збоит, – Кәыкәыша, уамашәа дубартә, реицәажәара ҭынч лҵшәак ахь инеигон, Адамыр ицац. – Аус злоу уажәы – ҳҩыцьегь ҳҟәылоу, мап ацәаҳкуоу, – дазааит иара.

Кәыкәыша аҵыхәтәан иааиҳәаз зегьы Адамыр изхан. Рҩыцьегь рыхәда иқәын ауснагзатә. Какан уи азгәеимҭарц илшозма, дзышьҭаз акәымзи. Шьҭа иаамҭан, реицеиқәшаҳаҭ аҵыхәанза еиликаарц, рҩыцьегь дрызҵаарц. Дагьымыццакит иара, иҩызцәа реилажәра дааз҂шырц. Аатынчрахеит.

– Шәҩыцьегь аус нашәыгзома? – аҿымҭра ргәы ҧнаҵәазар анигәахә, Какан иҩызцәа дрызҵааит.

– Инаҳагзароуп, – аҧхьа Кәыкәыша ҿааиҭит. – Ас ҳабанзатәазааyа?

– Уара, Адамыр? – ҧҳәыс даазгахьаз ауаҿ ашәарҭа дҭагылар уамак ишиҭахымыз Какан ибон, аиҳаразак иара цқьа дахьалахәымыз акыр азбон.

– Иаабап, – аҵакы рацәа аҵаҵа, Адамыр даацәажәеит.

– Уазхәыц! – Какан уи инаиабжьеигеит, дыбжьажьозар рықәшаҳаҭ иаҳа дазааигәан, даҽа знык наиқәыҕәҕәара аҭаххон, аха уаанза маҷк амҭа иҭатәын, зынзак ртәы дазааирц, арахь аамҭа рацәакҵәҟьа рымамызт. – Иахьа иуҳәароуп, акәымзар заҟа мшы ҳалаҟоу умдыруеи?

– Аеи нас, – ибжьы ихәлашәозшәа иааихәылшәеит.

– Сара цқьа еилыскаарц исҭахыу: адырра анҳауа, иарбан ҭыҧу ҳахьеиқәшәо? – иҵегь инҭырҳәцаа Кәыкәыша еиликаарц игәы азцон.

– Ухаҭа угәы ишҧаанаго?

– Абанк азааигәара ҳаҟазар цәгьамызт, – Кәыкәыша инаҵеишьит. – Уаантәы урҭ иарбан мҿоу ишьҭырхуа ҳаздырзом, иахьцо аҭыҧаз макьана аҟәыд ҳарҧоит.

– Сгәаныла, – Адамыр урҭ рцәажәатә иҽаалеигалеит, – азәы абанк иҷаҧшьо, егьырҭ рҿнқәа изыҧшзом. Ус ҳееимаҳдаанза, уа ҳнеиаанза, дара ныҵахәаша ицоит.

– Иуҳәаз иашазар ҟалап, – Какан дзыргәырҕьоз Адамыр ииҳәоз аҵабыргра акәзамызт, арҭ реицәажәара асҵәҟьа иҽалаирхәзар, рус хьаҳәхьаҵрада далахәхон. – Угәы ишҧаанаго, иҟаҳҵои?

– Ҿы-мшы, хы-мшы ракуәзар, абанк анаадыртлак инаркны, иадыркаанза ҳах-ҿык , ма ирышьҭало ҿыцьа ҳалаҧш ахызароуп. Акыр ҳаурц ҳҭахызар, мышқәак аџьабаа ҳбеит ҳәа, агьҳахьуам, – уамашәа дубартә, Адамыр зегь рҭыҧқәа аарзылеихит.

– Сара сақәшаҳаҭуп, – иҳәеит Какан. – Уара? – уи Кәыкәыша дизҵаауан.

– Сақәшаҳаҭуп, – ҿааиҭит ажәалагала зтәыз Адамыр ахьиакәыз згәамҧхоз Кәыкәыша.

– Зегьы збоуп, – реиҧылара Какан иааидикылон. – Кәыкәыша, умашьына аномерқәа амхны, излауҧсахуа аҭаны, уцәырҵуеит.

– Избан сара смашьына? – Кәыкәыша иааиҭахымхеит.

– Адамыр имашьына исовет машьыноуп, иаҳа иажәуп. Улаҧш акыр иҵашәоит. Уара у-«иномарка» иаҳа егьырҭ амашьынақәа ирылазуеит.

– Аеи нас, – Кәыкәыша мчылашәа дақәшаҳаҭхеит.

– Абанк азааигәарацәҟьа шәымгылан. Шәласкьа, ауниверсам шәлавсны. Уахь амашьынақәа иаҳа ирацәоуп. Кәыкәыша, уара умашьына иаразнак иаарылугартә иургыларoуп. Сара алада-аѡада абанк савазаауеит, џьоукы срацәажәалап, ак аасхәалап. Џьара сцарц аасҭаххар…

– Џьара абыкәхыу?!. – Адамыр иааизымчҳаит.

– Ауаѡы ииҭаххара мыҷхәма. Иуҵалеи? – Какан уи дааирҭынчын, ииҳәарц ииҭахыз наигзон. – Џьара сцарц аасҭаххар ҟалоит. Шәуазә дыѡтыцны, шәлаԥшыкәрымҵартә шәнаԥшааԥшлароуп. Зегь раԥхьа, Асҭамыр имашьына ааизар – ижәбоит. Сара избар, ателефон сасзом. Кәыкәыша умашьына ирлас алада славсуеит. Шәара иҟалаз шәымдыри? Шәыхиоуп. Сара, абанк ҿыц сылаԥш ахызаартә, схынҳәуеит. Ателефон знык ауп санышәзасуа. «Шәабаҟоу?» – анысҳәа, дара абанк идәылҵит. Еилкааума?

– Еилкааул, – Кәыкәыша ишцәыримгозгьы игәы назомызт.

– Бџьарла шәеиқәныx шәырзаацәырҵуеит. Уи рхы ахьыргара рзымдыруа еилашәырхарц ауп. Аус ԥсыҭбарада имѡаԥгатәуп. Ашәарҭа мыцхәы ҳҳы ҭаҳмыргылап.

– Ѡы-мшы, хы-мшы уҵәиуа абанк ушаваз џьоукы иргәалашәар? – Кәыкәыша дцааит, иѡыза игәы иҿаниҵарц, диршәарц аасҭа.

– Абанк азааигәара зынзак сыԥәлазомеи. Уахь инеиуа деилыскаартә, адистанциа сымазароуп умҳәозар.

– Зегьы еилкааул, – Кәыкәыша, дыбжаԥәиазшәа дахьҭатәаз, иҿааириашеит. – Ҳускәа анаҳазба, аѡныҟа ҳлеип! – нарабжьеигеит, ишизламгоз дырны. Адамыр дисасыр иҭахзамызт.

– Ҳцалар еиҧьуп, – уи игәҭакы Какан иакәызма иззымдыруаз. – Уаҵәы, ашьыжь инаркны, аус ҳамоуп.

– Ашьыжьыҵәҟьа уа иҟаҳҵои? – Адамыр изеилкаауамызт, ихалагьы зцаарала аҭак ҟаиҵон: – Асаат жәеиза рҿынза, аԥара ҭыгараз абанк иазнеиуада?

– Иҟало иалаҳдырааyеи, – Какан иѡызцәа ргәы реаниҵон. – Асаат жәба инаркны ишәҭахымзар, жәаба рзы шәҭыԥаҿ шәыҟазароуп. Аусурамш анҵәара саатк шагыу ҳаѡныҟакәа ҳҳы ҳархар, гха ҟаҳҵарым ҳәа сгәы иаанагоит.

– Маҷк аԥсеивгара ҳауҭоит, уи бзиолуп, – Кәыкәыша маҷк длафыр цәгьа ибомызт.

– Зегь еибаҳҳәама? Ҳарҭ ҳцалап, – Какан Адамыр дааизхьаԥшит.

– Уаҵәы ҳаибабоит, – Кәыкәыша амашьына даатыцит.

Какан идәқьан аԥхьанза Адамыр имашьынала дааит. Иара иҩызцәа хымԥада напхгара риҭон, амала уаҩы диқәымчуамызт, рызынтәык еицҿак рус иалацәажәон, рхы еиӷараны ирԥхьазартә. Адамыри Кәыкәышеи, аԥьабаа амыцхә димырбацәарц, дахьреиҷаҳауаз ыӷамкәан. Абанк, иаҳгәалаҳаршәап, есымша азәы ихьчаларц анрабжьеига, ианаҭаххалак аламҭалаз, иаразнак реырзеидымкылакәа, изызкылыԥшышаз амашьына ашьҭазаара еиҵадмырхарц, рых-ҩык русеицура аԥсаны ирыԥхьазеит. Какан, агәарбжьара дахьыбжьаз, игәы иаахәаны дцәыҵаччон.

– Уаанхацәеитеи, – Ҭышькәа адәны дтәан, иԥа иааира дазыԥшны.

– Џьоук ааиқәан, саарыдхылеит. Ушьҭамлоз!

– Ателефон уасындаз! Ҳгәы ааурҭынчырц, иахьа иааууҭахыу зегь аԥырҵеит. Уан дузасын, утелефон ҭацәуп рҳәеит. Адәқьан ԥара ҭазами?

– Исхамышҭи, – Какан амц иҳәон, ителефон аҿиххьан, аиҩызцәа рҭынч еицәажәара уаҩ даԥырхагамхарц.

Какан иан заа дшышьҭалахьаз еиликаауан. Лыԥсы бзиа илшьарц еснагь лгәы азыҳәон. Таблеткақәак лыжәлон. Ашьыжь, лԥа дишьҭала, усура днеихуан. Иара иакәзар – иҵегь имаӈны аамҭа иман. Уаҳа иҿахымгакәа, аеыкәабарҭа дынҭалан, иҿырхьы даахынҳәит. Ацәаакыра илабарц, дагьымтәакәа дышьҭалеит. Азныказ аԥхзы иқәнаҭәозшәа, иҵегь дцәаакуан. Иҿемырҵысзакәа дықәиан, илахь заҵәык ачавра нықәишьун. Маӈ-маӈ ицәаакыра илабеит. Дагьыцәеит. Данааԥшуаз ихы ихьуан. Ихәдеи ижәҩахырқәеи аԥхзы рықәтәан. Убра ицәеижь ҵәиуан. Зы хьшәашәак ааиқәимҭәар, иҿизырҭынчуамызт. Аеыкәабарҭа деиҭанҭалт. Азы хьшәашәа! Аԥсырҳага зы хьшәашәа! Анҭыҵра иҭахзамкәа, аеыкәабарҭа даатыҵит. Илашахьан.

Идәқьан ахь дыццакуан. Иҩызцәеи иареи ирзыԥшыз аус шәарҭа акәын ҭынч ԥсшьаха изымҭоз. Иусурҭаҿ дааизар, убри еиликаауан. Сигаретк зҭахны амҩа ианыз ааҩналон. Рыматҵ шиуаз, дара ибла цқьа иабазомызт. Ача аазгаз ирымихуан, ачақәцарҭаҿ иқәиҵон. Дазымхәыцзакәа аус иуан. Ихы-ихшыҩ шынеибакәыз абанк азааигәа ишәарыцон. Уи аус амҩаԥгара даҙԥелымҳацәан, рҿиара занаатк изаҩызахахьан, убри иалихуаз аԥара аасҭа. Аԥара акәзамызт дзыҿехакыҵәҟьаз, уигьы иԥсы азыцәгьамкәан аха. Аоперациа аеазыӷацара, қәҿиарала амҩаԥгашьа дҭанаԥахуан. Ари ҷыда чмазаран. Уаҳа назҭахымыз ҩыцьа аҳәсахәыҷқәа рыматҵ иуан. Урҭ азә латцкыс азә деиҷьын. Ирҭахқәаз надиркуан, аха данаакәгьежьлак

изеиҧшрақәаз изуаҳәомызт, игәалашәаӡомызт. Дара уа иҩнагылан, иаб Ҭышькәа данааҩналоз.

– Сара сааит уаасыҧсахырц.

– Нан илыхьи?

– Маҷк лгәы бзиам. Ҩбаҟа сааҭ лыҧсы лшьар лҭахыуп. Нас даауеит.

– Слызцар иаҳа иеиҕьума?

– Иаҭахӡам. Уара уусқәа урҽыз, – нацӣцан, иҧа игәы иҭыхоз бзиа идыруазшәа. – Ашоура иҟоу аҧсшьара аруадаҩуеит, умбои. Уажәыҵәҟьа илыхгоит.

Какан амҩа данын шьапыла. Дыццакӡомызт. Аусурамш иалагаанӡа, аамҭа ыҟан. Иара маҷк иеагирхаргьы, абанк анаадыртуаз, аҧара ҭыргарц ашә илагылазааудаз. Аҧсшьацәа, рнапы еикәырша, ахәыҷқәа рыма, амҩа ианын. Даеа ҵьоукы, аеыкәабага маҭәахәы ласқәа рыма, аҩадара иаҽаҧсаз ахатәы ҩнқәа рҽынтә илбаауан, амҩаду ааихҵәа, аиланхарҭақәа ирылгаз амҩахәасҭақәа рыла, ма гәарбжьарала амшын иазкылсырц. Иара ихы урҭ изырзышьҭуамызт, абанкахь ихшыҩ ццакуан, ишьаҽа ирлас ишеихимгозгьы.

Иҩызцәеи иареи иахьеибырҳәахьаз, Кәыкәыша имашьына гылаӡамызт. Уи иеиҧшқәаз аиномаркақәа рацәан, аха Какан уи аҷыдарақәа идыруан. Зегь раҧхьа аномер ҧсахзар акәын. Даеаӡәы уи изгәаҭомызт, ҷыдала дзашьҭалози, аха иара илаҧш иаразнак уи ыҵашәарын. Акыр иажәын, ҽыц ишәызар цгьа иааумбо. Иара днеин, Ҧсоунӡа ицарц иааишьҭагылаз амаршрут таксиқәа рыҧшәмацәа ахьынагыла-аагылоз днарыдгылеит. Иидыруаз аныҟәцаҩцәа маҷӡамызт. Ҭаҭынк днарыцахон. Ажәақәа нарымеидон. Иҩызцәа лиасит. Иахьааҭгылаз ибон. Иара, илаҧш абанк ибзиан иахызартә, дгылан. Арымӡ иқәтәаз днарыватәеит. Амҩа нымҩахыҵ игылаз ахыбра аҩналарҭа имбартә, амашьынақәа анааиҧырхагахалак, цәажәатәык имазшәа, игылаз днарыдгылон, ҧыҭраамҭак уа даарыдхыларц.

Аамҭа даеакала игарц, амҩаду еиҩызҵәоз днарылагылан, ауниверсам дныҩналан, акаҳуажәырҭа днадгылеит. Рацәак уа дзынхомызт, адәахьы иҟаз-ианыз ибаӡомызт. Ццакыра змамыз иеиеиҧшытәны, дындәылҵит. Аршәы ааихәан, Асҭамыр имашьына ааихьазар ибарц, лахьынӡа, арымарахь-арыҕьарахь длаҧшыҩаҧшит. Иршәы рбза иҽарӡыҭуа, инапылаҟаҵараз аӡыршә злаҭахкааз ахаҳә иқәтәақәаз днарылатәеит. Абанк аҩналарҭа бзиа ибарҭан. Убра дыштәаз, шьыбжьхьафара ааит. Сааҭк ихы дақәиҭын. Аҵьырмыкьахь иҽынеихеит. Аихамҩа дынхыҵын, ауаа дрылагылан. Дрылаӡуан.

Аҩнқәа дрылс, уа днеит. Уамак иеынимырхеит. Ауниверсам аганаҿ ирҭиуаз, еиуеиҧшымз ашәыр хкы лыҧшаах изымхозшәа, ҭәак, ҳак ара иааихәан, изәзәа ишифоз, даахынҳәит. Даеа фатәык деилаҳауамызт. Аамҭа ахьифарыз издыруамызт. Ҿыц азыршә ахаҳә ҭахкаа иқәтәаз иеынарҧишьыхт. Дыззыҧшыз амашьына ҷьара игылан иҳәо ибазомызт. Аусурамш анҭәарахьы амш неиуан. Абанк азә дыҩналомызт, дыҩныҭуамызт. Ашә аркын. Иқәҭыз ҷьушьарын. Аусура мшы алыҭшҳәақәа азгәарҭон, уи еилкаан. Убри аламҭалаз уаҩы дрыдыркыломызт.

Дҩагылан, шьапыла иҿыҩеихеит. Кәыкәыша имашьына данлавсуаз, ишьаҿа ирссон, рылаҧш наихьзарц. Ус рымазамкәан иахьа хәлаанза амашьына ҭшәа аҭатәара мариазма. Ршьапы еиҭахәачын. Аусурамш анҭәамҭаз изықәгәыҕуази, ицәазар здыруадаз. Асаркьа хәашьқәа дрылыҧш, азәыр дибозма. Дласкьахьан, дара аныливѣкьоз, «ушьапы ҭхаа, уа амҩа уаныз» рҳәозшәа. Иҩныѣка дымкыдгылазакәа, адәқьан дазнеирц избан, аамҭа рацәа иман, дыццакуамызт. Дәқьанк аҿаҧхьа рымзык днықәтәан, ахәҳахәҭраз илеиуаз дырзыҧшуан, уаҳа ак иазыкзамыз иҧшра шьҭых. Ҭлакашәара агын, нас Амра лзааларын. Иан ашьыжь лгәы шыбзиамыз иаб ишиеиҳәахьаз ааигәалашәан, идәқьанахь днаццакит. Ахәҳахәҭра аусурамш зегь раҭкыс иаун. Ашә амыркзакәан, узықәгылондаз иулшозар. Иан, амш лзымчҳазар ҳәа, даалыцәшәеит, аенынтәарак дигәалашәазахуамызт. Лара хар лымазамкәан аус луан.

– Бгәабзиара иаҳәои? – иахьцалак длызҭааит, илыҧшраз далаѣаҭәѣьазар еиликаарц.

– Исыхгеит, – лара лееидылкылон. – Уара уаха заа уааитеи.

– Быҧсы бшьап сгәахәын.

– Аеи, нан, – пакетк лыма, дындәылҭит.

Аусурахь ихы шыѣамызгьы, сса-мыссак аархәарц изааҩнашылоз, акыр игәы ихадыршҭуан. Ахәҳахәҭцәа ирҭахқәаз рацәан, иара имамыз иаҳагьы ирацәан. Ари закәызи?!. Ихшыҩ иусурахь иѣазамызт, ирыгхазеитеи. Ителефон аашьҭихын, ашоура мышха зхы ҭѣьахьаз атауар аагацәа дырзасуан, идәқьан иазымхоз изырыҧшаарц.

– Аҧараз ушҧаѣоу? – азәырҩы изҭаауан.

– Излауала ишәыгҳажьрым. Иааҳагхозар, аҿҳәара ҳашәымҭои, ихҳарҧом.

Атауараз иҭәахыз аҧара аагәеиҭазар – ирацәаҭәѣьамызт. Адырҩаены идырҳашазгьы ркымзаауази. Иҿибахқәарын иааицдырхыраақәар. Ателефон дыззасыз азәгьы имҳәеит аены иани

дареи еицәажәахьан ҳәа. Аиашаҭәҟьа уҳәозар, лпа лыешилырбаз акәымкәан, аусура аалылымшо, лгәабзиара иагзар? Атауар аазгоз умырцыхцыхыр ургәалашәозма, акурорт аламҭалаз адәқьанқәа рыхәҳахәҭ дуун, аиҳаразак ақалақь иахьаҭанакуаз, Какан идәқьан еиҧш, уи аналҭырҭаҽ аасҭа.

Уи ʒбан, адырҿаены ирҭахыз зегьы иан илзааргарын. Игәы ҭынчын. Игәы зызҭынчмыз ихшыҿ азцахуан. Уи дазхәыцуан, аҿныҟа амҿа дананыз. Ауха шаанʒа иҧхыʒ иалан. Ашьыжь иусурҭахь дцахт. Игәы иҭахын убри аус шәарҭа. Шәарҭак ихы-игәы аналаз бзиа ибон, уамашәаҭәҟьа иааубартә, убри ада ҧсҭазаара имамызшәа. Иан дааиаанʒа, дҭынчʒамызт. Абанк шыҟаз ддәықәларц, ихы-иҧсы ихон. Аха, идәқьан дандәылҭ, дыццакуамызт, еснагь еиҧш дыҧшахьырсуазшәа, днаҧшааҧшуа, ҭынч амҿа данын. Кәыкәыша имашьына лаивсит, иҿызцәа реагмырхакәа иахьаауаз игәы иаахәон. Ргәы рыҭаххуан. Ус акәзар, рус иазыҟаҭан, анагʒара иахыццакуан. Ргәы ҧҭәаны, ргәы ахымшәандаз! Убас дрызхәыцуан иара, аʒыршә ахаҳә ҭахкаа дшықәтәаз шьыбжьонра анааиуаз. Аиашаз, даргьы акыр рыҧсы еибакуан.

– Ари ҳаижьазар? – Кәыкәыша, изхара ҭаҭын ахара имоуа, агәамҭрахь диасуан, аиҳаразак изымчҳауаз – зцәымҕра шьҭиххьаз ауаҿы, ҭыхәаҧҭәарак амаʒамкәа, шьҭа заҟа аамҭа имашьынаҽ дицҭатәазааузи.

– Ҳаижьарц ихаҭа ибла ҭаа ҳхазынарҭа дазҧшуама? – Адамыр иҿыза ихшыҿ ҭыҕәҕәʒа аҭыҧаҽ иааигар цәгьа ибомызт.

– Ихы ижьазар? Уи ауми акаамеҭ.

– Иаабап.

– Амш, асааҭ ҳзеиликаар акәын ҳәа… Асҟатәи аамҭа абарҭ ара изгылоузеи ҳәа, ҳлаҧшықәырҭартә ҳаанхацәар ҟалома.

– Абри аамҭаз ҳнеиуеит, ҳарҳәы зҳәода? – Адамыр ҕәҕәа аҭәы илеиҭаргьы, уи иаҭга ацҭәы шьҭихырц дацәшәон.

– Иаргьы абанк дшавагьежьуа аʒәы игәеиҭарым ҳәа угәы иаанагома? – Кәыкәыша ихәыцра еиҭихуан.

– Илшоз еиликааит. Уаҳа ҭиҭаартә дзыҟамлеит, – Адамыр Какан дихашшаауан. – Иалыҭшәахо аабап.

«Уара узҭынчми», – дхәыцуан Кәыкәыша, иҿыза диҽамҧшʒакәа.

– Иахьцалак, иҟоу-иану цқьа еилымкаакәа, аус ҳнапы аҳмыркыр акәын. Ҳаццакцәеит, – нациҭеит Кәыкәыша.

Аусурамш анҭәамҭаз, убарҭ еибырҳәоз акәын Какан дзызхәыцуаз. Аамҭа ицәцар ҳәа дшәаны, таксик дынҭалан, Такәа

инхарҭаҽ даакылҟьеит. Такәеи Сырмеи даарыдхалт азныказ. Абанк азкылыҧшра дарлашәын, Иалсеи Анҭицеи, аусура ишаалгалак, еибарҿны аҿныҟа ишдәықәымлоз дазымхәыцит, арахь аусурамш нымҵәазацызт. Абыргцәа ак рымхаҳәақәаргьы ҟамлози ааигәахәт иара аҵыхәтәан.

– Ҳазҕабцәа шьҭа иаалар акәын, – иҳәеит Такәа, дызхархыццакуаз аилкаара цәгьаны.

– Шьҭа иааилап, – Сырма лхаҵа еилкаара лзышьҭымхуа дыҟазма, иагьа умҳәан, Какан абыргцәа рзы даауазма, иаҳәшьеи ланхәҧҳаи ибарц иҭахымкәан. – Урҭ ахьынзыҟам, акы саҧсамшәа шәсырбарым, каҳуак сыршып, – лара дҿагылеит.

– Шәхы аҷьабаа ашәмырбан, акымзарак сҭахзам, – иҳәеит Какан, аха имырҕәҕәацәеит, аамҭа рацәа амгаҵәҟьозаргьы, акаҳуа аршра, ажәра ҧыҭк иадхылон.

– Аеи, нан, – зҳәаз Сырма уи дизызырҿуазма, акаҳуа ахацәа ирзаалгеит. – Ҳазҕабцәа шьҭа иаалар бзиан, – нацылҵеит, рыхынҳәра аамҭа хыҧазшәа.

– Урҭ аап, иабацои, – Такәа икаҳуа днаҽыхәон. – Асҭамыр иоуп цқьа иҳамбо. Ани иоурыс дцаанза, зынзак иеаҳирбашам, – абар ак ахьцәыригақәаз. – Урҭ рҧарақәа абанк иҭыргахьоушь? Нс дықәҵуан, шықәсык аҽҳәара наҭаны.

– Уаҵәы акәзар ҳәа агәра сымам, – лҳәеит Такәа хаҭала изҵаара зызкыз Сырма.

«Аҳы! – игәы дҭахәыцуан хаҵеи ҧҳәыси «ирзымзырҿуаз» Какан. – Гхак ҳмыхькәа ҳааиуеит».

– Убара ҳазбзиахааит! – Иалса, лҭаца длышьҭаргыла, агәарҧ дааҭалан, дышиашаз акаҳуа жәра хзыркәшоз даарыдгылеит.

– Сбымбеижьҭеи уамак ҵуама? – арҧыс дҧышәырччон.

– Шәарҭ шәааибаба, – Такәа дҿагылан, уск наигзарызшәа, иҵла шьапқәа дынрыҵалеит.

– Ааи, нан, – Сырмагы лкаҳуа жәгақәа зынгылаз аашьҭылхын, акҽаҿра шыҟаз дҿыхәнон.

– Уаазцеи? – Иалсеи лареи анылатәа, Анҭица дҵаауан.

– Ибҵаашьеи? – Анҭица ара шьҭа даҧшәыман, илзааиз ииҭахызи ҳәа дахьизҵааз акәын иара игәамҧхоз.

– Сашьа уоуми, – лара уи имахәар лхы надылҵеит.

– Шәызбар аасҭаххан, сышәзааит.

– Аиҳаразак Иалса! – Анҭица лхаҽы лашон.

– Шәызбеит сызхара, шьҭа уамак сынхазом, – дсоагыларц агьигмызт.

– Макьана утәаз! – Анҭица диҳәон Иалса лцынхәрас.

– Сан дсыԥсахроуп, – иара уи инатциган, дсоагылатцәкьеит.

Амала еиликаарц ииҭахыз даӷеа знык иаҳаит раб иҿала. Асҭамыри Андреи Макар-иԥеи адырсоаӷены абанк иаҭаатцәкьон. Заќа миллион ҭыргарызишь?!. Уажәы еиԥш адырсоаӷеынгьы, амсоаду иаваршә дананыз, ихы дазцаауан. Иагьа ус иќазаргьы, аԥара аасҭа аоперациа мсоаԥгара апроцесс иаҳа дазҿлымхазшәа игәы инаҭон. Уи рҿиаран иара изын. Егьи аган иавагылан Кәыкәыша имашьына. Имыцхәны знык рыдгылара ицәымґын акәымзар, иззыԥшыз ауаа хымԥада абанк ишаҭаауаз дирдырырц цәгьа ибомызт. Ателефон дырзасыр ќамлози – уигьы даӷеа знык ҷгак риҭон аус аҭцаасоцәа, иакәымкәан исоызцәеи иареи аҭшәара мышкы иҭагылар. Ус ишыќамларыз иақәгәыґуан дара, аха изыққәшәатцәкьашаз иалырдырааузази. Иркшаз амыцхә зриҭарызи. Исоызцәа ианраамҭаз иахьырҭыԥыз ибазар, дара усгьы ихиан. Игәы рҭынч амаршрут таксиқәа ахьгылаз днеиуан. Уа акраамҭа аныќәцасоцәа драцәажәон.

Абанк азааигәаратцәкьа изымааизаргьы, Асҭамыр имашьына аатґылеит. Андреи Макар-иԥеи иареи аатыцит. Рышьи-рышьи еиқәцо, акы збо, абанк инадгылан, ашә аадыртын, рхатцкы-ԥсатцкы рибамҭо, инысоналон, дахьаанагаз уасоы изымдыруа, иаарыхьзаз Лиза иаалзыԥшит. Ларгьы дрыцлеит, пакет еиқәатцәак кны. Уи дымцхәын уажәы, Какан игәы иалан, аха иќаитцарызи. Заќантә акәырқәа гьежьуаз аԥхьазозшәа, даӷеа машьынак аатґылеит, аԥхьатәи уамак иазааигәамкәа. Какан ихшысо уи иазишьҭцәозма, ахарантә дахьыԥшуаз аԥсќы зкыз Ԥара шиакәыз агәра изымгазҭгьы. Ԥара, илаԥш ааихмырсыґьзакәа, Асҭамыр имашьына дшазкылԥшуаз зынзак исоашьомызт. Какан иакәзар – абыржәы еиԥш азә ибла дыхгыларц данбалаќаз. Арҳәра аламҭалаз уи иҭахымзи. Амсоа ааихцәаны, уи имашьына ахьгылаз аҿынза днеит.

– Ҳаҭыр зқәу атаксист, – иара иеырзажәшәа иеааќаитцан, Ԥара, имашьына дызлататәаз ала, днаидгылеит. – Ара уахьгылоу иныќәугаша уасо думоур ҳәа сшәоит сара сыда.

– Издыруеит, – Ԥара ихы дсоахеит, имсоаԥигашаз уасоы дахьимоуаз акәзу, ма Какан дышьҭимхыр ахьыќамлоз акәзу аилкаа уадасоха.

– Умашьына сҭалома? – Какан дҵаауан, ителефон цәырго, избанзар арҭ рҩыцьегь изеилибамкаазакәа изызпҵшыз ахацәа абанк иаадәылҵхьан, ани азҕаб цәырышкәа дрыцны.

– Уҭала! – Пара иааипыраҳаз диҭахзамкәа диқәшаҳатын.

– Шәабаҟоу, уара?!. – Какан, амашьына данаавагьежьуаз, иҩызцәа адырра риҭеит, изызпҵшыз ауаа риномарка иҭалеит, ирышьҭаларц адҵа риҭазар аанаго. – Суманы уабацои? – иара дшаатҭалазҵәҟьа, Пара имашьына наирҵасит, Асҭамыр ишьҭалаз Кәыкәыша дишьҭагыла, амала уи шиакәыз издырзомызт, иара дзызҿлымҳаз Асҭамыр иакәын.

– Зны спонсорс зхы зсырдырыз ауаҩ ҳҩыза Асҭамыр дицуп, – Какан изҵаара аҭак ҟаиҵарц шиҭахымыз, Пара аҵабыргәҟьа ааимхаҳәеит. – Ирзеилоу еилыскаар сҭахын. Ма ус машәыр еиқәшәоу?

– Еицызар еицуп, уара ирылоухи, џьушьт, – Какан Пара иапҳьаҟа акыр инахараны еишьҭагылаз амашьынақәа дрыцригар иҭахын.

– Иахьцо збоит акәымзар, ирыласхыҵәҟьеи, иуҳәан еипҵш, – Пара дзышьҭаз амашьына , дашьҭагылан угәахәыртә, уамак дазааигәахазомызт, Асҭамыр дидырыр иҭахымзар акәхарын. Арахь иудыруадаз, рмашьынақәа саркьа хәашьыла иҭалаҳа.

– Ушиашоу уца, џьушьт, аҩнынза сугап санышьҭухых, – Какан Пара хаала дрыцригарц иҿпишәон, иамур иҟаиҵарыз ихахьы имааизакәа, усҟан Асҭамыри Кәыкәышеи рмашьынақәа еишьҭала агәарбжьара мҩа ибжьалахьан. – Аҩнынза сга ҳәа сумыҳәазази? – Какан игәы ҭыпҵон, Пара, иапҳьа иҩеиуаз реипҵш, амҩаду дананыҵ.

– Узгоит, – Пара ҽааиҭит.

Аназара, Такәа инхарҭаҿ уназаанза, Асҭамыр имашьына наҟ-ааҟ ашәқәа аартны игылан. Асабрада еиқәаҵәақәа рхаҵа, равтоматқәа хырша, Асҭамыри, Андреи Макар-иҧеи, уи иҧҳаи арҳәцәа рыдгылан. Асҭамыр имҩа ркуазар акәхарын, имашьына апҳьа игылан даҽеа машьынак.

– Урывс, акы уҽеалоумгалан! – Какан Пара ғәғәа инаиабжьеигеит.

– Аеи.

Пара Какан ажәала дызиқәшаҳаҭхаз аилкаара мчын, аиҳаразак иара даҕьны, дхагахазшәа арҳәцәа ианрымаириаша. Дара рҳәынҷараз џьоук шаауаз еилыркаазшәа, рмашьына иазыҭрысын, амҩан инкашәаз апакет шьҭых, реынҭарыжьын, инаҭрысит. Ишаҭахыз макьана ирызмырццакыцызт, иласцәаны ирышьҭаз Пара, рышьҭахьала данрыс, рмашьына ырблаҟьа, иқәырҳәаза ажра иҭаижьит, ихаҭагьы

драҳәәҳаит. Аԥхьа игылаз амашьына ҭыцратә ашьҭахьтәи агьежь ахьықәгылаз маҷк иаҳа иҳаракын, ичаразуа мацара амҩа иаақәгылеит. Ашьҭахь еилаҟәаҟәа, аҽазеит. Ԥара имашьына амотор еихәлацәан, уаҳа аус изамыруит, урҭ дрышьталартә. Какан мазала иԥсы ааивигеит, аԥхьа дахьаахаз илахь ашьа ацыршы.

13

– Аԥара цәырыжәга! Ишәырлас! – усҟан, автоматқәа рықәк, наҟ-ааҟ ианаарыдԥалоз, Андреи Макар-иԥа дахьҭатәаз изааиз Кәыкәыша иакәын.

– Иарбан ԥароу?! – Асҭамыр дгачамкырц агьигмызт.

– Шәласы сҳәеит! – ибжьы ҭигацәомызт, аха ғәғәа Кәыкәыша дрықәҟаауан.

– Ҳара аԥара абанк иҭаҳамгазеит, – зыбла ҟәазхаз Андреи Макар-иԥа дқачқачон.

– Шәласы сҳәеит! – Кәыкәыша, аурыс ишьапы иақәкны, дхысит.

– Аа-а!.. – арцәаа аатзыргаз, ицәышхаз Лиза илыхҭашәаз здыруада, лпакет ыршәны лаб иехсуаз игәыдылпцеит.

Али-ԥси рыбжьара иҟалаз акәын ари. Ахԥатәи амашьына хагаха ишырзаауаз анырба, Кәыкәыша апакет ашьҭыхра иҽахьигзеит акәын, арҳәцәа рмашьына иназыҭрысын, еыла ҭрыс иԥҟьеит, аха ажра ишҭажьыз рбеит ргәы реанзамкәан. Кәыкәыша, иауазар ибарц, имашьына шьҭахьла ирҭрысит, ажрагьы дыҩҭҟьеит.

Асҭамыр дыҩтыԥан, имашьына егьи аган ала Андреи Макар-иԥа дааидххылан, амашьына дышҭатәаз, ашьа зхьыжжыз уи иеиқәа ишьамхаҟнынза иааԥжәа, ихәра иҩахык ишьа нкылагала иҽеиҳәеит. Ирлас ахәра бинтла ишҽеиҳәоз, рмашьына аус шырзамыруаз збаз Какани Ԥареи аарыдԥалеит. Рҩыцьегь Асҭамыр имашьына иницҭалан, ахәы ацхыраара ласы дазыргеит. Уи ихәра ҿызәзәа аҽаҳәара иахьзаанза, амилициа аусзуҩцәа аакылҟьеит. Еибгаз ах-ҩык рҽахәы ахьынзарҽырхуаз, аҳақьымцәа Андреи Макар-иԥа, мышқәак дышьталарц иабжьго, ихагьежьуан.

– Мамоу! – иааҽахиҵәеит иара. Ишьапы абаҩ еибган, дышьталозма. – Ирлас сықәга! – ихәыз ишьапы аарла иқәыргыло данындәылпц, Асҭамыр адҵа иитон. – Уажәыцәкьа сҭаацәа ықәызгароуп.

– Ушьталар иаҳа иеиҧьзар уазымхәыцуа! – Лиза лаб дивагьежьуан.

– Шәшьапы ашьа алыжжо, иахьатцәкьа шәымцар ҟамло иҟоума? – Асҭамыр дмадаҕьмадашәо иоурыс дилабжьарц иҿеԥишәагәышьон.

– Уажәытцәкьа сҳәеит! – Андреи Макар-иԥа дындәылҵцын, амашьынахь деихеит дцырқьыԥазо.

– Сшәыцхраап? – Асҭамыр уи дихьзан, амашьына ашә ааиртит акәын, Андреи Макар-иԥа иуазма.

– Схала! – уи дыҳәаҳәарц агьигмызт.

Аҵыхәтәан зҽахәы зҽырхырц иҩнаргалаз Ԥара Какан дизыԥшын. Уи данааурыжь, рҩыцьегь ҽымҭзакәа иҩдәылҵцын, иҭацәны иаахынҳәуаз таксик ааныркылан, инҭалеит.

– Ихәыз дабажәга? – амилициа афицар даадәылҟьеит.

– Уи имукәа дцеит, – Какан нарықәҽиҭит.

– Какан, – атакси андәықәла, Ԥара иватәаз даахьаирԥшит, – уара уусқәа урызца. Сара смашьына злақәызгаша сашьҭароуп.

– Иуҳәашьеи?!. – иҳәеит Какан.

Гәыԥ-ҩык еигәылацәаз Ԥара имашьына иадгылан. Такәеи Сырмеи, макьана авариак шыҟалаз рзымдыруа, еилагылаз руҳәансҳәанқәа ирылахәын. Уажәы акәын амашьына иаԥшраз арԥарцәа цқьа иангәарҭоз. Еибгаз хәҭак аԥхьала иубомызт. Акапот еилареын. Ԥара амотор дахәаԥшырц иҭахын, акапот ус мариа изаартуамызт. Ирҳәазаны иқәыргар акәхон. Дара ак рмыхькәа излаанхеи?!. Акы заҵәык еиқәзырхоз, рҩыцьегь раԥхьа иҟаз рбон, арҳәцәа рмашьына ишагәыдлоз еилыркаауан, реазыкарҵеит. Уи цқьа иахьымзаз Какан илахь маҷк ичын, ашьа аныдрыцқьа ашьҭахь.

– Уара иумашьыноума? – Сырма Ԥара иахь дааиҭаҵит.

– Ус азәы сиаахеит, – Ԥара аиашаҵәкьа цқьа иҳәазомызт, Какан уи игәаԥхон, уажәытцәкьа зегь цәырыргар заҭахызи.

– Машьына ҕәҕәак уҭахыуп, ари ара иҭугарц, – Такәа дааскьеит. – Уара а-«Таига» умами? – уи гәылак иахь ихы наирхеит.

– Уажәытцәкьа, – уи ахаҵа, имашьына ааигарц, днагьежьны гәарԥк дынҭалеит.

Уи имашьына аатиган, ацраҳәага аацәыриган, зхы цәырызгарц уамак иамеилаҳакәа иназиркыз Какан амашьынақәа еицреиҳәеит. Иахан ианыҩтырга, агәыла хаҵа, уаҳа даанымгылазакәа, Ԥара, имашьына дыштатәаз, дигеит, Какан еилагылаз аигәылацәа даарызныжьны.

– Аҩныҟа ҳлеип! – Такуәа Какан дима днахынҳәырц дазхиан, егьырҭгьы ааилыҵқәон.

– Шәбеиахааит! – Какан анарԥырҵра деилаҳауан. – Мачк сыццакуеит.

Ԥара дицхрааузшәа дахьицыз, агәылацәа, аиҳаразак Иалса лаби лани, Анҭица лабхәеи ланхәеи, рылаԥш рацәа дахьыхгылаз, Какан анаатә ҕәҕәа зысыз ихы еиԥшнишьалон. Аҕ леирц аҽеаназнакуаз, амш анымакәаруаз изаѡызаха, зны аҵабырг аатыр, ихаҵа ауаа рыла дышԥаҵаԥшрыз?!. Дахьцарыз изымдыруа, амѡа данын. Зны аѡныҟа ихы ирхон, даҽеа зных иѡызцәа ибарц деилаҳаҵәҟьон. Ирыхьҵәҟьаз еиликаарц дашьҭан. Иҟалаҵәҟьаз аҵабыргра дзацәшәарыз изеилкаауамызт, дааиԥхьхәыцуан иара. Макьана ҽарԥарҭак амилициа ракәызма, даҽеазәызма ирымазамызт. Иԥеыз рмашьына ыкәыргеит иара иѡызцәа, уи зтәыз гәѡарак азәы изцәырҵааназа. Убри азын макьана ак аилкаараз урҭ иҽерыдикыларц заацәаан. Уҳәансҳәанк иаҳауазар игәахәшәа, адәқьанахь днеиуан. Аԥара ргазу, ирзымгоу? Асҭамыр имашьына аҽынтә иршәыз апакет иҵази? Ихала иѡызцәа дызрышьҭаломызт. Рхала изаар иаҳа иеиҕьын.

– Иухьи? – иан дҵаауан, лара диԥхьаны даалымгазар, ихала зныкыр ҽынла дааихьазма.

– Акгьы, – аҟәардә ндәылиган, ахыбра аԥхьашәа днатәеит, Амра иқәымшыртә.

– Иахьцалак? – уи иԥшра згәамҧхоз Наала даадәылҵит.

– Исыдыббалеи? – Какан иан даалҷаԥышәарччеит, ас иаразнак дгәарҭозар, иҽеизымҵәахит игәахәшәа.

– Уеиҟарамшәа збоит ауми, – иара игәаанагара аашьақәлырҕәҕәан, днахынхәит, ҷьоукгьы лзааѡнашылон.

Иара уа дтәан ԥытра аамҵак. Уаҳа ак иалацәажәашаз азә дцәырҵуамызт. Иҟалаз ахҭыс жәабжь ҽыцны амѡахь икылымсзацызт. Игәы аныԥҵәа, аѡныҟа иҷынеихеит. Уа дтәеит, дгылеит, диеит. Иаанхаз амш цәгьала ихигеит. Ахәымҽхан инаркны, адәқьанаҷ аус иуан, уажәы-уашьҭан иѡызцәа ааизцәырҟьарызшәа игәы ишинаҵоз, ашә ѡаиркит. Убас дыԥшын хы-мшҟа. Ихаҵа иҽерыдимхәалеит. Телефонла рееимардар иҵахзамызт. Аԥшьы-мшы рзы, шьҭа ашә аиркырц игәы ишҭаз, игәы иҽанзамкәа рѡыԥьегь еишьҭагыла иааѡнашылеит.

– Адәахьы ҳаицәажәап, – Кәыкәыша, иѡыза, Адамыр, дима, дындәылҵит.

– Ааи, ааи! – урҭ инарышьҭеиҳәеит, рҽаԥхьа ахара ихы иавбо.

Адәқьан ирлас инаиркын, насҭха иѡызцәа даарзааигәахеит, рацәажәара шхьанҵахоз дазхәыцуа. Еицны рҽынархан, ҽымҵзакәа

уаҩы уамак дахьырԥымлашаз, даарызцәырҵыргьы еидгылаз ахьизеилмыргашаз аҭыԥ иазнеит. Аҭаҭын иахо, рганқәа еизырхазшәа, аҭынчра иазызырҩуан, аԥхьа иалагашаз ҳәа, доусы ицыз дрызԥшуа.

– Аԥарақәа абаҟоу? – егьирахь зегьы еилкаан иҳәарызшәа, Какан аԥхьа дрызцааит.

– Иарбан ԥароу? – Кәыкәыша деилашәарц агьигмызт.

– Идыршәыз апакет еиқәаҵәа шьҭышәымхи, – Какан дагьеилахомызт, даҽеак алацәажәара усгьы иаԥсамызт иҳәозшәа.

– Апакет иҭаз пелменын.

– Нас ишәыманы шәзыцҟьеи? – Какан азныказ дҿаҳахан, иаразнакцәҟьа дзымцааит.

– Иԥараз ԥьаҳамшьеи. Аԥара рымоуп умҳәази? Арахь амашьына ҳашьҭалан иаауан.

– Нас сзышәҭахызи? – Какан газара зцаарак риҭеит, ус шакәыз еиликаауан, даҽеакала рус аилыргашьа мҩак ирзықәымцо аниба.

– Уара ак ҳауҳәарц уҭахзамзи? – Кәыкәыша ҿааиҭит.

– Ҳус хыбгалеит, уи збоит, уаҳа ишәасҳәарц ишәҭахи? – егьырҭ аҩыцьа аара иара иқәырҵон, Какан уи дазыҟаҵан.

– Ишхыбгалаз иалудрааи? – Кәыкәыша зцаара жәпакы шигәыцхоз ҩашьомызт.

– Изымдыркәа, ихәыз аурыс спонсор ахәшәтәырҭахь дзымгеи, амҩан ирыхьыз еилысымкааи.

– Ирыхьи?

– Абанк аҿы иахьнеиз, аспонсор Асҭамыр иабжьеигеит убри аҽены аԥара ҭимгарц.

– Уахь изнеии? Ашьма рԥшаауазма?

– Аспонсор иааишьҭыз Асҭамыр изҭалазар, нас ашәҟәқәа шеиқәшәаз еилыркаауан.

– Иуҳәақәо сзеилкаауам. Уажәоуми аԥара ахьаҳгаз еилукаарц уанаҿыз?

– Апакет шьҭыхны шәшыцҟьаз збеит. Аиаша уи аурыс иҳәазар еилысымкааузи.

– Аспонсор иааишьҭзар, аԥара абанк иҭамлакәа, иабацоз? Уи гәарҭарц уа изнеирызи? Аԥара ашьмахьы ицозма? – уи ажәа Кәыкәыша аҽены иҿыцакын.

– Аԥара аҳәаа ихыцит. Рԥарақәа адресат ианимоуаз ҟалақәахьеит рҳәеит.

– Уара ихәыз иҽынза убананага? Уахь сықәлар сынҵәеит ҳәа итәаз дзусҵада?

– Сақәшәеит, – Какан уи нытҟааны далацәажәар итахзамызт, аиҳаразак Ҧара дцәыригомызт, рус аитцаҟьара уи дшалахәыз рдырыр, арҵ мазала изцәытцыргашаз здыруадаз. Нас зны еилыркаақәарын. – Машәырда ҳаилгарц еибаҳамҳәахьази. Уи ихәра заҳҵахызи? – иаргьы иеҧныхәа нарҽеикит.

– Хаала акапеи узҵода? Дҳаршәар иҧарақәа цәыригарын ҳгәамхәи, – Кәыкәыша иеиркьион. – Ҳара ҳаузымааир ҳаубарц уеазумкзози? – Кәыкәыша дааҵгыломызт.

– Уҳәансҳәан рацәахеит. Амилициа иҧеыз амашьына иашьҵоуп. Макьана ҳаидырбалақәар стахзамызт.

– Мазалоуп ҳшеиҧыло, уи узацәшәои?

– Сара сыдәкьан аҽы шәааит, аха шәара ус мазала сабашәызнеиуа? – Какан Кәыкәыша даҽеикит.

– Смашьына иазаауеи?

– Хәыҷык аамҵа цап. Нас аремонт ҟатцаны иаҳҵиип уҵахызар, аҽыц ааҳҳәарц.

– Аремонт злаҟаҳҵо, аҽыц злааҳҳәо акыр ҳарҳама? – зҽы еихәлашәа игылаз Адамыр даацәырҵит.

– Акы ҳақәшәар, ҳаицхыраарц ҳмеицәажәазази аханатә? – Адамыр рзарал иара ихәда иқәиҵар шиҵахыз Какан иауимдырхуаз.

– Амҩа иаша ҳақәуҵаз ҧьаҳамшьеи, арахь еилкаа цқьа умазамкәа, ҳашҧаҵаурхоз?!. – Какан игәааанагара Адамыр иаацәыригеит.

– Уи сара исхароуп, – Какан дрықәшаҳаҵхар шеиҭьыз ибон. – Аха исаҳауаз акәын, абанк аҽы даеа мҩак шышьҭырхуаз заа ҭцаашьа сымамызт. Ус иахәҵаны ижәбозар, ҳзеицхыраауам шәҳәозар, шәеилыскаауеит. Амашьыназ ахыхь сара сыхәда иқәысҵоит, – иҳәеит иара.

Аамҵа маҷк бжьысыр, даеакала ишҧазымхәыцрыз ҳәа дгәыҭуан. Изыкәиргәыҭыз наигзарц иакәбаҭьа иркырц шрылшозгьы дазхәыцуан. Уажәытцәкьа, аҭагылазаашьа злаҟаз ала, аҭшәарацәкьа иҵашәаз иара иакәын. Еицеиҟаразшәа ишәарҵаз аус реахьазыркыз шееимыз шьҭа цқьа ибарҵан. Иара ҧыжәара иуазшәа дырхагылан, аха аус уадаҩра анрызцәырҵ, иара ихараз рыҧшаарц иашьҭан, иаҟараны иацәажәон, дагьыкәырцалон. Ишәарҵаз аусҟәа рынагзараз, азәы иаарыдицалак иазхиа игылазар акәымзи. Аиҳабы ивырбашаз аацәырҵуазар, аҽҵыха

римҭо, ԥыжәара иуазар ԥьара икылнагон. Какан игха шьҭа еиликааруан. Убри акәзар ргәыԥ аилабгара иаахыҟәзыргылаз?

– Ихадаҟәоу хԥылацәажәазар, уахатәиала ҳаиԥырҵҟәап, – маҷк ҽымҭзакәа ианааидхала, еиҳабыра иуан Кәыкәыша, Какан игәы ииаҭашәаҟәаз ырҵабыргуа.

Дара аҩыцьа анца, Какан имала алашьцара далан, аҩныҟа ихы рханы. Уажәтәи ахҭыс иахылҟьаҟәаз аҭыԥ ирзыҟәҵар, аус злаз илаԥшыҟәрымҵар, уаҳа уск реазыркырц иара ихаҭа иҭахзамызт. Убри даԥырхагахарц аус иур ахәҭаны ибон. Наҟ еилыҵҟәар иаҳа еиҧьын. Иахьцалак уаҩ ихәашаз акы иазкымызт рых-ҩык зҽыз.

Жәабжьк изеилкаауазар ҳәа, настәи амшҟәа рзы еснагьтәи имҩаҟәа дырнын. Ахҭыс атәы рдыруан, ацәгьоуцәа рышьҭа изыҟәломызт. Иалса телефонла длацәажәарц акыр аамҭа иаҟәкны иман, нас Анҭица ихы лыҟәикуан, аха избон акәын, уи дзахысуамызт. Урҭгьы уҳәансҳәанк раҳаҟәеит, еиҳаны ирыҵубаарызи. Аамҭа ыҟәҳа ицон. Аԥсшьацәа реихсыҧьымҭа ааигәахон. Иаҳа ҭынчрахацыԥхьаза, иара деимархха дызкыз даунажьуан. Уахык такәараа дрызцеит иара, идәкьан иаамҭазамкәа ашә ҩаркны. Анҭица ауха дҷаԥшьон.

– Узымбеижьҭеи сухашҭыр ҳәа сшәон, – Иалса акаҳуа изаакәлыргылеит адәаны, лани лаби, ҽҽацәа рхала иааицәажәарц, ателербага ианадтәалаз. – Акыр ҟалама?

– Иҟалаз анаҩсан иҟалози?

–Ҳашҟа иҽыцу ҳамазам. Ҳазынтәык аус шаҳуц иаҳуеит. Асҭамыр иобиект дладыԥсыла дцеит.

– Данырхә ашьҭахь, ани аурыс аԥара изааишьҭуама?

– Усҟан абанк иҭеигалаз Асҭамыр макьана изнымхзацт, аха шьҭа иҵегь ааишьҭыр цәгьа ибом. Аспонсор ақәҽиҭцәом.

– Ихҟьап. Аамҭа имоуп.

Амашьына агәашә аԥхьа иаангылеит. Иҩҭыҵыз Асҭамыр иакәын. Ааида иалаҟаҵаз имашьына ҭыԥ ашә ааиртын, иара ныҵаиргылеит. Ашә аркны, иҽааихеит.

– Уҳамбеижьҭеи!.. – уи иҩеихаҵгылаз Какан инапы ааимеихит. – Ианҳақәлаз ашьҭахь Ԥареи уареи шәызбарц иаҟәкны исыман, аха сахнагеит, умбои.

– Ҳзуҭахызи? – Какан уи дизҽлымҳан.

– Иҭабуп ҳәа шәасҳәарц сгәы иҭан. Уа шәааҳазкылымҟьар, ҳшеилгақәашаз здыруадаз.

– Еиҳаны шәзықәдыршәарызи зугәахәуаз. – Телефонла Андреи Макар-иԥа иацәажәара цәгьахеит, – Асҭамыр даҽеакы дазхәыцуан. – Сизцар цәгьа избом.

– Аҵх алԥха шәоуааит! – усҵәҟьа аԥшәмацәа шизыԥшымыз, Какан дҩагылеит, Асҭамыр мазала дышҿырҳасуаз шаагәеиҭазҵәҟьа.

– Ухьшәашәаза удәықәаҳҵоит аха, – Асҭамыри Иалсеи Какан днаскьаргон.

Убри ашьҭахь мчыбжьқәак мҩасит, агәыҩбарақәа аҭынчрахь ииасуан. Какан шьҭа иудыруази ирыхнагазар игәахәуан. Еснагь уажәрааназа ишьҭихқәоз имҩақәа дырнын: адәқьан ахь, уаантәы амшын иаваршә, апаркқәа рышҟа, ахәымҽхан ҽыц адәқьан шыҟаз. Ҩынтәҟа ауниверсам азааигәа аныҟәацаҩцәа даарыдтәалахьан, иҿыцыз акыр рҿыԥшәозар ибарц. Азныказ иаарылаҵәаз ирықәымҿиаз арҳәра шьҭа иалацәажәазомызт, амала, ацәгьоуцәа ркхьазар еилыркаарц, иааизҵаақәон. Ҽнак, апарк аҿынтә дшаауаз, дахьаанагаз изымдыруа, Амра кахха ианыԥхоз, афымацәыс ажәҩан илалҟьазшәа, иуамагаз ажәабжь ҽыцк аацәыригеит змашьына ааанкыла иааҭҟьаз Асҭамыр.

– Кәыкәыша дышҭаркыз уаҳама?!.

– Мамоу, – Какан дшынеибакәыз деилыбзаауан. – Избан? – дҵаахуан, изымдыркәа иҿыцыз акыр иаҳауазшәа.

– Цқьа еилыскаароуп, – уи имашьына дынҵалеит, нас инаҵирҟьаанза ҽааиҭыхт: – уи иҳақәлаз дыруазәкыуп ҳәа саҳаит.

Какан амца ааикәырша дылагылан. Акы иазхәыцуаз, акы зызбаз дреиуамызт. Мчык ихон Адамыр иахь. Шьапыла днеиуан, ус мацара амҩа шьҭихрызшәа. Пытк дҩаскьахьан, дымласыр шамуаз анеиликаауаз. Машьынак ааникыларц, ҩынтәҟа инапы ҩышьҭихит. Иҟалалак игәахәын, ителефон аацәыриган, Адамыр дизасит.

– Сзырҩуеит, – Џьука лыбжьы игәаԥхомызт.

– Адамыр дыстахын, – шиҳәазгьы, ателефон аашьҭихыр, уи иеиҳәарыз издырзомызт.

– Уи дыҟазам, – игәамԥхоз Џьука лыбжьы иаҳауан.

– Дабаҟоу?

– Џьара дымцар ҟамлеит.

Какан ибон телефонла Џьука аиаша лҳәар ихаҵа ишиҵахымыз. «Аныха ҳакызар, шьҭа ҳзыцәшәои?» – игәы иааҭиҳәаан, машьынак изаангылааназа, инапы шьҭихуан. Кәыкәыша дҵаркзар, шьҭа иара дзыцәшәашаз ҳәа гәыҩбарак дыннакыломызт. Иҟалақәаз цқьа еиликааназа, дҵынчмызт. Адамыр инхарҵа даазкылҟьеит.

– Быԥшәма дабацеи? – зхы ззышьҭымхуаз Џьука дааиԥылақәаанза, иара аѡны дазааигәахахьан.

– «Шәачанза сымцар ћалом» ҳәа, амѡа данылеит, – лҳәеит лара. – Иара ацаха имҭакәа, амилициа аакылсит. Дахьцаз анрасҳәа, еицыз амилициа реиҳабы ателефон дасит, аҳәааҽы абри иеиԥш иќоу ауаѡы доурмыжьырц. Аҭак раҳаанза, ара итәан, дырзымкыр ара иќарҵоз сыздыруам. Адырра роуит ари дышрымпыҵашәаз ала. Нас ицеит.

– Иќаиҵеи зырҳәа? – Какан ус дымҵаар шыќамлоз ааинырт.

– Убри ауми исзеилымкааua.

Дмагамаго Какан даахынҳәит, иҳаҧаз дшаахынҳәрыз. Кәыкәыша ибз абахҭаҽ изҭамкит, уи еилкаан. Иара иашьҭахь Адамыр ишьҭалеит. Уа Кәыкәыша ицыз дҭырҵаауан хымԥада. Иаргьы аԥхьа уи избахә идырҳәеит. Аха Какан урҭ дышрыдҳәалаз руазә идмырҳәар руазма. Аиҳаразак дзыцәшәоз аморфинист Кәыкәыша иакәын. Нас Адамыр диҽадыргылазар, уигьы иҽы иқәԥыерын.

Амѡаду даназкылс, машьынак икын, аѡныќа ихы ирхеит. Дәахьыла дҭынчын, иаб иахьибоз. Иѡныҵќа еиҧрыблаауан. Рынхарҵа дакуамызт. Аѡны дзыѡнагыломызт. Иахьабалак изыҵшәаран. Адамыр Урыстәыла дцарц ишақәикыз еиԥш, иара иагьаԥшьигомызт. Аҳәааҽы иѡызцәа руазә дҭаслымыртәхьазар, Какан иаҳа доурыжьуазма, уа ргәы реанынеи. Амилициа ишьҭаланы изизымаауази? Убри изеилыргомызт. Иѡызцәа избахә цәыррымгазар? Дара еибаҭизар, иара дынрыжьуазма? Амилициа зымаауази? Ҷыц ихы дазҵааuан. Усгьы дыркуан, ихала дцаны иеириҵар шизеиҧьыз даазхәыцуан. Иагьа умҳәан, иѡызцәа шҭакыз, иара ихы еиқәирхарц дзашьҭаломызт. Уахь, абахҭахь, дцарызу, даҽеа ԥьара ихы ирхарызу цқьа дақәымшәо, агәашә дынҭыҵит. Еснагь дшырбалоз еиԥш, дмыццакзакәа, ԥшахьырсра игәы иҭакызшәа, амѡа данын. Ишьапқәа идәкьанаҽ днаргеит.

– Макьана узааи? – иан лԥа заа дахьлызкылсызи иԥшреи лгәаԥхомызт.

– Ус сымамызт, аус зуп сгәахәит, – аԥхьа ииааиҽыҵашәаз ак иҳәеит, уажәраанза аѡни анҭыҵи аус дуқәа дрылаќазшәа.

– Ус акәзар, сара сцалап, – лҽеидылкылан, аѡн ирҭахыз ак аашьҭылхқәан, дындәылҵит.

Имацара даанхар иҭахын, даанхеит, ихы изыѡнакуазшәа. Дзаҵәхан, ихәыцра ҷаасҭақәеи иареи ааизынхеит, иналыршәа-аалыршәа иааѡналоз ииулак ихшыѡ нарзишьҭуан. Ахәҳахәҵәа рцынхәра амилициа ааѡнашылахыр ҳәа зны игәы иааҭеикит. Нас убри

аныр шимаз иман. Зшьапы ашәхымс иаахызгалак ракәзар ҳәа ибла ҭырхаха днарзыԥшуан. Аҵыхәтәан урҭ усҟатәи дызрыцәшәоз изеилымкааузшәа даақәхеит, дара усгьы знымзар зны изааиуан, дрызԥшымзи. Лашьцахьан, машьынак идәкьан аҽаԥхьа иаанҳәаст, алашара ԥштәы рацәа рееиҭныԥсах иаркуа-ирцәо. Абар даргьы! Х-ɷык аɷнашылеит, еиԥшны еилаҳәан усгьы, иафицарцәан. Изымдыруаз уаазма.

– Ашә аркы! – ҿааиҭит аԥхьатәи. – Амилициа аҭыԥахь уҳацны уааларoуп.

– Уажәыцәкьа?

Алашарақәа ирцәан, ацаԥхақәа ааҭиган, ашә шыҟаз иҿанынеиха, уа аɷныцҟала илагылаз иаԥхьа индәылҵит. Ишьҭагылаз данаадәылҵц, ашә аɷныцҟатә сапатқәа аиркын, амашьына днарыцҭалеит.

– Ацаԥхақәа аɷны иназгар сҭахын, – иҳәеит, ашьҭахьтәи атәарҭаҿ ɷыцьа дахьрыбжьатәаз.

– Арахь исыҵеи, сара ирықәсыршәоит, – аԥхьа аныҟәцаɷ иватәаз афицр еиҳабы ацаԥхақәа ааимеихит.

Арҭ, знык урԥыхьашәондаз, узыҳәоз заҟа иузынарымгзарыз, ак рыцаугалар ҳәа ишәаны.

Даҽеа машьынак уа иааҭгылахьан. Уи иҭатәаз Какан днаиацәажәарц изааиуаз Асҭамыр иакәын. Адәкьан аԥшәма дшыргоз аниба, иҟаиҵарыз дзақәымшәо, амилициа амашьына дашьҭан. Ачаԥшьарҭа аҽаԥхьа иаангылан, дшыбаандаɷыртәыз мɷашьо, Какан дрыма иныɷналеит. Асҭамыр урҭ днарышьҭалеит. Ачаԥшьацәа рахь длармышьҭит. Уа Какан дыɷнагылан, ачаԥшьаɷ акьаадқәа еиқәиршәон. Бҕьыцк инапы наниҵан, иаҽаԥшьыз КПЗ, аамҭала аҭакырҭа, дныɷнаргалеит.

– Иуҭахызи? – Асҭамыр иааиԥхьеит.

– Иҭашәкыз дысɷызоуп, дагьсуоуп. Иҟалаз еилыскаар сҭахын.

– Аусҭцаара мɷаԥысуеит, – иҳәеит ачаԥшьаɷ еиҳабы. – Уи нцәаанза, аус маза ҳазцәыргазом. Уаҵәы аусҭцааɷ дузыԥшаар – ак уеиҳәақәозар убап.

– Уи дарбану?

– Иахьантәарак ара уидгылан, дарбану закәи? Абар дахьыҟоу! – афицар еиҵбы аɷбатәи аихагылантә илбаауаз аусзуɷ Асҭамыр диирбеит.

– Иԥьоушьома? – аусҭцааɷ Какан дизцаауан.

– Исзеилымкааит, – Какан уи иахь даақәгьежьит.

– Убри аус алоуп.

– Исзеилымкааит: Какан арҳәра далазма?

– Далан.

– Ус ҟалашьа амамызт.

– Иаман.

– Уи хазы уа дҳақәшәеит. Андреи Макар-иԥа ахәышәтәырҭахь данаҳгоз, дҳацхрааруан.

– Убасҟатәи шәыбла дыхгылан, дызҿыцәҟьаз шәзеилымкаартә.

– Иҟаларым!..

– Иҟалахьеит.

– Ԥарагьы дҭашәкуама?

– Уи дрылахәзамызт.

– Акгьы сзеилкааруам. Дара еицынеи.

– Убри еилаҳқаарц ауми ара ҳзыҟоу. Иуасҳәаз шьҭа иазхоуп. Уаҳа сызуаҳәазом, зегьы еилыргахаанза. Абзиараз!

Асҭамыр уи аҭак иҭаха дахьымзеит, убасҟатәи дшанхан. Амала данындәылҵуаз аҷаԥшьаҩи ара иҩнагылаз егьырҭ амилициа аусзуҩцәеи «абзиараз» ҳәа ихы нарзиҟьан, дындәылҵит. Амҩа данын, арҳәра шымҩабыргоз цқьа дзазхәыцуазар ҳәа, аҽны икарахахьаз ихшыҩ еизыркәкәа. Изырҳәуаз уаҩ дырԥырхагамхарц, Какан ихьчозу, дрызкылԥшуазу, дзызкызи? Ԥара имашьынаҿ дабананагеи? Иара, Ԥара ихаҭа, уа дабаҟаз? Аҩны дназарц агьигымкәан, Асҭамыр даақәгьежьын, Хәаҭхәаҭ инхарҭа шыҟаз ихы ирхеит. Уи игәашә днадгылан, асигнал бжьы роуны инаиргеит, аԥшәма иаадәылҵра дахгәаҟуа. Зина лакәын абарҵа иааҵагылаз.

– Ԥара дысҭахын.

– Уажәыцәҟьа, – аақәгьежьыха лымҭакәан, Ԥара ихаҭа даацәырҵын, иҿааихеит.

– Арахь улеи! – уи Асҭамыр инапы ааимеихит.

– Ара ҳаицәажәап. Еилыскаар исҭахыз: арҳәра аҽны Какани уареи шәабеиқәшәа?

– Абанк аҿаԥхьа.

– Уахьигоз удыруазма?

– Иароу? Иара иакәзамызт сызгоз. Сара успонсори уареи, абанк аҿы шәнеирц, шәшеицыз сылаԥш шәаныцашәа, иԥьасшьеит. Сшәызпшын, сыбла сшамжьаз цқьа еилыскаарц. Уа машәырны Какан дсыҟәшәеит.

– Машәырзамызт. Иаргьы дҳазкылԥшуан.

– Мамоу ԥьушьт!

– Нас, нас?

– Нас сшәышьҭалан сандәықәла, иҩонынза дызгарц, смашьына дҭалеит. Ашьҭахь иҟалаз уара иумдыруеи?

– Уара узҳазкылпҵшуази?

– Андреи Макар-ипҵеи сареи ҳаибадыруан. Уск ҳаицалагарц ҳаицәажәақәахьан, – инҭкааны акәымкәа, уамак Асҭамыр ихшыҩ азимшьҭыртә, иаармарианы игәы иҭаз аацәыригеит. – Шәахьеицызбаз иҵьасшьан, шәахьцоз збарц сшәышьҭалеит. Уаҳа акгьы. Уара уи усҟатәи изҭуҵаауеи?

– Какан дҭаркит.

– Иҟаларым, ҵьушьт!

– Зегь уи ауп иаҳҳәо. Адамыр уи иапҳьа дышҭаркыз удыруама?

– Изҳәада? – Пара, иаҳаз изымхозшәа, иҵегь дшьақәзырҟьашаз Асҭамыр изаацәыригеит.

– Асабрада зхаз руазә иара иакәын.

Иршанхацәаз апшәма рпыс дааныжьны, Асҭамыр аҩонықа дыццакит, ипшәма пҳәыс ажәабжь ҿыц шлызнеигарыз изымдыруа. Аҩоны хәычи-дуи иҭаацәа шынеибакәыз ателербага иадтәалан. Аамҭа акыр инеихьан. Рпа дшааз анырба, Такәа апхьа, нас Сырма шьҭалеит. Анҭица акҿаҩорақеынтә лхатца ихәы аматцурҭаҿ иаакәлыргылеит. Иара игәы иагозшәа, иамгозшәа ифатә инапалакын.

– Иухьыз саҳәеи! – уи игәы шеиҟарамыз Анҭица илбон.

– Ус, – иара деибакеибашьҭуазшәа ифатә даахахеит.

– Иахьцалак?

– Какан дҭаркит.

– Азәы иоумҳәан! – Анҭица дзыҕәза дааилахеит.

– Иагьҵьабымшьан.

– Дзыхдырҟьеи?

– Ҳзырҳәуаз дрылан.

– Ди-да! – лашьа дахьҭаркыз шхьымзҕылшьаз, лара лаҳаҭыргьы уи ахҭыс ишыланарҟәуаз мацәыс иаалныргит. – Наала лҿынза сугароуп.

– Уахоу?

– Уаҳа ианба?!.

– Урҭ рпа дышҭаркыз жәабжьны ҳара ҳауп ирызназго. Исҭахымызт аха… – ихәы дҩахытцит.

– Ибаҳама? – Анҭица акҿаҩорақеы зхы ҭууаз Иалса даалыдгылеит.

Иалса лхы кны дтәан, аҭак лзымҳәазакәан. Анҭица данца, лшьамхы лытцаҟәало, аматцурҭа дааҩоналан, акресла днантәалеит. Акы дзазхәыцзомызт, зхы ҭырҟьаз ақәҵышь деиҕьымкәа,

дыхраазрааузашәа лылаԥш кыдхалацәон. Иҟалақәаз ахҭысқәа реилаҳоынт еилырго даназааиуаз, мшқәак цахьан, ууанза уҳәансҳәанла акәзаргьы, маҷ-саҷ арԥарцәа рхы зҭадыргылаз лаҳақәахьан. Абахҭатцәҟьа амаза цқьа иазыҵәахуамызт.

– Ацәгьоуцәа ҭаркит, – ҿааиҵит Асҭамыр ҽенак. – Андреи Макар-иԥа дсыргәырґьарц сизцар бзиан. Арахь дсызхьарԥшуазар збарын.

Иалса лгәалаҟазаара усгьы ибжьысхьан, акраамҭа аҿҳәара наҭаны, лашьа иаҳагьы ԥстҳәатцас деихаиршьшьуан. Мшқәак аатцхьан, иара аееидкылара иҽазикит. Анҭица уи дицхрааузашәа дивагьежьуан, иҟалҵашаз уамак шыҟамызгьы. Аԥхын иантцәамҭан, уамак ишьҭихуази. Убри аеныҵәҟьа Асҭамыр испонсор иҿаԥхьа дгылан. Ԥыхьақәа илахҿых абаҟаз, аха Андреи Макар-иԥа дыцәгьамкәа исас дидикылеит. Илаба шьҭеиҵахьан, макьана ишьапы шааиҵишьуазгьы.

– Умбои, – иҳәеит иара, – иузааигәатцәҟьоугьы иґроу уздырзом, хара игылоу итәы ххәарым. Амала уи, Какан, иааиҿаиртәызеишь! Егьи, Ԥара, иҿаԥхьа аара сыдны збоит. Ацхыраара исҭар акәын. Аха деилҟьам, умбои исыхьыз.

– Исхашҭыз, – испонсор дызлагаз Асҭамыр даақәихит, – асекциа шәыхьзала ашәҟә ҭагалара салгахьеит. Иаанхаз маҷ-саҷуп.

– Уахь нхара сҭаацәа сзылашьҭру, убри умҳәо!

– Аҳоны аусгьы аҭып иқәыстцарц саҿуп, – Асҭамыр Андреи Макар-иԥа изҿлымҳара ирҵарзон.

– Ма азә дысцәаимҵадырсуеит, – Андреи Макар-иԥа игәы иҭашәаз иҽеизаҟәгомызт. – Уажәгьы ус ахьысзырымуз ԥьоумшьазои?

– Шьҭатцәҟьа ууанза инеирым ҳәа сгәыґуеит.

– Бзиоуп нас, – Андреи Макар-иԥа Асҭамыр игәы иҭаз цәыригаанза дақәшаҳаҭын. – Ҩы-мзы рышьҭахь аԥара узыласышьҭуеит сгәахәуеит.

Асҭамыр иус аҭып иқәиҵаны ибон. Андреи Макар-иԥа иара дзышьҭаз дазааигон. Аурыс хатца ицәажәашьа ус иҟан. Арԥыс уаҳа уа иаангылара мыцхәны дахәаԥшуан, аҳонықа амҳа дықәлеит. Адырҳаеены ахәымҽхан аҳоны дааихьан. Иҵегь заа дауан, аолимпиада аеазыҟаҵараз амҳақәа рҿы аилыхара акәымзар. Иара иусҟәа ԥыхьатәи рҭыԥ иазааигон.

Ус изышьақәымгылоз Иалса длахҿыхцәамызт, лгәы иҭакыз лнымԥшырц, лхы лнапаҿы ишаалгозгьы. Уи лусҟәа еиҳаразак издыруаз лҵаца Анҭица лхаҭа лшьара цқьа дзықәломызт, лашьа дҭаркызижьҭеи маҷк шҵуазгьы. Даеа усҟәак Какани иҳызцәеи аустцааҳоцәа ирыдыркылон, аха изқәыркыз ада даеакы ишалахәыз

рҽы рыкәшаҳатхомызт еибырҳәахьазшәа, еибарххон. Уи лҟазшьақәа Анҭица иҭылҵаацәомызт. Лара лхаҵа ахьымзҭ лиргеит Какан, уи азбахә Иалсеи лареи злалацәажәарызи. Ҽнак русурақҽ рҩыцьегь рымацара итәан. Ус иаанхалон дара. Анҭица лгәы лҽеанзамкәа, Иалса лхы ҩышьҭылхит:

– Ҷара иҽаҧхьа аара сыдны схы збоит, бдыруама?

– Избан? – иаалырҟьа Иалса илҳәаз акәын, акәымзар Анҭица ус дҵаауазма, иааҟалахьаз зегь лдыруанеи.

– Уи иашамкәан сизныҟәеит. Аҵамзааразсиҳәароуп.

– Сгәы ишсанаҳәо ала, Какан бызизҧшзом.

– Дзакәыз сзеилымкаазар, сызлаизҧшуеи?

– Ҷара беиликаарц биқәгәыҷуама? Уи сызбымарехәом.

– Ус мҩак ҳаицыққәлап ҳәа сгәы иҵазам, – Иалса амц лҳәон. – Дахьсыргәааз сцәымҷыуп. Сатаимҵарц иҳәара суалны избоит.

– Ибҳәо ахи аҵыхәеи сзеидкылазом. Бхы лабырҟәырц зыбҵаххеи?

– Хы ларҟәраны избазом.

– Иалса, бара азәгьы бзиа дыббазом.

– Иҟалап. Амала рҩыцьегь акыр исзаҧсаз уаан. Руазә дызҵит.

– Ҷара бара бзакәым дзыҟоу, – Анҭица Какан итәык лҳәазомызт, ланхәҧҳа лыхдыррақҽ уи «дшызҵыз» лаҳазижьҭеи.

– Уи акәзам сзызхәыцуа, – Иалса лгәы иҵамыз лҳәахуан.

Анҭица илаҳақәоз зынзак иҵьалшьазомызт. Рҩыцьегь Какан иламцәажәар – уаҳа избахә зҳәарыдаз. Дара раҟара дыззааигәадаз, иани иаби ртәы умҳәозар. Аха, данҭарк инаркны, Иалса хәыцырҭақәак лхала дҭаргалан, деилдырхуан, ҷшатлакә деиладырҩынтуан, ажәак лҽыҵшәазомызт. Уи дызҵашәаз лҵаца илзеилымкааузма, лылаҽылҵзомызт.

– Ҷара дуаҩ иашацәоуп, – Иалса акрамҵа ҷшабжьас дзырчмазаҩуаз лыгәҭакы аацәырылгеит. – Ариабжьарак схы иҵахынҳәуа закәу бдыруандаз: Ауаҩы ииашара – ихьанҭазоу ҷышәароуп. Ус иҟоу ианакәызаалак даҳзеилкаауам. Иҟәыҷоу иакәны даҳбазом. Ҳазынтәык ҳаиҷрагыла амҩа ҳануп, даабазом.

– Ус анакәха, – Анҭица ланхәҧҳа ҽыцла даалырзырҩит, – зыцәгьа уҳәо ушә дшыхгылоу басҳәарц сҵахыуп.

– Иаанагои? – Иалса ашә ахь дагьынаҧшит, зызбахә рымаз уа дрызҧшыҵәҟьазшәа.

– Ҷара ахәышәтәырҵа дҭоуп.

– Ибҳәо закәи?!. – Иалса лгәы аалыхьит.

– Хьаҳәхьачрада бизцаҵәкьома?

– Дызбар сҭахыуп. Ихьыз еилыбкаама?

– Ус сизымҵааз еит. Атерапиаҽоуп дахьызбаз.

Иалса азныказ дааилахеит, лыцламҳәа лнап аҵаргәазшәа дахьтәаз. Илурыз лзымдыруазшәа дшубозгьы, данықоагылоз илызбахьаз анагзара дшазхиаз қоашьомызт. Уи изқәылкыз уамак илымазмырехәоз Анҭица лаԥшыла дшынаскьалгоз лымбазо, лара дындәылҵит. Рханы иқоназ аҟәшахьы дқоыхәнеит. Аус зуаз илзымдыруаз азәыр дыҟазма, аҷаԥшьақо медеҳәшьа дналыдгылеит, лара дзышьҭаз ачымазақо дизҵаарц.

– Ахԥатәи ауадаҽ дышьҭоуп, – амедеҳәшьа Иалса дахьықоналашаз ллырбеит.

– Дышьҭоуижьҭеи иҵуеи? – Иалса уи дизҽелымҳацәан,

– Хы-мшҟа ҵуеит, анҵамҭақәа изларҳәо ала.

– Ихьуеи?

– Уи азы аҳақьым хада бизҵаа! Уи иоуп знапы дану.

Иалса аҳақьым хада иуада днықоналеит.

– Ԥара идиагноз еилыскаарц сҭахын.

– Уамак акгьы имыхьит, – аҟәша аҳақьым хада азҭаб даалҽаԥшит. Арҭ рызынтәык қалақьк еицаланхон, хаҵала еибадырқәон, аус еицыруан. – Аԥсҭазаара ахьанҭара иқәыҷәҷәеит, игәы маҷхеит, аха ԥхьаҟа дзызхьааша ак имам. Знапы дану дбымбазои! – длафуан иара. – Даҽеа қоы-мшҟа роуп, нас даусыжьҭуеит.

Уи иуада данындәылҵц, Иалса ачымазацәа руадак днықоналеит.

– Ԥара даалақоеирц ддәылҵит, – еицышьҭаз руазә хьаада дқоалхаҵгыларц далаҟан.

– Ара дызтәома, адәахьы дгәароуп, – ишьҭаз даҽеазәы дҽаԥхаҽаччон, ижә аҽеа аризшәа.

Адәы ҭбаан, ашьҭахь аман, аԥхьа. Амашьына ахьеилыхоз, иидыруаз ҷьоукы дрыдгылазар ҟалон. Иара дахьыҟазаалак иԥшаара дазхианы, лара амардуан адыдыхәа длаҽалеит. Уи игәыхь зхылҵыз, зегь лара илхарамзаргьы, ахәҭак лгон. Хара аԥшаара дақәимыршәеит иара, ааида аақосан еиваҵҵа игылақәаз атәарҭа кнаҳақәа руак дықәтәан, ихы ҵарҟәыла иааикәыршаз имбазо. Лара днгаидтәалеит. Даниба дагьаалҽаччеит.

– Ахәшәтәырҭа уҭашәарын ҳәа згәы иаанагодаз.

– Уамак смыхьит. Чымазара зцәа иалазам усҟатәи агәыхь изкашәар ҟалоит иҳәеит сҳақьым.

– Угәамбзиарахь шьаҽак сара иусырҟатцазшәа збоит, – лгәы иалаз лҭцәахуамызт.

– Ус сгәы иаанагазом.

– Уҽаԥхьа исыду рацәоуп, – иаахҭцәаны даҭеимҭарц диҳәарц дзазнеиуазар ҳәа, амҩа дыкәын.

– Акымзарак быдым, иҟалаз ҟалеит, – аниҳәа, наҟ ак лзацымҭо, дааидхалеит.

– Саҭоумҭан!– лҳәеит, аха уи даҽеакы иазкын, – даҽеакала усзыҟазшәа збон.

– Ибҳәо ахи аҵыхәеи сзеидкылазом.

– Убас аума убзиабара шыҟаз ҳәа, сҵаарц сҭахыуп.

– Уи азбахә зҳәаша бара бакәым.

– Иахьцалак.

– Абзиабара зегьы ишеилыркаауеи сара ишеилыскаауеи еиԥшымшәа збоит сахьхәыцуа. Бзиа избо иҷыда рацәа бзиақәа ҳәаа рымамзароуп. Аҵыхәтәан убрахь укылсуеит. Ауаҩы, – иҳәеит, «азҕаб» ибз ишықәххуазгьы, – бзиа дзубо далагазароуп. Сара сыбзиабара шьҭак илашәу акакәзам.

– Иухьцәкьаз аахҭцәаны иумҳәо!

– Иалса, сара бара бшысҭахыу быздыруам. Амала шьҭа уи атәы зҳәо сакәзам. Саҭабымҭан! Ак сыҕраԥсит.

– Аҭамзааразиуҳәаша сара соуп. Агәабзиара Анцәа иуиҭаайт!

Лара дҽаԥхаҽаччон, аха иара лхаҽы ианибаалоз акәзамызт лыбла цаула ирҳәоз. Дҩагылан, лҽеилҭәахырц лҭахызшәа, ашацаҳәа лҽыналхан, амардуан днаҽагылан, наҟ дныҩналеит, иара дышлышьклаԥшуаз мацара. Уи азҕаб иара лҽеизааигәалтәзомызт, ибзианы игәаламшәози. Лара есааира дицәынаскьон, убри азын иара игәыхь азҳауан, уажәы-уашьҭан игәахы ҧҭәарызшәа еисуан, имшын цәқәырԥаха; зных аҽеарҭынчуан, амш анбзиаз иара убри амшын аҭынчшьа иашьашәалан. Игәеисра ахра ақәцәи арха еиужьреи ирыбжьан. Усҟан макьана имаапсацызт, аха зны икарауарахарын, иалыҧшәахашаз здыруадаз. Лара лакәын зегь зыбзоураз. Макьана изыгәаҭеиран. Дахькылсшаз еилкаа ахьимамыз иаҳагьы изыԥшатлакәын. Аҵыхәтәан, убра дахьиватәаз, лгәы ахьылирхьыз усҟатәи иныруамызт. Убранза днанагахьан.

– Ԥара! – ачымазацәа руазә ахышә дадгылан. – Аҳақьым дузааит. Ирлас!

Уахь ахәнара иҭахзамкәа, ара атәарагьы ицәымҕны, аҩныҵҟа Иалса цьара дааиҿаҳар дацәшәо, иара дҩагылан, ишьамхы

ҕәҕәазамкәа, амардуан днаҷагылеит. Дахьышьҭаз днықоналан, ииарҭа днықәтәеит. Иара иааира дазымпҭшырц, индәылҭцхьаз аҳақьым, адырра ирҭазшәа, даахынҳәит. Пара игәы аусушьа дазызырсуан иапҳьала, иашьҭахьла.

– Ухаҭа ухы шпоубо? – уи ичымазаку дизҷелымхан.

– Сыцәгьамшәа збоит, – Пара игәабзиара уажәыцәкьа хьаас имазамызт, наҟ ахәышәтәырҭа аҭыцра дазгәаҟуан.

– Саргьы убас сгәы иаанагоит. Амала угәалаҟазаара пхасҭазоуп. Убри еиҧьхарц, уаҵәы, даҽеа знык уаагәаҭаны, аконыҟа уоусышьҭуеит. Иуаҳама?

– Еилыскааит.

Икоызцәеи иареи анааизынха, днықәиеит, аҭзамцахь иҷы нарҳәны. Ибла хкоан, иконыцҟа ҭахәаҽ дарцәомызт. Амедеҳәшьа данааконала агәыр илалҵон, даахьампшыр ишпаҟаиҵоз. Ҷыц днаҳәны днықәиахт. Шьыбжьхьафараз дымгылазеит. Ахәыцраз дагьхәыцуамызт. Иҧсҭазаара ахәҭак имнаҟьазшәа, пхьаҟагьы ак имбазозшәа, дышшаза дҭацәын. Иаҳа-иаҳа дҭынчхон. Ауха даеа гәырк иларҵеит. Дцан, акрифеит.

– Сзырцәаша ак сышәҭар сҭахыуп, – аҷапшьакоу дналыдгылеит.

– Шьыбжьон акыр уцәазма?

– Мамоу.

– Нас арцәага иалоухи? Уаҵәы, ацәа цкьа узалымҵуа, адәы уқәзаауеит. Арцәага бзиоу цьушьома.

– Ус иаҳа еиҧьасшьоит, – иара лара, ацәажәара заҟа бзиа илбозеи ҳәа, дылҷапшуан.

–Усҭи цитрамонк. Абри иеиҧьу агьсызуҭом. Усҭ ко-таблеткак.

Ауха уаҳа дзымаапшзакәа, пхызк дзаламлакәа, ҭынч дшыцәаз, атцх ааихигеит. Ашьыжь ихәышәтәкоы ҷыц дизаааит.

– Уаҳа уҷсумырбакәа, ушиашоу аконыҟа уца! – наидиҵеит иара. – Ак уламкьакьозар, арахь уаҳа уҷесумырбан, – ҳәа нациҵеит, игәы шыбзиаз Пара дцо-дааува дыбжьахаз цьушьарын.

Уи ихәмаршьа Пара уамак иныруамызт. Хыбрак аҵаҟа Иалса дахьицыконазгьы изычҳауамызт. «Дгәырҧьаҵәа» амкоа данын. Амкоахь данкылс, машьына хәыцык ааникылан, аконыҟа ихы имырхеит. Уи дцон иҭакыз Адамыр инхарҭахь. Уи анхарҭа имаҳә ишитәыз игәалаиршәар иҭахзамызт. Убасҟатәи дицәымҧын уи ауакоы, игәарпгьы дызныкәыпшуамызт. Аха иаҳәшьа замана, игазахаз Цьука уа дыконагылан, дылзымцар ишпаҟаиҵоз. Лхаҵа дҭаркижьҭеи, иара лара знык дибахьан. Уаҳа ааигәа дылмацәажәарц, иҽелыкәиршәазомызт.

Илҭагылазаашьахаз гәаҭаны, лхы цқьа дазхәыцыр, ԥхьаҟа ишьҭылхшаз амҩа дазааирын ҳәа, иара длызгәыҷуан. Дхәыҷын лара, аха акыр шеилылцоз имдыруази. Иаалыкәыршаз рыбз баҩ алазамызт, уигьы акы дазнархәыцрын. Лак ргәарԥ иҭан ҳәа дазымхәыцзакәа, аԥшәмацәа дрыԥхьарц рызҽеимҭит, хаха дынҭалеит.

– Арахь уааи! – Адгәыр иан абарҵа даатцагылеит.

– Џьука дызбар сҭахын, – длалбааны диԥылар иҭахымкәан, дсасны дшырҭамыз лирдыруазшәа, иара, агәарԥ агәҭа иқәгылаз ара итцагылаз арымз дныкәтәарц, даатгылеит.

Иԥсуаз абҕьы шлакәа каԥсакәон, адгьыл аҽы иттарц. Иаамҭазамкәан ибыргхоз аԥҳәыс наҟ дныҩналан, уаҳа ддәылымҵит. Уи лҭыԥан, еишьҭагыла иаадәылҵит Џьукеи Лизеи. Лиза ара дахьаанагаз иара ишԥаџьеимшьоз, лаб, иқәҵшьа злаҟаз ала, ҽыц арахь дааишьҭуазма. Дара рҩыцьегь лалбаан, аԥсшәа иарҳәан, иаргьы дҩаархаҵгыла данынареихырхәа, инеицтәеит.

– Уаҳа ак уҭахымзаргьы, каҳуак усмыржәуази, аҩныҟа уҳазлеи! – Џьука ԥшәыма ԥҳәысҵас лхы аамҩаԥылгеит, ус ала иаргьы игәы аатлырԥсааит.

– Ара ҳаицәажәап, – иара иаҳәшьа лҽынтә илаԥш еиқәлымҳаз Лиза лахь инаиршәит.

– Акыр ҟалама? – уажәраанзатәи ирыхҭысқәахьаз рнаҩс, даҽеа ҽыцк дазԥшызшәа, Џьука лҵаашьа иара ишьара дыкәнарҟьон.

– Бхынҳәуазар сгәахәын, – уамак иҽизырҷәҷәомызт, лара илцәажәашьаз ашьҭахь.

– Сышԥахынҳәуа?! – илаҳауаз лара дазыԥшзамызт.

– Бсыцны цашьак бзамҭозар, ауаа бзаасышьҭып? – лгәы иҭаҵәкьаз изеилкаауазар ҳәа, длызцаауан.

– Сара ус сыздәылҵзом, – иаажәаԥылҵәеит.

– Базхәыц! Адамыр ааигәа изыхынҳәуа иакәзам. Убри ашьҭахьгьы даҽеа хныҟәгашьак иҽанираалап ҳәа биқәгәыҷуама?

– Изҽееимхо уаҩ дыҟазам. Дызлашәаз зыбларуп. Дзалҵыр, мҩак иԥшаап сгәахәуеит, ҳаргьы ҳаимыцхрауеи. Акы дақәшәеит ҳәа, сара дәылҵшьас исымоуи, дахьынзабзиаз думаҳәны, данҽееимха думаҳәымкәа – ҟалашьас иамоу сзеилкаауам, – лцәажәашьа злаҟаз ала, лхаҵа усымшәа машәырк дақәшәаз џьушьарын.

– Ибасҳәара сыздыроуам, Џьука. Базхәыц!

– Лԥа иҟаиҵаз иан дахычмазаҩхеит. Дахьылхамшьаз лгәы иалоуп, аха лхаԥыц дкылак дылмаазеи. Убри, убас дшыҟоу, дныжьны дәылҵшьас исымоуи? Абхәындаҵас угәыдкыло, чеиџьыкала

улыдылкылар лҭахын, аха илҭахқәамыз дрықәшәо дааиуеит. Ҳ҃оыцьегь ус ҳақәшәеит, ҳанымаалар ҳабацои.

– Напхыц адгьыл рпы, бара бани баби браазеит, уи бхамышҭын! Абзиара бақәшәар рҭахын. Бара иалабхыда?

– Ислахьынҵазар акәхап. Ма каҳуак узаазгапи, – уаҳа уи алацәажәатә ацылҵар шылҭахымыз м҃оашьо, ашырҳәа д҃оагылан, лашьеи лысас зҭаби ааизныжьны, днахынҳәит.

– Бара ара бабаҟаз? – Лиза длызҽелымҳаны акәзамызт дызлызҵаауаз, ҿымҭзакәа дабанзалыдтәалазаауаз, иаҳәшьа лакәын – дахьыны҃оналаз ддәылҵуамызт.

– Лчара аҿҳәара мааигәахози, – лара иара иахь дыҧшзомызт.

– Баб дзырҳәуаз Адамыр шиакәыз бзымдырзози?

– Исыздырзомызт. Еилкаа имазамкәа, ҳаб ҳақәимгеи. Амала ааигәа рыцҳарак дшақәшәаз аҟара телефонла ислырдырит. Цқьа еилыскаақәап сҳәан, сдәықәлеит.

– Убас иаармарианы боурышьытма?

– Сышдәықәлоз телефонла ирасҳәеит, акәымзар соузышьҭуадаз, дара шхәыцуала, арҳәцәа ртәылахь.

– Аеи, ҃оыцьа, х-҃оы роуп ҳцәа зырцәгьо. Иахьцалак, а҃оны бырзымзыр҃оыкәа, бахьааз сҭахзам. Амала м҃оа харак бықәгыларымызт, акы беилнархит акәымзар.

– Ишудырыз умбои! – игәаҕьны дзиҿаппҧшуамызт.

– Ибыхьи? – усҟатәи иара ари азҭаб длызҽелымҳазамызт, реицәажәара уа днанагеит умҳәозар.

– Уара узбарц сҭахын, – лхы ларҟәын, илҳәоз лҿыршәара лцәыуада҃оын.

– Избан? – шьҭа дызламҵаауази иаҳаз ашьҭахь.

– Сара усҭахыуп, – иаразнакҵәҟьа илзымҳәеит аха.

– Ибҳәашьеи?! – дгазазшәа дылҿаҧшит, хҭҟьаразшәа ибла лыларҟаца.

– Уаҳа ишҧасҳәо, бзиа узбозар? – лхы шылаҟәыз илаҟәын.

– Сара сбыздырзом. Бзиа сышҧаббои? Исзеилкаауам.

– Уара усыздырзом, ыы? Ацәгьоуцәа умхәыцзакәа рҿагылара шҧоубаз? Абзиаҵәҟьа узыҟаҵара мап уцәызкыз деиқәурхон, уи шҧоубаз, ыы? Уи мап уцәикит акәзам, уиҧсахит.

– Баб изы ус бымҳәан!

– Ус иҟазар? Саб иоуп уи, аха уара усҭахызар?

– Даеа зны даеазәы ус иабымҳәан! Бизеилкааua цьыбымшьан.

– Иуҳәо закәи?!. Дәеазәы дарбан? – Лиза лылаҭырз лҷыкәасан, лхы ԥышьҭылхит. – Узсыхәамҧшуеи?

– Сбыхәаҧшуеит. Сбыхәаҧшуам зҳәада?

– Усыхәаҧшуеит, аха субазом, – лылаҭырз аангылазомызт.

– Лиза?!. – уажәрааназа изганк леирха итәаз Ԥара даахьаҳәит.

– Бзиа сзумбои? – лылаҭырз цәыкәбархон.

– Лиза! – лыжәԥахырқәа нҭарс даалыхан, заѣкантә лкьышәқәа дрыгәзыз узыԥхьазомызт, нас ашырҳәа лаԥхьа днеиҳәҭкәыѣәлеит, лшьамхқәа наѣ-ааѣ иааникылан. – Бзиа бызбазом ҳәа базҳәада? Уаҳа наҭахымкәан бзиа бызбоит.

Дылҷеынҵәаауазаргьы здыруадаз, убасҟатәи лара, аԥхын лымракра ашьҭахь, иаҳа дыԥшқан, дҟәымшәышәын, дпашәын, лзамԥа уаркалеиуан, дыԥшзацәан. Иара деилзырхуаз ԥыхьатәи ибзиабара дахәаеуан, макьана цқьа дзалымҵзацызт, дагьанбалҵрыз, иныруаз акыр изеилыргомызт.

– Ну вот! – лылаҭырз лзамԥа иаҷан, аха лара дԥышәырччон. – Сагьугәзит, – афымца лылырҟьа, деилазырԥынтуаз амцабз аарла дарԥхан, азныказ шлызҷымҭуаз, дхәыцыртә лыблахаҵгьежьра даалҵуан.

– Быстахзам ҳәа базҳәада? – иҳәахт иара ҷыц, нас дааиасын, иҭып ааникылеит. – Уаҳа наҭахымкәан быстахыуп, аха…

– Нас «аха»?.. – ҷыц лгәы кылызҵәоз ак цәыригар ҳәа дышшәоз, лылаҭырз рԥаш аалрыцқьан, макьана маҷк дкьыпшәыпуан.

– Абыржәоуп азҭаб данысцәызыз.

– Уара азҭаб думазма?! – лара илаҳауаз заѣа «иԥьалшьази».

«Азҭаб думазма?..» - лызҵаара иҭып даақәнаргылартә, игәыҭшьаагаха ԥшатлакә деиланаргьежьуан. – «Дсымазма?» – гәаныла ихы дазҵаауан. Лара лызҵаара аҵакы ус акәын ишыҟаз: димаз ԥьишьон, аха димазамызт, ицәызуадаз? Иара бзиаҵәҟьа дылдыруазма?!

– Закәытә зҭаби, закәытә бзиабареи зызбахә умоу? Уара абзиабара умазамызт.

– Абасҟатәи шықәса схы зжьон бҳәарц бҭахыума?

– Иҟалап ус ухьзар. Абзиабара ԥыцьа ирыбжьазароуп иаыбзиабароу.

– Ԥыцьа ирыбжьазароуп бымҳәеи? – иааинырсла ирҵаула длырхәыцуан.

– Исҳәеит. Аха уара уда сзынхазом, – лара ихшыԥ ззишьҭыз иаразнак игәылкылеит.

– Саргьы ус сгәы иабон. Аха шьҭа, атымитыша санхықәгыла, ҽеысшьыҵцәҟьар иаҧсамшәа збоит.

– Сгәы умхәын! Еилаҟәаҟәаса исыҕроумҵан! – диҳәон Лиза. – Уара узтәу сара соуп, – деиҭаҵәыуон. – Азәгьы улыстазом. Иузеилкааузам акәымзар, уара иутәу сара соуп. Анцәа ҳаизишеит, ишҧаузеилымкаацәҟьо?!. Иҟасҵареи?!. Анцәа уахьсиҭаз… уахьсыкәиршәаз – зегь раҵкыс иҳаракыу акоуп сыпсҭазаарағ. Сгәы еилаҟәаҟәаса исыҕроумҵан! – ҷыц деиҭаиҳәон.

– Бара бзы спсы ҭазаароума? Ибҳәо базхәыцуама?

– Даҽеа мҩак уманы убома? – игәаанагара иқәпылҽуаз ԥьушьарын.

– Ҭакәажәык леиҧш бҟәышуп. Арахь бзыхь ыҵымҵзацт. Ари закәи? Егьи аганала уахәаҧшуазар, ас азҕаб дцәажәома? – зны дирехәеит, уи лара даҧсан, диргәаарц иҭахзамызт, нас илыгханы иибоз уа инаҧишьит.

– Ишҧа?

– Ачкәын дишьҭаланы, азҕаб ҳара ҳҷы даазом.

– Издыруеит. Иҟасҵои?

– Бца аҩныҟа! Сара сбышьҭала снеиуеит.

– Иуҳәо закәи?

– Ма аҭацаагацәа насышьҭуеит.

– Иуҳәо закәи?

– Даҽеа мҩак сыманы ббома?

– Угәра згазом.

– Сыгәра бымгозар, сзыбҭахи?

– Убас ухы мҩаҧугоит.

– Абыржәоуп ианысҕрагылаз. Схы шҧамҩаҧызгари?

– Ус сгәы иаанагом. Ухәуп азын, иуҕрагылаз ԥьушьоит, аха уара уи рылумыршеит. Макьана иузеилкаазом акәымзар, аиааира згаз уара уоуп.

– Сыҩныҵҟа еилаҕзуеит, – дашшуан, арахь ихьыз зегь лдыруазшәа, илҳәоз злаҵалырбыргуаз изеилкааузамызт

– Макьана аҧшатлакә уеилнархуеит, иухымгои. Сара суцхраарц сҭахыуп.

– Абзиабарағ ауаҩы диегоиступ. Уажәы ак ада ак ббазом. Сара ара салҵны ԥьаргьы сызцазом. Бара даҽеакала баазоуп. Ишыҧцәыцәгьахо еилыбкааузама?

– Зашҭа уҭалаз иашәа шҳәатәу еилыскааузеит.

– Уажәы сара сҳы акәзам сзызхәыцуа. Бара боуп сгәы иҭоу. Аамҭа быстоит, Лиза: бгәы иҭабкыз ҽыц базәхәыц!

– Даҽеа мҩак сара исымазам.

Дҩатҟьан, дласны аҩны дахьазнеиуаз, лара лыпшза еинаала ныҟәашьа ахә ишьартә, иара длышьклапшуан. Дахьиргәыҧыз ахьынзаиашаз изымдыруа, дҩагылан агәарҧ ирлас дынҭытцырц, дҩеихон еипш, Џьука абарҵа даатцагылеит. Дааздәылҵуаз аҩны данымаалозшәа агәааанагара ааизкашәахьан, лара длалбаан лҽанаалхоз.

– Дызургәаҟуеи, уара?! – дааидтәалеит, акаҳуа изаалгарц дышлыргәыҧхьаз лхаршҭны. – Дхәыцуп, лгәы пумҽын.

– Иҟасцаша акыр бзызбуама? Абыржәоуп сҳы пҽены ианызбаз.

– Акгьы умыхьит. Ухатцазамеи? Лиза дшыбзиоу уаҳа иумбазои?

Иара, дыпхашьан уҳәартә, ицәа даатахьҭшьит.

– Бара ус аҳәара бзымариоуп.

– Думжьан!

Иара дҩагылан, агәарҧ дынҭытцын, даатымгылазакәа амҩаду дазцәырҵуан. Шьапыла акырза дцахьан, машьынак анааникылоз.

2011 ш. Ажьырныҳәа 1

2011 ш. Рашәарамза 25

Ақыҵа Бзыпҵа.